

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

El bibliobús, una oportunitat per a una societat xarxa. Anàlisi del servei a Espanya i recomanacions

Maite Comalat Navarra

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 3.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 3.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Facultat de Biblioteconomia
i Documentació

El bibliobús, una oportunitat per a una societat xarxa. Anàlisi del servei a Espanya i recomanacions

Maite Comalat Navarra

Directora: Dra. Teresa Mañà Terré

Programa de Doctorat Informació i Comunicació

Universitat de Barcelona
(Departament de Biblioteconomia, Documentació i Comunicació Audiovisual) i

Universitat de Saragossa
(Departament de Ciències de la Documentació i Història de la Ciència)

Octubre 2018

Als meus pares,
que no hi són però sempre m'acompanyen

A l'Anna

Agraïments

La primera persona a qui vull agrair la seva implicació és la meva directora de tesi la Dra. Teresa Mañà. Sense ella estic segura que no hauria acabat aquesta investigació. La seva insistència, perseverança i saviesa han estat claus per arribar fins aquí i no tinc paraules suficients per explicar tot el que ha suposat per a mi el seu suport i el seu assessorament expert i, alhora, amable i respectuós.

Aquesta investigació, a més, no hauria estat possible sense la col·laboració de moltíssima gent que vull mencionar. En primer lloc, Roberto Soto que va assessorar-me amb la tria de la mostra de bibliobusos, que m'ha prestat la seva ajuda sempre que li he demanat i que ha compartit amb mi, generosament, tot el seu coneixement i la seva experiència. En segon lloc, a les dues persones a qui, abusant de la confiança, vaig demanar el testeig dels instruments del treball de camp: la Nati Moncasí i la Noemí Alcázar, dues professionals apassionades del que fan i que transmeten una energia contagiosa sense perdre una necessària mirada crítica.

En tercer lloc, a totes les persones que em van acollir durant les meves visites, compartint el seu dia a dia, el seu espai i les seves preocupacions però, sobretot, el seu compromís amb la qualitat del servei: a Lleó (Roberto Soto, Olga M. Roperó, Javier i Chema); a Ponferrada (M. Antonia Carro, Pablo, Esther Gómez i Diztino); a Zamora (José Crespo i Fernando Martos); a Madrid (María Jaúdenes Casaubón, Sagrario Fernández Cedena, Jose Luis Maraña, Mario Aladro i Antonio Toledano); a Màlaga (Félix Gutierrez, Marcos Reina Segovia i Miguel).

En quart lloc, d'una manera, explícita als bibliobusos de Catalunya, que sento molt propers i on sempre m'han rebut amb ganes de compartir la seva experiència i, també, els seus dubtes. Al personal del bibliobús Guillerries de Barcelona (Rosa Garcia i Jose Antonio Montes); del Tagamanent de Barcelona (Assumpta Molist i Xevi Cunill); del Garrigues-Segrià de Lleida (Jordi Porta, Daniel Gessé i Marta Garcia). I encara que no l'he visitat a l'equip del Pere Quart de Lleida (Leo Canut i Aleix Gistau) perquè escoltar-los és sempre un plaer.

També, a totes les persones que van respondre els qüestionaris, sense les quals, no hauria pogut fer el treball que havia imaginat. Un agraïment especial a l'equip del bibliobús Montnegre de Barcelona que em va rebre durant tota una setmana perquè fes un prova pilot de les visites: Noemí Alcázar, Toni Taché i Cristina Gómez.

A la Nati Moncasí, responsable de la Central de Biblioteques de Lleida tinc moltes coses per agrair-li: la seva confiança, la seva capacitat de cercar solucions i la seva paciència. A la Cristina Montserrat, responsable de l'Àrea de bibliobusos de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona per la seva mirada sempre reflexiva.

Als meus companys de la Facultat i als que ja són amics després de molts anys de compartir despatx, assignatures, responsabilitats o, simplement, converses que em fan gaudir i

aprendre sense pausa. A la gent de la biblioteca que m'ha facilitat l'accés als materials que he utilitzat posant totes les facilitats possibles. A l'Amadeu Pons per totes les recomanacions lingüístiques i d'estil que ha respost àmpliament i ràpida. A la Laia Bonet per la seva ajuda inestimable amb la bibliografia.

A la Lourdes Reyes a qui no tinc prou espai per donar-li les gràcies. Que sento al meu costat des de fa molts anys, en el nostre primer projecte amb bibliobusos però ja abans, amb una energia que contagia i admiro. Amb una mirada sincera, àmplia, qüestionant constantment des de la curiositat, des de l'interès però amb la voluntat, sempre, d'ajudar, de millorar.

A la Gent de Llardecans, en general, perquè tot i que és un poble petit no tinc espai per anomenar-los a tots. M'han permès entrar discretament a gaudir de la vida a un poble de 490 habitants de Lleida, a les Garrigues històriques, amb parada de bibliobús i una comunitat usuària activa i exigent.

Als meus amics que m'han sentit parlar dels bibliobusos dia i nit, no puc esmentar-los un a un però estic segura que saben qui són.

A la meva família, petita però amb molta força, que m'ha ajudat i m'ha donat l'empenta que necessitava per arribar fins aquí (Tuti, Joan Carles, Mariona, Miquel i Martí, gràcies).

I a l'Anna, sense ella res de tot això hauria estat possible. El seu suport, la seva confiança, la seva paciència m'han fet costat sempre i m'han permès remuntar els moments més difícils. A més ella ha estat la porta d'entrada a Llardecans i a través d'ella he entès què era un poble petit i he trencat tots els tòpics que construïm sense adonar-nos. Des de Barcelona, i sense aquest coneixement, aquesta investigació tindria, sens dubte, una mirada diferent.

Gràcies a tots per acompanyar-me en aquest viatge, en sentit literal i figurat, que ha estat una enriquidora i immillorable experiència personal i professional.

Sumari

Introducció	11
1. Objectius.....	17
2. Metodologia	19
2.1 Entrevistes no estructurades i observació directa (A)	20
2.2 Qüestionaris als responsables dels serveis centrals (B).....	22
2.3 Qüestionari al personal dels bibliobusos (C)	23
3. Estat de la qüestió.....	27
3.1 Revisió terminològica i conceptual.....	27
3.1.1 Els serveis bibliotecaris mòbils.....	27
3.1.2 Els serveis d'extensió bibliotecària	29
3.2 Revisió bibliogràfica.....	32
3.2.1 Publicació de directrius i pautes	33
3.2.2 Organització de congressos i publicació d'experiències.....	36
3.2.3 Prospecció i reflexió sobre el futur del servei	38
3.3 Els bibliobusos a Espanya.....	56
3.3.1 Antecedents dels bibliobusos a Espanya	56
3.3.2 Legislació, situació actual i població atesa pels bibliobusos a cadascuna de les comunitats autònomes	68
3.3.3 Antecedents, legislació, situació actual i població atesa pels bibliobusos a Catalunya.....	127
3.3.4 Dades resum.....	147
4. Anàlisi de les característiques dels bibliobusos a Espanya: resultats del treball de camp	153
4.1 Servei.....	154
4.1.1 Organització i finançament del servei	154
4.1.2 Relació amb els serveis centrals o central tècnica.....	156
4.1.3 Avaluació i planificació del servei.....	158

4.2	Rutes.....	160
4.2.1	Municipis atesos.....	161
4.2.2	Rutes i parades.....	161
4.3	Col·lecció.....	169
4.3.1	Capacitat dels vehicles i dimensió de la col·lecció.....	170
4.3.2	Distribució i presentació de la col·lecció.....	171
4.4	Vehicles.....	173
4.4.1	Tipus i renovació de vehicles.....	174
4.4.2	Equipament i distribució interior.....	175
4.5	Personal.....	176
4.5.1	Perfil del personal.....	177
4.5.2	Quantitat i formació del personal.....	179
4.5.3	Organització interna dels equips.....	180
4.6	Usuaris.....	183
4.6.1	Usuaris i no usuaris.....	183
4.6.2	Hàbits d'ús dels usuaris.....	187
4.7	Serveis.....	189
4.7.1	Serveis prestats.....	189
4.7.2	Activitats.....	192
4.8	Col·laboracions.....	194
4.8.1	Relació amb els ajuntaments.....	195
4.8.2	Relació amb altres serveis.....	195
4.9	Comunicació i difusió.....	199
4.9.1	Canals de difusió.....	199
4.9.2	Xarxes socials.....	201
4.10	Percepció del servei: responsables i personal.....	206
5.	Conclusions de l'estudi i recomanacions.....	215
5.1	Legislació i implantació dels serveis bibliotecaris.....	216
5.2	Servei: organització, finançament i avaluació.....	219
5.3	Rutes: municipis atesos, parades i visibilitat.....	223
5.4	Col·lecció: quantitat, dipòsit, selecció i distribució.....	227

5.5	Vehicle: tipus, antiguitat, instal·lacions i equipament	230
5.6	Personal: formació, tasques i organització interna	233
5.7	Usuaris: població servida i tipologia d'usuaris	236
5.8	Serveis: visites, oferta i ús.....	237
5.9	Col·laboracions: ajuntaments i altres equipaments	241
5.10	Comunicació i difusió: xarxes socials i presència pública.....	243
5.11	Percepció del servei: responsables i personal.....	245
	Bibliografia	251
	Índex de taules	277
	Índex de gràfics	281
	Índex de fotografies	283
	Annex I. Qüestionari per als responsables tècnics de xarxes o serveis de bibliobusos.....	285
	Annex II. Qüestionari per al personal dels bibliobusos	291
	Annex III. Percepció del personal: factors positius i negatius del bibliobús	299
	Annex IV. Crònica de les visites	307

Introducció

L'any 1937 es posa en marxa a Catalunya el Servei de Biblioteques del Front, un servei capdavanter com a servei mòbil de biblioteques. El que s'ha anomenat el «bibliobús del front» es crea per iniciativa d'Antoni M. Sbert, conseller de cultura de la Generalitat de Catalunya amb l'objectiu de regular el trasllat de llibres al front, mitjançant una xarxa de biblioteques ambulants connectada amb la direcció tècnica de Biblioteques Populars de la Generalitat. Tot i que, malauradament, el servei queda estroncat a finals de la guerra civil és, sens dubte, un precedent que marca l'evolució del servei posteriorment. De fet, la possibilitat d'utilitzar serveis mòbils es reprèn a les lleis que, un cop recuperada la democràcia, es desenvolupen per tal de reestructurar un dels serveis essencials de cultura. En el cas de Catalunya, per exemple, la llei de l'any 1981 ja n'establia la seva necessitat per donar resposta a municipis de menys de cinc mil. Posteriorment, la llei de l'any 1993, que és la que regula actualment el sistema bibliotecari, estableix que han de ser els municipis amb menys de 3000 habitants els que han de rebre el servei de biblioteca pública a través d'un bibliobús. Han passat vint anys des de la seva aprovació i la realitat posa de manifest que són molts els municipis i, per tant, un percentatge significatiu de la població, que no reben encara aquest servei. D'altra banda, tenim evidències de la voluntat per part de l'administració responsable, en aquest cas, la Generalitat de Catalunya, de planificar la implantació del servei tot i que no ha estat desenvolupat. Què és el que impedeix o dificulta aquesta implantació? No es considera un servei necessari? No aporta beneficis evidents a la població?

Aquesta i altres preguntes són especialment interessants de respondre en el context social i econòmic actual en el qual l'accés a la informació i la formació al llarg de la vida és una competència bàsica per a la participació ciutadana i un dret imprescindible perquè les persones que n'han quedat excloses puguin reincorporar-se al mercat laboral i en el qual s'han fet esforços importants per posar en evidència el valor social i el retorn econòmic de les biblioteques que, com altres serveis culturals, han viscut en primera persona l'impacte econòmic de la crisi.

El progressiu envelliment dels municipis rurals i el seu abandonament, amb el consegüent desequilibri territorial que genera, és una realitat compartida per moltes comunitats autònomes, algunes de les quals han començat a promoure iniciatives que intenten disminuir-ne l'impacte i capgirar la dinàmica. En aquest context, el bibliobús té l'oportunitat de desenvolupar la seva funció social i mostrar el seu valor com a agent cohesionador, de promoció i foment de la participació activa de les comunitats. La millora en l'oferta de serveis bibliotecaris, educatius i de salut, pot ser un element que freni aquesta migració cap a

municipis més grans i, alhora, el bibliobús pot ser un element que posi en valor el patrimoni i la riquesa cultural d'aquests municipis.

Els bibliobusos, com a biblioteques públiques que les considerem, han de garantir el dret de tots els ciutadans a accedir a la informació, la formació i el lleure en igualtat de condicions en una societat que alguns autors han anomenat societat xarxa en referència a la rellevància que les tecnologies prenen com a mitjà de comunicació i com a infraestructura indispensable en l'organització de tots els àmbits de la vida, no només personal sinó també col·lectiva (Castells, 2003). És per aquesta raó que ens interessa, no només de quina manera el bibliobús pot ser un agent actiu per a l'adquisició de competències informacionals sinó també de quina manera l'ús de les xarxes socials pot millorar els serveis i afavorir la comunicació amb els usuaris.

Els bibliobusos es van fer creuar a la meua trajectòria professional fa molts anys, quan l'any 1999 vam iniciar amb Lourdes Reyes, a proposta de la Gerència de Serveis bibliotecaris de la Diputació de Barcelona, un estudi a les àrees rurals de la província. Aquell projecte ens va permetre respondre a moltes de les inquietuds que teníem en aquells moments. D'una banda, podíem tornar a la societat una part de la inversió que aquesta fa a les universitats aprofitant els recursos dels que es disposa; d'altra, ens permetia enfortir el vincle de la Facultat a la professió i apropar-nos a conèixer una realitat que desconexíem i, finalment, ens donava la possibilitat de col·laborar amb professionals i implicar als estudiants en el disseny de la metodologia de treball, en l'execució del projecte i en l'elaboració de l'informe final. Com a resultat de tots aquells mesos de treball, l'any 2000 es publicà *Els serveis bibliotecaris en zones rurals: una proposta d'actuació viable* (Comalat; Reyes, 2000b), un estudi de la situació dels serveis bibliotecaris als municipis de la província de Barcelona amb menys de 3000 habitants, a partir de l'anàlisi a fons de les necessitats i les característiques de diferents municipis, amb propostes per millorar el servei més enllà del que oferia el bibliobús. D'aquest treball van néixer, posteriorment, els biblioaccessos que, a la província de Barcelona, són equipaments fixes que complementen el servei del bibliobús.

Posteriorment, l'any 2004, vam dur a terme un treball de característiques similars a la província de Lleida. En aquell moment es renovava el vehicle de la ruta Garrigues-Segrià i des de la direcció de la Central de Biblioteques de Lleida es va considerar que era el moment oportú per avaluar el servei i replantejar, si era necessari, la ruta que seguia el bibliobús. Des d'aleshores a Lleida s'han seguit plantejant alternatives i s'han dut a terme experiències en la mateixa línia de les que comentàvem, creant el que s'anomenen lliure@ccés, biblioespais o biblioserveis i que són propostes de serveis estables vinculats als bibliobusos. Aquestes experiències, que han intentat trobar l'equilibri entre «l'obligatorietat d'un servei mòbil» i «el desig d'un servei estable», han tingut resultats diversos que també són objecte d'interès d'aquesta investigació.

Malauradament, tot i aquests esforços per revisar el servei i els catorze anys que han passat des d'aquest segon estudi, la situació dels bibliobusos a Catalunya no ha canviat significativament. La província de Barcelona compta amb una xarxa de bibliobusos que cobreix gairebé tots els municipis i que ha crescut i s'ha començat a renovar durant els anys

2017 i 2018; la província de Lleida té els dos bibliobusos -renovats- que han donat servei a la província dels anys vuitanta i que, malgrat les mancances, no han augmentat en nombre i, finalment, les províncies de Tarragona i Girona, que no tenen cap vehicle malgrat l'obligatorietat fixada per la legislació i la necessitat dels municipis.

Sabem que l'evolució dels bibliobusos a les altres comunitats autònomes tampoc no ha estat molt significativa i que s'observa un cert estancament en els darrers anys. És per això que volem conèixer quin és l'estat actual i quines són les línies d'actuació que s'han desenvolupat durant aquests anys per fer avançar les xarxes existents i el servei que s'ofereix.

L'estudi que es presenta és el primer en què es fa una anàlisi de l'estat del servei dels bibliobusos a Espanya revisant els municipis atesos i no atesos a cadascuna de les províncies i a cadascuna de les comunitats autònomes i posa al dia dades ja publicades en informes dispersos elaborats en els darrers anys per algunes de les administracions autonòmiques. Aquesta anàlisi permet obtenir una panoràmica actualitzada de quin és l'estat d'implantació dels serveis bibliotecaris en municipis amb menys de 5.000 habitants a Espanya.

Aquesta visió es complementa amb les dades obtingudes a partir de l'observació i de la informació proporcionada pels diferents agents implicats que permeten conèixer l'estat i el funcionament dels bibliobusos a cadascuna de les comunitats autònomes, analitzant les diferències i semblances més significatives i les mancances i oportunitats que presenta el servei.

L'augment de la implantació i l'ús de les tecnologies, el reequilibri territorial, el valor social, educatiu i cultural del bibliobús, són les oportunitats a les que pretenen respondre les recomanacions finals que acompanyen aquest estudi, orientades a la millora i actualització del servei per adaptar-lo a unes necessitats canviants de la societat, incorporant els resultats dels estudis que s'han elaborat des de serveis bibliotecaris d'àmbit internacional.

Durant aquests anys he tingut la sort de conèixer de ben a prop la vida en un poble de 490 habitants a les Garrigues històriques on he après a gaudir del conreu de les oliveres i els ametllers, una dedicació que s'ha convertit en la meva segona afició i que m'ha permès entrar a formar part d'una comunitat de característiques similars a les que són objecte d'aquest estudi. Al poble el bibliobús ve cada quinze dies, els dimecres a la tarda i, encara que no he coincidit mai amb ell, he pogut sentir com es valora la seva visita, què representa per a les persones del poble, com s'organitzen algunes activitats, quins són els problemes per dur a terme projectes en col·laboració i, també, què es podria arribar a fer si els recursos ho permetessin.

El bibliobús és un servei que té un element característic i singular, el vehicle i, per suposat, aquest és un element que apareix sempre en els estudis i publicacions. La seva importància és evident ja que condiona el pressupost inicial i les característiques del personal que l'ha de conduir. No obstant això, no és objectiu d'aquest estudi analitzar-ne les característiques

tècniques concretes, tot i que, no es renuncia a valorar l'interès que plantegen vehicles més petits, de menor cost i de més facilitat de maniobra per donar servei a determinades zones.

El treball s'ha estructurat en sis grans capítols per tal de presentar el procés d'elaboració de la investigació i els resultats obtinguts. El primer capítol detalla els objectius que han marcat el procés d'investigació i que han configurat la metodologia, a grans trets, es concreten en conèixer la realitat dels bibliobusos a Espanya per poder fer unes recomanacions de futur que ajudin a revisar el servei i millorar-ne les prestacions i garantir que contribueix al desenvolupament informatiu, formatiu i cultural de les comunitats a qui presta servei.

El segon capítol es centra en la metodologia i es justifiquen els instruments desenvolupats per obtenir la informació necessària per a l'anàlisi quantitativa i qualitativa de l'estat actual dels bibliobusos. En aquest capítol també es presenta la mostra obtinguda a partir de les respostes rebudes als qüestionaris aplicats a responsables de serveis de bibliobusos i personal que hi treballa.

El tercer capítol és l'estat de la qüestió i s'ha organitzat en dos apartats diferenciats. Un primer apartat on hem precisat qüestions terminològiques i conceptuals que afecten a les biblioteques mòbils i que han estat importants a l'hora d'establir el marc de treball i el context específic al que ens hem referit al llarg del treball. En aquesta, també s'ha inclòs la revisió bibliogràfica de les contribucions més significatives i la seva evolució. L'apartat es tanca amb una selecció de noves propostes de serveis bibliotecaris mòbils d'àmbit internacional que, a partir d'un procés de reflexió al voltant de les biblioteques públiques, han introduït modificacions en aquests serveis que, des del nostre punt de vista, constitueixen una bona mostra de l'evolució desitjable dels bibliobusos i de la seva projecció de futur. En aquest mateix capítol s'inclou, en un segon apartat, l'estudi dels bibliobusos a Espanya, els seus antecedents i la situació actual. Per a cadascuna de les comunitats autònomes s'han analitzat els bibliobusos en funcionament i les seves característiques com a servei bibliotecari, la distribució demogràfica per veure quin és l'estat d'implantació del servei al territori en relació a la legislació vigent i, finalment, la població atesa i no atesa a cadascuna de les províncies. Aquesta anàlisi, pel que fa a Catalunya, es presenta de manera diferenciada tot i que segueix la mateixa estructura que l'estudi de la resta de comunitats autònomes.

En el quart capítol s'analitzen les característiques específiques dels bibliobusos a Espanya posant en evidència aquells elements que la recollida d'informació a través del treball de camp han evidenciat com a més significatius. Aquests s'organitzen al voltant de deu eixos: servei, rutes, col·lecció, vehicle, personal, usuaris, serveis, col·laboracions, comunicació i difusió i percepció dels responsables i personal. Els nou primers descriuen pròpiament el servei en base a les opinions recollides de responsables de serveis centrals i del personal que hi treballa que permeten veure les característiques més rellevants de cadascun d'aquests elements i les diferències que s'han pogut detectar. Un darrer apartat recull la percepció dels dos col·lectius directament implicats en el servei. Concretament, en el cas dels responsables tècnics dels serveis de bibliobusos, es recullen les debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats del servei que aquests han destacat i, en el cas del personal que

treballa en els vehicles, els factors -positius i negatius- que destaquen de la seva feina i del paper del bibliobús. Tot plegat ens permet obtenir una visió global del servei del bibliobús que creiem que enriqueix i actualitza els estudis fets fins al moment.

Tota aquesta informació és la base de les conclusions que es presenten al cinquè capítol seguint la mateixa estructura que el capítol anterior i que pretenen donar una lectura ràpida de l'interès de l'estudi i de la informació recollida. Aquest mateix capítol recull les recomanacions que, a partir de tota la informació recollida i en el benentès que les realitats són molt diverses, s'espera que puguin contribuir a la reflexió d'aquells que hi estiguin interessats.

La bibliografia i els annexos recullen totes les publicacions i els instruments desenvolupats que s'han utilitzat per elaborar aquesta investigació.

1. Objectius

Els objectius d'aquest treball són analitzar l'evolució dels bibliobusos a Espanya, presentar l'estat actual de la seva implantació i el funcionament a cadascuna de les comunitats autònomes, posant especial atenció a Catalunya, per poder elaborar, amb tota la informació recollida, unes recomanacions d'actuació futures que permetin assegurar la seva viabilitat, millorin els nivells d'ús i ajudin a ampliar el nombre d'usuaris. Es pretén, també, que l'anàlisi de la realitat posi en evidència la qualitat del servei prestat i la necessitat de la seva implantació en aquelles àrees geogràfiques on no existeixen i, alhora, la renovació i ampliació allà on ja estan funcionant. En el cas de Catalunya es vol aprofundir en l'anàlisi de les condicions de prestació del servei en els municipis amb una població d'entre 300 i 3.000 habitants que, segons la legislació vigent, han de rebre el servei bibliotecari a través del bibliobús i posar en evidència el desequilibri que es dona entre municipis que, tot i que tenen les mateixes condicions demogràfiques, no tenen les mateixes condicions d'igualtat d'accés a la informació, la formació i la cultura. A partir d'aquesta anàlisi elaborem recomanacions que puguin ser útils a responsables tècnics i polítics per millorar el servei en aquelles àrees on s'està oferint i evidenciar la seva sostenibilitat econòmica i social com alternativa a les zones que no reben servei bibliotecari.

Aquesta investigació es planteja diferents objectius principals als quals es vinculen diversos objectius específics:

Objectiu 1: Analitzar l'organització dels bibliobusos a Espanya

Objectiu 1a: Estudiar la categorització d'equipaments bibliotecaris establert a la legislació de cadascuna de les comunitats autònomes

Objectiu 1b: Analitzar la implantació dels serveis bibliotecaris a les diferents comunitats autònomes

Objectiu 1c: Estudiar els models i l'estructura dels serveis de bibliobusos a les diferents comunitats autònomes (dependència administrativa, tipus de municipis atesos i estat del servei)

Objectiu 2: Analitzar el funcionament actual dels bibliobusos a Espanya

Objectiu 2a: Conèixer l'organització dels bibliobusos existents i les eines que s'utilitzen per a la planificació del servei

Objectiu 2b: Estudiar les rutes, els municipis que reben el servei dels bibliobusos, les seves característiques i les parades que s'estableixen per prestar el servei

Objectiu 2c: Analitzar la col·lecció dels bibliobusos pel que fa a la selecció, el seu ús, la distribució i la presentació dins del vehicle

Objectiu 2d: Establir les característiques tècniques dels vehicles, el seu equipament i la distribució interior

Objectiu 2e: Conèixer el perfil del personal que treballa als bibliobusos, la seva formació i l'organització interna de l'equip

Objectiu 2f: Definir el perfil dels usuaris i no usuaris dels bibliobusos i de les comunitats a les que dóna servei

Objectiu 2g: Analitzar els serveis que es presten i el seu ús, així com les activitats que s'organitzen des dels bibliobusos

Objectiu 2h: Determinar les col·laboracions que estableix el bibliobús amb els equips de govern municipals i amb altres agents del territori

Objectiu 2i: Conèixer els canals utilitzats pels bibliobusos per comunicar-se amb els seus usuaris i donar a conèixer el servei i les seves prestacions

Objectiu 3: Elaborar unes recomanacions que puguin assegurar la viabilitat del servei i en millorin el seu ús

Objectiu 3a: Estudiar nous models de vehicles i dels serveis que presten

Objectiu 3b: Fer recomanacions d'actuació futures per a la millora del servei

2. Metodologia

Per assolir aquests objectius, s'han utilitzat diversos instruments que han permès obtenir les dades per fer l'anàlisi de l'estat actual des d'un punt de vista objectiu i, també, una anàlisi més subjectiva a través de la visió de diferents agents implicats.

En primer lloc, s'ha fet un buidat del marc legislatiu i normatiu de totes les comunitats autònomes per analitzar l'estat actual d'implantació del servei en base als requeriments i a la distribució demogràfica de cadascuna d'elles.

En segon lloc, s'ha fet una recollida exhaustiva de dades quantitatives, a través de *Bibliotecas públicas españolas en cifras*, a través de la consulta de les pàgines web -dels propis bibliobusos i de les administracions corresponents-, i de les notícies publicades a la premsa escrita i a les xarxes socials.

En tercer lloc, s'han aplicat tècniques qualitatives i s'han dissenyat els instruments pertinents per recollir les característiques del servei que es presta a les comunitats autònomes a partir d'una mostra representativa. Aquesta informació s'ha completat amb les dades recollides a través de qüestionaris en línia als serveis de bibliobusos de totes les comunitats autònomes.

La consulta de bibliografia, tant d'estudis previs sobre els inicis de serveis bibliotecaris mòbils i sobre la història dels bibliobusos a Espanya com estudis més recents sobre el desenvolupament del servei en algunes comunitats autònomes, han permès completar la visió que aporten les nombroses comunicacions presentades a congressos que assegurin una informació actualitzada sobre el desenvolupament i les característiques del servei.

Una de les característiques que la bibliografia especialitzada destaca del bibliobús és la seva flexibilitat en la prestació del servei. Una flexibilitat que li permet adaptar-se a les necessitats de la seva comunitat amb una facilitat que, sovint, no tenen les biblioteques fixes i que fa que, amb unes característiques similars, el funcionament dels bibliobusos de les diferents comunitats autònomes sigui divers, com ho són les comunitats a les quals presten servei. La diversitat d'aquesta realitat posava en evidència la necessitat de dissenyar uns instruments que permetessin recollir, en un primer moment de la investigació, una informació exhaustiva d'una mostra de models significatius de serveis de bibliobusos i, en una segona fase, una informació més específica de totes les províncies amb servei de bibliobús. En el quadre següent es detallen els instruments utilitzats i les províncies que han participat en cadascuna de les fases.

Instruments utilitzats i províncies participants

A	Entrevistes no estructurades als responsables dels serveis centrals	Barcelona, Lleó, Lleida, Madrid, Màlaga i Zamora
	Observació directa	
	Entrevistes no estructurades al personal dels bibliobusos	
B	Qüestionaris als responsables dels serveis centrals	Albacete, Barcelona, Burgos, Cuenca, Gandia, Lleó, Lleida, Madrid, Màlaga, Múrcia, Salamanca (ciutat i província), Palència, Sòria i Zamora
C	Qüestionaris al personal dels bibliobusos	Barcelona, Burgos, Castellón, Cuenca, Gandia, Guadalajara, Salamanca, Lleó, Lleida, Madrid, Màlaga, Múrcia, Palència, Segòvia i Zamora

Taula 1 Instruments metodològics utilitzats i províncies participants

2.1 Entrevistes no estructurades i observació directa (A)

La diversitat demogràfica i geogràfica d'Espanya fa que el servei dels bibliobusos tingui unes característiques específiques a cadascuna de les províncies i que, per entendre aquestes diferències, sigui imprescindible conèixer el servei de primera ma. Per fer-ho ha calgut visitar els bibliobusos i veure de quina manera es presta el servei, com s'estableix la relació amb els usuaris, com s'estableixen les col·laboracions amb altres agents i, alhora, parlar-ne personalment tant amb els responsables dels serveis centrals com amb el personal que treballa als bibliobusos per entendre l'organització i la gestió del servei. El coneixement complet de cadascun dels sistemes només es podia obtenir a partir de l'observació basada en una ruta sencera a cadascun dels vehicles que permetés veure el funcionament en cadascun dels municipis on s'atura i la visita a tots els bibliobusos però, malauradament, aquesta era una tasca impossible d'assumir en temps i recursos. Calia, doncs, delimitar els períodes de visita i seleccionar els bibliobusos que s'havia de visitar per obtenir una visió significativa de la realitat.

En primer lloc, es va dur a terme una visita prèvia per establir el període necessari de l'estada que permetés fer una observació vàlida i un intercanvi d'informació suficient i complet. La prova pilot es va fer a un bibliobús durant una setmana i, finalment, es va establir que una estada de dos dies permetria veure el funcionament bàsic i aquells elements que diferenciaven el funcionament d'un bibliobús a un altre (tracte del personal, organització del fons, dinàmiques de treball...) sense condicionar el propi servei.¹

¹ Aquesta prova pilot es va dur a terme amb el Bibliobús Montnegre de Barcelona durant el 4-8 de març de 2013.

L'objectiu d'aquestes visites era recollir informació sobre els diferents models establerts a Espanya que, com podem veure, responen a una història i a una situació administrativa diversa. Calia, doncs, decidir quins dels serveis existents podien mostrar aquesta diversitat i desenvolupar els instruments que permetessin recollir aquesta informació: un guió d'entrevista no estructurada per als responsables dels serveis centrals, un guió d'observació per a les visites als vehicles i un guió d'entrevista no estructurada per al personal dels bibliobusos.

A Espanya hi ha actualment setanta-tres vehicles en funcionament a nou comunitats autònomes diferents i repartits per vint-i-quatre províncies; visitar-los tots era una empresa impossible, pel temps invertit que implicava i per les interferències i dificultats que suposa la presència d'una persona externa al bibliobús en la prestació del servei. Calia, doncs, definir una mostra representativa que respectés i recollís aquesta diversitat. D'acord amb les necessitats, finalment es van seleccionar aquells bibliobusos que a Espanya, per les seves característiques, podien ajudar a donar una visió més àmplia del servei. Aquests van ser triats en base a les recomanacions de Roberto Soto, president d'ACLEBIM, i seguint els criteris establerts per les Pautes IFLA per a la categorització de la tipologia de biblioteques mòbils (escolars, infantils...) i la seva vinculació a serveis estables. Així, doncs, es van visitar bibliobusos que donen servei urbà i estan vinculats a una xarxa municipal (Màlaga) i bibliobusos urbans que depenen d'una administració autonòmica (Madrid). A més, es va completar amb la visita a bibliobusos que presten servei rural vinculats a una administració autonòmica (Lleó) i, finalment, es va completar la visió amb la visita a un bibliobús escolar (Zamora). A més, per la proximitat geogràfica i la vinculació professional, es van visitar els bibliobusos de Barcelona i de Lleida. La mostra final de vehicles visitats no pretenia ser estadísticament representativa, però sí que era adequada per conèixer i comprendre la diversitat i la complexitat dels serveis de bibliobús que s'estaven oferint i per obtenir informació significativa que després fos útil per a l'anàlisi i la reflexió necessàries per a l'elaboració de les recomanacions.

Aquestes visites van permetre, a més, entrevistar els responsables de les diferents xarxes de bibliobusos i el personal que hi treballa amb l'objectiu de contrastar la informació obtinguda a través de la bibliografia i conèixer més a fons aspectes vinculats amb l'organització i el funcionament del servei i, a través d'aquest contacte més personal, aprofundir en els punts forts i febles del servei del bibliobús. Aquests contactes han estat molt valuosos per obtenir una visió des del propi servei, en la veu dels seus protagonistes i, alhora, ha estat una font de valor incalculable de coneixement professional i personal.

Visites realitzades als bibliobusos

Bibliobusos de Lleó (inclosos El Bierzo)	8-11 d'abril de 2013
Bibliobús Escolar de Zamora	12 d'abril de 2013
Bibliobusos de Madrid	4-5 de juny de 2013
Bibliobús de Màlaga	6-7 de juny de 2013
Bibliobús Tagamanent de Barcelona	27 i 29 d'agost de 2014
Bibliobús Guillerries de Barcelona	26 i 28 d'agost de 2014
Bibliobús Garrigues-Segrià de Lleida	2 i 3 de maig de 2016

Taula 2 Calendari de les visites als bibliobusos

2.2 Qüestionaris als responsables dels serveis centrals (B)

La informació obtinguda a partir de les visites, amb l'observació en aquests bibliobusos i les entrevistes als responsables i al personal, s'ha complementat amb qüestionaris estructurats que s'han enviat a tots els responsables dels serveis centrals i que s'han fet arribar al personal dels bibliobusos de totes les comunitats autònomes (inclosos els visitats). D'aquesta manera es va recollir la visió de responsables i personal de les xarxes de bibliobusos que no s'havien pogut visitar i que permetia completar la informació obtinguda. Els qüestionaris dirigits als responsables de les unitats centrals o tècniques de les quals depenen els bibliobusos tenen l'objectiu d'obtenir informació sobre:

- Servei: organització i finançament del servei i tipus de municipis atesos;
- Personal: nombre, formació i organització en xarxa;
- Municipis: relació amb els municipis des d'un punt de vista de gestió del servei;
- Activitats: organització i tipus d'activitats;
- Difusió i xarxes socials: des d'un punt de vista d'organització, ús i continguts;
- Avaluació i resultats: estudis d'usuaris i avaluació del servei.

El qüestionari es tanca amb unes preguntes obertes per recollir punts forts i punts febles del servei. En aquest qüestionari a responsables es pretén recollir una informació estratègica que ha permès identificar el tipus de servei i l'organització dins del servei de lectura pública del municipi i/o província o comunitat autònoma. En dos casos, el qüestionari no s'ha respost per escrit sinó a través d'una llarga conversa telefònica amb els responsables.

La identificació i localització de les dades de contacte dels destinataris ha estat una feina lenta i laboriosa ja que en alguns casos les pàgines web no informen clarament del responsable o aquest responsable no existeix.

A Espanya s'han comptabilitzat 20 responsables, tot i que, com ja s'ha comentat, algunes províncies no tenen assignat el director del centre coordinador i, per tant, no s'ha pogut obtenir resposta (Segòvia i Cuenca). Una situació similar s'ha produït en els casos dels bibliobusos de la Comunitat Valenciana on no s'ha pogut identificar el responsable del servei ja que no constava a la informació disponible i, per tant, no s'ha pogut enviar el qüestionari.

En total s'han obtingut 13 respostes que suposen un 65% de resposta que, si només es comptabilitzen els qüestionaris enviats, s'eleva fins al 86,6%. A Catalunya hi ha 2 responsables de xarxa (Barcelona i Lleida) i s'ha obtingut resposta de tots dos, una de les quals a través d'un qüestionari personal. Això representa el 100% de resposta.

Respostes obtingudes dels responsables

Qüestionari en línia	10	Albacete, Barcelona, Burgos, Cuenca, Gandia, Lleó, Múrcia, Salamanca (província), Palència i Zamora
Qüestionari personal	3	Lleida, Madrid i Màlaga
Qüestionari telefònic	2	Salamanca (ciutat) i Sòria

Taula 3 Respostes dels responsables per províncies

2.3 Qüestionari al personal dels bibliobusos (C)

Un segon qüestionari, dirigit al personal que treballa als bibliobusos, es planteja amb una estructura i objectius diferents i recull informació sobre:

- Usuaris: col·lectius d'usuaris més habituals i usos que fan del bibliobús;
- Col·lecció: distribució i tria, exposicions i centres d'interès;
- Serveis i activitats: ús dels serveis i organització de les activitats;
- Xarxes socials: presència, gestió i ús per part dels usuaris;
- Relació amb el territori: relació amb entitats, difusió del bibliobús en l'àmbit local;
- Organització en xarxa: relació amb altre personal dels bibliobusos, relació amb les biblioteques fixes.

A Espanya s'han comptabilitzat 88 persones treballant a bibliobusos i s'han obtingut 22 respostes (25%) amb representació de totes les comunitats autònomes que tenen servei de bibliobusos en funcionament. A Catalunya s'han comptabilitzat 22 persones treballant a bibliobusos i s'han obtingut 15 respostes que representen el 68,2%. Aquests percentatges es poden explicar per diverses raons que han dificultat o afavorit les respostes. En molts casos, les dades de contacte del personal del bibliobús no són públiques i van ser els responsables del servei els encarregats de fer difusió de l'estudi i de promoure la participació. Això ha dificultat l'obtenció d'informació d'aquest col·lectiu, que ha estat significativa en el cas de la Comunitat de Madrid que concentra un nombre molt elevat de persones que treballen al servei de bibliobusos amb 26 persones (29,5%) i de les quals només s'han obtingut tres respostes. A més, en alguns casos, el personal dels bibliobusos té restringit l'accés a determinades plataformes, espais i/o aplicacions la qual cosa va dificultar l'accés al qüestionari, elaborat a partir d'un formulari Google, des del seu lloc de treball. En aquests casos, la resposta s'ha fet fora de l'entorn laboral o, en d'altres, s'ha enviat el qüestionari en word a través de correu electrònic i les respostes, rebudes en paper, s'han introduït manualment amb la resta per poder-les analitzar. En tots els casos, les visites prèvies i el contacte personal han afavorit la participació, un fet que evidencien els resultats a Catalunya.

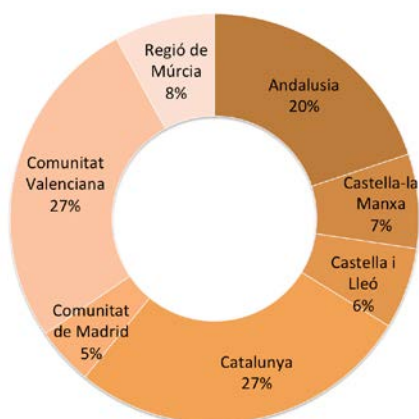
Personal dels bibliobusos que ha respost el qüestionari

Qüestionari en línia	33	Barcelona (11) -El Castellot, Cavall Bernat, Guilleries, La Mola, Montnegre, Montserrat i Tagamanent-, Burgos (1), Castellón (1), Gandia (1), Guadalajara (2), Salamanca (2), Lleó (1), Lleida (4) -Garrigues-Segrià i Pere Quart-, Madrid (3), Màlaga (1), Múrcia (1), Palència (3) i Zamora escolar (2)
Qüestionari per correu	4	Cuenca (1) i Segòvia (3)

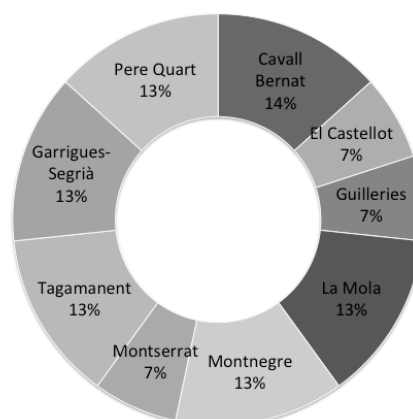
Taula 4 Respostes del personal dels bibliobusos per províncies

La distribució de les respostes permet obtenir una visió de la diversitat dels serveis ja que s'han rebut resposta de totes les comunitats autònomes excepte d'aquelles on només funciona un bibliobús urbà (Badajoz, Elx, Santa Cruz de Tenerife i Saragossa). De la resta de comunitats autònomes s'ha rebut resposta de totes, tot i que en percentatges molt diferents, tal i com es pot veure en els gràfics 1 i 2.

Respostes rebudes del personal dels bibliobusos

Gràfic 1 Respostes rebudes del personal de bibliobusos (Espanya)

Gràfic 2 Respostes rebudes del personal dels bibliobusos (Catalunya)

Per províncies no s'han obtingut respostes de: Àvila, Sòria, Valladolid, Albacete i Toledo.

Dels bibliobusos de Catalunya no s'han rebut respostes del Montau ni del Pedraforca. En aquests dos casos, és possible que els canvis de responsable de la direcció del bibliobús expliquin la manca de resposta.

L'objectiu d'aquests qüestionaris és conèixer el grau d'implicació dels diferents agents, el tipus d'usuari més habitual i, sobretot, la valoració que el personal fa sobre el servei ja que la bibliografia publicada posa en evidència el valor que el personal té en aquest tipus de servei bibliotecari. Un interessant estudi de Fain (2007), resultat d'un treball final de màster que hem referenciat al capítol 3.2 Revisió bibliogràfica, i que analitzarem amb els resultats obtinguts al final d'aquest capítol, posa en evidència el paper del personal en la prestació

del servei i l'interès que pot tenir recollir la seva opinió i la seva mirada a través d'aquestes preguntes obertes. És per aquesta raó que el qüestionari es tanca amb unes preguntes més personals sobre la relació de concepte entre la biblioteca fixa i el bibliobús i un apartat en el qual es demanaven, seguint el model del qüestionari a responsables, els punts forts i punts febles del servei. Aquest qüestionari ha estat respost tant per directors/bibliotecaris del bibliobús com per tècnics auxiliars i/o conductors.

Als annexos I i II es reproduïxen els qüestionaris enviats als dos col·lectius en els que es pot observar que, després de les preguntes dirigides a obtenir dades sobre els usuaris, la col·lecció, els serveis, l'ús de les xarxes socials, la relació amb el territori i l'organització en xarxa i l'avaluació, es dona pas a preguntes obertes dirigides a obtenir una informació valorativa sobre el servei i els reptes de futur. Els qüestionaris, lògicament, han estat tramesos en la llengua del destinatari (català o castellà).

A més a més, els objectius de la investigació fixen un estudi més aprofundit per a Catalunya. Per aquesta comunitat, s'ha dut a terme l'anàlisi de cadascuna de les xarxes de bibliobusos que funcionen a Barcelona i Lleida. A través d'aquest estudi volem conèixer els bibliobusos que funcionen a Catalunya i les característiques de cadascuna de les dues xarxes. D'aquesta manera, seguint el model de la resta d'Espanya, s'ha fet l'anàlisi a una mostra representativa a partir de la visita de dos dies a tres dels nou bibliobusos que funcionen a la província de Barcelona i a un dels dos de la província de Lleida. La proximitat geogràfica i la vinculació amb el personal que hi treballa i els responsables de les administracions respectives han fet possible la realització d'aquestes visites, més nombroses que en les altres comunitats autònomes, i han facilitat l'obtenció de la informació.

En el cas de Catalunya, la informació recollida a través d'aquests dos instruments, observació i qüestionaris, es va completar, d'una banda, amb una reunió de treball amb els responsables dels bibliobusos de la Gerència de serveis de biblioteques de la Diputació de Barcelona que es plantejaven la reorientació del servei i que volien compartir algunes de les seves reflexions amb l'experiència i la visió adquirida a partir de les visites i, d'altra, amb una entrevista informal amb la que va ser responsable del Servei de biblioteques de la Generalitat de Catalunya amb l'objectiu de contrastar les recomanacions que es fan al final del treball.²

² L'entrevista amb Carme Fenoll, cap del Servei de Biblioteques del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya entre 2012 i 2017 període en el qual es va realitzar l'estudi, va tenir lloc al mes de juliol de 2018.

3. Estat de la qüestió

3.1 Revisió terminològica i conceptual

La consulta de la bibliografia que tracta la història i les característiques del servei del bibliobús posa en evidència la problemàtica existent al voltant de dues qüestions rellevants. D'una banda, pel que fa a la terminologia utilitzada per anomenar els serveis bibliotecaris mòbils, dins dels quals s'inclou el bibliobús i, d'altra, pel que fa a la seva conceptualització com a servei d'extensió bibliotecària o biblioteca pública que afecta directament a la manera com s'estén dins del sistema bibliotecari al qual ha de pertànyer. Dediquem aquesta primera part del capítol a repassar els problemes que es plantegen i a precisar l'ús que farem de la terminologia i la manera com considerem el bibliobús al llarg d'aquest treball.

3.1.1 Els serveis bibliotecaris mòbils

El bibliobús és, sens dubte, un servei bibliotecari mòbil però arreu del món no tots els serveis mòbils són bibliobusos. Aquesta afirmació, que podem considerar evident, és una primera precisió que cal fer a la vista dels estudis publicats sobre aquest tema que permeten identificar una gran diversitat de vehicles utilitzats per a la prestació del servei i que, sovint, acaben essent l'element que els identifica.

Les *Directrius de l'IFLA per al servei de les biblioteques públiques* (2013) fan una interessant recopilació de models de servei que permeten conèixer la diversitat d'aquestes solucions: rucs a Etiòpia, bibliobusos a bona part dels països europeus o barques i bicicletes a Xile. A més, diversos estudis de la mateixa associació analitzen els serveis prestats a Kenya amb camells, a Mèxic o Zimbabwe amb rucs o, més propers, a Frísia (Escòcia) amb el transbordador que complementa el servei que es presta a través dels bibliobusos. Tots aquests són una mostra de la varietat de models en la implantació d'aquests serveis que, més enllà de les condicions, responen als mateixos objectius que els bibliobusos i que s'analitzen com a serveis bibliotecaris mòbils.

També la IFLA en les seves *Pautas sobre Bibliotecas Móviles* (Stringer, 2010: 5) es fa ressò, ja a la introducció, de la dificultat per aglutinar en un sol terme un servei que es materialitza de maneres molt diverses. «El término Biblioteca Móvil procede de los bibliotecarios británicos y australianos. Con este nombre se designa a un vehículo motorizado que contiene material bibliotecario. En otros países se emplean distintos y variados términos como Bookmobile, Bibliobús, Bucherbus, etc. En este documento utilizaremos el término Biblioteca Móvil en su

sentido más amplio, de forma que cualquier servicio de biblioteca que no permanece fijo en un punto es clasificado como Biblioteca Móvil».

En aquesta investigació es parlarà, indistintament, de servei mòbil i de bibliobús donat que, en el cas d'Espanya com a centre de la nostra atenció, es poden considerar conceptes sinònims en no existir cap altre tipus de servei mòbil implantat al territori i en ser entès com un servei integrat en una estructura superior que fa arribar el servei de biblioteca pública a determinats nuclis de població que, per les seves característiques geogràfiques i demogràfiques, no tenen un servei de biblioteca fixa.

En d'altres casos, la bibliografia fa referència als serveis bibliotecaris mòbils com a biblioteques ambulants, itinerants, o circulants utilitzant aquests termes com a sinònims de biblioteques mòbils. En els dos primers casos, els termes utilitzats no estableixen cap tipus de diferència amb el que entenem com a servei mòbil i, des del nostre punt de vista, no suposa un problema que els serveis mòbils s'identifiquin així ja que no els atorguen característiques significativament diferents. Són diversos els autors que utilitzen aquests termes però de tots ells destaquem les contribucions de Roberto Soto (2009) que els utilitza probablement per la seva vinculació professional amb Portugal i les experiències que allí s'han desenvolupat de biblioteques mòbils. El fet que en portuguès aquest sigui un dels termes utilitzats per identificar les biblioteques mòbils explica que aquesta denominació s'utilitzi sovint com a sinònim de servei mòbil o bibliobús.

En el darrer cas, parlar dels bibliobusos com a biblioteques circulants, porta a confusió perquè els identifica amb el projecte de biblioteques de la Segona República, que en el context de les Misiones Pedagógicas, estaven pensades com a seccions que circulaven per totes les biblioteques que depenien del Ministerio de Instrucción Pública amb l'objectiu de facilitar l'accés a la lectura a les àrees rurals que no tenien biblioteca ni els mitjans per a l'adquisició de llibres. Tot i que conceptualment aquestes biblioteques poden ser considerades antecedent dels bibliobusos, les seves característiques fan que sigui necessari diferenciar-les del bibliobús que pocs anys després, durant la guerra civil, es posa en marxa a Catalunya i que més tard, durant el franquisme, comencen a funcionar a Madrid.

La bibliografia també tracta com a biblioteques mòbils els lots de llibres que es traslladen, en carros o altres dispositius, a espais de trobada dels usuaris, a places, parcs o jardins per tal d'acostar-los a la lectura. Aquests projectes, que tenen l'objectiu de situar la biblioteca més a prop de l'usuari i, per tant, una orientació de servei d'extensió des d'una biblioteca fixa, no formen part d'aquest estudi tot i que el seu interès és inqüestionable.

Un apartat a banda mereix la confusió que pot generar el terme *bookmobile* o biblioteca mòbil quan es refereix a les prestacions que, en aquests moments, ofereixen o haurien d'oferir les biblioteques a través dels dispositius mòbils i que, lògicament, afecten als bibliobusos igual que a la resta de biblioteques. Són diversos els articles que tracten aquest aspecte i que posen el bibliobús com a referent per aquest tipus de prestació destacant la mobilitat com element diferenciador però no, lògicament, el servei presencial que, com

veurem, és un dels punts forts del servei de totes les biblioteques públiques però d'una manera molt significativa del bibliobús. Des d'aquest punt de vista ens sembla que el bibliobús no pot ser equiparat a aquesta «biblioteca mòbil» i la necessitat d'incorporar aquestes prestacions es planteja en les mateixes condicions per a tots equipaments que formen part del sistema bibliotecari.

La bibliografia destaca tres elements com a propis i identificatius del bibliobús: la mobilitat, la itinerància i el tipus de mitjà de transport que utilitza i aquestes són les característiques que apareixen en la terminologia que s'utilitza en altres llengües per referir-se a aquest servei: *Bookbus*, *Bookmobile*, *Mobile library*, *Travelling library* o *Library bus* i que són els que s'han utilitzat per cercar informació sobre la implantació d'aquest servei a d'altres països.

3.1.2 Els serveis d'extensió bibliotecària

Quan parlem de serveis bibliotecaris mòbils una de les qüestions que plantegen més dubtes i que genera més desacord entre els experts és la seva consideració com a biblioteques o com a serveis d'extensió bibliotecària. Els autors que han treballat aquest tema és un dels primers elements que aborden sense arribar, com veurem, a un consens. Així ho posa en evidència Santos de Paz (2010: 267) quan afirma: «En la mayoría de los manuales de Biblioteconomía, los servicios de bibliobús se enmarcan en la extensión bibliotecaria (Carrión Gútiérrez, 1993; Caballero Garrido, 1995), situándolos paralelamente a “los servicios especiales” realizados por las bibliotecas públicas, considerándolos por la misma razón, también especiales».

Certament, són diversos i rellevants els autors que consideren les biblioteques mòbils com un servei d'extensió bibliotecària. En aquesta línia, Carrión Gútiérrez (1993: 488-490) defineix les biblioteques mòbils, en el cas d'Espanya habitualment bibliobusos, com una mostra de l'extensió bibliotecària, com les biblioteques sucursals o el préstec col·lectiu. El presenta com un servei adequat per a l'àmbit rural, tot i que no li atorga grans elogis quan analitza els seus usos que considera poc exitosos.

Gómez Hernández (2002: 205) en una guia elaborada per a una assignatura de Gestió de biblioteques fa una fotografia de l'evolució del concepte del bibliobús. L'autor afirma «La extensión bibliotecaria engloba una serie de servicios y medidas que toman las bibliotecas para tratar de eliminar o mitigar las barreras físicas, geográficas, sociales, económicas, culturales o de cualquier naturaleza que impiden o dificultan el acceso a la cultura y la información de ciertos grupos de población. En tanto son una medida para extender los servicios más allá de los límites convencionales de la biblioteca, se habla de extensión bibliotecaria». La qüestió que es planteja és l'establiment i definició d'aquests límits que, amb tota probabilitat, han canviat en els darrers anys i, per tant, suposen un canvi en la consideració del bibliobús com un servei d'extensió bibliotecària. Quan Gómez Hernández inclou el bibliobús amb biblioteques sucursals, servei a hospitals, presons, préstec per correu ho fa des d'una perspectiva que, en aquests moments, no es correspon amb la

varietat de serveis que els bibliobusos estan prestant actualment. Per suposat, les condicions en la prestació del servei no són les mateixes a totes les províncies i podem afirmar que els bibliobusos a Espanya no estan oferint els mateixos serveis però aquestes diferències també es donen entre les biblioteques públiques fixes que tampoc no tenen els recursos necessaris per respondre a les seves funcions en igualtat de condicions.

També Roberto Soto Arranz (2001), que ha estat i és un clar defensor de la necessitat de biblioteques mòbils les presenta, a *La biblioteca mòvil*, com un servei d'extensió bibliotecària. La manca d'espai per oferir un servei de qualitat de lectura a sala i el temps de prestació de servei són les mancances que justifiquen aquesta consideració. De tota manera, ell mateix argumenta la necessitat de que aquest servei estigui a càrrec de professionals bibliotecaris formats, que s'integri en un sistema bibliotecari més ampli que el vinculí amb altres biblioteques com a factors fonamentals per garantir l'oferta d'una col·lecció suficient, adequada i de qualitat i d'uns serveis que tinguin aquestes mateixes característiques. No obstant, en intervencions posteriors aquest expert ha replantejat aquesta consideració per apropar-se a la idea que el bibliobús ha de considerar-se una biblioteca més, amb característiques pròpies que la identifiquen i singularitzen però que permeten considerar-la una biblioteca pública amb la capacitat de desenvolupar les funcions que com a tal li són pròpies. Els avenços tecnològics i la consolidació del propi servei han fet que el bibliobús hagi anat incorporant millores en la prestació dels serveis que en aquests moment fan possible equiparar-lo a una biblioteca, tot i que alguns d'aquests serveis es prestin en unes condicions diferents de les que ofereix una biblioteca fixa.

En el cas d'Espanya, específicament, el desenvolupament en els darrers anys dels sistemes bibliotecaris en les diferents comunitats autònomes, la generalització de catàlegs automatitzats que permeten l'accés permanent a la col·lecció i la millora de la comunicació dels usuaris amb el sistema han afavorit la immersió dels bibliobusos en el territori i ens permet afirmar que, a hores d'ara, ofereixen serveis i activitats propis d'una biblioteca pública.

Seguint aquesta idea són molts els autors que consideren els bibliobusos com a biblioteques de caràcter autònom. Santos de Paz (2010) és una de les autores que més ha publicat sobre aquest tema a Espanya i aposta clarament per aquesta consideració destacant la capacitat del bibliobús d'oferir un servei permanent que pot respondre perfectament a les funcions d'una biblioteca pública amb la mobilitat com a un únic element diferenciador per facilitar l'accés a usuaris que, per raons geogràfiques i demogràfiques, no poden tenir una biblioteca fixa.

Així ho destaca també Rosa Poch (2009), responsable del bibliobús Montserrat de la Diputació de Barcelona que, atorgant al bibliobús les mateixes funcions que a una biblioteca fixa, posa èmfasi en la importància de la implicació de les administracions per consolidar la relació del bibliobús amb el territori i la necessitat de col·laborar amb el sector cultural, educatiu i sanitari del municipi per teixir una xarxa social amb tots aquests agents i

aconseguir que el bibliobús sigui un referent informatiu en els municipis que visita malgrat que la seva presència no sigui permanent.

Així mateix Isabel Sánchez (2011) enumera algunes característiques del bibliobús com a biblioteca pública, en aquest cas, la seva capacitat per ajudar a eliminar les diferències culturals, ja que fa arribar els seus serveis als col·lectius menys afavorits, que sovint no tenen accés autònom a la formació i al coneixement. És també aquesta capacitat del bibliobús de trencar les barreres cultural les que John Philip (Alloway, 1990: 3) destaca com elements que justifiquen el valor del bibliobús, en alguns casos, fins i tot, per sobre de les biblioteques fixes, ja que els usuaris els senten com a més propers, més accessibles. També Santos de Paz (2010) destaca aquest factor de proximitat i accessibilitat que fa que el bibliobús generi una predilecció especial entre els seus usuaris ja que, fins i tot quan tenen accés a un altre tipus de biblioteca, els usuaris prefereixen utilitzar el bibliobús.

El bibliobús es converteix, també i malgrat els seus condicionants d'espai, en un lloc de trobada, d'intercanvi, de comunicació, d'integració social i de socialització, responent, d'aquesta manera, a una de les funcions bàsiques de la biblioteca pública. Així ho destaca Judith Viñas (2003), responsable del bibliobús Montau de la Diputació de Barcelona, quan descriu el paper del bibliobús com a lloc de trobada on infants i adults –i personal– comparteixen espais i històries.

De la mateixa manera les *Directrius de l'IFLA per al servei de les biblioteques públiques* (2013: 24) evidencien la importància del bibliobús com una alternativa de servei bibliotecari més enllà de l'edifici tenint en compte que «en tota política de desenvolupament de les biblioteques públiques és important el principi segons el qual la planificació s'ha de fer des d'una perspectiva de serveis més que no pas d'edifici» i en l'eficàcia d'oferir serveis fora dels espais de la biblioteca pública per «per fer arribar els serveis bibliotecaris i d'informació directament a la llar o al lloc de treball». En aquest mateix capítol de les directrius es referencien alguns dels exemples que analitzarem al llarg de la investigació, com els casos de Catalunya, Estats Units, Finlàndia o Xile.

Cristina Montserrat i Núria Ventura (2004), per la seva banda, destaquen les millores tecnològiques que han permès que els bibliobusos hagin introduït els recursos que fan que es puguin considerar biblioteques modernes i totalment actualitzades. I més recentment Alberto Pérez i Mercedes Santiago (2012) també han constatat que, tot i que el nivell d'implantació de les noves tecnologies és un procés lent, afavoreix el rendiment i l'eficàcia del servei.

Així, doncs, si posem l'èmfasi en els serveis que, cada vegada més, tenen un component important en les tecnologies i en la planificació en xarxa i no tant en l'edifici, podem situar els bibliobusos en el mateix lloc que les biblioteques fixes a l'hora de respondre a les necessitats d'informació, formació i oci de les seves comunitats i, per tant, a l'hora de considerar-los una biblioteca i no un servei d'extensió bibliotecària.

A més, com a peça del sistema bibliotecari el bibliobús presenta diversos avantatges: es converteix en un element de difusió del propi sistema bibliotecari ja que li permet donar a conèixer els serveis i les activitats que aquest ofereix arribant a usuaris que d'altra manera no els coneixerien. En paraules d'Aurora Díaz Plaja «és ideal per atreure lectors. Me'n [sic] ric jo de les meves guies de lectura al costat d'aquest mitjà enorme de propaganda». (Cugueró; Boada; Allué, 1995: 154). Més enllà dels serveis que el bibliobús ofereix aquest és un magnífic element de promoció bibliotecària.

El bibliobús és, ahora, un element de comunicació perquè, per la proximitat de tracte que estableix amb els usuaris, es fa ressò de les seves necessitats amb molta immediatesa i permet que el sistema bibliotecari pugui adaptar-se més ràpidament. I és, també, un element de sensibilització que permet introduir l'hàbit de la lectura i l'hàbit d'ús dels serveis bibliotecaris en zones que no tenen una biblioteca fixa abans que aquesta es pugui crear de manera que la seva necessitat sigui més evident i pugui arribar a ser una demanda dels propis ciutadans.

En la línia d'aquests autors, considerem el bibliobús com una biblioteca més que cal integrar en el sistema bibliotecari amb les mateixes funcions que una biblioteca pública estable, establint els mecanismes i òrgans necessaris perquè pugui participar i col·laborar amb la resta de biblioteques i amb la resta d'agents que intervenen en el territori. Aquesta vinculació, amb el sistema bibliotecari i amb el territori, és especialment necessària si tenim en compte la itinerància del servei del bibliobús. Aquesta presència, en aquests moments, es pot veure enfortida a través de l'ús de les xarxes socials que pot fer present el bibliobús en absència del servei i facilitar la comunicació permanent amb i entre els usuaris.

3.2 Revisió bibliogràfica

La bibliografia que hem localitzat referent a les biblioteques mòbils és molt nombrosa i geogràficament molt àmplia i la seva anàlisi ens permet identificar tres etapes cronològicament diferenciades en base als objectius dels materials que es publiquen. Una primera etapa la configura la publicació de directrius, pautes i guies, en definitiva, materials per a la planificació del servei, que estableixen les necessitats bàsiques per al seu funcionament: nombre de volums i característiques de la col·lecció, tipus de vehicle, característiques tècniques, rutes, organització i funcionament. Aquesta etapa, s'inicia als anys 50 i 60 del segle XX i es manté al llarg del temps amb noves edicions que revisen, actualitzen i amplien les anteriors. Una segona etapa de consolidació, que s'inicia en els anys 90 del segle passat i en la qual, gràcies a la celebració de congressos, es comencen a publicar experiències, projectes i estudis que posen en evidència la voluntat de compartir els resultats de les pràctiques que, des d'un punt de vista local, s'han anat duent a terme. I, finalment, una tercera etapa en la que, sense que es deixin de publicar materials similars als anteriors, es comencen a trobar publicacions que analitzen els resultats dels serveis amb l'objectiu d'avaluar-los i de fer una projecció de futur. Els serveis mòbils i, concretament els bibliobusos com a materialització d'aquests serveis, no s'escapen de la reflexió general que

es fa al voltant de les biblioteques públiques a partir de l'inici del segle XXI. Els serveis mòbils, pensats majoritàriament per a poblacions rurals, són habitualment qüestionats i a molts països es duen a terme estudis que tenen per objectiu avaluar i analitzar el futur del servei. Aquests estudis, publicats en aquest primer període del segle XXI, inclouen el treball amb la comunitat per recollir les seves necessitats i opinions sobre el servei i en molts casos donen lloc a la inauguració de nous vehicles que evidencien una aposta de futur amb una mirada renovada del servei.

3.2.1 Publicació de directrius i pautes

Els primers referents bibliogràfics que s'han pogut localitzar que tracten específicament les biblioteques mòbils o els bibliobusos es remunten als anys 50 quan Lionel R. McCorvin presenta *El servicio de extensión biblioteca en la biblioteca pública* un dels tres manuals que, amb l'objectiu d'ajudar al desenvolupament del servei de biblioteca pública, la Unesco publica l'any 1950 «como continuación del éxito obtenido en un cursillo de verano para bibliotecarios públicos que se celebró en Inglaterra en 1948» i que es completa amb la publicació dels manuals *La biblioteca pública y la educación de adultos* i *La formación profesional del bibliotecario*.

McCorvin, que entén les biblioteques mòbils com a serveis -d'extensió bibliotecària- dirigits a «atender a las necesidades de poblaciones esparcidas, rurales, y de grupos especiales dentro de la comunidad» (McCorvin, 1950: 1) fa una anàlisi molt completa de les amenaces i de les oportunitats del servei i identifica alguns dels avantatges d'aquestes biblioteques que veurem que es van repetint a la bibliografia. McCorvin parteix d'una realitat rural que, tot i que no és generalitzable, coincideix amb les característiques actuals d'algunes àrees rurals: municipis on es donen poques oportunitats de relacionar-se amb altres persones per discutir i intercanviar idees; que depenen dels seus propis recursos per a la presa de decisions per la manca d'especialistes de referència i que tenen menys entreteniments i més necessitats per completar la seva educació, sobretot en el cas d'infants i joves. Amb l'objectiu de destacar la seva validesa, fa un interessant repàs d'experiències d'ús de les biblioteques mòbils per donar servei a noves zones residencials o a zones molt afectades per la guerra que li permeten repassar-ne els punts forts: una selecció més adequada, més variada i més útil que un centre petit; un personal capacitat per assessorar i orientar uns usuaris que en alguns casos no han tingut cap experiència prèvia amb llibres i biblioteques; un servei de consulta que respon les demandes -directament o passant-les a un servei més especialitzat-; un primer contacte amb el sistema bibliotecari; i, finalment, un servei estable tot l'any i en un horari més accessible al que podria oferir, per exemple, una biblioteca escolar oberta a la comunitat. Alguns d'aquests elements es repetiran com a fortaleces del servei en obres posteriors.

La bibliografia posterior també recuperarà alguns dels desavantatges que destaca aquest mateix autor: parades de curta durada i manca de servei la resta del temps; espai reduït per a donar cabuda a molts usuaris i dificultat per adaptar-se als horaris de tots els habitants.

Però, alhora, es proposen estratègies per adaptar-se: afavorir la sol·licituds de tercers a través dels usuaris que sí poden visitar el bibliobús durant la parada o fixar el nombre de documents en préstec no únicament tenint en compte la periodicitat de les visites «sino también por los libros que pasen de un lector a otro dentro de una familia o círculo de amigos». (p. 60). El préstec ocult ja apareix, doncs, com un elements distintiu del bibliobús.

Només quatre anys més tard, a Espanya, Aurora Cuartero (1954), funcionària del Cuerpo Facultativo de Archivos y Bibliotecas i màxima responsable de la instauració dels primers bibliobusos a l'Estat, publica *El servicio de bibliobuses y su actuación en España* on planteja els problemes dels serveis que funcionen en altres països i on fa una proposta de bibliobús urbà, que veurà la llum uns mesos més tard. Aurora Cuartero planteja les diferents opcions existents (furgó de subministre, cotxe-exposició, sucursal...) i valora, dels bibliobusos rurals i les sucursals mòbils, el fet que comptin amb la presència permanent d'un bibliotecari que pot fer la feina d'orientació i difusió i «de disipar los estados de absentismo e indiferencia del pueblo hacia la lectura». A la proposta s'exposen les característiques que es recomanen per als bibliobusos en base als exemples que s'analitzen prèviament i que corresponen a models americans i anglesos, d'Ohio i de West Ridding, respectivament.

L'any 1961 Harold Golstein, de la Universitat d'Illinois, coordina la publicació de *Current Trends in Bookmobiles* en la qual diversos experts fan una revisió de la bibliografia publicada fins aleshores i analitzen els reptes de futur dels bibliobusos. Aquests es presenten com una alternativa d'ampliació del servei davant de les dificultats que moltes biblioteques públiques tenen per adaptar i augmentar els seus espais i com una oportunitat de fer difusió d'un servei que molt sovint no és prou visible.

Aquests són treballs que, amb estudis internacionals i nacionals com a referents, estableixen les bases per a la planificació des de l'administració. Una necessitat que neix de l'experiència en la implantació del servei i que també serà recollida per les associacions professionals que hi responen amb l'elaboració i publicació de directrius.

L'any 1963 la Public Library Association edita els seus *Standards of quality for bookmobile service* que, juntament amb el manual d'Eastwood (1967) i les recomanacions de Brown (1967) i Pennell (1969), constitueixen una molt bona mostra de l'interès per establir requeriments mínims per al servei de biblioteques mòbils. Seran, a més, els referents per a Milagros del Corral Beltrán quan l'any 1977 publica *El servicio de bibliobuses*, unes directrius en les que, a més de les pautes per al funcionament del servei, recull les experiències que, en matèria de biblioteques mòbils, s'estan duent a terme en altres països com França o Estats Units.

Durant els anys 90 tornem a trobar un nombre important de publicacions de directrius i pautes que revisen i actualitzen les publicades anteriorment. Catherine Suyak Alloway (1990) edita *The book stops here: new directions in bookmobile service* que, entre d'altres, dedica una primera part a la defensa de les biblioteques mòbils a més de fer unes recomanacions d'equipaments i serveis mínims (col·lecció, personal, disseny, entre d'altres) i una darrera

part en la qual es recullen algunes bones pràctiques per destacar els punts forts del servei, entre d'altres, el personal, els serveis de referència, el servei a àrees urbanes i els serveis a col·lectius específics com, per exemple, persones grans i escoles.

L'any 1991 és l'IFLA qui publica les *Mobile Library Guidelines* coordinades pel bibliotecari australià Robert Pestell i traduïdes al castellà aquell mateix any sota el títol *Lineamientos sobre bibliotecas móviles*. Entre d'altres, l'interès d'aquestes directrius rau en l'afirmació que fan sobre la impossibilitat de fixar unes recomanacions que siguin aplicables internacionalment per les diferències geogràfiques, demogràfiques, administratives i econòmiques entre els països i es parla de la necessitat de desenvolupar un servei adaptat a les condicions locals. Aquests directrius són les vigents durant dinou anys fins que un grup de treball de la secció de biblioteques públiques de l'IFLA, sota la coordinació d'Ian Stringer en fa una revisió i una nova edició l'any 2010 *Mobile Library Guidelines* que les actualitza, fonamentalment, en els aspectes vinculats amb els canvis tecnològics i amb la voluntat d'adaptar els serveis als recursos mediambientals disponibles. Aquesta nova edició de les directrius es publica en castellà l'any següent sota el títol *Pautas sobre bibliotecas móviles* en el marc del 5° Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles i com a resultat de l'equip de treball que ACLEBIM va crear específicament per adaptar la traducció.

Entretant, l'Association of Bookmobiles and Outreach Services (ABOS) vinculada a l'ALA havia publicat, l'any 2004, les seves pròpies *Guidelines* que segueixen les línies marcades per les directrius anteriors però que incideixen en la necessitat de fixar uns requisits mínims en les condicions de servei (personal, relació amb la xarxa, per exemple) i en el disseny del vehicle. Per la seva consideració de servei vinculat a una biblioteca fixa, és interessant l'accent que aquestes directrius posen en la necessitat que la biblioteca fixa promoció el servei i el presenti com un element més de la xarxa. Tot i que hem trobat diverses mencions a unes noves directrius que l'ABOS publica l'any 2008 no hem pogut localitzar-les i, de fet, l'ALA no les menciona en el recull de documents bàsics sobre biblioteques mòbils que ofereix als professionals.³

Durant aquests anys també podem veure el resultat del treball de les administracions que, en l'assumpció de les seves responsabilitats i en base a aquests documents normatius, comencen a treballar en iniciatives col·lectives. En aquest context, s'organitzen a Espanya, l'any 1997, les primeres jornades de cooperació bibliotecària entre el Ministerio de Educación y Cultura i les comunitats autònomes per tal d'engegar projectes i estudis conjunts. A aquesta voluntat respon un primer document, publicat l'any 1999 per la Subdirección General de Coordinación Bibliotecaria i coordinat per Mª Antonia Carrato, *Los bibliobuses en España 1997* que és el resultat de la feina desenvolupada pel grup de treball sobre bibliobuses que es crea aquell mateix any i que elabora un estat de la qüestió que

³ L'ALA té una pàgina amb informació d'interès per als seus professionals amb recursos bibliogràfics, blogs, història dels bibliobuses als EEUU i materials creats específicament per l'associació. Tota la informació és accessible a: <http://libguides.ala.org/bookmobiles/general>.

permet conèixer quins eren els vehicles en funcionament i quines les característiques del servei que prestaven. L'informe, que parteix d'un estudi elaborat amb les dades recollides de totes les comunitats autònomes a partir d'un qüestionari que s'envia als responsables dels serveis, té la voluntat de fer un primer estat del servei a Espanya. La publicació respon a un dels objectius fixats a la Jornada sobre los bibliobuses en España que es celebra a Madrid el 21 d'abril de 1998 i és l'embrió de *El servicio de bibliobús: pautas básicas para su funcionamiento* (2002) un document que recull els aspectes fonamentals vinculats a la creació i posada en marxa del servei de bibliobús i que s'estableix els requisits mínims per garantir la qualitat del servei en la seva implantació.

Amb una visió global de la situació, tres anys més tard, el 2001, es publica *La biblioteca móvil*, un manual en el que participen responsables dels diferents bibliobusos de l'Estat i que pretén oferir una guia per a la millora en la planificació i la gestió i, alhora, promoure el debat i la reflexió. Aquest serà un dels documents de referència a Espanya pel que fa a l'estudi dels bibliobusos.

Al mateix temps, algunes comunitats autònomes desenvolupen o reclamen la necessitat de desenvolupar un pla de bibliobusos que permeti garantir la qualitat del servei i assegurar la seva implantació a totes les províncies. Ho fa la Diputació de Barcelona per a la consolidació del servei a la província l'any 1995; la Generalitat en presenta un l'any 2005 però que, com veurem a l'apartat 3.3.3 sobre Els bibliobusos a Catalunya, és només una proposta que no es desenvolupa i no genera noves actuacions des de l'administració autonòmica. L'any 2009 és Castella-la Manxa qui planteja, en una comunicació al Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles de l'any 2009 que es celebra a Lleó, la necessitat de «normalitzar» la prestació de serveis a la comunitat autònoma i qui elabora uns estàndards per garantir-ho. Aquests documents, juntament amb la legislació que es desenvolupa a cada comunitat és la base sobre la qual es fonamenta el desenvolupament de l'apartat 3.3.2 sobre els bibliobusos a Espanya.

La importància que adquireix l'avaluació, com a mostra d'èxit i, alhora, per evidenciar la necessitat del servei, també es fa palesa a Espanya, quan l'any 2005 ACLEBIM presenta una *Propuesta de indicadores de rendimiento para bibliotecas móviles* elaborada per Ana Isabel Mateos Vara i Roberto Soto Arranz en base a la norma *Norma ISO 11620, UNE 50-137 Información y Documentación*, a la qual s'afegeixen indicadors específics de biblioteques mòbils a partir de propostes d'altres experts i dels propis autors.

3.2.2 Organització de congressos i publicació d'experiències

Els congressos que es realitzen amb periodicitat diversa, i amb un abast geogràfic també divers, són el context ideal per compartir experiències i per conèixer l'estat dels serveis bibliotecaris mòbils als diferents països. Són especialment rellevants, per la seva activitat i el seu impacte, els congressos que es celebren als països escandinaus i als EEUU.

En el cas dels països nòrdics es celebra des de 1990 i cada quatre anys, el Mobile Library Festival. Més enllà de l'interès dels continguts específics de les comunicacions també es pot observar la preocupació per fer propostes que permetin repensar el servei amb l'objectiu de garantir la seva continuïtat. En aquest cas, les propostes apunten a l'especialització cap a col·lectius que no tenen la possibilitat d'utilitzar altres serveis (infants i gent gran) i, també, a la flexibilitat per adaptar-se. S'apunta la possibilitat que el bibliobús es pugui convertir en una unitat multiservei, és a dir, un espai en què es puguin realitzar prestar altres serveis (correus, bancs...) i, també, on es puguin dur a terme gestions amb l'administració.

D'altra banda, als Estats Units cal destacar el paper de l'ALA en l'organització de les conferències anuals i, com hem pogut veure, en la realització de pautes i manuals per al personal a través de l'Office for Literacy and Outreach Services (OLOS). De l'activitat de l'oficina és un bon exemple el *Handbook for Mobile services staff*,⁴ un manual molt pràctic que recull recursos i adreces d'interès, presentacions fetes per diversos especialistes, la història breu d'algun dels bibliobusos, un *checklist* per redactar el programa d'un bibliobús, pautes per redactar un pla estratègic i materials diversos utilitzats pels bibliobusos americans que poden ser útils per a altres serveis mòbils. També inclou en un annex un manual de formació amb les polítiques i els procediments elaborat per la Weld Library District. És testimoni de la importància que tenen els serveis mòbils el fet que, dins del congrés anual de l'ALA, un dia es dedica a aquests serveis.

A més, l'Association of Bookmobile and Outreach Services (ABOS) realitza, des de l'any 2007 trobades anuals en les quals es tracten temes diversos atenent als interessos i necessitats dels professionals i posant especial atenció a l'adaptació i evolució dels serveis per a col·lectius específics (infants, adults...) i a les activitats dirigides a la familiarització amb la innovació i les tecnologies (makerspaces, tallers de telèfons intel·ligents, tauletes...)⁵

A Austràlia l'any 2016 es crea l'Australasian Mobile Library & Outreach Services Network (AMLOS) amb la voluntat de sumar tots els serveis d'extensió bibliotecària a la xarxa ja existent, l'Australasian Mobile Library Network (AMLN), que havia estat fundada l'any 2012. En el context dels projectes desenvolupats des de l'associació es publica, l'any 2015, un interessant document que recull bones pràctiques, estàndards i directrius per a les biblioteques mòbils. L'associació celebra anualment una trobada professional en la que es

⁴ American Library Association. *Handbook for Mobile services staff*. <http://www.ala.org/offices/sites/ala.org/offices/files/content/olos/bookmobiles/MobileServicesHandbook.pdf>.

⁵ Les ponències i comunicacions als congressos anuals aporten una visió del context que és mostra dels reptes que es presenten per als bibliobusos. L'any 2012 sota el títol "Thinking Outside the Walls" (<http://abos-outreach.com/2012-conf>) es presenta, entre d'altres, una proposta de canvi d'un bibliobús de grans dimensions a un altre més petit per augmentar la flexibilitat. L'any 2013 es poden trobar entre les presentacions una proposta de treball "Innovate & Motivate" amb tecnologies i la població adulta (e-reader, smartphones, ipads...) o la presentació d'un nou vehicle en el qual es destaca el factor sorpresa i una nova col·lecció que s'adapta a les necessitats de les comunitats que es visiten.

presenten, entre d'altres, projectes al voltant de les tecnologies o, del disseny de nous serveis amb les comunitats.⁶

També l'associació britànica CILIP té el seu propi grup de biblioteques mòbils, el Public and Mobile Libraries Group (PMLG) que va néixer l'any 2013 com a resultat de la fusió de dos grups ja existents: el Public Libraries Group (PLG) i el Branch and Mobile Libraries Group (BMLG). El PMLG fa una trobada biennal en la que es tracten temes vinculats amb les biblioteques públiques que permeten copsar els interessos i preocupacions dels professionals. L'any 2017, per exemple, la trobada es va desenvolupar sota el lema «Public Libraries for Social, Digital and Economic Inclusion».⁷

En el cas d'Espanya, l'Asociación de Profesionales de Bibliotecas Móviles (ACLEBIM) s'ha convertit en un referent tant pel nombre de professionals que acull com per les publicacions i les jornades que organitzen i fomenten la visualització i l'intercanvi d'experiències. ACLEBIM treballa per la publicació de tots els materials, que estan disponibles a la seva pàgina web i on poden consultar-se tots els materials generats a partir dels congressos nacionals, que des del 2002 convoca biennalment, així com una seleccionada però extensa bibliografia sobre els serveis mòbils. A més, en el marc dels congressos sempre un país convidat presenta la situació de les biblioteques mòbils i dóna així un marc de referència per a l'anàlisi i la reflexió.⁸

3.2.3 Prospecció i reflexió sobre el futur del servei

El començament del nou segle ve acompanyat de moltes incerteses que les obres que s'editen plantegen com a reptes per a les biblioteques públiques i, en concret, a les biblioteques mòbils. La pregunta sobre si aquestes tenen sentit en un moment d'importants canvis socials i tecnològics està present a la bibliografia que es publica en aquests moments i que, tot i que dóna una visió molt variada de la realitat de cada país, porta a propostes per afrontar el futur molt similars que, com veurem més endavant, incideixen fonamentalment en un aspecte: la importància d'augmentar la col·laboració entre el personal bibliotecari

⁶ Tota la informació sobre l'activitat de l'associació es pot trobar a la pàgina web: <https://amlosn.org.au/> i el document *Mobile & Outreach Services, NSW public libraries: Practice, standards & guidelines* també està disponible en accés obert.

⁷ El programa i els textos de les comunicacions presentades es poden trobar a la pàgina de la secció: https://www.cilip.org.uk/events/event_list.asp?show=&group=201310.

⁸ Tal i com el lloc web de l'associació presenta, els primers contactes entre professionals vinculats a les biblioteques mòbils tenen lloc l'any 1992, fonamentalment com a resposta a l'aïllament dels professionals a Castilla y León però amb la voluntat d'analitzar la situació en cadascuna de les províncies en la que es detectava importants desequilibris. L'any 1999 es celebra la reunió de constitució de l'associació i al cap de dos anys es comença a treballar en la realització del primer Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles que va tenir lloc l'any 2002 a la Granja de San Ildefonso (Segòvia). Aquest primer congrés va despertar l'interès d'altres comunitats autònomes per formar part de l'associació i, després de modificar els estatuts, es dóna l'entrada a professionals d'altres comunitats., en octubre de 2002.

però, també, amb les entitats i administracions locals i amb els mateixos usuaris de manera que es puguin repensar i adaptar els serveis atenent a les seves necessitats dels usuaris. Així doncs, la flexibilitat i la personalització des del punt de vista de la singularitat s'apunten com els elements clau que han de garantir el futur del servei.

En aquesta línia són rellevants els estudis que s'han dut a terme a usuaris i professionals amb l'objectiu d'avaluar-ne els resultats, de reflexionar sobre el servei o de revisar la seva planificació.

Pel que fa a estudis d'usuaris són moltes les obres que, amb una aproximació antropològica, recullen i analitzen les experiències viscudes als bibliobusos. N'és un bon exemple el que es va dur a terme dins del projecte MOBILE⁹ que presenta els resultats d'enquestes fetes a usuaris de la zona de Borders (Escòcia), Frísia (Països Baixos) i Veria (Grècia). Els resultats que es presenten evidencien la necessitat d'introduir les tecnologies d'informació i comunicació als bibliobusos ja que són, precisament, els seus usuaris els menys propensos a utilitzar-les al mateix temps que els usuaris que estan més relacionats amb aquestes tecnologies són els que es desplacen per utilitzar els serveis d'una biblioteca estable. El projecte demostra que els ciutadans del sud d'Europa estan en desavantatge en tant que ni el seu nivell d'ús i coneixement de les TIC ni el paper de les administracions no han afavorit l'accés a la informació. En aquest context, els bibliobusos es mostren com un equipament vàlid per introduir l'accés a les tecnologies amb equipament i formació ja que permeten una gran flexibilitat, amb serveis que es poden orientar a diferents grups d'usuaris d'acord amb les necessitats; una gran adaptabilitat, amb la prestació de serveis directament als usuaris; i una gran funcionalitat, ja que requereixen d'un suport mínim.

Així mateix és interessant l'estudi que presenta Krist Chan (2009) sobre els bibliobusos a Singapur. MOLLY® (de "mobile library") és un bibliobús pensat per generar experiències gratificants d'acostament a les biblioteques i a la lectura a través d'un espai de confiança. El bibliobús es presenta com un facilitador social, com un espai de connexió i d'aprenentatge i com una eina de cohesió social i integració a partir de programes de col·laboració amb entitats i associacions. El projecte, que neix a partir d'un estudi entre la població -amb mestres, estudiants i usuaris del servei-, està orientat a avaluar el nivell de satisfacció dels usuaris, a identificar les motivacions i els obstacles per al seu ús i, finalment, a detectar les seves necessitats per poder proposar línies de millora. L'estudi identifica, entre les motivacions que generen l'ús del bibliobús: el paper com a primer contacte amb les

⁹ *MOBILE: extending European information access through mobile libraries* és un projecte d'investigació finançat per la Unió Europea realitzat durant els anys 1991-1992 amb l'objectiu d'identificar grups d'usuaris i les seves necessitats d'informació en comunitats remotes i introduir un prototip, una biblioteca mòbil multifuncional i un punt d'informació en tres entorns de biblioteca pública diferents. Les proves de camp d'aquests vehicles bibliotecaris totalment equipats es van realitzar durant 18 mesos després dels quals es va avaluar-ne l'efectivitat i l'impacte dels serveis. La informació relacionada amb el projecte es pot trobar a CORDIS, el portal i repositori de la Comissió Europea (https://cordis.europa.eu/project/rcn/17300_en.html) tot i que no s'hi publiquen els resultats ni l'informe final.

biblioteques i com a element d'aprenentatge per a la seva utilització; l'alternativa com a element d'oci per als usuaris que no surten de casa; i l'estímul que suposa per al foment de la lectura als centres educatius i a les llars amb manca de recursos.

La necessitat de donar veu als usuaris per detectar les seves necessitats i conèixer les seves propostes és una constant que es pot veure en altres informes. El Department for Environment, Food & Rural Affairs i el Departament Arts Council de Gran Bretanya és el responsable de *Rural library services in England: exploring recent changes and possible futures*, realitzat l'any 2014 amb l'objectiu d'analitzar les oportunitats i l'aprenentatge derivat de l'ús de les biblioteques amb la voluntat de fer una prospectiva de futur per a les biblioteques rurals. L'estudi, tot i que no està dirigit a analitzar serveis de bibliobusos, planteja algunes reflexions i oportunitats que també ho són per als bibliobusos. La recerca, feta a partir de vuit tallers amb persones implicades, posa en evidència la necessitat de conèixer com les biblioteques han contribuït a construir teixit social i han participat de la millora en educació, l'augment del nivell d'ocupació i la capacitació en temes de salut a les seves comunitats i la necessitat de fer visibles aquests resultats per afavorir les inversions i la captació de recursos. L'estudi, elaborat en un context en què el paper del voluntariat és molt rellevant, posa en valor l'esforç d'algunes biblioteques rurals en la promoció de la participació de la comunitat i de les empreses a partir del co-disseny de serveis que s'apunta com una línia d'acció a promoure. En aquest sentit, es destaca el paper de les biblioteques en el suport a l'economia i l'empresa local que pot ser, en aquestes àrees, més directe i més pràctic que en àrees urbanes i que hauria de permetre treballar, per exemple, per atreure finançament de la Unió Europea (*Rural...*, 2014). En aquesta línia també cal destacar el treball de la Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona per estudiar i fixar el valor social de les biblioteques públiques que es recull a l'informe que es publica l'any 2015 (Togores, 2015).

És interessant l'estudi que Comalat i Reyes (2000) duen a terme a la província de Barcelona amb l'objectiu de revisar el servei i de fer una proposta de serveis a àrees rural. D'aquesta investigació destaquem la metodologia utilitzada per analitzar onze municipis de la província de Barcelona representatius dels municipis que reben o haurien de rebre el servei de bibliobús. D'aquests es recull, a través d'entrevistes, l'opinió de persones significatives (alcaldes, regidors i/o tècnics de cultura, mestres, bibliotecaris i assistents socials) i, a través d'enquestes, l'opinió dels usuaris. Les indicacions sobre els serveis i les conclusions que es fan han estat una referència per a les recomanacions que es recullen a l'apartat final d'aquesta investigació.

A més d'aquests estudis, disposem, en el nostre entorn, dels resultats de satisfacció que, periòdicament, el Servei de biblioteques de la Diputació de Barcelona elabora per a totes les biblioteques públiques i on, evidentment, s'inclouen els bibliobusos. Malauradament, però, no són tantes les investigacions dirigides a analitzar el paper d'aquest servei a la societat. Cal destacar, però, el darrer estudi elaborat per la Gerència de Serveis de biblioteques de la Diputació de Barcelona i del qual va fer públic, a principis de l'any 2015, el resum de resultats. *L'Estudi d'ús, satisfacció i expectatives del servei de bibliobús* fou realitzat per l'empresa GESOP

a partir d'una doble anàlisi: una quantitativa, basada en 600 entrevistes telefòniques fetes a usuaris actius (400) i no usuaris (200) dels bibliobusos i una qualitativa, a partir de 4 grups de discussió formats per 5-6 usuaris amb carnet dels municipis atesos pels bibliobusos de les àrees de Vic, Manresa, Granollers i Igualada. L'estudi es fixa com a objectiu «Ampliar el coneixement sobre la demanda, els usos, els serveis i les expectatives dels usuaris o potencials usuaris d'aquest servei» i és el segon que fa la Gerència de Serveis dirigit a conèixer els usuaris de bibliobusos després d'un primer dut a terme a mitjans de 2001 per a completar les dades obtingudes d'un estudi global previ. Trabal i Gibert (2005) presenten algunes de les dades més rellevants d'aquest primer estudi en el qual es fa un interessant diagnòstic. En destaquem la necessitat d'adaptar l'oferta documental a les expectatives dels usuaris, el desequilibri entre l'ús de la secció infantil i la secció d'adults, la sobreexplotació d'algunes matèries per la manca de capacitat de renovació i la necessitat d'analitzar l'ús de la col·lecció per minimitzar el cost d'espai i transport de documents poc utilitzats. Posteriorment, el Servei de biblioteques ha dut a terme, de manera periòdica, altres estudis generals amb resultats pel que fa a la satisfacció d'usuaris de biblioteques o d'un segment específic però no és fins a l'any 2014 que en realitza un altre dirigit específicament als usuaris dels bibliobusos on s'analitza el seu perfil, els usos, la imatge del bibliobús i els elements positius i negatius que destaquen i que permeten apuntar algunes propostes de treball futures.

D'altra banda, són rellevants també les dades recopilades i analitzades en dos informes elaborats respectivament per la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Barcelona amb l'objectiu de conèixer l'opinió i la visió de les persones no usuàries de biblioteques. En aquests dos estudis, tot i que no es donen dades específiques sobre no usuaris de bibliobusos, es confirmen algunes tendències que ja s'apuntaven en altres estudis i que, entre d'altres, permeten afirmar que les persones grans són les grans absents en el perfil d'usuaris de biblioteques; que, en general, la manca de temps és una de les raons que justifiquen el no ús de biblioteques; que l'ús majoritari és per a la lectura d'oci i que la lectura de llibres en suport electrònic és, encara, minoritària i que el personal és un dels factors que influeix en la bona percepció de la biblioteca.¹⁰

Tot i que no podem considerar-ho pròpiament un estudi d'usuaris perquè ni formalment ni metodològicament estava plantejat com a tal, són interessants les opinions recollides per la campanya *¿Qué significa para ti el Bibliobús?* que Sánchez García (2013) va presentar al

¹⁰ Els resultats dels dos estudis estan disponibles a les pàgines respectives de les administracions que els van dur a terme. D'una banda, l'estudi de persones no-usuàries de biblioteques encarregat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya l'any 2016 i publicat l'abril de 2016 és accessible a http://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/persones_no_usuaries.pdf. D'altra banda, l'*Informe sobre la població que no és usuària de les biblioteques de la Xarxa de Biblioteques Municipals*, publicat l'abril de 2011, és accessible a https://www.diba.cat/documents/16060163/33955494/d+informe_resum_estudi_no_usuaris.pdf/1c35cc80-496c-4780-bd18-a09c4ba7c91e. Els dos estudis apareixen referenciats a la bibliografia final.

Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles. Entre els usuaris adults es destaquen diversos beneficis dels bibliobusos, que venen a refermar valors que ja apareixien en estudis anteriors. El bibliobús es presenta com un element de trencament de l'aïllament i la marginació proporcionant alternatives d'oci i cultura als pobles més petits, on ajuda a l'alfabetització i on apropa, d'una manera còmoda, materials per a l'enriquiment personal; amb un fort caràcter personal els usuaris destaquen que és un servei que els entreté, els relaxa, els informa i els diverteix i, a més, els proporciona suport anímic. Els usuaris posen l'accent en el personal, bibliotecaris i conductors, de qui valoren el seu tracte amable i proper i la seva capacitat per assessorar-los i donar resposta a les seves necessitats. Els infants també fan una molt bona valoració del personal i consideren que el bibliobús és necessari com a suport a les assignatures i per la seva aportació al poble. Pel que fa als temors que manifesten els usuaris destaca la por a la desaparició del servei per la situació econòmica.¹¹

La situació econòmica és un dels temes que apareix de manera recurrent a la bibliografia d'aquest període, implícitament o explícitament. La viabilitat del servei i la seva vigència en societats àmpliament connectades, que es desplacen amb més facilitat actualment que en el moment en que es van dissenyar i es van començar a desenvolupar els serveis mòbils, és un element que no s'escapa de l'anàlisi. La crisi econòmica, sobretot a Europa, posa el servei bibliotecari en qüestió i, els bibliobusos, una peça feble del sistema ho viuen en primera persona.

Assumpta Bailac (2003), cap del Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona entre 1996 i 2003, ja planteja alguns d'aquests reptes al primer Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles, celebrat l'any 2002, en el que destaca el paper del bibliobús a la societat de la informació, en la formació al llarg de la vida i en l'alfabetització informacional: «La biblioteca no ha de facilitar sólo información, sino que ha de potenciar el desarrollo de la competencia y de las capacidades para interpretarla, que son las que permiten producir conocimientos y articular valores». (p. 4). Els reptes que Bailac destaca es centren en la necessitat de plantejar la periodicitat del servei i en la importància de col·laborar estretament amb el municipi per oferir un espai o servei complementari que permeti proporcionar la formació d'habilitats informacionals, de promoure l'oferta cultural i la creació de l'hàbit lector.

Óscar Arroyo i Modesto Treviño (2005), responsables de la Sección de Coordinación Bibliotecaria de Castilla-La Mancha i de la Sección del Libro, Archivos y Bibliotecas de Toledo respectivament, publiquen l'any 2005 un article en que, entre d'altres, defensen la vigència

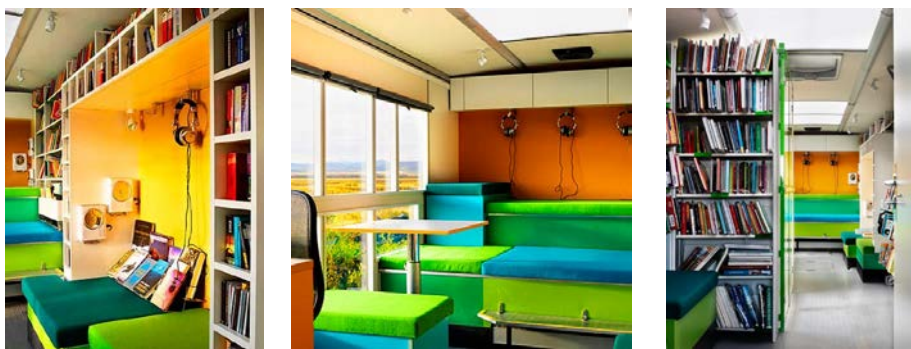
¹¹ Aquesta campanya es va dur a terme durant els mesos de març, abril i maig de 2012 amb l'objectiu de conèixer el grau de satisfacció dels usuaris dels bibliobusos per tal de conèixer l'opinió dels usuaris i fer-los partícips del servei, detectar-ne les mancances i, alhora, posar en valor tots els beneficis que el servei aporta a la seva comunitats. Les respostes es van recollir de manera centralitzada, per correu electrònic a ACLEBIM, entre març de 2012 i abril de 2013 i els resultats es van difondre a través de les xarxes socials i, posteriorment, el conjunt es va analitzar per províncies, tot i que el nombre de contribucions és molt variable i, en alguns casos, es pot considerar poc significativa. De tota manera, l'estudi no pretén donar una visió quantitativament molt representativa però sí donar la visió dels usuaris per tal que cada territori pugui valorar-ne la rellevància i fer-ne l'ús que consideri adequat.

del bibliobús com l'element de prestació de servei a les àrees rurals i la necessitat de planificar el servei d'aquestes biblioteques mòbils com a part d'un sistema bibliotecari. Els autors afirmen que la implicació de les administracions, que és molt variada a tot el territori estatal, està més vinculada a la predisposició o al voluntarisme que al que fixa el marc normatiu sobre les seves competències –que són similars a totes les comunitats autònomes. I posen en evidència, també, la necessitat de fer una planificació supramunicipal, element que és, alhora, un dels problemes que acompanya aquest servei que respon a realitats demogràfiques diverses i a una implantació del servei bibliotecari fix també desequilibrat. Els autors proposen, per salvar aquesta dificultat que la coordinació dels bibliobusos correspongui i sigui responsabilitat de la comunitat autònoma. Aquests autors consideren el bibliobús com una biblioteca fixa que ofereix els mateixos serveis i de la mateixa qualitat que la resta de biblioteques municipals, que ha de servir als col·lectius amb necessitats específiques i ha d'establir aliances profitoses amb els centres educatius, entitats i associacions dels municipis amb l'objectiu de crear vincles amb el territori. Alhora, ha de formar part d'una xarxa territorial que li permeti compartir recursos i que li asseguri una avaluació periòdica.

L'anàlisi de la viabilitat del servei és la raó de ser de l'estudi elaborat per Mercedes Santiago Calvo, bibliotecària de la Universidad Europea Miguel de Cervantes, com a projecte fi de màster dirigit per Alberto Pérez Tapia, psicòleg i professor de la mateixa universitat (Pérez; Santiago, 2012). L'autora, que fa una exhaustiva revisió bibliogràfica i una anàlisi qualitativa i quantitativa dels bibliobusos, fonamentalment, de Castella i Lleó, destaca, per exemple, l'estancament del servei en els darrers anys; un estancament real l'any 2012 i que continua present l'any 2018 quan, excepte algun cas que analitzarem més endavant, s'observa un retrocés en el nombre de vehicles que ofereixen el servei. Així ho demostren les dades actuals que s'analitzen a l'apartat 3.3 Els bibliobusos a Espanya que dediquem als bibliobusos a Espanya. Veurem també com es manté la situació que ja descriuen aquests mateixos autors, que destacaven que algunes comunitats autònomes no oferien el servei tot i que la legislació bibliotecària i les característiques de la població i els municipis evidenciaven l'obligatorietat i la seva necessitat.

El futur dels bibliobusos és també la pregunta que justifica la comunicació que Ruth Ornholt (2001) presenta a la conferència de la IFLA on presenta la situació a Suècia, Noruega i Dinamarca pel que fa al paper de les biblioteques en moments de debilitat econòmica i contraposa l'aposta que ha fet Dinamarca, que ha vist en els bibliobusos un servei renovat de futur, respecte al retrocés que ha patit el servei de biblioteques mòbils a Noruega. Els casos de Suècia i Finlàndia són significatius i especialment interessants per a aquesta investigació ja que han suposat un intens treball de revisió i de projecció de futur. En el primer cas, Suècia ha dut a terme l'any 2008 un projecte molt inspirador de reflexió sobre el servei que ha donat com a resultat el bibliobús de Kiruna, un nou vehicle amb uns espais innovadors per encabir els materials impresos i també digitals i per oferir-lo com a espai de

trobada entre diferents entitats de la comunitat.¹² Finlàndia engega el seu procés de revisió uns anys més tard, l'any 2014. *Rethinking the library* és un procés ampli que inclou totes les biblioteques, però en el qual pren un paper destacat el bibliobús, que es valora com un servei flexible, que facilita l'accés a poblacions distants i difícilment accessibles i com un servei importantíssim per a aquells centres educatius i centres de dia que no tenen una biblioteca pròpia. En aquest informe es presenta un prototipus de servei que dóna molta importància a la presentació de la col·lecció i a l'adaptació de l'interior del vehicle a les necessitats i característiques dels diversos col·lectius d'usuaris com a resultat d'un projecte compartit amb la participació dels usuaris en el seu disseny a través de diversos tallers i sessions d'entrevistes dirigides a repensar nous espais, noves tecnologies i nous serveis (Wilenius, 2014). A l'apartat següent d'aquest capítol s'han recollit algunes d'aquestes noves propostes que s'han dut a terme a diferents països i que representen un servei que ha sabut adaptar-se a les necessitats dels seus usuaris en un nou context social i tecnològic.¹³

Fotografies 1, 2 i 3 Bibliobús de Kiruna (Suècia).

Font: <https://www.dezeen.com/2008/11/01/library-bus-by-muongano/>

Analitzar els reptes de futur dels serveis mòbils és la línia argumental del treball de final de màster de Mary Katherine Fain (2007) plantejat a partir d'un article publicat l'any 2007 al Boston Globe sota el títol «Bookmobiles' final chapter? A few libraries, drivers refuse to give up on relic of days gone by» en el qual s'evidenciava el declivi dels bibliobusos en algunes zones posant èmfasi en la manca d'usuaris i en l'augment de facilitats per accedir a la informació per la majoria de ciutadans. L'article va generar un debat interessant en què

¹² Peter Thuvander i Martin Hedenström formen part de l'empresa sueca Muungano i van guanyar, amb aquest disseny, el concurs per construir el vehicle que presta servei en aquesta zona. El bibliobús pretén ser també un "far" que en les llargues hores de foscor a Suècia pugui donar llum a les seves comunitats i les animi a utilitzar els serveis.

¹³ L'estudi complet no és accessible a través de la xarxa però sí que es pot trobar una breu presentació a la versió anglesa de la revista Focus de 2014 https://issuu.com/otavamedia_asiakasviestinta/docs/focusonfinland-2014-eng-issuu (p. 28-29). De tota manera darrera del projecte hi ha el mateix replantejament que es fa per a les biblioteques fixes en el projecte de la Biblioteca 10 de Helsinki i que el seu director Kari Lämsä, a la Jornada Readimagine organitzada per la Fundació Germán Sánchez Ruipérez l'any 2016, presenta com un espai per a crear continguts i no només per accedir-hi (<http://fundaciongsr.org/readmagine-2016-vuelve-a-traer-la-innovacion-a-la-lectura/>).

diversos responsables bibliotecaris van refutar aquesta visió que acusaven de parcial i poc actualitzada. Fain aprofita aquest context per desenvolupar una recerca al voltant de l'origen dels bibliobusos, la seva raó de ser i el seu paper en la societat contemporània. Per fer-ho planteja un estudi entre el personal a qui interroga sobre qüestions que han estat referència per aquesta investigació i que es recullen al capítol 4 Estudi dels serveis i anàlisi de les característiques dels bibliobusos a Espanya.

També Marcos Reina Segovia (2009), responsable del bibliobús de Màlaga, assenyalava alguns dels elements que haurien d'afavorir que el servei no es veiés perjudicat per la crisi econòmica. Ho fa al 4° Congreso de Bibliotecas Móviles celebrat a Lleó on destaca alguns elements per consolidar la seva presència i la seva implicació local i que segueixen la línia del que ja hem anat destacant d'altres estudis i autors. L'enfortiment de la comunicació, vertical i horitzontal, dins de l'estructura bibliotecària i dins de la pròpia administració i l'augment de la col·laboració amb els agents (associacions, col·lectius, empreses...) buscant la seva complicitat es plantegen com els reptes per adaptar les activitats, millorar les solucions i generar cohesió.

Més enllà de les reflexions que resulten de l'experiència vinculada directament amb els bibliobusos creiem necessari recollir els resultats de tres investigacions: un estudi de la Universitat de Copenhaguen i dos informes elaborats per fundacions independents, l'Aspen Institute i la consultora ARUP, amb unes reflexions que hem considerat un molt bon marc de referència i una línia argumental per aquesta investigació.

Jochumsen; Rasmussen i Skot-Hansen (2012), de la Universitat de Copenhague, plantegen un nou model per a la biblioteca pública basat en quatre espais: un espai d'inspiració, un espai d'aprenentatge, un espai de trobada i un espai de creació. Quatre línies de treball que plantegen possibilitats de treball que el bibliobús ha de saber aprofitar i que són els pilars sobre els que cal construir el servei bibliotecari, mòbil o no.

En línies similars, Amy Garmer (2014), directora de projectes a l'Aspen Institute, planteja els tres actius de la biblioteca com els elements a promoure en el segle XXI. A l'estudi *People, Place and Platform: The role of the 21st-century library in the digital era is built on its three key assets* la biblioteca s'entén com l'espai on els usuaris, diversos, trobin resposta a les seves necessitats, contemplant aquesta diversitat i promovent activitats també diverses. La biblioteca s'erigeix així en un espai de treball col·lectiu, de creació de nous productes, d'aprenentatge de llengües, d'adquisició de competències comunicatives on conviuen, per tant, emigrants que cerquen feina amb l'assessorament de professionals i/o voluntaris, on la gent gran aprèn l'ús de les tecnologies per a la creació d'àlbums de fotografies, per a la comunicació a distància o per a l'autopublicació de materials que la biblioteca acaba integrant a la seva col·lecció. La biblioteca és el lloc, l'espai per a establir relacions, aliances per al desenvolupament de projectes que reforcin la identitat i el sentit de pertinença, que promoguin el desenvolupament econòmic i la revitalització de la zona. Amb aquest objectiu, han de ser espais que inspirin i facilitin l'aprenentatge, el descobriment, la creació i l'experimentació, físicament i virtualment. La biblioteca és, doncs, la plataforma que permet

identificar mancances, tant pel que fa a les habilitats dels usuaris com a l'oferta de serveis que presta a la seva comunitat, per proposar respostes per a la seva millora. Aquest tres eixos (persones, espai i plataforma) seran elements que recuperarem a les conclusions finals d'aquest treball.

Un tercer treball molt inspirador és el que realitza la consultora ARUP (2015) *Future libraries: Workshops Summary and Emerging Insights* (2015). Aquesta consultora, amb seus distribuïdes per tot el món, ja ha participat en importants projectes culturals com l'Òpera de Sydney, les biblioteques d'Amsterdam o Seattle i, a Espanya, el Centro Cultural la Alhóndiga o el Museo Picasso de Màlaga. L'estudi és el resultat de diversos grups de treball que, formats per un centenar de bibliotecaris de biblioteques públiques, acadèmiques i especialitzades de Sydney, Melbourne, San Francisco i Londres amb altres professionals d'àmbits diversos, plantegen futurs possibles intentant fugir de plantejaments utòpics o catastrofistes. El treball aporta idees en quatre àmbits en els que considera que les biblioteques poden fer una aportació rellevant. En primer lloc, en l'aprenentatge no formal, al qual la biblioteca pot respondre adaptant-se a les diferents capacitats i necessitats dels diversos grups socials. En segon lloc, en el benestar social al qual la biblioteca pot contribuir assegurant les condicions d'igualtat en l'accés de tota la comunitat a la cultura i afavorint la integració de tots els seus membres. En tercer lloc, la biblioteca pot contribuir a la conservació de la memòria local a partir de la implicació dels usuaris a través, per exemple, de les xarxes socials. Finalment, l'estudi destaca el paper actiu de la biblioteca com agent que pot promoure i col·laborar en la presa de decisions a través de l'espai físic i virtual oferint-se com espai de trobada per a relacions i intercanvis d'experiències i coneixements.

3.2.3.1 *Nous models de bibliobusos*

A l'inici d'aquest treball ja s'ha destacat que l'abast del concepte de biblioteca mòbil inclou, més enllà dels bibliobusos, molts d'altres sistemes que, utilitzant altres vehicles o animals, responen al mateix objectiu. La voluntat de portar la lectura pública a aquells usuaris que per raons geogràfiques no disposen d'una biblioteca estable fa que hi hagi una àmplia implantació dels serveis mòbils al món, que aquesta sigui molt diversa ja que respon a realitats geogràfiques i demogràfiques molt variades, i que la bibliografia publicada sigui molt nombrosa. Són molts els autors que n'han fet interessants i completes revisions (Santos de Paz, 2010) per la qual cosa ens centrarem a analitzar els exemples més rellevants per la novetat o singularitat de les propostes. Per la proximitat, tant pel que fa al tipus de servei com a les característiques geogràfiques i demogràfiques, ens centrem en els nous models apareguts a Europa, tot i que això ens obligui a prescindir d'algunes iniciatives que s'han dut a terme a Àfrica, Austràlia, Índia, Nova Zelanda, Canadà o els EEUU.¹⁴

¹⁴ Malgrat tot volem fer palesa la publicació d'alguns estudis, com a resultat de treballs finals de màster, que posen en valor el servei de biblioteques mòbils. Destaquem el treball de Holt i Littlewood (2013) publiquen un estudi analitzant el projecte de la Book Bus Foundation que des de l'any 2007 presta servei a Zambia i, també, a diverses

A Europa, com hem vist, s'han desenvolupat en els darrers anys interessants projectes com a resultat dels estudis que les administracions han promogut i que neixen amb la voluntat de donar resposta a noves necessitats i a un context social que ha variat significativament.¹⁵ En alguns casos, els serveis han anat acompanyats del disseny de nous vehicles que responen a una reflexió aprofundida sobre el servei de les biblioteques públiques. En aquest cas, podem trobar els bibliobusos construïts als països nòrdics amb la voluntat de generar una gran diversitat d'usos, creant vehicles amb una alta capacitat d'adaptació i versatilitat que projecten una imatge de la biblioteca pública com a espai de trobada, de creació de coneixement i oberta a tota la ciutadania. A aquesta idea responen els bibliobusos finesos de Sodankylä (Lindberg, 2013) o el Vällky Library Bus (Sonawane, 2013). En el primer cas, el bibliobús amplia els seus serveis incorporant una sala de lectura amb autoservei i, a més, transporta també la medicació dels usuaris. El segon és el resultat d'un projecte col·laboratiu

zones de Amèrica del Sud i la Índia. Un projecte similar al que Google va promoure a Bangladesh a través del Google Internet Bus que té per objectiu la promoció de la formació per a la recerca a Internet a 500.000 estudiants (de secundària i universitaris) i visita 500 campus a 35 punts de Bangladesh. També és interessant l'estudi de Precious Langa (2014) que, després d'una completa presentació dels serveis en funcionament a Àsia i Àfrica, realitza un estudi sobre la zona de Mpumalanga a Sud-Àfrica que completa els informes publicats per la IFLA i elaborats per Thelma H. Tate l'any 2002 en els que va estudiar els serveis mòbils a Kenya i Zimbabwe per 2002b).

En la resta de països que comentem, els bibliobusos són la resposta a una població molt dispersa i molt allunyada geogràficament. És el cas d' Austràlia o Nova Zelanda els bibliobusos dels quals, tal i com recullen les directrius (IFLA, 2010), van ser els primers dotats de tres mòduls extensibles per emplaçar-hi centres d'informàtica destinats a adults i infants i on també han cobert el servei després de catàstrofes naturals com els terratrèmols. El servei es manté vigent i a Sydney l'any 2015 es va posar en funcionament el Russ the Bus, una biblioteca mòbil dissenyada per LAVA per al Festival de Escriptors a partir d'un vehicle que havia estat retirat. L'equip de dissenyadors va reformular tot l'interior amb la voluntat de crear un espai que promogui la imaginació. A Canadà, on els primers bibliobusos es posen en funcionament a la Fraser Valley (British Columbia) de la mà de la Carnegie Corporation que va patrocinar un experiment de biblioteca regional entre els anys 1930 i 1933 amb un bibliobús inclòs, s'estan duent a terme projectes de renovació amb l'objectiu d'equipar els bibliobusos amb impressores 3D i equipaments que permetin l'alfabetització digital amb ordinadors amb programari per a l'edició de pel·lícules. Ottawa ha posat en marxa una furgoneta amb aquests equips que vol ser present a fires i trobades per acostar les biblioteques a la ciutadania. A Estats Units són moltes les publicacions que recullen experiències d'aquestes característiques. Destaquem, però, el Digital Bookmobile, un bibliobús equipat amb totes les tecnologies però d'iniciativa privada dirigit a promoure la lectura en digital i a fer préstec de llibres electrònics i audiollibres. El maig de 2018 es presenta Oakland Public Library Mobile Outreach Vehicle (MOVE) un nou bibliobús de la ciutat que incorpora nous equipaments per apropar-se a la ciutadania. Tot i que no és objecte d'aquest estudi sí que posa en evidència l'evolució i l'adaptabilitat del servei de bibliobús a les noves necessitats. Es pot trobar més informació a: <http://oaklandlibrary.org/events/oakland-city-hall/get-sneak-peek-move-oakland-public-libraris-new-mobile-library>.

¹⁵ No s'han analitzat, tot i el seu interès, projectes com el "Bibliobús Anantapur" o el "Bubisher" que s'escapen als objectius d'aquest treball. El primer és un projecte que s'inicia l'any 2017 amb l'objectiu d'apropar la lectura i la cultura als nens i nenes i dones dels nuclis de població d'aquesta zona del sud de la Índia amb menys possibilitat d'accés-hi a per posar en valor la importància de l'educació per al seu desenvolupament. Està impulsat per les biblioteques públiques provincials andaluses, per la Consejería de Cultura de la Junta de Andalucía i la Fundació Vicenç Ferrer ((Puertas; et al., 2017). El segon és un projecte de creació d'una xarxa de biblioteques i bibliobusos que es va iniciar l'any 2008 amb l'objectiu de fer reforçar el coneixement del castellà a la població dels campaments de refugiats sahrauís als voltants de Tinduf (Algèria), situats a la part més inhòspita del desert del Sàhara. Es pot trobar tota la informació a <http://www.bubisher.org/>.

entre les biblioteques d'Espoo i el Media Lab, School of Art, Design and Architecture Departament de la Universitat d'Aalto en el qual participen de manera activa les famílies usuàries del bibliobús. La proposta final és un vehicle que s'adapta a les necessitats i característiques de les comunitats que visita i que ajusta els interiors, amb canvis en el mobiliari, que li permeten passar de ser una biblioteca infantil al matí a una biblioteca per a joves a la tarda. El bibliobús, a més, té l'equipament necessari per poder fer tallers de capacitació digital, tant pel que fa a la cerca d'informació com a la promoció i creació musical o audiovisual. El vehicle no perd el seu paper d'espai per a l'aprenentatge i un facilitador acompanya l'equip de treball per fomentar activitats d'intercanvi de lectura entre els nens, els joves i els professors. El bibliobús participa en festes comunitàries, esdeveniments esportius, festivals i tota mena d'activitats col·lectives i es defineix a ell mateix com un activador de la creació de coneixement i la cultura a la comunitat amb la implicació dels membres d'aquesta comunitat. La reflexió i reinvençió constant dels serveis bibliotecaris a Finlàndia és ben coneguda: a aquests exemples que hem analitzat s'hi poden sumar el bibliobús de Lohja que, en veu de Maritta Turunen, directora de la biblioteca de la ciutat, pretén donar molta més importància a la presentació dels materials, amb un mobiliari molt més versàtil, que es pot adaptar a cadascuna de les parades per personalitzar la col·lecció segons els grups a qui va destinada. En aquest cas, el bibliobús posa l'atenció en la visita a escoles i escoles bressol i en la realització d'activitats en zones residencials mentre no tenen biblioteca. Altres bibliobusos, en base a l'anàlisi de les necessitats de la comunitat, posen la seva atenció en altres col·lectius. És el cas del bibliobús Käsädösä, un bibliobús per a joves del Departament de Joves de Helsinki, que aprofita l'estiu per focalitzar la seva atenció en els joves que veuen com bona part dels serveis dirigits a ells es tanquen.¹⁶

¹⁶ El portal Imagine and explore: Finnish Libraries Now! (<http://now.libraries.fi/>) fou realitzat l'any 2012 amb motiu de la realització de la conferència de l'IFLA a Helsinki l'any 2012. S'hi poden trobar diversos materials que, entre d'altres, presenten els serveis que es presten des de les biblioteques. L'experiència es presenta molt breument al vídeo *On the move* a partir del minut 2'35" on es parla del bibliobús com a plataforma de col·laboració <http://now.libraries.fi/onthemove.html#.VdxXWUVSFRI>. També es poden trobar vídeos de presentació del servei biblioteca en barca (<http://now.libraries.fi/bookboat.html#.VdxWgEVSFRI>) o del servei de bibliobús a Lapònia, a la zona d'Enontekiö que porta materials en norueg, suec, finès i lapó. El bus dona servei cinc dies a la setmana i d'aquests dos dormen en ruta. El model és interessant ja que el conductor fa totes les rutes però els bibliotecaris es roten. El servei es fa de manera coordinada amb Noruega ja que és una zona fronterera (<http://now.libraries.fi/mobile.html#.VdxckEVSFRI>). Es pot trobar un magnífic vídeo a <https://youtu.be/5IsAHjCwVUg> on es posa en valor la funció social del bibliobús.

Fotografies 4 i 5 Bibliobús Wälkky. Font: Flickr

També els Països Baixos han creat vehicles amb un aspecte innovador pel que fa als seus interiors. En aquest cas, els bibliobusos dupliquen el seu espai en vertical ja que la caixa s'eleva creant dos pisos i dos espais d'usos diferents. La ciutat de Zaadam té en aquests moments tres vehicles d'aquestes característiques, dos dels quals funcionen des del 2010 i un tercer que va ser inaugurat el 2016. Els Zaanse biebbus són vehicles amb cabina i caixa pensats per donar servei a petits nuclis però densament poblats que necessiten un vehicle fàcilment maniobrable però que, alhora, permeti crear un espai ampli i agradable durant la parada. La impossibilitat de fer-lo ampliable en amplada va determinar aquest disseny en alçada.¹⁷ La ciutat de Den Helder ofereix un vehicle molt similar, el Jeugdbus, inaugurat l'any 2013, amb un exterior molt més cridaner creat per Helder Monique Dozy. Aquest vehicle va ser construït amb el patrocini de Rabobank i una subvenció de la província de Noord-Holland. En aquest cas, el segon pis està equipat amb una moderna taula multitàctil i iPads amb programes de promoció de lectura i els nens poden treballar de manera independent o en grup.

Fotografies 6 7 i 8 Zaanse biebbus (Zaadam). Font: Jord den Hollander

¹⁷ Aquest vehicle ha estat dissenyat per l'arquitecte Jord den Hollander en resposta a un encàrrec de la biblioteca d'aquesta ciutat. El bibliobús transporta tota la col·lecció al pis inferior i al pis superior s'ofereix una sala decorada i pensada per a la lectura o bé per al treball individual o en grup que disposa d'ipads i que ofereix unes grans finestres per poder treballar amb llum natural i unes vistes úniques. Més informació a: <https://debieb.nl/de-bieb-en-biebbus-bezoeken>.

A la zona de Frísia es posa en marxa, l'any 2012 el primer bibliobús que funciona sota la filosofia FabLab a Europa. El FryskLab un antic bibliobús reequipat tecnològicament per capacitar amb les habilitats informacionals necessàries a l'alumnat de centres de primària i secundària que els permetin trobar solucions als reptes socioeconòmics de la seva àrea. A més, el bibliobús també dóna servei i formació a àrees rurals (De Boer, 2015).¹⁸

Fotografia 9 Jeugdbus (Den Helder). Font: KopGroep Bibliotheken

A la zona de Namur (Bèlgica) s'ha apostat per crear un bibliobús flexible que permeti transformar els espais per adaptar-lo a nous usos. El BDbus, que funciona des del 2010, és de fet un camió que té cabina i caixa i que permet la substitució de la cabina sense que afecti al servei. La caixa a més s'obre amb un sistema hidràulic que augmenta l'espai interior, unes grans finestres exteriors permeten, també, molta més visibilitat des de l'exterior afavorint la realització de petites exposicions que criden l'atenció dels usuaris i no usuaris.

Fotografia 10 FryskLab (Frísia). Font: Flickr

Fotografia 11 BDbus (Namur). Font: L. Lejeune

A Alemanya, amb una important flota de bibliobusos, el servei bibliotecari s'organitza de manera totalment descentralitzada i la varietat de formes i d'organització de les biblioteques mòbils posa en evidència les diferències també entre les zones, tant pel que fa a la dependència administrativa, com a les àrees a les que es presta servei (ciutats però, també,

¹⁸ Jeroen de Boer és el promotor d'aquesta iniciativa que ha presentat en diversos congressos professionals. Es pot trobar més informació a la pàgina web del bibliobús (<http://www.frysklab.nl/>).

zones rurals escassament poblades). En tots els casos, però, es destaca la importància del servei a escoles i escoles bressol i, per tant, a nens i famílies sense oblidar, però, les persones més grans que, a més, tenen menys mobilitat i, tampoc, el servei a les comunitats de parla no alemanya (turca, serbocroata, italiana, grega, espanyola o portuguesa).¹⁹ Algunes ciutats han fet una aposta per una renovació d'alguns dels seus vehicles amb una mirada innovadora. ROBI és un dels bibliobusos de la ciutat d'Heilbronn (Baden-Württemberg) que va guanyar un premi al disseny de l'interior («A 'Design Awards»). En aquest cas, s'ha posat l'atenció en el disseny de les prestatgeries per a la presentació dels materials i en els espais per generar la relació dels usuaris amb la lectura. Tal i com assenyala Monika Ziller, directora de la biblioteca de la ciutat i responsable del disseny del nou vehicle, es va posar un interès especial en dissenyar un vehicle que destaqués positivament en el paisatge urbà i que fos, també, un lloc on la gent es trobés a gust i que després recordés.

Fotografies 12 i 13 Bibliobús ROBI (Heilbronn). Font: Fahrbibliothek

A França destaquem la proposta del bibliobús de la Ville de Noisy-le-Grand un vehicle que s'inaugura la primavera de 2004 amb accés per a persones amb mobilitat reduïda i amb una part ampliable que dóna més espai a l'interior que les finestres ajuden a augmentar visualment (Bourguignat, 2003). Aquest vehicle es repensa per donar cabuda a materials molt més diversificats, per donar prioritat de serveis a àrees perifèriques i per convertir-lo

¹⁹ És interessant l'article que el 19 de juny de l'any 1975 publica *La Vanguardia*, 19 de Junio de 1975, p. 53 en el qual es destacava el paper del bibliobús per a la integració a la ciutat de Duisburg, centre de la indústria siderúrgica alemanya amb un elevat percentatge de població provinent de diversos països amb els que el bibliobús pretenia facilitar-los la integració a la vida quotidiana alemanya i oferir-los materials d'autoaprenentatge de la llengua però, també, afavorir que aquesta població no perdés contacte amb la seva cultura d'origen. El bibliobús pretenia ser, d'aquesta manera, un espai de comunicació, intercanvi i cohesió social. De fet, ja es troben notícies de l'any 1967 en que es presenten bibliobusos que paren i donen servei als treballadors d'empreses o companyies. Sobre l'estat i l'evolució dels bibliobusos a Alemanya, amb especial atenció al sistema bibliotecari a Munich, es pot trobar una interessant presentació de Siegfried Kalus al quart congrés ACLEBIM de l'any 2009 (<http://www.bibliobuses.com/documentos/Bibliobuses%20en%20Alemania.pdf>). L'autor, tot i que destaca que el servei no està en perill d'extinció sí que posa en evidència les dificultats per trobar el finançament adequat en algun dels territoris tot i que el seu impacte està demostrat ja que, per exemple, els bibliobusos treballen en cooperació amb els mestres en la formació en competència lectora que consideren com a bàsica per al desenvolupament de la personalitat durant l'adolescència. En aquest sentit, quan els infants deixen l'escola el bibliotecari és una persona de referència per a la seva formació.

en l'altaveu dels serveis i de l'oferta cultural de la mediateca central de la ciutat. A Itàlia, tot i que els vehicles no presenten nous dissenys ni un concepte revisat del servei, els destaquem pel treball que fan vinculat al projecte «Nati per Leggere» que es du a terme des de diversos bibliobusos que, com a part d'un sistema bibliotecari, col·laboren de manera activa en aquest projecte de promoció lectora des dels primers mesos de vida i del qual va prendre model el projecte «Nascuts per Llegir» que va funcionar a Catalunya entre els anys 2004 i 2011.²⁰

Portugal és mereixedor d'una anàlisi específica, per la seva proximitat i per la quantitat de bibliografia que ha generat. L'any 2009 hi havia a Portugal cinquanta-sis biblioteques mòbils repartides per tot el país que donaven servei majoritàriament a àrees rurals i a barris perifèrics urbans (Ribeiro, 2009: 30). Algunes d'aquestes prestaven servei únicament a centres escolars i d'altres a la població en general i, en algun cas, a centres penitenciaris. En d'altres, els *bibliomóvels* donaven servei a poblacions aïllades i molt envellides. De tota la flota, el més conegut però no l'únic, és el *bibliomóvel* de Proença-a-Nova que ha estat presentat a nombrosos congressos.²¹ Aquesta biblioteca mòbil que, com altres que presten servei a Portugal, són furgonetes, és el resultat d'una col·laboració del municipi de Proença-a-Nova amb la Santa Cas da Misericórdia da Sobreira Formosa al programa Progride, un projecte de la Seguretat social per al suport i contra la pobresa i l'exclusió social. Per donar resposta a les necessitats dels seus usuaris s'han adaptat també els seus serveis i sumen, als serveis més tradicionals, una porta a l'administració local. El *bibliomóvel* és, així, una oficina ambulat de l'ajuntament on els usuaris poden fer les gestions amb l'acompanyament del personal i on, a més, s'ofereixen cursos de comptabilitat o de seguretat a internet.

²⁰ Es pot trobar tota la informació relacionada amb el projecte a Itàlia a <http://www.natiperleggere.it/>. Pel que fa al projecte a Catalunya la informació és consultable a <http://www.cobdc.org/nascutsperllegir/>.

²¹ Són de molt d'interès les participacions del personal responsable d'aquest servei a diferents zones del país als congressos ACLEBIM i les nombroses publicacions de Nuno Marçal, responsable del bibliobús de Proença-a-Nova i del blog O Papalagui en el qual recull les experiències viscudes diàriament amb el Bibliomóvil i que ha estat un canal de comunicació entre els usuaris del servei.

Fotografies 14 i 15 Bibliomóvel Proença-a-Nova. Font: Nuno Marçal

També per proximitat cultural i idiomàtica, són nombroses les publicacions i presentacions de les diferents xarxes de biblioteques mòbils a Amèrica del Sud. Sánchez García fa al blog de SEDIC (2009)²² un interessant repàs per totes les alternatives motores que s'utilitzen en els diferents països d'Amèrica llatina per adaptar-se a una geografia i una climatologia extremes que fan difícil la prestació del servei amb un bibliobús. D'aquesta manera, l'autora presenta les llanxes que donen servei al Delta de Paranà a l'Argentina; les de les illes de l'arxipèlag de Chiloé de Xile (que aprofiten les llanxes que transporten els equips mèdics) o les tres de Veneçuela. En tots aquests casos, aquestes biblioteques mòbils no són les úniques que presten servei al territori. A Veneçuela aquest servei mòbil conviu amb el que es presta a través de bibliomules a altres zones del país seguint el model del biblioburro de Colòmbia que és, probablement, el servei més conegut d'aquesta zona. A Xile i Argentina es poden trobar, també, altres biblioteques mòbils. A Xile diversos bibliobusos presten servei al territori amb interessants projectes d'activitats culturals amb l'objectiu de descentralitzar l'activitat cultural i recuperar la història, les tradicions, les llegendes i els jocs de diferents localitats per conservar-los i difondre'ls.²³ A Argentina, l'any 2003, la Comisión Nacional de Bibliotecas Populares (CONABIP) va realitzar un aprofundit estudi de les vint-i-quatre biblioteques mòbils (inclosa la bibliollanxa) que hi havia en aquell moment i, també, de totes les iniciatives que d'una manera descoordinada s'havien dut a terme des de diferents

²² L'entrada completa es pot trobar a Sánchez García, Mª Isabel (2009). "Bibliotecas móviles como instrumentos para promover la lectura". En: SEDIC blog (13/10/2009). <<http://blog.sedic.es/?p=2467>>. [Consulta: 30/05/2018].

²³ Tota la informació dels bibliobusos a Xile es pot trobar a www.bibliomoviles.cl on es donen dades de les activitats, les rutes i una fitxa completa de cada biblioteca mòbil (dades de contacte, característiques del vehicle, serveis i activitats i xarxes socials utilitzades). Alfredo Fica (2012) fa un detallat repàs de l'evolució dels bibliobusos a Xile a una ponència que presenta a l'Encuentro de Bibliomovileros de Chile (1°: 2012: Santiago de Chile). Accessible a: <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Cohiaique.pdf>>. [Consulta: 27/05/2018] que és un molt bon complement a la presentada per Aylín Fuentes Messina, Coordinadora de Fomento Lector y Escritor de la Biblioteca de Santiago, "Bibliomóviles: Abriendo caminos lectores en Chile" al 6° Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles celebrat l'any 2013 a Burgos. <http://prezi.com/goddrj357urs/red-de-bibliomoviles-de-chile/?utm_campaign=share&utm_medium=copy>. La ponència fa un complet recorregut per la història dels bibliobusos a Xile que es remunta a l'any 1968.

biblioteques populars. El resultat és que l'any 2008 es posà en marxa un servei de nou vehicles totalment equipats, bibliogràficament i tecnològica i, també, s'implantà un model de gestió coordinada entre les diferents administracions (nacional, provincial i municipal) i les organitzacions ciutadanes per garantir la planificació dels serveis a tot el territori (Magistratti, 2011).

El desenvolupament de biblioteques mòbils a Colòmbia té un llarg recorregut i ha estat protagonista de múltiples publicacions. Als biblioburros colombians, que ja s'han citat i que han estat presentats a congressos professionals,²⁴ cal sumar-hi les biblioteques mòbils -que no bibliobusos- que el govern ha posat en funcionament des de l'any 2017. Aquestes vint *Bibliotecas Pùblicas Móviles* han estat establertes en les zones fixades com a punts transitoris de normalització amb les FARC en el marc del procés d'implantació dels acords de pau i es consideren una eina bàsica en l'esforç per a la construcció del nou país amb l'objectiu d'apropar la lectura al camp i de recolzar la reintegració dels excombatents de les FARC a la vida civil.²⁵ Aquestes biblioteques mòbils són les Idea Box, uns kits que poden transportar-se fàcilment i desplegar-se a la zona, amb continguts i dispositius que s'adaptin a les necessitats de la zona on es dirigeixen i funcionen amb una font d'energia autònoma.²⁶

²⁴ Martínez de Llanos (2013), cap de programes especials de CajaMag presenta en una ponència els objectius del projecte Biblioburro que volen facilitar a les comunitats indígenes l'accés a la lectura i la informació a més de dur a terme programes per a la conservació de la cultura indígena a través de la recuperació de la tradició oral de llegendes i històries.

²⁵ Consuelo Gaitan, directora de la Biblioteca Nacional de Colòmbia, va presentar aquest projecte "Bibliotecas Pùblicas Móviles" al 8º Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles celebrat a Àvila l'any 2017 on, a més, el projecte va rebre el VI Premi ACLEBIM. Les biblioteques mòbils es converteixen en una peça clau del procés de pau ja que, responent als seus valors com a biblioteques públiques, desenvolupen coneixements i presten serveis en igualment d'oportunitats i promouen un espai d'entesa augmentant, així, la cohesió social. El text de la seva ponència es pot trobar a: <http://www.bibliobuses.com/documentos/Colombia%20-%20Bibliotecas%20P%C3%BAblicas%20M%C3%B3viles.pdf>. La informació sobre el projecte, amb un vídeo breu i molt clar, es pot trobar a <http://bibliotecanacional.gov.co/es-co/Bibliotecas-en-Red/bibliotecas-publicas-moviles>.

²⁶ Aquestes caixes-biblioteques han estat creades amb l'Alt Comissariat de les Nacions Unides per als refugiats (ACNUR) i el dissenyador Philippe Starck. El projecte i tots els programes que s'estan duent a terme són consultables a la pàgina de l'ONG Biblioteques Sans Frontières, responsable del projecte (<https://www.bibliosansfrontieres.org/>) i d'Ideasbox (<https://www.ideas-box.org/index.php/es-ES/>). Els programes, que s'estan desenvolupant arreu del món, estan dirigits especialment a poblacions refugiades (Tanzània, Ruanda, Etiòpia, Irak, Turquia, Grècia o Alemanya, entre d'altres), a col·lectius amb dificultats d'accés a la informació i a l'educació (Estats Units o Austràlia) o a zones debastades per fenòmens naturals (Haiti).

Fotografia 16 Biblioteques mòbils de Colòmbia (Ideas Box). Font: Biblioteca Nacional de Colòmbia

Tot i que altres països d'Amèrica llatina tenen bibliobusos per prestar el servei bibliotecari i cobrir les àrees que queden desatenses no es pretén fer aquí una anàlisi exhaustiva de la implantació de bibliobusos o altres biblioteques mòbils en aquests països ja que això seria mereixedor d'un estudi específic.²⁷ En alguns casos, però, s'han fet projectes interessants que, malauradament, no han tingut continuïtat. A Costa Rica, per exemple, l'any 2011 es realitzà un projecte de xarxa de biblioteques mòbils, presentat per Guevara i Simpson en base a un estudi del bibliobús del SINABI (Sistema Nacional de Bibliotecas) durant els anys 2009 i 2010 la metodologia del qual es publicà però que, malauradament, no sembla que hagi estat desenvolupat. El bibliobús, però, al que fa referència l'estudi sí que està en funcionament.²⁸

²⁷ Bolívia, Guatemala o Hondures són altres països on els bibliobusos atenen comunitats rurals, sovint amb pocs recursos i pocs serveis. Els bibliobusos es converteixen així en un element de promoció de la lectura, l'escriptura i altres activitats donant suport a una formació alternativa a través de la lectura, l'escriptura i altres activitats. A Mèxic, a la zona de Nuevo León, la companyia Kia Motors promou, dins del programa de Responsabilitat Social Corporativa Green Light Project, unes biblioteques mòbils amb l'objectiu de millorar el rendiment acadèmic de l'alumnat a través de cursos i activitats que promouen la lectura comprensiva. Projectes similars s'estan duent a terme a l'Àfrica Oriental on el bibliobús també transporta equipament mèdic.

²⁸ Elizabeth Guevara Medina i Margaret Simpson Chambers són les autores de la "Propuesta de red de bibliotecas móviles: alternativa de información para las comunidades rurales de Costa Rica" la metodologia de la qual es pot trobar a *Bibliotecas: Revista de la Escuela de Bibliotecología, Documentación e Información*, vol. XXIX, no. 2 (jul.-dic., 2011). La proposta, però, no es troba a text complet i no s'han pogut localitzar evidències de la posada en marxa del projecte. El bibliobús del SINABI té la seva informació disponible a: <http://www.sinabi.go.cr/servicios/bibliobus.aspx> tot i que el sistema de recuperació d'informació no dóna respostes fiables. De tota manera, s'han pogut trobar evidències de la seva existència i funcionament a l'informe de gestió realitzat per Olga Rodríguez Chaves, directora del SINABI dels anys 2010-2014 i accessible a: <https://es.slideshare.net/aldomnaranjo/resumen-ejecutivo-de-informe-de-gestion-del> i, també, a diferents mitjans de comunicació que publiquen notícies sobre les seves activitats.

3.3 Els bibliobusos a Espanya

3.3.1 Antecedents dels bibliobusos a Espanya

A Espanya, tal i com destaca la bibliografia especialitzada, el precedent dels bibliobusos cal buscar-lo en les biblioteques viatgeres o en els lots de llibres circulants que es posen en marxa a principis del segle XX per cobrir les necessitats de les zones rurals més allunyades.

Són molts els autors que atorguen a l'historiador Rafael Altamira un paper destacat en aquests primers intents de posar en funcionament les biblioteques circulants. Entre aquests, García Ejarque (2000: 149) o Ema Fernández (2007: 82-83) identifiquen que va ser sota la seva Dirección General de Primera Enseñanza (1911-1913) en el govern de Canalejas quan es va publicar el Real Decret que fixava la creació de les biblioteques circulants per a les escoles públiques. Aquestes biblioteques eren caixes de fusta que podien contenir entre 100 i 200 volums i que estaven pensades perquè fossin enviades des de Madrid a diferents punts de la península amb l'objectiu de quedar-se uns dos anys a cadascun dels pobles. Inicialment s'envia una a cada província i, només uns mesos més tard, s'organitzen deu més, en aquest cas per a nenes. Tot i que la bibliografia no recull quantes s'arriben a posar en circulació sí que constata que aquesta iniciativa va fracassar per manca de mitjans, fonamentalment vehicles, per fer la distribució dels lots, i de suport dels ajuntaments que van anar deixant de recollir i de tornar els lots i de facilitar-ne la consulta, fent que, finalment, moltes d'aquestes col·leccions es perdessin (Arana; Olaso, 1996; García Ejarque, 2000).

Aquestes biblioteques circulants foren els primers intents en el segle XX de fer arribar la lectura a aquestes zones més desateses. Però és la Segona República, amb la creació del Patronato de Misiones Pedagógicas l'any 1931 qui impulsà, d'una manera planificada, iniciatives amb l'objectiu de facilitar l'accés a la lectura a totes les persones que vivien a zones rurals que no tenien biblioteca ni les condicions econòmiques i culturals per accedir als llibres i, per tant, a la lectura. D'aquesta manera, es pretenia, a més, donar suport a les campanyes d'alfabetització per tal que les persones que havien après a llegir no perdessin l'hàbit i es posaven els mitjans per portar a la gent, sobretot els que vivien a localitats rurals, els mitjans i els avenços per participar en un progrés i que, fins aleshores, havia estat reservat a les zones urbanes (García Ejarque, 2000: 184). Manuel Bartolomé Cossío, que en fou el principal artífex, l'any 1899, preocupat pel baixíssim nivell de l'ensenyament a Espanya ja havia establert la necessitat de biblioteques pedagògiques a les biblioteques centrals perquè circulessin entre les escoles rurals (Boza, 2004: 42) i l'any 1922 proposà missions ambulants dels millors mestres perquè, a través d'activitats d'animació, mantinguessin l'interès per la cultura i la lectura. Les biblioteques circulants foren pensades com a seccions que circulaven per totes les biblioteques que depenien del Ministerio de Instrucción Pública per tal d'evitar que el lloc de residència fos un impediment per a l'accés a la cultura. (San Segundo, 2000: 517).

La col·lecció d'aquestes biblioteques, fixada en base al nombre d'habitants dels municipis, estava formada per dues seccions, adults i infants. La primera, més àmplia i variada, incloïa literatura espanyola i universal, ciències aplicades, tècnica agrícola i industrial, ciències naturals, història i geografia, viatges, biografies i diccionaris. La secció infantil estava formada per contes, llibres d'aventures, adaptacions d'obres mestres de la literatura i una part d'obres de coneixements per donar suport a les tasques escolars (Martínez Rus, 2001). Certament, la creació de biblioteques fixes i circulants fou una de les accions més rellevants es va dur a terme en aquest període ja que el nombre de biblioteques fou molt significatiu: l'any 1932 se'n van crear 1.182, el 1933 se'n poden comptar 1.973, l'any 1934 s'arribà a 2.306 i al 1935 se'n comptabilitzen més de 5.000 (San Segundo, 2000). De tota manera, la bibliografia evidencia les dificultats per instal·lar aquestes biblioteques si les forces vives no hi estaven d'acord, la qual cosa incidia, encara més, en el baix nivell d'alfabetització i cultural d'aquestes zones ja que l'ús d'aquestes biblioteques quedava limitat a les persones més significades: el metge, el veterinari, el mestre, l'alcalde i algunes persones més vinculades a aquestes autoritats (Vicens de la Llave, 2002).

A Catalunya, Jordi Rubió i Balaguer pensa en les biblioteques circulants ja a l'any 1932 a la *Proposta d'organització de les Biblioteques de Catalunya* elaborada i aprovada pel Consell de Cultura establia biblioteques circulants amb 5.000 volums completant l'oferta de les biblioteques populars que, com a centrals de préstec, es preveïen per a les ciutats de més de 5.000 habitants (Allué, 2006). Conceptualment aquestes biblioteques poden ser considerades l'antecedent del bibliobús que pocs anys després, durant la guerra civil, es posa en marxa a Catalunya i que més tard, durant el franquisme, comencen a funcionar a Madrid.

3.3.1.1 El bibliobús del front: el pioner

3.3.1.1.1 El Servei de Biblioteques del Front

Aquestes biblioteques circulants són també el model seguit pel Servei de Biblioteques del Front que el 1938 posa en marxa la Generalitat de Catalunya i en el context del qual neix el primer bibliobús a Espanya, el bibliobús del front que va prestar servei només alguns mesos durant la guerra civil. Tot i que aquest bibliobús es reconeix a bona part de la bibliografia consultada com el primer servei d'aquestes característiques a Espanya, estranyament, Jesús Arana i Anabel Olaso (1996), autors d'un breu però exhaustiu article que fa un repàs dels inicis i desenvolupament d'aquest servei a Espanya, no esmenten al llarg de la seva anàlisi aquesta primera experiència a Espanya i situen el naixement del servei bibliotecari mòbil el 12 d'octubre de 1953 amb el bibliobús que va crear la Dirección General de Archivos y Bibliotecas i que va començar prestant els seus serveis a Madrid. Altres autors, però, sí que han destacat aquesta iniciativa com a pionera a Espanya i n'han fet una anàlisi molt detallada. Cugueró, Boada i Allué (1995) i posteriorment Allué (2006) publiquen una cronologia molt ben documentada de la creació i el desenvolupament del Servei de Biblioteques del Front, en el context del qual neix el primer bibliobús. Els autors descriuen

de manera aprofundida el funcionament del Servei del qual també destaquen els lots circulants que foren introduïts seguint el model de servei que es desenvolupava a França i al Regne Unit i que les bibliotecàries havien conegut a través d'estades finançades pel propi servei amb l'objectiu d'implantar-les posteriorment a Catalunya. Tal i com afirma Cristina Barbé (2007), el Servei de Biblioteques del Front tenia com a referent les biblioteques circulants que durant la Primera Guerra Mundial es van organitzar per als combatents americans. Allué (2006) per la seva banda explica d'una manera molt detallada quin va ser el sistema utilitzat pel Servei de Biblioteques del Front per fer la distribució dels llibres seguint el model de lots que ja s'utilitzava a les biblioteques populars. Els lots, organitzats per les diferents matèries, s'instal·laven en uns mobles que havien estat dissenyats específicament pel GATCPAC (Grup d'Artistes i Tècnics Catalans pel Progrés de l'Arquitectura Contemporània) i que tenien característiques diferents en funció del lloc on anaven destinats. Allué descriu, doncs, unes llibreries-biblioteca pensades per donar servei a hospitals i centres de repòs; uns armaris/escriptori-biblioteca destinats per a subcentrals i llocs de concentració i, finalment, uns calaixos-biblioteca pensats per donar servei a primera línia i a unitats menors on hi hagués molta demanda.

3.3.1.1.2 El bibliobús del front

És precisament l'èxit del Servei de Biblioteques del Front i l'augment de la demanda el que evidencià la necessitat de posar en marxa un bibliobús que permetés fer arribar els llibres als diferents fronts de lluita. De fet, Jordi Rubió, director del Servei, ja se l'havia plantejat abans de la guerra, per fer arribar la lectura a les zones de difícil accés o que no tenien una biblioteca fixa. La guerra va precipitar, malauradament, la posada en marxa d'un model de servei d'aquestes característiques.

“El director del SBF, Jordi Rubió, ja feia temps que tenia la idea de crear un servei mòbil bibliotecari per poder atendre les necessitats de lectura de les poblacions catalanes que no podien o els era difícil arribar a la biblioteca més pròxima. Així mateix, es considerava un bon mitjà de propaganda per a captar nou públic lector. L'esclat del conflicte va posar damunt la taula la necessitat de portar a terme aquest servei, ara per als soldats catalans. Es conserva un escrit seu, del 10 d'abril de 1937, en el qual posa les bases d'aquest servei, tot fent referència a l'experiència dels Estats Units, Regne Unit i França, així com l'actuació de l'Agrupación de Editores Madrileños amb el seu camió-biblioteca com a primera incursió dels automòbils pel que fa a la difusió del llibre a Espanya.” (Allué, 2006, p. 104)²⁹

²⁹ Jordi Rubió fa esment a l'experiència que l'Agrupación de Editores Españoles que durant els anys 1934 i 1935 van recórrer diversos pobles de la península amb un camió-llibreria per tal de promoure la venda en àrees rurals on no hi havia llibreries. Martínez Ruz (2002) fa una detallada descripció del funcionament i dels recorreguts i recull interessants testimonis de la seva arribada a les localitats. El camió portava, a més de llibres, una instal·lació

La iniciativa del bibliobús del front ha merescut l'atenció d'alguns estudiosos que n'han fet una exhaustiva i aprofundida anàlisi ja que és molt nombrosa la documentació accessible. Dels divuit recorreguts se n'han conservat els diaris de catorze que són un magnífic testimoni del valor d'aquests servei i de les experiències viscudes per bibliotecàries i usuaris, posant en evidència el paper del bibliobús com un element cohesionador i vertebrador del Servei de Biblioteques del Front (Cugueró; Boada; Allué, 1995: 153) i també com un immillorable mitjà de propaganda, tal i com destacava Jordi Rubió i com corrobora Aurora Diaz Plaja "El bibliobús és ideal per atreure els lectors. Me'n ric jo de les meves guies de lectura al costat d'aquest mitjà enorme de propaganda".

Cugueró, Boada i Allué (1995) fan una crònica molt detallada de la creació i posada en marxa d'aquest bibliobús que evidencia i posa en valor el servei que aquest va realitzar i les dificultats amb les que es van trobar per poder obtenir un vehicle i adaptar-lo per oferir un servei adequat a les necessitats. Els autors destaquen la data del 5 de juny del 1937 com la primera vegada que s'esmenta d'una manera oficial el bibliobús, en una comunicació del president de la Comissió de les Lletres Catalanes, Jose Pous i Pagès, al Consell de Cultura en la qual es sol·licitava el vehicle per arribar a tots els llocs del front i per renovar amb més freqüència els llibres. Finalment, i després d'alguns oficis, el juliol de 1937, el cap de la Jefatura del Servicio de Retaguardia y Transportes del Ejército del Este, gestiona l'adquisició d'un camió susceptible de ser adaptat com a bibliobús.

Per la seva banda, *La Vanguardia* es fa ressò de l'arribada dels mobles- biblioteca i dels lots de llibres i de com es fa la distribució a través del que anomenen bibliobús «Una expedición integrada por elementos de la Comisión de Letras Catalanas y por las bibliotecarias adscritas al servicio, ha recorrido en el «bibliobus» del Departamento de Cultura, Caspe, Alcañiz, Montalbán, Martín, Utrillas, Híjar, Lécera, Azalla, etc., y ha establecido en dichos centros el servicio de libros después de haber nombrado un responsable para cada biblioteca. La expedición encontró en todas partes una acogida entusiástica y por parte de los elementos oficiales toda clase de facilidades para el cumplimiento de su misión». ³⁰ El bibliobús del que es parla no és pròpiament el bibliobús sinó un vehicle adaptat per traslladar els lots i que durant un temps fou considerat el bibliobús del front (Cugueró; Boada; Allué, 1995: 132).

El dia 2 d'agost del 1937, Frederic Poch, delegat pel Departament de Cultura per rebre el bibliobús, signa el comprovant d'haver rebut un camió. El camió, però, cal equipar-lo i d'això se n'encarrega Justa Balló, cap de la Central del Servei de les Biblioteques populars, que es converteix en la persona de referència per a l'adaptació i l'equipament d'aquest bibliobús ja que havia estat estudiant l'organització de les *county libraries* a Anglaterra i coneixia molt bé les seves característiques. L'Acta núm. 11 de la Institució de les Lletres Catalanes, del 15 de

ràdiofònica, micròfon, altaveus i projector de cinema amb una col·lecció de pel·lícules, cedides per les Misiones Pedagógicas, amb l'objectiu d'atreure al públic. (p. 466)

³⁰ *La Vanguardia*, 13 de Mayo de 1937, p. 2.

novembre de 1937, recull els beneficis dels bibliobús que «posarà en contacte el lector amb les bibliotecàries i com que tornarà a passar directament pels mateixos llocs, farà possible el préstec i l'intercanvi de llibres». (Cugueró; Boada; Allué, 1995: 49).

La Vanguardia en torna a parlar al febrer de 1938 destacant: «En breve estará terminada la construcción de un espléndido *bibliobús*, según los modelos más modernos, capaz para 5.000 libros. Este camión facilitará el cambio y el préstamo de libros en el frente, al cual dará una gran movilidad».³¹ I, finalment, va arribar la notícia que el bibliobús ja estava preparat. «Això va despertar entusiasme i admiració, no només en l'àmbit intel·lectual i del llibre sinó també en tots aquells que s'interessaven per al cultura i pel benestar dels soldats combatents. Tots els diaris i revistes de l'època en van parlar». (Cugueró; Boada; Allué, 1995: 140).

Finalment, el bibliobús fa el seu primer recorregut el 4 de maig de 1938 i en completarà divuit més durant el temps que fa estar en funcionament. En un d'aquests, cap al setembre del 38, Jordi Rubió acompanyà durant quatre dies el bibliobús per poder constatar el seu valor. Però el bibliobús té un desgast important i les avaries són cada vegada més freqüents i fa necessari que, sovint, es substitueixi per altres vehicles.

El 23 de gener de 1939 el bibliobús comença el seu darrer viatge, de característiques ben diferents ja que, en aquesta ocasió, el bibliobús està ocupat per un grup d'intel·lectuals que el dia 31 creuen la frontera cap a l'exili. Entre aquests intel·lectuals de la Institució de les Lletres Catalanes acompanyats per les seves famílies, s'hi troben Francesc Trabal, Mercè Rodoreda, Armand Obiols i Joan Oliver. Del darrer viatge que va fer aquest bibliobús, del 23 de gener de 1939 al 3 de febrer, en fa una completíssima crònica Miquel Joseph (2008), periodista i escriptor, i funcionari de la Conselleria de Cultura durant aquells anys qui va ser l'encarregat d'organitzar-lo i que va permetre la fugida a l'exili d'uns quants intel·lectuals del moment.

³¹ *La Vanguardia*, 27 de Febrero de 1938, portada del suplement.

Fotografia 17 El bibliobús del front. Font: Biblioteca de Catalunya

També al bàndol franquista, es crea i desenvolupa un servei de lectura per als fronts i els hospitals que estaven a la seva zona tot i que segons García Ejarque (2000) fou molt desigual i de menys qualitat que el que es va oferir a la zona republicana. S'enviaven lots de llibres als hospitals però no eren noves adquisicions, ja que la indústria editorial havia quedat a la zona republicana, sinó que provenien de col·lectes nacionals com les que Lasso de la Vega va organitzar com a cap del Servicio Nacional de Archivos, Bibliotecas y Propiedad Intelectual (1938-1939) en dates assenyalades. D'aquests lots i de l'organització de les biblioteques d'hospitals es traspassà la responsabilitat a les direccions de les biblioteques provincials qui, en alguns casos, es van mostrar reticents a fer-ho.³²

3.3.1.2 Els bibliobusos durant el franquisme (1949-1975)

A Espanya són les biblioteques viatgeres que es posen en marxa l'any 1949 a Sòria les que podem considerar el precedent directe i més proper als bibliobusos. Són una de les primeres iniciatives dels recentment creats Centros Coordinadores que depenien de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas i que es posen en funcionament sota la direcció de José Antonio Pérez-Rioja que considera que per les característiques de la província poden donar un bon resultat (alt nombre de municipis, poca població, baix nivell d'analfabetisme,

³² Lasso de la Vega va tenir un paper remarcable i actiu en l'organització posterior de les biblioteques, amb la derogació d'alguns apartats dels reglaments vigents que eren restrictius en excès pel que fa a l'accés del públic als catàlegs, amb la reorganització del dipòsit legal o amb la regulació de l'aprenentatge de l'ús de les fonts bibliogràfiques per part dels alumnes d'ensenyament mitjà. Moltes altres foren les seves aportacions que han estat tractades extensament en alguns manuals. García Ejarque (2000), per exemple, dedica el capítol 9 a fer una completa anàlisi de les accions de suport a la lectura dels soldats que es van desenvolupar en el bàndol nacional durant la guerra civil. Per la seva banda Allué (2006) destaca el paper dels milicians de cultura a la part republicana fora de Catalunya que no s'han analitzat i comentat ja que el nostre objectiu és, únicament, evidenciar el paper del bibliobús del front i reivindicar-lo com a primera experiència d'aquestes característiques a Espanya.

escassos recursos econòmics dels ajuntaments, climatologia amb llargs i durs hiverns (García Ejarque, 2000: 299). Inicialment són sis lots de cinquanta llibres tot i que, molt ràpidament, creixen en nombre i en dotació. Quatre anys més tard de la seva implantació, l'any 1953, ja són 24 biblioteques viatgeres i els lots s'han ampliat fins a 75 o 100 llibres.

I és l'any 1953, precisament, quan s'inaugura oficialment el primer bibliobús d'aquesta etapa. Ho fa el 12 d'octubre, sota la dictadura de Franco i amb Francisco Sintés Obrador al càrrec de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas, tal i com testimonia la notícia publicada al *Boletín de la DGAB* sobre la posada en marxa d'aquest vehicle.³³ El text està acompanyat d'una fotografia de la visita que Franco va fer al bibliobús el dia de la Hispanitat i amb un text en el qual es destaca el paper d'aquest servei per apropar la cultura als racons més apartats "y contribuir así a la gran obra de unidad y progreso que, gracias a la sabia y fecunda política de nuestro Caudillo, se està llevando a cabo en todo el ámbito nacional". *La Vanguardia* també recull la visita de Francisco Franco al bibliobús. El diari fa una breu descripció del «bibliobús» i el presenta com un gran autocar, una biblioteca mòbil que transporta més de 3.000 volums i que començarà prestant servei a les zones urbanes de Madrid. Destaca, també, que el bibliobús va equipat amb cinema sonor, aparell de cinta magnetofònica i tocadiscs.³⁴

L'any anterior ja es poden localitzar diverses publicacions que anuncien les accions que s'estan fent per construir el vehicle. Al *Boletín de la DGAB*, Aurora Cuartero, funcionària del Cuerpo Facultativo de Archivos y Bibliotecas que es convertirà en la màxima responsable de la creació dels bibliobusos,³⁵ publica un article sobre "Un proyecto para auto-biblioteca" en el qual planteja els problemes dels serveis que funcionen en altres països i on fa una proposta de bibliobús urbà (que veurà la llum uns mesos més tard). Cuartero analitza les diferents opcions existents (furgó de subministrament, cotxe-exposició, sucursal...) i valora, dels bibliobusos rurals i les sucursals mòbils, el fet que comptin amb la presència permanent d'un bibliotecari que pot fer la feina d'orientació i difusió i "de disipar los estados de absentismo e indiferencia del pueblo hacia la lectura". A l'article s'exposen les característiques bàsiques que es recomanen per al bibliobús i que després recolliria a l'estudi que hem presentat a la revisió bibliogràfica.³⁶

Uns mesos abans *La Vanguardia* es fa ressò de la precària situació de les biblioteques. Una columna de Juan Ramon Masoliver destaca la necessitat de promoure la lectura entre la població i afirma que més de la meitat de la població no llegeix, no per analfabetisme sinó

³³ *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, Año II, Núm. XIV (Septiembre-Octubre 1953), contraportada.

³⁴ *La Vanguardia*, 13 de Octubre de 1953, portada.

³⁵ A Aurora Cuartero es deu la implantació d'aquest servei bibliotecari mòbil ja que fou ella qui va projectar el seu funcionament i va dissenyar les rutes que seguirien aquests primers vehicles. L'any 1954 publicà *El servicio de bibliobuses y su actuación en España* del qual hem parlat al capítol de revisió bibliogràfica i que va ser, sens dubte, la base per a la creació dels bibliobusos d'aquesta època.

³⁶ *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, Año I, Núm. VIII (Noviembre-Diciembre 1952), p. 45-49.

perquè no tenen els llibres al seu abast.³⁷ A la mateixa notícia es presenta el projecte de Francisco Sintés, director general de Archivos y Bibliotecas, que pretén posar en marxa les Cases de cultura i es mencionen els bibliobusos o biblioteques viatgeres com a possible servei per fer arribar la lectura a zones poc accessibles i, alhora, oferir conferències, audicions musicals o projecció de documentals.³⁸ Cinc dies més tard, en la mateixa secció es tornen a tractar els baixos índexs de lectura i les campanyes que s'estan fent per millorar-los, alhora que es proposen accions paral·leles des d'altres àmbits com programes radiofònics específics en el dia del llibre, biblioteques als hotels, entre d'altres. Veiem, doncs, que la iniciativa desperta interès i respon a una necessitat de millorar els índexs de lectura.

Aquest primer bibliobús inaugurat l'any 1953 és construït per una firma espanyola seguint alguns models estrangers però introduint alguns canvis per adaptar-los al territori. Un dels canvis més evidents és que aquests són vehicles amb remolc perquè això permetia desvincular el servei de les possibles averies del motor. El projecte de bibliobús que havia presentat Aurora Cuartero a la Dirección General de Archivos y Bibliotecas detallava que s'havia previst que el remolc tingués "capacidad aproximada de 2.000 volúmenes que deberá ser compulsada con posibilidad de tracción. Parte del remolque iba destinada a transportar las maletas viajeras". Garcia Ejarque (2000) justifica el disseny d'aquests bibliobusos a partir de la situació econòmica i política del país que no permetia ni fabricar vehicles amb tracció autònoma ni importar-los. Aquesta característica, com veurem, suposa una limitació important perquè el remolc condiciona la mobilitat i el tipus de carreteres per les quals es pot moure el vehicle. El pes del remolc, i el fet que no tingués frens autònoms, farà que la conducció per carreteres de zones rurals no sigui factible i que, finalment, alguns d'aquests primers bibliobusos no acabin donant servei allà on havien estat destinats.

És curiós que amb l'exhaustiu estudi i l'anàlisi de les necessitats del vehicle que fa Aurora Cuartero, especialment per a les zones rurals, no s'eviti la implantació d'un model que fracassa perquè no s'adapta a les característiques del territori i no permet prestar el servei a les àrees que, precisament, eren les més necessitades. Això no obstant el bibliobús que presta servei a Madrid sí que dona els resultats que s'esperen i ben aviat es posa en marxa un segon vehicle. L'any 1941 havia estat creada la Dirección de Bibliotecas Populares de Madrid que promou una estructura centralitzada de la qual es fa càrrec Elena Amat l'any 1954. És ella qui descriu el laboriós procés d'instal·lació del remolc a la parada corresponent quan es posa en funcionament un segon bibliobús. «En mayo de 1956 de puso en funcionamiento un segundo bibliobús. Ambos coches, sin tracción propia eran remolcados por un jeep cuyo conductor, tenía que realizar una penosa labor, ya que debía remolcar un coche hasta su primera parada, desenganchar, volver al Parque Móvil por el segundo coche,

³⁷ L'autor parla de 17.000.000 milions de persones, tenint en compte que el cens del 1950 situa en 27.976.755 la població d'Espanya.

³⁸ *La Vanguardia*, 11 de Marzo de 1953, p. 15.

aparcarlo en su lugar correspondiente, desenganchar, volver por el segundo coche, remolcarlo a otra parada y así sucesivamente 8 veces al día». (Leyendo Madrid, 2015: 129)

Fotografia 18 Bibliobús de Madrid (1953 aprox.). Font: Madrid antiguo

El bibliobús no és l'única fórmula que es contempla per fer difusió de la cultura. L'any 1955, el *Boletín de la DGAB* publica un article on presenta diverses experiències de cultura mòbil (Cinebús, teatrobús...) fent referència, també, a aquest primer bibliobús i a altres sis, nous, que s'estaven preparant per entrar en funcionament.³⁹ En aquesta nota també es presentava una experiència que es volia iniciar a la província de València d'un ferrobús «nuevo tipo de tren-motor de tres unidades» de la qual no s'ha pogut localitzar més informació. Aquell mateix any, *La Vanguardia* es fa ressò de la presència del bibliobús a la Feria Nacional del Libro i de la seva tasca de difusió, on fa cinc-cents carnet i presta mil cinc-cents llibres.⁴⁰

L'èxit dels dos bibliobusos que funcionen a Madrid es torna a recollir l'any 1956 en un dels *Boletín de la DGAB* on, a més, es presenten les línies d'acció que el Servicio Nacional de Lectura ha desenvolupat en els seus quatre anys d'existència. En aquesta breu memòria també es recullen els bons resultats d'un dels bibliobusos madrilenys que s'havia traslladat inicialment a Santander i, posteriorment, a Avilés durant els mesos de juliol i agost: «La importante zona productora de Avilés tiene actualmente al máximo rendimiento un bibliobús con dos mil quinientas obras de capacitación profesional, formación técnica y obras de entretenimiento que son consultadas a diario por más de quinientos obreros provistos de sus correspondientes tarjetas de lectores. La Siderúrgica Nacional avaló rápidamente a los obreros para que pudiesen efectuar cualquier clase de préstamo en dicho Servicio

³⁹ *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, Año IV, Núm. XXV (Enero 1955), p. 37.

⁴⁰ *La Vanguardia*, 14 de Junio de 1955, p. 7.

bibliotecarios, colaborando de este modo la empresa a la elevación cultural y a la capacitación profesional de sus operarios».⁴¹ En aquesta mateixa notícia, també s'esmenten els dos bibliobusos que donen servei a Saragossa i a Cadis i s'apunta la possibilitat d'incorporar a aquesta primera remesa alguns altres vehicles, alguns dels quals poden ser més petits, tipus *jeep* sense remolc, potser més modestos però que responguin a la diverses característiques geogràfiques de les províncies. D'aquesta segona remesa, s'ha localitzat una notícia de la inauguració a Algeciras, per part del Ministre d'Educación Nacional (Ruiz Giménez) del nou bibliobús que es dedica a les necessitats del camp de Gibraltar.⁴² Arana i Olaso (1996) situen aquesta segona remesa de bibliobusos l'any 1956, moment en el qual s'incorpora un nou vehicle per donar servei a Madrid i un tercer que, finalment, es destina a Oviedo. Aquests autors mencionen dos bibliobusos més que es destinaren a Saragossa i Castelló i testimonien també la participació dels bibliobusos, a les províncies de Pontevedra i Huelva, en el programa «El Carro de la Alegría» desenvolupat pel Ministerio de Información y Turismo.⁴³ No hem pogut trobar dades que ens permetin confirmar que aquests són els sis vehicles als quals feia referència la notícia publicada al *Boletín de la DGAB* de l'any 1956.

Fos quan fos que s'incorporessin aquests vehicles, i encara que la destinació final no sigui prou clara, el que sí que evidencia la bibliografia i la informació publicada és que la dotació de bibliobusos segueix creixent i que als bibliobusos que ja funcionen a Madrid, a Avilés, a Saragossa i a Cadis s'hi sumen, l'any 1958, quatre bibliobusos més que es destinen a prestar servei a Múrcia, a Guipúscoa, a Biscaia i a Barcelona. A més, l'any 1960 es posa en funcionament un segon vehicle a Barcelona. Més enllà d'aquesta notícia, de la qual tenim constància a través del propi *Boletín de la DGAB* i d'altres publicacions, a la bibliografia no s'han pogut trobar accions destacades, en relació als bibliobusos, a les etapes posteriors de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas quan en són responsables, José Antonio García-Noblejas (1956-1961), Miquel Bordonau Mas (1962-1965, que ho havia estat també del 1947 al 1951, i Eleuterio González Zapatero (1965-1967, impulsor del II Plan de desarrollo).

⁴¹ *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, Año V, núm. XXXVI (Enero-Febrero 1956), p. 26 i p. 196.

⁴² *La Vanguardia*, 22 de Noviembre de 1955, p. 6. Fer una cronologia exacta del creixement del servei en aquests primers anys no és una tasca fàcil. Les dades que hem pogut localitzar del creixement del nombre de bibliobusos a Espanya i de la seva destinació en aquest primer període no són prou clares ni coincidents entre el que es publica a la bibliografia, les notícies que apareixen al *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas* o a la premsa del moment. Serveixi d'exemple el bibliobús d'Algeciras que, amb tota probabilitat és el que segons García Ejarque (2000) es va quedar prestant servei des del Parc Zoològic de Jérez de la Frontera perquè, com el de València que no va arribar a sortir de les cotxeres de la Diputació o el de Guipúscoa que es quedà a Fuenterrabia, no es van poder utilitzar per prestar el servei a les zones de circulació més difícil.

⁴³ "El Carro de la alegría" era una campanya de cultura i educació popular desenvolupada, a finals dels anys 50 i els anys 60, pel Ministerio de Información y Turismo a través de la Subdirección de Cultura Popular amb l'objectiu d'acostar diferents manifestacions artístiques a les àrees rurals. El programa incloïa teatre, exposicions, cinema, música, dansa que anaven acompanyats d'escriptors, poetes, periodistes que, a través de col·loquis i/o conferències que ajudaven a situar i entendre el contingut de les representacions.

Hem d'esperar l'any 1971, sota la direcció de Luis Sánchez Belda (1968-1974) a que s'incorporin trenta-sis vehicles, ara sí autopropulsats, similars als onze que s'afegiren en el període de Miguel Alonso Baquer (1974-1976). El *Boletín de la DGAB*, l'any 1971 testimonia la presentació de la flota de vuit bibliobusos adquirits i condicionats per la Direcció General per prestar servei a Madrid, concretament sis a l'àrea metropolitana i dos als pobles de la província. S'afirma, a més, que la DGAB ha adquirit vuit bibliobusos més per a províncies.⁴⁴ El mateix any, *La Vanguardia* també destaca la inauguració d'aquests setze bibliobusos més, als quals s'afegeixen l'any següent, i segons el mateix diari, vint vehicles al mes de setembre.⁴⁵

Dos anys més tard, el *Boletín de la DGAB* recull la notícia de la inauguració de cinc vehicles, d'una sèrie de vint, que s'incorporen als setze que ja estan funcionant.⁴⁶ Aquests bibliobusos, que es presenten com a servei a zones rurals i barris perifèrics de les grans ciutats, incorporen millores a partir de l'experiència de funcionament dels anteriors. Així, s'amplia la capacitat de les prestatgeries per acollir uns 2.000 volums, dels que un 30% són llibres infantils.⁴⁷ Precisament la directora de les Bibliotecas Populares de Madrid, Elena Amat, anuncia a l'acte d'inauguració que, donat l'èxit dels set bibliobusos que presten servei als barris perifèrics, dos dels bibliobusos que s'estan preparant es dirigiran exclusivament al públic infantil i faran una programació setmanal en llocs amb un índex elevat de criatures.

D'aquesta flota és el bibliobús de Santander, la inauguració del qual es comenta al *Boletín de la DGAB* de 1973 en un article que destaca la important tasca de difusió que s'ha fet del bibliobús a través de la premsa i dels butlletins comarcals que avisen de les parades del dia. S'esmenta que el bibliobús s'anuncia a través de l'altaveu i amb música de fons, és el 2n moviment de la Sinfonia de les Juguines de Haydn i ja és coneguda com la «sintonia del Bibliobús».⁴⁸ També són d'aquesta remesa els que s'inauguren a Màlaga i els bibliobusos que s'introdueixen a Barcelona, Cuenca, Lleó, Múrcia, Toledo i València. L'any següent, el 1974, tenim notícies que s'incorporen dos bibliobusos més a Toledo i un més a Barcelona.

Durant el desenvolupament del III Plan de desarrollo Económico y Social (1972-1975) i en època de Miguel Alonso Baquer com a Director General de Archivos y Bibliotecas (1974-1976) es fan les gestions per a l'adquisició d'onze bibliobusos més. Milagros del Corral, com a cap de la Sección de Normalización bibliotecaria en aquells moments, fa un estudi amb les característiques que han de tenir aquests vehicles ja que, inicialment, la inversió contempla

⁴⁴ *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, Año XX, Núm. 121-122 (Septiembre-Diciembre 1971), p. 253.

⁴⁵ *La Vanguardia*, 9 de Noviembre de 1971, p. 10 i *La Vanguardia*, 15 de Julio de 1972, p. 7.

⁴⁶ *Boletín de la DGAB*, Año XXII, Núm. 129-130 (Enero-Abril 1973), p. 68.

⁴⁷ Tot i que es presenta com un canvi respecte els vehicles anteriors, aquesta és la mateixa capacitat dels remolcs que Aurora Cuartero havia previst en el seu projecte.

⁴⁸ Manuel Revuelta Sañudo. "La experiencia del bibliobús". *Boletín de la DGAB*, Año XXII, Núm. 133-134, (Septiembre-Diciembre 1973), p. 231-233.

la possible adquisició de vehicles grans i petits, pensats per a zones urbanes i zones rurals, respectivament. La possibilitat d'incorporar vehicles més petits feia anys que es valorava, i a la memòria de l'any 1959 del Centro Coordinador de Bibliotecas de Asturias (*Don Lorenzo...*, 2009) quan sol·licita a Madrid un bibliobús petit i amb tracció pròpia després dels problemes de manteniment que havia tingut el vehicle-remolc que havien rebut l'any 1954. Malgrat això, els vehicles petits no s'arriben a construir i, finalment, l'any 1976 s'inauguren únicament els onze bibliobusos grans.⁴⁹

Malauradament, però, la crisi del petroli dels anys 70 té repercussions importants en el servei i fa que, en alguns casos, es deixi de prestar servei en alguna província o no es posin en funcionament els bibliobusos existents (Leyendo Madrid, 2015: 131). A la regió de Múrcia, per exemple, l'any 1979 el Ministerio de Educación y Ciencia va donar al Centro Coordinador de Bibliotecas de la Diputación Provincial de Murcia un bibliobús que no es va posar en funcionament fins a l'any 1983 quan les autoritats autonòmiques decideixen restaurar el servei (Peñalver, 2004: 216).

A meitat dels anys 80 s'obre un període marcat pel traspàs de les competències a les comunitats autònomes. Girón García (1985) té en aquests moments un paper important ja que, com a Subdirectora General de Bibliotecas quan Jaime Salinas Bonmatí és Director General del Libro y Bibliotecas (1982 -1985), presenta una proposta per a l'organització dels serveis tècnics de biblioteques en aquest nou panorama. En aquesta ponència, s'esmenten, com a responsabilitat indirecta de l'estat, «las inversiones en bibliobuses, con el fin de llegar a las zonas rurales y suburbanas on día marginadas». En aquest darrer període el Ministerio de Cultura adquireix vint-i-vuit vehicles, tretze en el mandat de Jaime Salinas i quinze més durant la gestió de Juan Manuel Velasco Rami (1985-1991). D'aquests vehicles es traspassen tretze a la Comunitat de Madrid (*Leyendo Madrid...*, 2015: 131) i la resta a altres províncies de l'Estat. Dels que hem pogut trobar referenciats, tres a Castella i Lleó (González Díaz de Garayo, 1999: 24), un a Múrcia (Peñalver, 2004: 216) i un a Lleida.

És una època de recuperació del servei. Després de la transferència de les competències, moltes comunitats autònomes desenvolupen un nou marc legislatiu que dona entrada als bibliobusos com a part del sistema bibliotecari. Després que el govern socialista a través del *Real Decreto 3580/1982, de 15 de diciembre*, torni a crear una Dirección General del Libro y Bibliotecas, amb la seva Subdirección General de Bibliotecas, és el propi Ministerio de Cultura qui transfereix alguns bibliobusos a algunes comunitats autònomes a canvi que siguin aquestes les que es facin càrrec del personal i el manteniment del vehicle. Aquest és

⁴⁹ La Dirección General del Patrimonio Artístico y Cultural publica l'any 1977 *El servicio de bibliobuses* de Milagros del Corral, un estudi en el que s'estableixen els elements bàsics que s'han de considerar a l'hora de implementar el servei de bibliobusos tant pel que fa a la seva pertinença a un sistema bibliotecari com a les seves característiques bàsiques (plantejament del servei, col·lecció, préstec, personal, requisits tècnics del vehicle, descripció de la cabina, oficines centrals, garatge, estadístiques i publicitat. L'estudi inclou un model d'estadístiques per a la xarxa espanyola de bibliobusos així com diversos models de distribució interior de la col·lecció i l'equipament.

el cas de la Comunitat de Madrid que l'any 1986 rep 13 bibliobusos en aquests termes (Leyendo Madrid, 2015: 131-132) o de Castella i Lleó que, entre 1985 i 1990, va rebre tres vehicles que se sumarien als vint que compra la Junta (González Díaz de Garayo, 1999: 24).

Es tanca d'aquesta manera un període en què es posa en evidència la desigualtat en la implantació del servei i unes iniciatives que no sempre responen a una acció planificada. Tot i això, deixen constància i fan palès el valor i l'interès del servei, que es fa més evident en l'anàlisi del desenvolupament legislatiu i l'estat de la xarxa de bibliobusos a cadascuna de les comunitats autònomes que es tracta al capítol següent. En molts casos, aquests bibliobusos que entren en funcionament en aquest període previ a la democràcia són la llavor que permet la consolidació posterior del servei en moltes de les províncies. A manca d'un estudi aprofundit de la implantació del servei a cadascuna de les províncies, podem afirmar que aquest període finalitza amb, aproximadament, amb uns quaranta-set bibliobusos prestant servei a diferents províncies d'Espanya. La majoria d'aquests vehicles, però, havien estat adquirits en els anys 70 (36 l'any 1971 i 11 l'any 1976) i, per tant són vehicles amb un desgast important.

3.3.2 Legislació, situació actual i població atesa pels bibliobusos a cadascuna de les comunitats autònomes

La legislació en matèria de biblioteques és una de les competències transferides a les comunitats autònomes amb la recuperació de la democràcia. Els diferents estatuts d'autonomia, que són aprovats entre els anys 1979 i 1983, estableixen, entre d'altres, les competències en matèria de cultura que s'atorguen a cada comunitat, i són els documents marc a partir dels quals les diferents comunitats autònomes desenvolupen la seva legislació en matèria bibliotecària. Catalunya és la primera, quan l'any 1981 publica la llei de biblioteques; la segueixen Andalusia, l'any 1983; la Comunitat Valenciana i Aragó i Astúries amb un decret l'any 1986; Castella-la Manxa, Castella i Lleó, Galícia i Madrid que les publiquen l'any 1989; La Rioja i Múrcia l'any 1990 i Extremadura l'any 1997. Cantabria ho fa l'any 2001, Navarra l'any 2002, les Illes Balears l'any 2006 i Euskadi l'any 2007. Com veurem, posteriorment, moltes comunitats autònomes, fonamentalment aquelles que publiquen les seves lleis durant els anys vuitanta, revisen els textos i publiquen noves lleis posteriorment.

Tot i que l'Estat només es reserva les competències pel que fa a les biblioteques de la seva titularitat, l'any 2007 publica la *Ley 10/2007, de 22 de junio, de la lectura, del libro y de las bibliotecas*. La llei, entre d'altres qüestions, defineix la missió i les funcions de les biblioteques públiques i els seus serveis i estableix la necessitat que cada administració, tenint en compte les seves competències, promogui un desenvolupament "equilibrado, coherente, progresivo, innovador y constante del conjunto de bibliotecas, sistemas, redes y consorcios existentes en España" garantint «la igualdad en el acceso a un servicio público de biblioteca de calidad en el conjunto del Estado para que no se produzcan desigualdades entre los ciudadanos de sus distintas zonas o de los municipios con menor índice de población». (p. 27146). D'aquesta manera es vol assegurar que qualsevol ciutadà, independentment del seu

lloc d'origen o residència, pugui ser atès per personal especialitat i en un horari que respongui a les seves necessitats tot respectant la legislació de règim local. La definició del sistema que cadascuna de les lleis autonòmiques estableixen cal emmarcar-la, també, en els paràmetres fixats per la *Ley 7/1985, de 2 de abril, Reguladora de las Bases del Régimen Local*, que estableix a l'article 26 l'obligatorietat que els municipis de més de 5.000 habitants prestin el servei de biblioteca pública. En algunes comunitats autònomes, però, veurem que les seves respectives lleis municipals i de règim local fixen l'obligatorietat del servei de biblioteca pública per a municipis amb menys població o, en alguns casos, un servei descentralitzat per a municipis amb més de 30.000 habitants. En aquesta mateixa llei, a l'article 36, s'estableix que les Diputacions provincials han de desenvolupar, entre les seves competències, la coordinació dels serveis municipals. Així doncs són tres les administracions implicades en la gestió bibliotecària i la manca de cooperació i coordinació d'aquestes administracions ha estat una de les dificultats per tal que les biblioteques formin part d'una política nacional d'informació (Menéndez Seoana, 2007: 214).

En resum, la diversitat territorial d'Espanya i la seva complexa organització administrativa ha donat lloc, malgrat la voluntat expressada a la llei del 2007, a una prestació de servei de lectura pública molt desigual si comparem la situació de cadascuna de les comunitats autònomes.⁵⁰

Per presentar la situació dels bibliobusos a cadascuna de les comunitats autònomes s'ha analitzat la legislació existent i la situació actual, posant especial atenció a l'existència o no de serveis mòbils, a les seves característiques i a la població atesa. En aquest apartat es presenten el nombre i tipus de vehicles, de rutes i de parades, elements essencials que caracteritzen el servei dels bibliobusos i que les directrius destaquen com a factors operatius per als serveis bibliotecaris mòbils (Stringer, 2010).

Aquesta informació s'ha completat, d'una banda, amb les dades obtingudes a partir de la consulta de les diferents pàgines web dels serveis de suport bibliotecari i, si disposaven, de les pàgines web o blocs dels bibliobusos existents. D'altra banda, a través del portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras*, s'han obtingut les dades estandaritzades de l'any 2015 que permeten avaluar el servei a les diferents comunitats autònomes. Les dades estadístiques, recollides amb l'objectiu d'oferir informació comparable de totes les comunitats autònomes per a l'anàlisi i l'avaluació, ofereixen un apartat específic sobre els bibliobusos. Amb aquestes dades s'han elaborat els quadres comparatius que permeten veure l'estat de la prestació de servei en cadascuna de les províncies i, a més, el tipus de

⁵⁰ No s'han estudiat les ciutats de Ceuta i Melilla ja que, d'una banda, no tenen biblioteques mòbils i, d'altra, el fet que siguin ciutats autònomes, i no regions amb diferents nuclis de població, no permeten fer una anàlisi de distribució demogràfica i serveis com la que s'ha elaborat per a la resta de comunitats.

servei que es dona a través dels serveis mòbils (nombre de municipis visitats, nombre de parades i periodicitat de parades).⁵¹

Tota aquesta informació es completa, a més, amb les dades obtingudes a través del treball de camp realitzat i les entrevistes i qüestionaris a responsables tècnics que ha permès conèixer, de primera mà, la realitat d'un nombre molt representatiu de comunitats autònomes.⁵²

3.3.2.1 Andalusia

3.3.2.1.1 Legislació

La comunitat autònoma d'Andalusia regula per primera vegada el sistema bibliotecari a la *Ley 8/1983, de 3 de Noviembre, de Bibliotecas* en la que s'estableix l'organització i composició del sistema. És, juntament amb Catalunya, una de les primeres comunitats en legislar el sistema bibliotecari i, en aquesta primera llei, ja apareixen els serveis mòbils com una possibilitat per als municipis de menys de 5.000 habitants que podran tenir servei fix o mòbil, amb una periodicitat mínima del servei que no podrà ser superior a quinze dies.

Deu anys més tard, es publica una nova llei amb la voluntat de respondre a les noves demandes dels usuaris en la prestació de serveis i de fer de la biblioteca pública una porta d'accés als registres culturals i d'informació en les més diverses manifestacions actuals i, al mateix temps, atendre les diferents exigències de ser centre d'informació, d'oci, preservador del patrimoni cultural, corrector de desigualtats socials i, en definitiva, instrument per al desenvolupament personal, econòmic i social. Aquesta, la *Ley 16/2003, de 22 diciembre, del Sistema Andaluz de Bibliotecas y Centros de Documentación*, és la que actualment regula el sistema i en la qual es citen els serveis bibliotecaris mòbils amb una doble visió. Per una banda, per a la prestació de servei en municipis de més de 20.000 habitants, en els quals hi haurà una biblioteca central, unes biblioteques sucursals i "en su caso" també serveis mòbils. I, per l'altra, a l'article 37.2 es detalla que els municipis de menys de 5.000 habitants que no tinguin mitjans per a la prestació de servei però vulguin, voluntàriament, prestar el servei rebran la cooperació de la Diputació Provincial corresponent. S'especifica que es garantiran serveis bibliotecaris mòbils amb freqüència quinzenal.⁵³

⁵¹ Tal i com s'especifica al propi portal la recollida de dades es basa en el norma "Information and documentation - International library statistics", (ISO 2789 5ª ed. 2013-09-01) (Norma española UNE-ISO 2789, marzo 2103).

⁵² L'anàlisi es presenta seguint l'ordre alfabètic de la denominació de les comunitats autònomes. Per respondre als objectius de la investigació, s'ha dedicat un subcapítol específic a l'anàlisi de la situació dels bibliobusos a Catalunya.

⁵³ Andalusia redacta l'any 2008 el *Plan de servicios bibliotecarios de Andalucía*, del que només s'ha pogut localitzar el document de treball previ a la seva aprovació definitiva, on es diu textualment «Uno de los objetivos que nos hemos fijado es el de conseguir que la totalidad de la ciudadanía que vive en municipios de menos de 5.000 habitantes dispongan o se beneficien del servicio de lectura pública, y ello poniendo en marcha alguna o varias de las medidas siguientes: el desarrollo de servicios bibliotecarios móviles, la utilización de espacios escolares, o a

3.3.2.1.2 Situació actual

Actualment a Andalusia hi ha en funcionament dos bibliobusos urbans, a Màlaga i Sevilla. Alcalá la Real (Jaén), Cadis, Dos Hermanas (Sevilla), Granada i Motril (Granada) havien tingut bibliobusos però els vehicles, com veurem, van deixar de funcionar durant la primera dècada del segle XXI, entre els anys 2005 i 2012. I també tenim constància d'un servei rural a Inzàjar (Córdoba) del que no hem pogut confirmar la seva continuïtat.

Del bibliobús d'Alcalá la Real (Jaén) només hem pogut localitzar algunes notes a la bibliografia. D'una banda Arana i Olaso (1996) afirmen que aquest bibliobús, que funcionava des de 1988, encara era actiu el 1996. D'aquest mateix vehicle, l'informe elaborat per l'Asociación Andaluza de Bibliotecarios no dóna dates concretes de servei però sí que constata la seva desaparició "contrastando los datos recogidos por la página de la ACLEBIM, y tras entrevistar telefónicamente al responsable bibliotecario vinculados a las bibliotecas sitas en Alcalá La Real nos confirma que tal servicio dejó de funcionar hace ya varios años." (Real Duro, 2013: 23).

El bibliobús de Cadis, presentat el 29 de juny de 2007, era un bibliobús gestionat per la Fundación Provincial de Cultura de la Diputación de Cádiz equipat, no només amb els materials bibliogràfics necessaris per oferir el servei, sinó també amb deu llocs amb ordinadors, connexió wifi d'alta velocitat i una sala de videoconferència. Feia una aposta per la formació, organitzant cursos i tallers d'alfabetització digitals dirigits a persones de totes les edats amb la voluntat de dotar-los de les habilitats necessàries per accedir als recursos d'informació. Malauradament, les perspectives de futur que es plantejaven a la comunicació presentada al 3º Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles (2007) no es van veure realitzades ja que el bibliobús va deixar de prestar servei cap a finals de l'any 2010.⁵⁴

Arana i Olaso (1996) també fan referència al bibliobús de Dos Hermanas. Aquest bibliobús va començar a funcionar l'any 1989 per fer arribar el servei als barris que no tenien biblioteca pública i que quedaven allunyats de la biblioteca Pedro Laín Entralgo que estava situada al centre. El bibliobús feia unes tres o quatre parades al dia amb una durada de 45 minuts

través del concurso de un modelo basado en el establecimiento de Bibliotecas supramunicipales». (p. 162). Aquest primer esborrany (accessible a <http://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/IPSBA.pdf>) detallava quins eren els municipis que havien de rebre el servei i quines característiques havia de tenir -capacitat del vehicle, visites quinzenals- amb la voluntat de fer una proposta a llarg termini, superant els quatre anys que es fixava per al pla. Aquest estudi i aquesta proposta es perden al pla que s'aprova definitivament.

⁵⁴ El 3 de desembre de 2010 és la data de la darrera entrada al seu blog, que encara és accessible (<http://bibliobuscadiz.blogspot.com.es/>). Així mateix les dades estadístiques disponibles també posen en evidència l'activitat realitzada durant l'any 2010 i no durant l'any 2011 (<http://www.cultura.gob.es/alziraweb/alziraweb.cmd?command=GetAnexo&origen=&codigo=&id=55&ejercicio=2011>). En el directori de biblioteques de la Junta de Andalucía, a febrer de 2017, aquest bibliobús apareix com a tancat temporalment (http://www.juntadeandalucia.es/culturaydeporte/web/areas/biblioteca/directorio_centros/112).

aproximadament. Malauradament la bibliografia i la informació publicada dóna dades contradictòries pel que fa a l'any de finalització del servei.⁵⁵

El bibliobús "Hermenegildo Lanz" de Granada també apareix com a tancat al directori de biblioteques d'Andalusia. Va ser inaugurat el 16 de març de 2005 i era concebut com un servei rural que estava destinat a donar servei a les zones menys afavorides de la província, geogràficament i tecnològicament i, a més, pretenia atendre a les comunitats d'emigrants que s'anaven instal·lant a les dues comarques on donava servei. Encara que no s'han trobat dades sobre el tancament definitiu del servei es pot pensar que deixà de funcionar l'any 2012.⁵⁶ Es fa ressò d'aquest servei un nou informe de les biblioteques municipals de Granada, elaborat per l'AAB i coordinat per Ana Real Duro, presentat a les XVIII Jornadas Bibliotecarias de Andalucía celebrades l'any 2015 a aquesta ciutat. En aquest estudi els autors afirmen: "Es incomprendible que no aparezcan servicios móviles. No se han detectado estos servicios en hogares jubilados, piscinas, mercadillos, etc. Y lo más preocupante, la red de bibliotecas móviles de la Diputación de Granada, el Bibliobús "Hermenegildo Lanz", está totalmente anulado. En [sic] bibliobús que ha dejado dos rutas sin servicios, ya que recorría con una periodicidad aproximada de 20 días dos zonas geográficas de la provincia, precarias en este tipo de servicios." (Real Duro, 2014: 97).

Una altra experiència destacable és la del bibliobús de Motril (Granada) que va funcionar, a partir de les notícies que hem pogut localitzar, aproximadament deu anys, fins al darrer semestre del 2007 moment en el qual diverses notícies testimonien la seva desaparició del servei. En aquest cas, el bibliobús, que depenia de l'Ajuntament de Motril, era municipal i donava servei a diversos barris de la ciutat però, també, a pobles propers que no disposaven de biblioteca. A la pàgina web de la Red de Bibliotecas Públicas de Motril,⁵⁷ tot i que no apareix el bibliobús com un dels equipaments que presten servei, sí que trobem una notícia en la qual es comenta que durant els mesos d'estiu (juliol i agost) aquest bibliobús es

⁵⁵ La bibliografia que s'ha pogut localitzar no permet establir terminis definitius de funcionament d'aquests vehicles. D'una banda, la biblioteca municipal del barri de Montequinto a Dos Hermanas situa el seu origen l'any 1994 quan s'inaugura substituint el servei del bibliobús però, per contra, a la memòria dels serveis bibliotecaris de Dos Hermanas de l'any 2006 consta que funciona (amb préstecs, serveis...) completant el servei que donen les biblioteques Pedro Laín Entralgo i la Biblioteca de Montequinto (<http://www.bibliotecaspublicas.es/doshermanas/imagenes/contenido18428.pdf>). A la memòria del 2007 el bibliobús es dóna per tancat definitivament (http://www.bibliotecaspublicas.es/doshermanas/imagenes/contenido_15239.pdf, p. 3). Aquesta data es confirmaria a través dels testimonis gràfics publicats a la fototeca de Dos Hermanas que fixen el servei d'aquest vehicle entre el 21 de juny de 1989 i maig de 2005 (<https://www.flickr.com/photos/bibliotecadoshermanas/12985922673/in/photolist-nDVbdu-kMz7QE-kMwfov>).

⁵⁶ Les dades estadístiques disponibles a *Bibliotecas Públicas Españolas en cifras* donen dades del servei de l'any 2011 però no del 2012. (<http://www.cultura.gob.es/alziraweb/alziraweb.cmd?command=GetAnexo&origen=&codigo=&id=55&ejercicio=2011>)

⁵⁷ Red de Bibliotecas Públicas de Motril. Accessible a <http://www.bibliotecaspublicas.es/motril/index.jsp>.

desplaçava a la platja a donar servei. La notícia, tot i que no està datada, es pot situar a l'estiu de 2008.

En darrer lloc, cal destacar l'experiència del bibliobús d'Iznájar (Còrdoba) una furgoneta que comença a funcionar l'any 1999 amb l'objectiu de fer arribar setmanalment el servei bibliotecari als petits nuclis del municipi.⁵⁸

Així, doncs, els únics bibliobusos que funcionen en l'actualitat són els bibliobusos de Màlaga i Sevilla. En tots dos casos parlem de bibliobusos municipals que formen part de la xarxa de biblioteques públiques de cadascuna de les ciutats.

El bibliobús de Màlaga es va inaugurar l'any 2002 amb la voluntat de fer arribar el servei bibliotecari a tots els barris de la ciutat i cobreix, per tant, aquells barris que no disposen de biblioteca fixa. Té horari només de tarda, amb disset parades de durada variable, entre una hora i una hora i mitja, i amb una periodicitat setmanal. És un bibliobús amb una activitat intensa i el seu responsable ha presentat, a jornades i congressos, tant l'activitat que du a terme com la visió d'un servei d'aquestes característiques.

El bibliobús de Sevilla, de dimensions més reduïdes ja que és una furgoneta, va començar a funcionar l'any 1996 amb la voluntat, com l'anterior, de prestar servei als barris de la ciutat que no disposen de biblioteca fixa.⁵⁹

3.3.2.1.3 Població atesa i no atesa

Com hem vist, a Andalusia els bibliobusos que donen servei actualment són només dos i urbans, per tant, no atenen a municipis amb menys de 5.000 habitants que és el que la llei estableix, encara que sigui de manera voluntària. La consulta de les dades estadístiques disponibles de l'any 2015 a Andalusia permet veure que gairebé tots els municipis de més de 3.000 habitants tenen cobert el servei. Per contra, en la resta de municipis l'anàlisi de la situació de cadascuna de les províncies evidencia diferències notable.

⁵⁸ Aquest servei mòbil va nèixer amb l'objectiu de dinamitzar els nuclis rurals i proporcionar als joves un servei de referència que recollís, a més, les seves iniciatives i inquietuds. Hem establert contacte amb l'Ajuntament a partir del telèfon que apareix a la pàgina web però no ha estat possible conèixer més detalls de la iniciativa ni si encara està en funcionament (http://www.iznajar.es/ciudadano/informacion_municipal/cultura_y_educacion/bibliobus).

⁵⁹ El portal de *Biblioteques Públiques Espanyoles en cifras* no inclou dades d'aquest bibliobús de l'any 2015 i, per tant, no s'ha tingut en compte en l'estudi que es presenta en el capítol següent. De tota manera, s'ha pogut obtenir informació a través dels seus responsables que permeten assegurar que el servei segueix en funcionament: fa horari de matí, amb una mitja de tres parades setmanals, d'uns 45 minuts de durada. El bibliobús disposa de servei de préstec interbibliotecari amb la resta de biblioteques municipals i posa a l'abast dels 2.046 usuaris uns fons d'uns 5.900 documents que ofereix a través del vehicle i d'un dipòsit. (Dades de desembre de 2017 obtingudes a través de correu electrònic de la biblioteca de Torreblanca).

Almeria presenta mancances de servei a alguns municipis que tenen menys de 3.000 habitants ja que gairebé el 50% dels municipis estan desatesos: dels 71 municipis que es troben en aquesta franja 35 no reben cap tipus de servei bibliotecari (49,3%).

Almeria	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	28	10	10	0	18	3.981
de 401 a 1.000	23	11	11	0	12	7.647
de 1.001 a 2.000	12	9	9	0	3	3.348
de 2.001 a 3.000	8	6	6	0	2	5.545
de 3.001 a 4.000	9	9	9	0	0	0
de 4.001 a 5.000	2	2	2	0	0	0
Total	82	47	47	0	35	20.521

Taula 5 Població atesa i no atesa a Almeria. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Cadis és la província que té menys habitants en municipis petits que només representen el 2,06% de la població total de la província. Presenta una bona situació pel que fa a punts de servei ja que només dos municipis queden desatesos.

Cadis	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	0	0	0	0	0	0
de 401 a 1.000	3	3	3	0	0	0
de 1.001 a 2.000	3	2	2	0	1	1.429
de 2.001 a 3.000	3	3	3	0	0	0
de 3.001 a 4.000	2	1	1	0	1	3.050
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	12	10	10	0	2	4.479

Taula 6 Població atesa i no atesa a Cadis. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Còrdova és la província que té més ben cobert el servei i que té un percentatge més baix de població desatesa: només són 3 municipis, de menys de 1.000 habitants no tenen un punt de servei.

Còrdova	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	3	2	2	0	1	355
de 401 a 1.000	8	6	6	0	2	1.308
de 1.001 a 2.000	12	12	12	0	0	0
de 2.001 a 3.000	10	10	10	0	0	0
de 3.001 a 4.000	7	7	7	0	0	0
de 4.001 a 5.000	8	8	8	0	0	0
Total	48	45	45	0	3	1.663

Taula 7 Població atesa i no atesa a Còrdova. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

En general, podem considerar que la província de Granada és la província que presenta més mancances en la cobertura del servei i que deixa un percentatge de població desatessa més alt. A les dades que podem veure a la taula, s'hi suma el fet que un municipi (entre 5.000 i 10.000 habitants no té biblioteca pública (Iznalloz). Tots els municipis amb més de 4.000 habitants tenen punt de servei bibliotecari però dels municipis amb menys de 4.000 habitants el 71,2% no tenen cobert el servei.

Granada	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	20	1	1	0	19	5.449
de 401 a 1.000	47	8	8	0	39	26.114
de 1.001 a 2.000	34	11	11	0	23	29.942
de 2.001 a 3.000	20	8	8	0	12	28.970
de 3.001 a 4.000	7	6	6	0	1	3.692
de 4.001 a 5.000	4	4	4	0	0	0
Total	132	38	38	0	94	94.167

Taula 8 Població atesa i no atesa a Granada. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Huelva és una de les poques províncies que deixa desatès el servei en municipis entre 3.000 i 4.000 habitants i dos municipis no tenen punt bibliotecari. Es troben en aquesta mateixa situació un 31,1% dels 45 municipis amb menys de 3.000 habitants.

Huelva	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	12	7	7	0	5	1.204
de 401 a 1.000	14	9	9	0	5	2.940
de 1.001 a 2.000	9	7	7	0	2	2.815
de 2.001 a 3.000	10	8	8	0	2	4.166
de 3.001 a 4.000	10	8	8	0	2	6.303
de 4.001 a 5.000	4	4	4	0	0	0
Total	59	43	43	0	16	17.428

Taula 9 Població atesa i no atesa a Huelva. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Jaén és la província que té un percentatge més alt de població que viu en municipis petits dels quals un 46,1% de municipis -amb menys de 3.000 habitants- no té cobert el servei. Això fa que sigui la segona província que presenta més mancances en prestació de servei bibliotecari.

Jaén	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	1	0	0	0	1	338
de 401 a 1.000	15	6	6	0	9	6.488
de 1.001 a 2.000	22	13	13	0	9	12.776
de 2.001 a 3.000	14	9	9	0	5	12.897
de 3.001 a 4.000	10	10	10	0	0	0
de 4.001 a 5.000	8	8	8	0	0	0
Total	70	46	46	0	24	32.499

Taula 10 Població atesa i no atesa a Jaén. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Màlaga presenta una bona situació. El bibliobús presta servei a l'àrea urbana de la ciutat però la resta de municipis, tot i que amb mancances, està cobert per sobre del 75% i només 18 dels 76 municipis no reben servei bibliotecari.

Màlaga	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	9	1	1	0	8	1.867
de 401 a 1.000	19	15	15	0	4	2.173
de 1.001 a 2.000	17	15	15	0	2	2.915
de 2.001 a 3.000	14	11	11	0	3	7.415
de 3.001 a 4.000	14	13	13	0	1	3.443
de 4.001 a 5.000	3	3	3	0	0	0
Total	76	58	58	0	18	17.813

Taula 11 Població atesa i no atesa a Màlaga. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Sevilla és, després de Cadis, la província amb un percentatge més baix de població resident a municipis petits (un 6,2%). Tots els municipis, excepte un (Benacazón), per sobre de 5.000 habitants tenen biblioteca pública i dels 46 municipis menors el 86% té cobert el servei.

Sevilla	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	1	1	1	0	0	0
de 401 a 1.000	4	3	3	0	1	770
de 1.001 a 2.000	9	6	6	0	3	4.847
de 2.001 a 3.000	9	8	8	0	1	2.548
de 3.001 a 4.000	11	10	10	0	1	3.071
de 4.001 a 5.000	9	9	9	0	0	0
Total	43	37	37	0	6	11.236

Taula 12 Població atesa i no atesa a Sevilla. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Les dades resum d'Andalusia mostren una diferència important entre les províncies que, també, mostren una distribució demogràfica variada tot i que no es pot veure una correlació entre ruralitat i manca de servei. Granada és la província amb més municipis amb menys de 5.000 habitants (25,3%) i, alhora, la província que presenta una situació més precària, una situació que comparteix amb Almeria amb un índex de ruralitat elevat (15,7%) i unes mancances importants en el servei. Màlaga, per contra, també té un índex de ruralitat elevat (14,5%) però un bon estat de prestació bibliotecària. Jaén, que és la província que presenta un estat més deficitari després de Granada, concentra el 13,4% de municipis d'aquestes dimensions. En resum, a Andalusia el 37,9% dels municipis menors de 5.000 habitants no tenen cobert el servei bibliotecari (198 municipis dels 522 existents).

La situació bibliotecària d'Andalusia ha estat protagonista de múltiples ponències. L'Asociación Andaluza de Bibliotecarios ha creat un grup de treball que està realitzant

informes sobre la situació bibliotecària a cadascuna de les províncies andaluses que posen en evidència les desigualtats i deficiències que es mostren a les taules següents.⁶⁰

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.
Granada	10,29%
Jaén	5,01%
Huelva	3,35%
Almeria	2,91%
Màlaga	1,09%
Sevilla	0,58%
Cadis	0,36%
Còrdova	0,21%

Taula 13 Població sense servei per províncies a Andalusia. Font: elaboració pròpia

Andalusia	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	74	22	22	0	52	13.194
de 401 a 1.000	133	61	61	0	72	47.440
de 1.001 a 2.000	118	75	75	0	43	58.072
de 2.001 a 3.000	88	63	63	0	25	61.541
de 3.001 a 4.000	70	64	64	0	6	19.559
de 4.001 a 5.000	39	39	39	0	0	0
Total	522	324	324	0	198	199.806

Taula 14 Població atesa i no atesa a Andalusia. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Andalusia	8.388.107
Població no atesa	211.985
% població sense servei	2,38%

Taula 15 Població sense servei a Andalusia. Font: elaboració pròpia

⁶⁰ El grup de treball de l'AAB va realitzant estudis d'anàlisi de la situació de les biblioteques a les diferents províncies d'Andalusia). Fins l'any 2018 ha realitzat els de la província de Jaén (2013), Granada (2014) i Huelva (2017). El grup realitza, cada dos anys, aquests estudis per províncies i els presenten en el marc de les *Jornades Bibliotecàries de Andalusia* (fent coincidint la província estudiada amb la seu de les jornades). Els estudis que han publicat fins ara han estat coordinats per Ana Real Duro i s'han recollit a la bibliografia final.

3.3.2.2 Aragó

3.3.2.2.1 Legislació

Aragó publica la seva *Ley 7/2015, de 25 de marzo, de Bibliotecas de Aragón* que actualitza l'anterior de l'any 1986. La llei del 2015 no detalla quin tipus de servei s'ha d'oferir als municipis de menys de 5.000 habitants i l'article 27 especifica "2. En aquellos otros cuya población sea menor a cinco mil habitantes, el Ayuntamiento facilitará el acceso a los servicios bibliotecarios básicos de acuerdo con el Mapa de Bibliotecas de Aragón." El Mapa, però, no ha estat possible localitzar-lo i, per tant, no és possible saber quin servei s'ha estipulat per a aquest tipus de municipis.

3.3.2.2.2 Situació actual

A Aragó només existeix en funcionament un bibliobús urbà a la ciutat de Saragossa, no hi ha cap tipus de servei mòbil a les altres províncies ni cap que presti servei a municipis rurals.

La bibliografia permet identificar altres experiències tot i que no funcionen en l'actualitat. Segons Arana i Olaso (1996) de l'any 1989 a 1992 un bibliobús va donar servei a alguns municipis d'Osca. D'aquest vehicle no s'han trobat altres referències a la bibliografia a excepció de la que descriu Pesqué (1999) quan analitza les accions que entre els anys 1990 i 1999 dugué a terme la Diputació en aquesta província per tal de millorar els equipaments ja existents, tant pel que fa als edificis com a la dotació bibliogràfica. Aquest autor destaca que una de les accions que s'identifica en aquest període, concretament entre 1989 i 1992, fou coneguda com a *Bibliomóvil* i possiblement sigui el mateix vehicle que identifiquen Arana i Olaso. Pesqué la descriu com "una camioneta alquilada, cuyo interior era acondicionado para el transporte de libros, y en cuyo exterior se desplegaban los espacios de lectura. Era gestionada por personal en prestación de servicios y su gestión era la de una biblioteca estable. Se atendían unos 25 núcleos de población por año y la media de estancia en cada núcleo era de tres días. El contenido del bibliomóvil se centraba, especialmente, en el público infantil y juvenil, aunque era importante la dotación de libros de apoyo y referencia, así como un apartado especial para invidentes. Su resultado fue excelente, contabilizándose una media de 29.000 lecturas por año, que hacen un total de casi 116.000 consultas. Su costo anual, una vez confeccionada la dotación inicial del bibliomóvil, valorada en 2.000.000 de ptas., era de unos 3.000.000 de ptas. por año." (p. 58-59).

D'aquesta experiència que descriu Pesqué s'han trobat notícies que permeten pensar que va tenir continuïtat entre els anys 2001 i 2015. El projecte "Biblioteca móvil" donava servei, durant els mesos d'estiu, a diversos pobles que depenen de Sabiñánigo i tenia per objectiu oferir el servei de préstec a les poblacions que durant aquesta època tenien una abundant població infantil. Aquests rebien un fons de llibres i audiovisuals que prèviament havia estat seleccionat per la biblioteca de Sabiñánigo, com a responsable del servei i, fins i tot, podien haver estat sol·licitats pels usuaris. Aquests materials es transportaven en una furgoneta i

s'exposaven al local social o en alguna zona cèntrica durant un parell d'hores (entre les 11.30 i les 13.30) amb una periodicitat quinzenal. Aquest servei complementava, així, el servei de bibliopiscines que s'oferia en alguns d'aquests nuclis.⁶¹

En l'actualitat, només la ciutat de Saragossa disposa d'un servei de bibliobús urbà municipal que s'ofereix des de l'any 1955, quan es posa en funcionament per donar servei als barris i suburbis de la ciutat, i renovat l'any 1970 ampliant el servei a municipis propers a la ciutat. Actualment, però, és totalment urbà i completa el servei ofert per les biblioteques fixes de la ciutat després d'alguns anys de funcionament inestable. L'any 2012, entre els mesos de gener i octubre, la manca de pressupost fa que deixi de funcionar i quan es reinicia el servei ho fa amb menys parades i mantenint només el servei tres dies de la setmana als barris amb un nombre d'usos més alt. Actualment, però, sembla que el servei s'ha consolidat ja que a principis de 2018 es troben notícies de l'ampliació del servei amb més parades i dies de servei.⁶²

3.3.2.2.3 Població atesa i no atesa

Analitzant les dades estadístiques publicades l'any 2015 podem veure que tots els municipis amb més de 2.000 habitants tenen un punt de servei bibliotecari fix. Osca i Terol tenen, a més, cobert el servei a tots els que tenen entre 1.000 i 2.000 habitants (14 i 8, respectivament). Saragossa té dos dels 24 municipis d'aquesta franja sense biblioteca, la qual cosa implica que 2.066 persones no disposin d'aquest servei. Pel que fa a la resta de municipis, la situació és precària i similar a les tres províncies.

Osca té 195 municipis amb menys de 5.000 habitants, on es concentra el 39,8% de la població de la província. D'aquests municipis, 130 no reben servei (66,6%) deixant sense servei a aproximadament 27.400 persones.

⁶¹ A la informació sobre la Biblioteca Municipal Rosa Regás que apareix al web de l'Ajuntament de Sabinánigo es pot trobar referències a aquesta experiència (<http://www.sabinanigo.es/index.php/mod.pags/mem.detalle/idpag.343/idmenu.1266/chk.b9f5c7aa8cd4545c1e4b6b35e43a03da.html>). Malauradament, però, la biblioteca va deixar de prestar el servei per manca de recursos.

⁶² Tot i que s'ha intentat contrastar aquesta informació a través del Centro Coordinador de Bibliotecas Municipales de Zaragoza no ha estat possible obtenir més informació.

Osca	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	136	17	17	0	119	20.899
de 401 a 1.000	39	28	28	0	11	6.498
de 1.001 a 2.000	14	14	14	0	0	0
de 2.001 a 3.000	3	3	3	0	0	0
de 3.001 a 4.000	2	2	2	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	195	65	65	0	130	27.397

Taula 16 Població atesa i no atesa a Osca. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Saragossa és la província amb menys ruralitat i només un 16,3% de la població viu en municipis amb menys de 5.000 habitants on el servei bibliotecari presenta moltes mancances ja que un 71,7% dels municipis no reben cap tipus de servei.

Saragossa	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	188	17	17	0	171	24.015
de 401 a 1.000	47	29	29	0	18	9.869
de 1.001 a 2.000	24	22	22	0	2	2.066
de 2.001 a 3.000	8	8	8	0	0	0
de 3.001 a 4.000	8	8	8	0	0	0
de 4.001 a 5.000	4	4	4	0	0	0
Total	279	88	88	0	191	35.950

Taula 17 Població atesa i no atesa a Saragossa. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Finalment, Terol és la província amb més municipis petits i amb un percentatge més alt de municipis desatesos, un 79,8% dels 233 municipis de menys de 5.000 habitants no rep servei bibliotecari.

Terol	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	182	9	9	0	173	19.917
de 401 a 1.000	35	22	22	0	13	6.786
de 1.001 a 2.000	8	8	8	0	0	0
de 2.001 a 3.000	4	4	4	0	0	0
de 3.001 a 4.000	3	3	3	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	233	47	47	0	186	26.703

Taula 18 Població atesa i no atesa a Terol. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Les dades posen en evidència l'interès que podria tenir la implantació de bibliobusos rurals per atendre els 507 municipis de menys de 5.000 habitants que, en aquests moments, no estan rebent cap atenció bibliotecària i que, a les províncies de Terol i Osca suposen un percentatge de població per sobre del 12% i el 19% respectivament. Tot i que les taules no permeten apreciar-ho, Aragó és una de les comunitats autònomes amb més pèrdua de població entre els anys 2001-2016, tendència que va portar a elaborar i publicar l'octubre de 2017 la *Directriz Especial de Ordenación Territorial de Política Demogràfica y contra la Despoblación*. Les directrius estableixen diverses mesures per frenar l'abandonament i la pèrdua progressiva de població i entre aquestes, les biblioteques, especialment al medi rural, es situen com els llocs prioritaris per a l'accés públic als serveis electrònics. Aquest pot ser un bon marc per al desenvolupament d'alternatives basades en les biblioteques mòbils que posi en evidència el seu valor com a servei que pot col·laborar en la repoblació i creixement de les àrees rurals.

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.
Terol	19,49%
Osca	12,39%
Saragossa	3,78%

Taula 19 Població sense servei per províncies a Aragó. Font: elaboració pròpia

Aragó	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	506	43	43	0	463	64.831
de 401 a 1.000	121	79	79	0	42	23.153
de 1.001 a 2.000	46	44	44	0	2	2.066
de 2.001 a 3.000	15	15	15	0	0	0
de 3.001 a 4.000	13	13	13	0	0	0
de 4.001 a 5.000	6	6	6	0	0	0
Total	707	200	200	0	507	90.050

Taula 20 Taula 21 Població atesa i no atesa a Aragó. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Població Aragó	1.308.563
Població no atesa	90.050
% població sense servei	6,88%

Taula 22 Població sense servei a Aragó. Font: elaboració pròpia

3.3.2.3 Astúries

3.3.2.3.1 Legislació

Astúries és una de les poques comunitats autònomes que no té legislació recent que reguli la implantació d'un sistema bibliotecari. Actualment és vigent encara el *Decret 65/1986, de 15 de mayo, por el que se establecen las normas generales de actuación del Principado de Asturias para la promoción y coordinación de Servicios Bibliotecarios* que estableix la formulació d'un "Plan de bibliotecas" -que no ha estat publicat- i els convenis de cooperació amb les administracions municipals per construir i/o millorar les biblioteques. Un any més tard, aquest decret s'amplia amb la *Resolución de 25 de febrero de 1987, de la Consejería de Educación, Cultura y Deportes, por la que se aprueba el Reglamento de Bibliotecas y Casas de Cultura del Principado de Asturias* que fixa els serveis que han de prestar les cases de cultura, biblioteques públiques i centres de lectura i que en regula el seu funcionament.

3.3.2.3.2 Situació actual

El quadre de fons de l'Archivo Histórico de Asturias descriu que l'any 1979 la xarxa de biblioteques del Principat estava formada per les dues Biblioteques Públiques de l'Estat d'Oviedo i Gijón, per unes cinquanta biblioteques públiques, onze agències de lectura i dos

bibliobusos.⁶³ Aquests bibliobusos van començar a prestar servei l'any 1973, el Bibliobús núm. 1 pels barris d'Oviedo i el segon bibliobús pels barris de Gijón i Avilés (aquest vehicle estava subvencionat per Ensidesa -Empresa Nacional Siderúrgica De España Sociedad Anónima- i l'Ajuntament de Gijón). Tot i que les memòries del Centro Coordinador de Bibliotecas de Asturias (*Don Lorenzo...*, 2009) recullen l'activitat, en usuaris i préstecs, d'aquests vehicles, no hem pogut localitzar més informació que permeti conèixer l'evolució del servei ni el moment en el qual deixen de funcionar.

Sí que hem pogut constatar, però, la vigència d'un servei únic a la província, i per les seves característiques, també únic a Espanya. La iniciativa, que va néixer l'any 2000 i que encara funciona a l'actualitat, es localitza a Taramundi, una població en aquell moment d'unes 900 persones. *Rompiendo distancias* és el programa en el marc del qual s'emmarca el servei de biblioteca mòbil amb l'objectiu de fer arribar, entre d'altres, el servei de biblioteca pública a la gent gran que, tot i ser majoritària al municipi, era la que estava menys representada en el nombre total d'usuaris de la biblioteca pública fixa. La furgoneta a través de la qual es presta el servei i que visita mensualment els nuclis habitats oferint un fons de llibres, revistes i premsa en préstec, també fa de transport d'aquestes persones perquè puguin participar en activitats col·lectives i d'aquesta manera es compensa, també, la dificultat d'arribar al servei de dones, majoritàriament, que no disposen de vehicle i que, sovint, tenen persones al seu càrrec. (Suárez Rico, 2006).

3.3.2.3.3 Població atesa i no atesa

Tot i que en el cas d'Astúries no podem analitzar l'estat del servei en els municipis que haurien de rebre un servei mòbil com a alternativa a un servei fix, ja que no hi ha cap marc legal que n'estableixi les condicions, s'han volgut consultar les dades disponibles pel que fa al servei bibliotecari en general per poder-lo analitzar. Les dades del 2015 dibuixen una situació que, quantitativament, no mostren greus mancances i on només 10 municipis amb menys de 2.000 habitants no estan oferint servei bibliotecari.

⁶³ Informació de la descripció del fons arxivístic del Centro coordinador de bibliotecas. ([http://www.archivosdeasturias.info/feaa/action/detalle?buttons\[1\]=loadDetailFondo&idTipo=1220](http://www.archivosdeasturias.info/feaa/action/detalle?buttons[1]=loadDetailFondo&idTipo=1220)). El fons de l'arxiu, de fet, conté fotografies d'un bibliobús que es data aproximadament l'any 1973. S'han trobat notícies també d'un bibliobús-remolc fotografia a Avilés durant la construcció de la planta siderúrgica de Ensidesa (durant els anys 50) i d'algun dels bibliobusos que a partir de l'any 1973 recorrien els barris d'Oviedo, Gijón i Avilés (Biblioteca Municipal de Vega-La Camocha. https://es-es.facebook.com/permalink.php?story_fbid=10153886265397329&id=392630927328. (28 de enero de 2016).

Astúries	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	5	2	2	0	3	632
de 401 a 1.000	12	9	9	0	3	1.645
de 1.001 a 2.000	19	15	15	0	4	5.377
de 2.001 a 3.000	4	4	4	0	0	0
de 3.001 a 4.000	7	7	7	0	0	0
de 4.001 a 5.000	0	0	0	0	0	0
Total	47	37	37	0	10	7.654

Taula 23 Població atesa i no atesa a Astúries. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Població Astúries	1.042.608
Població no atesa	7.654
% població sense servei	0,73%

Taula 24 Població sense servei a Astúries. Font: elaboració pròpia

3.3.2.4 Canàries

3.3.2.4.1 Legislació

La comunitat de Canàries és una altra de les poques comunitats que no té legislació que reguli el sistema bibliotecari. Per tant, no està establert quin tipus de servei han d'oferir els municipis ni quin marc regula i ordena les funcions i serveis de les biblioteques de les illes.

3.3.2.4.2 Situació actual

Actualment a les Canàries no hi ha cap servei bibliotecari mòbil en funcionament, tot i que podem identificar una iniciativa a Santa Cruz de Tenerife que s'inicia l'any 1977 amb la inauguració d'una Biblioguagua municipal per donar servei als barris perifèrics de la ciutat. El bibliobús, que presta servei de manera estable durant quaranta anys, renova el vehicle l'any 1991 i l'any 2007, fa visites quinzenals i mensuals, tres dies a la setmana, amb dues parades cada tarda d'una hora cadascuna. El servei s'atura definitivament l'octubre de 2016 i, com a servei de substitució temporal, a finals de maig de 2017 es posa en marxa el servei de BiblioExpres, una furgoneta que serveix els materials sol·licitats pels usuaris a través de

diverses vies (correu electrònic, telèfon i WhatsApp) i que fa el mateix recorregut i parades que la biblioguagua.⁶⁴

3.3.2.4.3 Població atesa i no atesa

A manca d'una llei que fixi el tipus de servei que cadascun dels municipis ha d'oferir, l'anàlisi de les dades disponibles ens permet veure que tots els municipis de menys de 5.000 habitants de Las Palmas tenen cobert el servei, excepte a Yaiza, un municipi de gairebé 16.000 habitants.

Las Palmas de Gran Canaria	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	0	0	0	0	0	0
de 401 a 1.000	1	1	1	0	0	0
de 1.001 a 2.000	2	2	2	0	0	0
de 2.001 a 3.000	0	0	0	0	0	0
de 3.001 a 4.000	1	1	1	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	5	5	5	0	0	0

Taula 25 Població atesa i no atesa a Las Palmas de GC. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

A Santa Cruz de Tenerife està cobert el servei per a 9 dels 10 municipis que tenen entre 5.000 i 10.000 habitants i només Breña Baja, a La Palma, no té servei de biblioteca pública. La situació als municipis amb menys població no és tan positiva ja que cinc dels vuit municipis d'entre 1.000 i 2.000 habitants no tenen servei bibliotecari.⁶⁵

⁶⁴ A la pàgina web de la Biblioteca Municipal Central Santa Cruz de Tenerife es dona informació sobre aquest servei que també queda interromput a l'octubre de 2017. Es pot consultar a: <http://www.bibliotecaspublicas.es/santacruztenorife/infolocal.htm>.

⁶⁵ Aquesta situació és especialment rellevant a l'illa de La Gomera perquè la manca de servei afecta a tres del cinc municipis que té l'illa i el servei es presta només a partir de dues biblioteques (a San Sebastián de La Gomera i el Valle Gran Rey). També és un punt feble important per a l'illa de Hierro perquè Frontera, el municipi d'entre 3.000 i 4.000 habitants que apareix a la taula, i El Pinar del Hierro, que es situa entre 1.000 i 2.000 habitants, tampoc no tenen servei de biblioteca pública.

Santa Cruz de Tenerife	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	0	0	0	0	0	0
de 401 a 1.000	0	0	0	0	0	0
de 1.001 a 2.000	8	3	3	0	5	8.319
de 2.001 a 3.000	6	6	6	0	0	0
de 3.001 a 4.000	1	0	0	0	1	3.959
de 4.001 a 5.000	9	9	9	0	0	0

Taula 26 Població atesa i no atesa a Sta Cruz de Tenerife. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

La taula resum de les Canàries no permet veure l'impacte que tenen algunes de les mancances de servei que afecten, com destacàvem, a l'illa de La Gomera i l'illa de Hierro.

Canàries	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	0	0	0	0	0	0
de 401 a 1.000	1	1	1	0	0	0
de 1.001 a 2.000	10	5	5	0	5	8.319
de 2.001 a 3.000	6	6	6	0	0	0
de 3.001 a 4.000	2	1	1	0	1	3.959
de 4.001 a 5.000	10	10	10	0	0	0
Total	29	23	23	0	6	12.278

Taula 27 Població atesa i no atesa a Canàries. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Canàries	2.101.924
Població no atesa *	12.278
% població sense servei	0,58%

Taula 28 Població sense servei a Canàries. Font: elaboració pròpia

*S'ha exclòs els dos municipis amb més de 5.000 habitants que no tenen biblioteca fixa.

3.3.2.5 Cantàbria

3.3.2.5.1 Legislació

La *Ley de Cantabria 3/2001, de 25 de septiembre, de Bibliotecas de Cantabria* no estableix quin tipus de biblioteques s'han de crear per atendre les necessitats de lectura pública segons les franges de població, tal i com és habitual a la legislació de la resta de comunitats autònomes. La llei sí que esmenta els serveis mòbils a l'article 7, no pròpiament com una biblioteca

pública sinó com un servei dependent d'alguna altra biblioteca que formi part del sistema (biblioteques públiques, biblioteques escolars, entre d'altres) i no apareix detallat com a possible alternativa de servei a municipis amb un baix nombre d'habitants.

3.3.2.5.2 Situació actual

A Cantàbria actualment no hi ha bibliobusos en funcionament. La bibliografia sí que testimonia l'existència de dos bibliobusos cap als anys 80, cap dels quals ha tingut continuïtat. Segons Arana i Olaso (1996) un d'aquests vehicles va deixar de funcionar l'any 1986 i el segon, l'any 1995.⁶⁶

3.3.2.5.3 Població atesa i no atesa

Tot i que la llei no estableix aquest servei caldria valorar si seria una solució possible per als municipis que no disposen de biblioteca ja que el nombre de municipis i de població desatessa és prou significativa. Les dades de l'any 2015 permeten veure que un 67,1% dels municipis de menys de 5.000 habitants no té cobert aquest servei, als que cal sumar-hi un municipi de més de 5.000 habitants que no tampoc no el té cobert (Marina de Cudeyo).

Cantàbria	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	16	1	1	0	15	4.005
de 401 a 1.000	18	4	4	0	14	9.616
de 1.001 a 2.000	22	8	8	0	14	18.972
de 2.001 a 3.000	17	8	8	0	9	21.132
de 3.001 a 4.000	2	1	1	0	1	3.778
de 4.001 a 5.000	7	5	5	0	2	9.163
Total	75	22	22	0	53	57.503

Taula 29 Població atesa i no atesa a Cantàbria. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Cantàbria	582.206
Població no atesa*	66.666
% població sense servei	11,45%

Taula 30 Població sense servei a Cantàbria. Font: elaboració pròpia

*S'ha exclòs el municipi amb més de 5.000 habitants que no té biblioteca fixa.

⁶⁶ Tot i que s'ha intentat obtenir més informació d'aquests bibliobusos a través del *Portal de Archivos y bibliotecas de Cantabria* no s'ha rebut resposta.

3.3.2.6 *Castella-la Manxa*

3.3.2.6.1 Legislació

La primera llei d'aquesta comunitat és la *Ley 1/1989, de 4 de mayo, de Bibliotecas de Castilla-La Mancha*. És una llei que, com les d'aquest període, fa una primera ordenació del sistema en què inclou la Biblioteca Regional i les biblioteques d'ús públic per a les quals defineix unes seccions bàsiques per a la prestació de serveis i que intentarà, entre d'altres, ordenar les 154 biblioteques i els 12 bibliobusos que en aquell moment tenia la comunitat (Sánchez Sánchez, 2005, p. 54). L'any 2011 es publica una segona llei, vigent en aquests moments, la *Ley 3/2011, de 24 de febrero, de la Lectura y de las Bibliotecas de Castilla-La Mancha* que inclou ja la definició del servei de biblioteca mòbil o bibliobús a l'article 3 "Biblioteca móvil o bibliobús: Servicio bibliotecario de carácter móvil que realiza funciones de biblioteca pública mediante visitas periódicas a municipios o zonas urbanas carentes de biblioteca pública." I el diferencia del servei d'extensió bibliotecària que defineix a continuació com a "Servicio de extensión bibliotecaria: Conjunto de actividades y servicios bibliotecarios de carácter público y dependientes de una biblioteca o servicio técnico, ofrecidos en municipios u otras localizaciones donde no existe un servicio bibliotecario."

Aquesta mateixa llei estableix a l'article 16 que tots els municipis que tinguin entre 300 i 1.000 habitants i no disposin de biblioteca pública d'ús general hauran de disposar de serveis bibliotecaris de caràcter mòbil. La llei estableix també la necessitat de crear el Mapa de Bibliotecas que ha d'avaluar els recursos existents i les necessitats dels municipis establint el tipus de servei que els correspon en funció de la població actual i futura.⁶⁷

La llei de 2011 és el resultat d'un treball acurat i constant des de la Consejería de Educación y Cultura que a través de diferents plans d'acció havia mostrat el seu interès per consolidar un bon servei de lectura pública a Castella-la Manxa i la importància que per garantir-lo tenien els bibliobusos. L'any 1996 havia elaborat un Plan Director del Libro, Archivos y Bibliotecas (1997-2000) com a part del Plan Estratégico de Cultura de Castilla-La Mancha, 1997-2006. Ambdós documents donen als serveis mòbils una importància cabdal per oferir serveis de qualitat en les àrees rurals i en zones de població disseminades amb l'objectiu, entre d'altres, d'impedir la seva despoblació (Arroyo Ortega, 2002). El pla director era, a més, la resposta a un període que, en paraules de Pedro Alcázar, de la Sección del Libro, Archivos

⁶⁷ El *Mapa de bibliotecas de Castilla-La Mancha* fou aprovat el 30 de juny de 2017 i és accessible a <http://www.castillalamancha.es/gobierno/educacionculturaydeportes/actuaciones/mapa-de-bibliotecas-de-castilla-la-mancha>. El Mapa inclou un annex amb recomanacions per als equipaments ja existents en municipis de menys de 1.000 habitants pel que fa a hores d'obertura de servei, col·lecció bàsica, superfície, llocs de lectura i accés a internet. Tal i com s'explica a la introducció «La realidad bibliotecaria de Castilla-La Mancha, sin embargo, refleja que existe gran cantidad de municipios en la región que pese a los límites lógicos planteados por la Ley, cuentan con biblioteca pública. Por este motivo, el mapa propone recomendaciones a los municipios menores de 1000 habitantes que voluntariamente tengan o promuevan en el futuro la existencia de bibliotecas públicas en sus municipios». (p. 5)

y Bibliotecas de Toledo, havia estat nefast per a les biblioteques mòbils ja que, enlloc d'augmentar la flota que era necessària, s'havien perdut vehicles en servei (Alcázar, 2000: p. 102).

L'any 2003 es presenta el *Plan de desarrollo bibliotecario 2003-2006* amb l'objectiu "que el conjunto de personas y municipios de Castilla-la Mancha pueda acceder a servicios de bibliotecas públicas, con la calidad y el número que la sociedad regional precisa en estos años iniciales del siglo XXI, que aspiran a lograr para todos una verdadera Sociedad de la Información y del Conocimiento" (p. 2). Per assolir-ho, aquest pla establí la necessitat d'adquirir tretze vehicles que permetessin renovar la flota existent i, alhora, completar el servei de les províncies que no l'oferien en aquell moment. Aquestes iniciatives es van concretar en un *Plan para el desarrollo del Servicio de biblioteca móvil en Castilla-La Mancha* que Óscar Arroyo Ortega, del Servicio Regional del Libro, Archivos y Bibliotecas de la Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, va presentar al 1er Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles que es va celebrar l'any 2002 a Segòvia. El Pla pretenia assegurar que es complia amb el compromís de fer arribar el servei al 100% de la població amb la mateixa qualitat per a tothom i detallava les necessitats i les característiques del servei que es volia implantar per donar servei als municipis petits (70% de municipis amb menys de 1000 habitants i un 54% amb menys de 500).

Mostra d'aquest interès és, també, la proposta planificada de servei des del bibliobús als centres escolars que el mateix Arroyo Ortega presenta a la comunicació de l'any 2005 i on plantejava el bibliobús escolar com un servei obert a les famílies i com un servei vinculat al territori a través d'activitats, exposicions itinerants... (Arroyo Ortega, 2005, p. 5). Una part d'aquesta feina es pot veure a una altra de les comunicacions presentades per Arroyo Ortega (2007) on es resumeixen les accions dutes a terme i l'evolució dels diferents plans.

Malauradament, aquests precedents no fan que les biblioteques públiques tinguin un paper rellevant al *Plan Estratégico de Cultura de Castilla-La Mancha* que, finalment l'any 2017, publica la Consejería de Educación, Cultura y Deporte d'aquesta comunitat. Aquest pla, que cobreix un buit important després de la finalització de l'anterior l'any 2006, estableix les accions dirigides a la implementació d'un programa de foment de la cultura creativa, a introduir millores tecnològiques, a la millora de les infraestructures i de la formació dels tècnics auxiliars. Les biblioteques, però, no apareixen més enllà del "Apoyo a la creación de los clubes de lectura" i en referència a la formació dels tècnics auxiliars. L'any 2017 és també, com déiem, l'any de la publicació del Mapa de la Lectura Pública que permetrà continuar treballant per assegurar l'accés a tots els ciutadans dels municipis d'aquesta comunitat.

La feina feta a Castilla-la Mancha, d'una manera coordinada i planificada, ha donat fruits i, encara que no s'han desenvolupat al 100% totes les propostes, sí que s'ha fet una important feina de reflexió i treball conjunt. La planificació establerta podria ser un molt bon model a seguir i és per això que s'ha utilitzat com a referent en el capítol de conclusions d'aquesta investigació.

3.3.2.6.2 Situació actual

Actualment, a Castella-la Manxa funcionen set bibliobusos el titular dels quals és la Consejería de Cultura de la Junta, que signa convenis amb les Diputacions Provincials per oferir el servei a totes les províncies. En aquesta comunitat totes les províncies, excepte Ciudad Real, tenen servei de bibliobús, amb més o menys vehicles.

A Albacete funciona un bibliobús que dona servei a 24 municipis entre 300 i 1.000 habitants. A Cuenca el servei es presta amb dos vehicles que donen servei a 135 municipis. A Guadalajara hi ha dos bibliobusos, tot i que la flota es completa amb dues furgonetes que no presten servei per problemes tècnics, que donen servei a 163 municipis i a Toledo en funcionen dos que atenen aproximadament 90 municipis.

3.3.2.6.3 Població atesa i no atesa

Actualment, el servei bibliotecari mòbil a Castella-la Manxa és exclusivament rural i permet donar cobertura al 41% dels municipis amb menys de 1.000 habitants.

Albacete és l'única província que té cobert tot el servei a través de punts de servei fixos o mòbils. El bibliobús dona servei a 22 municipis, un dels quals és Hellín, un municipi de més de 20.000 habitants que disposa d'una xarxa de set biblioteques fixes. Aquesta duplicitat de servei també es detecta en sis municipis de menys de 5.000 habitants que tenen servei fix i reben la visita del bibliobús.⁶⁸

Albacete	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	20	20	9	11	0	0
de 401 a 1.000	23	23	19	5	0	0
de 1.001 a 2.000	20	20	20	4	0	0
de 2.001 a 3.000	10	10	10	0	0	0
de 3.001 a 4.000	2	2	2	0	0	0
de 4.001 a 5.000	4	4	4	1	0	0
Total	79	79	64	21	0	0

Taula 31 Població atesa i no atesa a Albacete. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Ciudad Real, amb un 76,5% de municipis de menys de 5.000 habitants, és l'única província d'aquesta comunitat que no té servei bibliotecari mòbil i probablement aquesta és la raó per la qual, als dotze municipis de menys de 400 habitants que no tenen bibliotecari, s'hi sumen

⁶⁸ Aquestes duplicitats, que s'aniran comentant, s'evidencien quan el nombre de municipis amb punt de servei fix i amb punt de servei mòbil és superior al nombre total de municipis.

onze més que tenen menys de 2.000 habitants, una situació que no es dona a les províncies que hem analitzat anteriorment. En definitiva, Ciudad Real deixa sense servei un 29,5% dels municipis amb menys de 5.000 habitants. El municipi que apareix a la taula següent com atès per un punt de servei mòbil és un Punto de Extensión Bibliotecaria "La Lectura se lleva" a Solana del Pino.⁶⁹

Ciudad Real	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	16	4	3	1	12	2.801
de 401 a 1.000	26	16	16	0	10	6.577
de 1.001 a 2.000	22	21	21	0	1	1.134
de 2.001 a 3.000	6	6	6	0	0	0
de 3.001 a 4.000	5	5	5	0	0	0
de 4.001 a 5.000	3	3	3	0	0	0
Total	78	55	54	1	23	10.512

Taula 32 Població atesa i no atesa a Ciudad Real. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Cuenca, amb un 97% de municipis amb menys de 5.000 habitants, deixa sense atendre una població menor, tota concentrada en municipis de menys de 400 habitants, dels quals no reben servei bibliotecari un 28% dels 164 existents. Tres municipis, amb menys de 2.000 habitants, reben el servei de bibliobús i tenen biblioteca fixa.

Cuenca	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	164	118	21	97	46	4.525
de 401 a 1.000	43	43	39	5	0	0
de 1.001 a 2.000	15	15	15	2	0	0
de 2.001 a 3.000	6	6	6	0	0	0
de 3.001 a 4.000	2	2	2	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	231	185	84	104	46	4.525

Taula 33 Població atesa i no atesa a Cuenca. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

⁶⁹ «La Lectura se lleva» és un programa d'accés a la lectura a les àrees rurals promogut per la Viceconsejería de Cultura amb l'objectiu d'oferir servei de lectura a tots els municipis de menys de 300 habitants que no tinguin equipament bibliotecari ni rebin el servei de bibliobús (<http://www.castillalamancha.es/gobierno/educacionculturaydeportes/estructura/vicicultura/actuaciones/la-lectura-se-lleva>)

En una situació similar es troba Guadalajara, una província amb el 97,2% de municipis per sota dels 5.000 habitants dels quals queden sense servei bibliotecari només els que tenen una població inferior a 400 habitants, tot i que amb un percentatge del 61,3%.

Guadalajara	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	243	94	9	85	149	9.293
de 401 a 1.000	14	14	10	4	0	0
de 1.001 a 2.000	11	11	9	3	0	0
de 2.001 a 3.000	7	7	7	0	0	0
de 3.001 a 4.000	4	4	4	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	280	131	40	92	149	9.293

Taula 34 Població atesa i no atesa a Guadalajara. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Toledo, amb un 85,8% de municipis petits, és la província que presenta més mancances en el servei a municipis amb menys de 5.000 habitants, tot i que per sobre d'aquesta franja tots tenen cobert el servei i el percentatge total de població desatessa és menys significatiu que a la resta de les províncies.

Toledo	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	37	34	3	31	3	367
de 401 a 1.000	53	50	27	23	3	1.987
de 1.001 a 2.000	28	25	22	3	3	4.243
de 2.001 a 3.000	25	24	24	2	1	2.890
de 3.001 a 4.000	20	19	19	0	1	3.275
de 4.001 a 5.000	12	12	12	0	0	0
Total	175	164	107	59	11	12.762

Taula 35 Població atesa i no atesa a Guadalajara. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

La implantació de bibliobusos a Castella-la Manxa és àmplia però, malgrat això, encara queden alguns municipis sense servei bibliotecari. A Albacete estan coberts el 100% dels municipis, en els casos de Guadalajara i Cuenca els percentatges de població desatessa corresponen a municipis amb menys de 400 habitants que, amb tota probabilitat, coincidiran amb els menors de 300 habitants als que la legislació no atorga servei. Ciudad Real i Toledo són les comunitats amb més mancances ja que deixen sense servei dinou dels 363 municipis entre 400 i 5.000 habitants de la província (5,2%). A més, dels 843 municipis amb menys de 5.000 habitants, dotze reben el servei del bibliobús tot i tenir un punt de servei fix (1,4%).

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.	En municipis -1.000 hab.
Albacete	0,00%	0,00%
Ciudad Real	2,07%	1,85%
Cuenca	2,25%	2,25%
Guadalajara	3,67%	3,67%
Toledo	1,85%	0,34%

Taula 36 Població sense servei per províncies a Castella-la Manxa. Font: elaboració pròpia

Castella-la Manxa	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	480	270	45	225	210	16.986
de 401 a 1.000	159	146	111	37	13	8.564
de 1.001 a 2.000	96	92	87	12	4	5.377
de 2.001 a 3.000	54	53	53	2	1	2.890
de 3.001 a 4.000	33	32	32	0	1	3.275
de 4.001 a 5.000	21	21	21	1	0	0
Total	843	614	349	277	229	37.092

Taula 37 Població atesa i no atesa a Castella-la Manxa. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Castella-la Manxa	2.041.631
Població no atesa -5.000 hab.	37.092
% població sense servei -5.000 hab.	1,82%
Població no atesa -1.000 hab.⁷⁰	25.550
% població sense servei -1.000 hab.	1,25%

Taula 38 Població sense servei a Castella-la Manxa. Font: elaboració pròpia

3.3.2.7 Castella i Lleó

3.3.2.7.1 Legislació

La *Ley 9/1989, de 30 de noviembre, de Bibliotecas de Castilla y León* estableix, a l'article 18.4, que la "Junta de Castilla y León, por sí misma o en colaboración con otras administraciones, garantizará el acceso de los habitantes de los municipios no mencionados en los apartados

⁷⁰ En aquest cas, es donen dades de la franja de població que la legislació de la comunitat autònoma fixa per rebre els serveis a través de biblioteques mòbils o altres equipaments. S'ha fet així en tots els casos en què les dimensions de la població fixada per la legislació no coincideix amb la franja de menys de 5.000 habitants. Aquesta informació queda recollida a la taula 3 de les dades resum d'aquest apartat.

precedentes a los servicios bibliotecarios mínimos por el medio que se considere más oportuno". Aquests municipis són els municipis amb menys de 2.000 habitants ja que la llei contempla, per a la resta de municipis, l'obligatorietat d'oferir el servei a través d'una biblioteca pública fixa amb fons, local i personal qualificat que permeti prestar els serveis mínims establerts que, en aquesta llei, es limiten a la consulta de les principals obres de referència i el préstec de llibres a domicili. La llei no esmenta explícitament els bibliobusos o els serveis mòbils però aquest ha estat el mitjà que majoritàriament s'ha utilitzat per proporcionar els serveis bàsics que es detallen a l'article 19.

L'interès per oferir aquest servei a través de biblioteques mòbils es pot veure en el projecte de Plan de Bibliobuses para Castilla y León que Jesús García Cesteros (2009), Director del Centro Provincial Coordinador de Bibliotecas, presenta al 4º Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles que es celebra a Lleó. En aquest pla es proposava un centre coordinador a cadascuna de les diputacions deslliurat de les competències relatives a biblioteques municipals. El pla establia l'estructura de l'òrgan central i el personal del servei i fixava, entre d'altres, algunes qüestions especialment interessants pel que fa al disseny d'una organització de servei bibliotecari mòbil o la necessitat d'elaborar una carta de serveis, elements que recuperarem al capítol de conclusions. L'objectiu d'aquest pla era normalitzar el servei a tots els municipis que no tenien un servei fix ja que el decret de l'any 1996, que delegava la gestió dels serveis mòbils a les diputacions provincials, havia acabat generant grans desigualtats en la prestació del servei.⁷¹

Posteriorment, diverses publicacions permeten constatar aquest interès de l'administració pels bibliobusos que apareixen com una peça clau com a mitjà per fer arribar el servei de lectura pública a les poblacions rurals. En són una mostra els nombrosos articles i comunicacions presentades per Roberto Soto, Jefe de Sección de Coordinación de Bibliotecas de la Diputación de León, en publicacions i trobades especialitzades en les quals ha presentat la història dels bibliobusos, fonamentalment de Lleó, i les iniciatives que han permès posar els bibliobusos d'aquesta província, en especial, però els de tot Espanya, en un lloc destacable del debat professional. D'aquest impacte també és una mostra el II Plan de lectura de Castilla y León 2016-2020 en que es destaca el paper de les biblioteques com a centre de cultura i oci de la localitat i la necessitat de millorar els serveis bibliotecaris mòbils.

3.3.2.7.2 Situació actual

La Junta de Castella i Lleó va adquirir entre 1985 i 1990 la majoria dels vehicles que funcionen l'any 1999, vint bibliobusos a través de compra i tres més que va rebre del Ministerio de

⁷¹ El Boletín Oficial de Castilla y León de 13 de novembre de 1996 publica el *DECRETO 250/1996, de 7 de noviembre, por el que se delega el ejercicio de funciones en materia de Sistemas Provinciales de Bibliotecas en las Diputaciones Provinciales* en el qual delega, entre d'altres, la gestió dels serveis bibliotecaris mòbils d'àmbit provincial integrats en els Sistemes Provincials de Biblioteques (Article 2, apartat b).

Cultura (González, 1999). La resta van ser comprats per les diferents diputacions provincials que, des de l'any 1997, s'encarregaven de la planificació de les biblioteques públiques municipals i els bibliobusos. En tots els casos, la gestió tècnica és responsabilitat dels Centres Provincials Coordinadores de Bibliotecas, excepte a Salamanca en què un dels vehicles el gestionava l'Ajuntament a través de la Biblioteca Pública Municipal fins l'any 2015 en que va ser retirat del servei.

Actualment, a Castella i Lleó funcionen 30 vehicles amb una distribució desigual entre les províncies. A Àvila, encara funciona un bibliobús que s'inaugura l'any 1987 i que presta servei a uns 63 municipis que reben una visita mensual distribuïts en 13 rutes.

A Burgos funcionen tres bibliobusos i un bibliobús escolar que fan 60 rutes i donen servei a unes 257 poblacions de menys de 1.000 habitants. El primer bibliobús va començar l'any 1983 i, entre els anys 1988 i 1989, el servei es va completar amb dos bibliobusos més. La flota va anar essent substituïda al cap d'uns 11 anys d'entrar en funcionament. L'any 2005 es va completar el servei amb un bibliobús que visita centres escolars i dona servei a alumnes de municipis que no tenen biblioteca fixa i a alguns municipis que no entren en les rutes dels altres bibliobusos.

A Lleó hi ha 6 bibliobusos, quatre dels quals tenen seu central a Lleó, des d'on fan el servei, i dos a Ponferrada. El servei s'inicià l'any 1973 amb un bibliobús. L'any 1977 s'incorpora un nou vehicle, que inicialment arriba per substituir un dels ja existents, tot i que després s'acaba integrant a la flota. El tercer bibliobús arriba al 1987, el quart el 1988, el cinquè el 1991 i el sisè el 1993 fins a completar la flota que està actualment en funcionament. Els bibliobusos visiten entre 64 i 84 municipis en 18 rutes. Les parades, que són mensuals, tenen una durada variable, entre 15 minuts i una hora i mitja, en funció de la població dels municipis i en alguns casos fan dues parades en un mateix municipi. La parada, a més, varia entre l'estiu (concretament durant el mes de juny perquè al juliol i agost no hi ha servei) i l'hivern per adaptar-se als usuaris que canvien d'activitats entre aquestes èpoques de l'any. L'activitat d'aquests bibliobusos és intensa i ha estat motiu de nombroses publicacions i comunicacions algunes de les quals s'han recollit a la bibliografia.

A Palència funcionen 3 bibliobusos. És la província d'aquesta comunitat capdavantera en oferir aquest servei quan comença a circular el primer bibliobús l'any 1971. Un segon s'incorpora l'any 1993 i l'any següent es completa la plantilla actual que es renova l'any 2007 amb dos nous vehicles i l'any 2009 amb el tercer. Actualment els tres vehicles visiten quinzenalment 190 poblacions.

A Salamanca funcionen actualment tres bibliobusos, dels quals dos van ser renovats l'any 2009 substituint uns vehicles que funcionaven des de feia més de deu anys. Fan 16 rutes per tota la província per donar servei a 184 localitats i a 120 col·legis de primària que l'utilitzen com a biblioteca escolar. Fins al 2015 també comptaven amb un bibliobús urbà que havia començat a circular l'any 1990 com a experiència pilot ja que fou l'únic bibliobús d'aquesta comunitat autònoma que cobria el servei en els barris que no disposaven de servei

bibliotecari; a mesura que s'anaven creant biblioteques municipals fixes, el bibliobús passava a donar servei a barris de nova creació. El bibliobús, mentre va estar en funcionament, formava part de la xarxa de biblioteques municipals participant en les dinàmiques de treball del personal i utilitzant el mateix carnet d'usuari. El bibliobús feia parades setmanals, de tarda a l'hivern i de matí a l'estiu.

A Segòvia funcionen actualment tres bibliobusos, el primer dels quals va començar a funcionar l'any 1988. És un servei amb 28 anys d'història que l'any 2013 van rebre el premi ACLEBIM.⁷² Els bibliobusos fan 14 rutes i visiten 127 municipis cada 21 dies. L'abril de 2017 es va presentar un nou bibliobús que va substituir un dels vehicles més antics.⁷³

A Sòria funcionen dos bibliobusos que fan 10 rutes i visiten 46 i 53 municipis respectivament. Els bibliobusos de Sòria van començar a funcionar l'any 1988 amb la inauguració d'un bibliobús, que l'any 1991 va veure completat el servei amb un segon vehicle. L'any 2000 es va renovar el primer bibliobús i, entre els anys 2001 i 2002, es va dur a terme la informatització del servei. Posteriorment, l'any 2009 es va renovar el segon vehicle. Sòria és la província amb un menor volum de població, amb un 50% de poblacions que tenen uns 100 habitants i amb només 25 pobles amb escola. En aquest context el bibliobús és un servei imprescindible.⁷⁴

A Valladolid funcionen quatre vehicles que visiten un total de 150 municipis, 4 o 5 cada dia, en horari de matí, amb parades quinzenals que van des de 30 minuts a una hora i mitja. Tenen una pàgina web on es poden consultar totes les rutes i horaris, així com les fitxes de cadascun dels bibliobusos on es detalla: responsable, telèfon de contacte i les publicacions periòdiques que porta el bibliobús.

A Zamora funcionen tres bibliobusos i un bibliobús escolar. El servei de bibliobús en aquesta província s'inicia l'any 1981 "a partir de un convenio de colaboración entre varias administraciones: la Diputación Provincial de Zamora, que cubría los gastos de personal y mantenimiento de los vehículos; la Junta de Castilla i Lleó, que aportava el lote fundacional de fondos y se comprometía a su renovación anual; y Caja España, que adquiría los vehículos en su totalidad y los entregaba al Sistema Provincial de Bibliotecas para su puesta en

⁷² L'associació de professionals de biblioteques mòbils convoca des de l'any 2007 els Premis ACLEBIM amb l'objectiu de reconèixer la tasca d'institucions i persones que s'han destacat pel recolzament i l'impuls a aquest servei bibliotecari.

⁷³ Per celebrar el 25è aniversari del servei es va fer un vídeo (<https://www.youtube.com/watch?v=ERlxaeJGcxs>) i un reportatge per RTVE «La larga travesía de los libros» (<http://www.rtve.es/television/20160513/larga-travesia-libros/1350722.shtml>) que fa un repàs a la història del servei de bibliobús.

⁷⁴ L'impacte del servei dels bibliobusos de Sòria es pot conèixer a través del documental «El viaje de los libros» (<http://www.dipsoria.es/bibliobus/contacto>). Un reportatge de Lorenzo Soler, amb imatges de les rutes i testimonis dels usuaris que posen en evidència el valor dels bibliobusos: la lectura com a element d'evasió, d'entreteniment, «com a oci i com a vici» diu un usuari. El vídeo contrasta imatge de carreteres llargues i solitàries amb l'activitat del bibliobús que és un valor de lluita contra el despoblament de la província.

servicio.” (González Díaz de Garayo, 2004). Entre 1981 i 1985 es van posar en funcionament tres bibliobusos més (un dels quals fou el bibliobús escolar). L’any 2000 es va incorporar un nou vehicle a la xarxa, en substitució del més antic, i un any més tard es finalitza la informatització dels tres bibliobusos. L’any 2007 el bibliobús escolar inaugura un nou vehicle. Cal diferenciar el servei que presten els tres bibliobusos del funcionament del bibliobús escolar. Aquests bibliobusos presten servei a tota la població i visiten en total 240 localitats, la majoria de les quals no arriben a 1000 habitants, tot i que també es visiten alguns barris de Zamora (García Gómez, 2004).

El bibliobús escolar té un funcionament diferent ja que visita exclusivament les escoles i instituts de la seva ruta. Va iniciar el seu servei l’any 1985, quan es va replantejar el servei del quart bibliobús que s’incorporava a la xarxa. Amb la voluntat de consolidar l’hàbit lector i davant del nombre insuficient de biblioteques escolars que, a més, no funcionaven de manera adequada, es va crear un vehicle pensat per oferir servei exclusivament a les escoles i instituts. Aquest bibliobús visita 26 centres escolars, de primària i secundària que tenen habitualment més de 200 alumnes. Cadascun d’aquests centres rep la visita del bibliobús unes sis vegades al llarg del curs. El bibliobús, però, reserva alguns dies per atendre peticions de municipis que no reben habitualment la visita del bibliobús. L’equip d’aquest bibliobús té unes característiques diferents del personal d’altres bibliobusos⁷⁵ ja que el conductor és el bibliotecari i el responsable d’oferir els serveis bàsics de préstec i informació; i, a més, el bibliobús porta dos tècnics que desenvolupen activitats de foment de la lectura amb la col·laboració del professorat. Aquestes activitats es realitzen a les aules i tenen com a objectiu despertar l’interès lector i la curiositat, a més de millorar les habilitats lectores dels alumnes. Aquest bibliobús va rebre el Premi de Foment de la lectura 2005 de la Federació de Gremios de Editores de España.

Són diversos els articles o comunicacions que poden trobar-se en les quals els responsables d’aquests bibliobusos expliquen les activitats que es realitzen vinculades, sobretot, amb el bibliobús escolar.

3.3.2.7.3 Població atesa i no atesa

Tenint en compte que la legislació estableix que caldrà buscar els mecanismes més idonis per oferir servei als municipis de menys de 2.000 habitants, la situació és la següent.

A la província d’Àvila tots els municipis amb una població superior als 3.000 habitants tenen cobert el servei. Pel que fa als municipis menors, queda desatès un 68,5% de municipis amb menys de 400 habitants, el 50% dels municipis entre 400 i 1.000 habitants i dos municipis de les franges superiors. En cap cas hi ha coincidència de servei mòbil i servei fix.

⁷⁵ Com veurem al capítol següent, la majoria dels bibliobusos compten amb un bibliotecari i amb un conductor que, en alguns casos, fa tasques de tècnic auxiliar.

Àvila	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	197	62	6	56	135	15.002
de 401 a 1.000	32	16	10	6	16	9.151
de 1.001 a 2.000	7	6	6	0	1	1.111
de 2.001 a 3.000	4	3	3	0	1	2.619
de 3.001 a 4.000	1	1	1	0	0	0
de 4.001 a 5.000	2	2	2	0	0	0
Total	243	90	28	62	153	27.883

Taula 39 Població atesa i no atesa a Àvila. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Burgos té cobert el servei a tots els municipis per sobre de 2.000 habitants i, en deu casos, ho fa a través de servei mòbil tot i que els municipis compten amb biblioteca pública. En els municipis menors de 2.000 habitants la duplicitat de servei es dona en tretze casos, una situació que crida l'atenció si tenim en compte que hi ha municipis que queden desatesos.

Burgos	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	298	144	1	143	154	12.737
de 401 a 1.000	46	42	5	42	4	2.329
de 1.001 a 2.000	17	16	9	15	1	1.461
de 2.001 a 3.000	3	3	3	3	0	0
de 3.001 a 4.000	1	1	1	1	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	1	0	0
Total	366	207	20	205	159	16.527

Taula 40 Població atesa i no atesa a Burgos. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Lleó presenta algunes mancances només en la prestació de servei a municipis amb menys de 1.000, tot i que en els municipis de franges superiors en alguns casos el bibliobús està prestant un servei que s'hauria d'oferir a través d'una biblioteca estable o està duplicant el servei. En aquesta situació es troben vuit municipis per sobre de 2.000 habitants que no tenen biblioteca i estan rebent el servei del bibliobús i 16 municipis que estan duplicant el servei amb punt de servei fix i mòbil. La consolidació dels bibliobusos de Lleó es pot percebre en el fet que només el 32% dels municipis amb menys de 400 habitants no reben servei bibliotecari, a més d'un municipi entre 400 i 1.000 habitants.

Lleó	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	74	50	0	50	24	5.003
de 401 a 1.000	73	72	3	71	1	522
de 1.001 a 2.000	34	34	9	32	0	0
de 2.001 a 3.000	8	8	3	8	0	0
de 3.001 a 4.000	7	7	6	6	0	0
de 4.001 a 5.000	4	4	2	4	0	0
Total	200	175	23	171	25	5.525

Taula 41 Població atesa i no atesa a Lleó. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

A Palència, dos municipis per sobre de 5.000 habitants reben el servei del bibliobús, complementant el servei de biblioteques públiques fixes. A la resta de municipis, el bibliobús és l'únic servei a dos municipis entre 1.000 i 3.000 habitants. Una situació que també es repeteix a un municipi entre 400 i 1.000 habitants que té biblioteca fixa i bibliobús.

Palència	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	152	116	0	116	36	2.487
de 401 a 1.000	18	18	3	16	0	0
de 1.001 a 2.000	10	10	9	5	0	0
de 2.001 a 3.000	5	5	4	3	0	0
de 3.001 a 4.000	1	1	1	0	0	0
de 4.001 a 5.000	0	0	0	0	0	0
Total	186	150	17	140	36	2.487

Taula 42 Població atesa i no atesa a Palència. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

En el cas de Salamanca els bibliobusos complementen el servei de biblioteques fixes a Salamanca ciutat (ja hem comentat que a través d'un bibliobús municipal que ha deixat de prestar servei) i a dos municipis més que tenen biblioteca pública (un municipi entre 5.000 i 10.000 habitants i un altre entre 2.000 i 3.000 habitants). En la resta de casos, els bibliobusos ofereixen servei als municipis previstos sense que es doni cap duplictat tot i que, com podem observar, alguns municipis petits ofereixen el servei a través de biblioteques fixes.

Salamanca	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	284	136	2	134	148	16.981
de 401 a 1.000	49	47	13	34	2	824
de 1.001 a 2.000	15	15	8	7	0	0
de 2.001 a 3.000	2	2	2	1	0	0
de 3.001 a 4.000	1	1	1	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	352	202	27	176	150	17.805

Taula 43 Població atesa i no atesa a Salamanca. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

En el cas de Segòvia, el bibliobús complementa el servei de biblioteques fixes a la ciutat i a tres municipis d'entre 5.000 i 10.000 habitants, un dels quals, Palazuelos de Eresma no té biblioteca pública. Un altre municipi situat a la franja de 3.001 a 4.000 rep la visita del bibliobús com a únic servei bibliotecari. Tres municipis, entre 1.001 i 3.000 habitants tenen servei mòbil i fix. En els municipis per sota de 1.000 habitants el servei es cobreix, en un 98,3%, a través del bibliobús.

Segòvia	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	155	77	0	77	78	6.749
de 401 a 1.000	29	29	3	26	0	0
de 1.001 a 2.000	14	14	8	8	0	0
de 2.001 a 3.000	4	4	4	1	0	0
de 3.001 a 4.000	2	2	1	1	0	0
de 4.001 a 5.000	0	0	0	0	0	0
Total	204	126	16	113	78	6.749

Taula 44 Població atesa i no atesa a Segòvia. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

A Sòria, els municipis per sobre de 400 també tenen el servei cobert i, en sis casos, el bibliobús dona suport a municipis que tenen un punt fix de servei. Els municipis menors, que tenen servei només en el 50%, el reben exclusivament a través del bibliobús, excepte en un municipi que també té punt fix.

Sòria	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	161	82	1	81	79	3.442
de 401 a 1.000	11	11	6	6	0	0
de 1.001 a 2.000	3	3	3	1	0	0
de 2.001 a 3.000	2	2	2	1	0	0
de 3.001 a 4.000	3	3	3	3	0	0
de 4.001 a 5.000	0	0	0	0	0	0
Total	180	101	15	92	79	3.442

Taula 45 Població atesa i no atesa a Sòria. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

A Valladolid la situació és similar, amb el servei cobert per a tots els municipis amb més de 400 habitants, majoritàriament amb el servei de bibliobús que, en municipis per sobre de 1.000 habitants complementa el servei d'un punt fix. Per sota de 400 habitants, els municipis que tenen servei el reben a través del bibliobús.

Valladolid	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	157	105	0	105	52	4.661
de 401 a 1.000	27	27	1	26	0	0
de 1.001 a 2.000	16	16	5	12	0	0
de 2.001 a 3.000	4	4	3	1	0	0
de 3.001 a 4.000	5	5	5	0	0	0
de 4.001 a 5.000	3	3	3	1	0	0
Total	212	160	17	145	52	4.661

Taula 46 Població atesa i no atesa a Valladolid. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

En el cas de Zamora, el servei també està cobert al 100% en municipis superiors als 2.000 habitants. A Zamora ciutat el servei de biblioteques fixes es completa amb el servei de bibliobús, com passa també a Benavente i Toro (poblacions de 18.000 i 9.000 habitants respectivament). Aquesta també és la situació de Morales del Vino, la població de 2.900 habitants que combina servei fix amb servei mòbil i que apareix a la graella següent. En els municipis entre 400 i 2.000 habitants el servei també és combinat i, com és lògic, en els municipis amb menys de 400 habitants el servei s'ofereix a través del bibliobús.

Zamora	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	174	137	2	136	37	5.495
de 401 a 1.000	55	53	5	50	2	1.036
de 1.001 a 2.000	15	15	11	13	0	0
de 2.001 a 3.000	1	1	1	1	0	0
de 3.001 a 4.000	0	0	0	0	0	0
de 4.001 a 5.000	0	0	0	0	0	0
Total	245	206	19	200	39	6.531

Taula 47 Població atesa i no atesa a Zamora. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

A Castella i Lleó, que és la comunitat autònoma amb més bibliobusos, la seva implantació ha permès cobrir el servei de gairebé tots els municipis per sota dels 2.000 habitants, tal i com estableix la legislació. Aquest és el cas de Palència, Segòvia, Sòria i Valladolid. A la resta de les províncies es perceben algunes mancances: Lleó, Salamanca i Zamora tenen alguns municipis entre 400 i 1.000 sense servei i només Burgos i Àvila tenen municipis entre 1.000 i 3.000 habitants desatesos. En aquesta comunitat el servei de bibliobusos ha permès donar resposta a un percentatge important de la població si tenim en compte que un 59,7% dels municipis per sota dels 2.000 habitants tenen cobert el servei i que també el reben un 54,3% dels 1.652 municipis amb menys de 400 habitants. En 69 municipis per sota dels 5.000 habitants s'està prestant doble servei a través d'un punt fix i un punt mòbil (3,1%).

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.	En municipis -2.000 hab.
Àvila	17,16%	15,54%
Burgos	4,58%	4,58%
Lleó	1,17%	1,17%
Palència	1,51%	1,51%
Salamanca	5,30%	5,30%
Segòvia	4,34%	4,34%
Sòria	3,82%	3,82%
Valladolid	0,89%	0,89%
Zamora	3,62%	3,62%

Taula 48 Població sense servei per província a Castella i Lleó. Font: elaboració pròpia

Castella i Lleó	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	1.652	909	12	898	743	72.557
de 401 a 1.000	340	315	49	277	25	13.862
de 1.001 a 2.000	131	129	68	93	2	2.572
de 2.001 a 3.000	33	32	25	19	1	2.619
de 3.001 a 4.000	21	21	19	11	0	0
de 4.001 a 5.000	11	11	9	6	0	0
Total	2.188	1417	182	1304	771	91.610

Taula 49 Població atesa i no atesa a Castella i Lleó. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Castella i Lleó	2.447.519
Població no atesa -5.000 hab.	91.610
% població sense servei -5.000 hab.	3,74%
Població no atesa -2.000 hab.	88.991
% població sense servei -2.000 hab.	3,63%

Taula 50 Població sense servei a Castella i Lleó. Font: elaboració pròpia

3.3.2.8 Comunitat de Madrid

3.3.2.8.1 Legislació

La llei vigent actualment a la Comunitat de Madrid és la *Ley 10/1989, de 5 de octubre, de Bibliotecas* que estableix a l'article 22 que la Comunidad promourà convenis amb els ajuntaments de «los municipios de menos de 5.000 habitantes para disponer de servicios bibliotecarios fijos o móviles, que aseguren el derecho a la lectura que esta Ley ampara».

3.3.2.8.2 Situació actual

En aquests moments a la Comunitat de Madrid funcionen 13 bibliobusos que visiten 122 municipis inclosa la capital, fan un total 186 parades amb una periodicitat variable, segons el municipi, entre setmanals i quizenals. La distribució de les rutes es pot categoritzar en tres tipus: cinc bibliobusos visiten pobles petits i mitjans, majoritàriament, amb parades quizenals i visitant 2 o 3 municipis cada dia. Tres bibliobusos es dediquen a donar servei al cinturó metropolità, amb visites setmanals a un sol municipi dins del qual es fan, habitualment, dues parades. I, finalment, cinc bibliobusos que donen servei a la capital amb 46 parades setmanals a 17 dels 21 districtes de la ciutat. Aquests bibliobusos fan 1 o 2 visites diàriament (Fernández Cedena, 2011: 6).

El sistema d'organització és centralitzat i unificat sota la Sección de Bibliobuses creada l'any 2009 que depèn de la Vicepresidencia del Gobierno Regional, Consejería de Cultura y Deporte y Portavocía del Gobierno. Es consideren una de les seccions dels serveis d'extensió bibliotecària de la que també formen part els préstecs col·lectius i el bibliometro.⁷⁶

L'inici d'aquests bibliobusos és, també, l'inici d'aquest servei a Espanya ja que el primer vehicle que es posa en funcionament l'any 1953 ho fa, precisament, a Madrid. Des de l'any 1953 s'amplien en nombre de vehicles però és l'any 1986 que es fa una renovació de la plantilla existent. Des d'aleshores el nombre de bibliobusos no ha variat tot i que, lògicament, s'han anat renovant amb vehicles que han incorporat noves prestacions com, per exemple, màquines autopréstec. Introduïdes l'any 2010 a tres vehicles, havien de permetre, en paraules de Sagrario Fernández Cedena Jefa de la Sección de Bibliobuses de la Comunidad de Madrid (2011), alliberar al personal de les tasques més rutinàries i poder centrar la seva atenció com agents culturals. D'aquesta manera es potencia, també, la possibilitat a iniciar nous projectes com els clubs de lectura que comencen en aquesta mateixa època. Són els únics vehicles que han tingut màquines autopréstec fins a la inauguració l'any 2016 del desè bibliobús de la província de Barcelona que incorpora, entre d'altres, aquest equipament.

Cal mencionar, en aquesta comunitat, el bibliobús d'iniciativa privada, a càrrec de l'Obra social de Caja Madrid, que va donar servei entre els anys 2008 i 2014 un bibliobús que substituïa el servei que les biblioteques d'aquesta entitat bancària no es tancaven temporalment per obres. El vehicle també donava servei a escoles i hospitals i s'aprofitava per fer promoció a diferents esdeveniments. Tot i que no s'han trobat evidències documentals sembla que el bibliobús va deixar de prestar servei al mateix temps que es tancaven les seves biblioteques fixes.

3.3.2.8.3 Població atesa i no atesa

Tot i que el percentatge de població no atesa és molt baix, l'anàlisi de les dades de la Comunitat de Madrid permet veure un desencaix en el servei, que potser es pot donar per la manca de coordinació entre els serveis bibliotecaris gestionats pels ajuntaments i per la Comunitat autònoma. En aquesta situació trobem, lògicament, la ciutat de Madrid per a la qual ja estan pensats alguns dels bibliobusos però, també, trobem altres municipis que, tot i comptar amb biblioteca pública fixa reben la visita del bibliobús, concretament, 50 municipis de més de 5.000 habitants, dos dels quals no tenen biblioteca fixa (Miraflores de

⁷⁶ Així els presenta Carmen Mª Vigata Manuel de Villena, Jefe de Servicio de Extensión Bibliotecaria a la comunicació que es presenta al 5° Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles l'any 2011 i també es pot veure aquesta organització a la pàgina web del Portal del Lector on els bibliobusos apareixen a la secció de serveis, juntament amb el servei de Telebiblioteca o, com comentàvem, amb el Bibliometro o els préstecs a Clubs de lectura (http://www.madrid.org/cs/Satellite?c=Page&cid=1343065588834&language=es&pagename=PortalLector%2FPPage%2FPLEC_portadilla).

la Sierra i Baztán, amb 5.750 i 7.700 habitants respectivament). A la taula següent es detallen el nombre de biblioteques fixes dels nou municipis que, amb més de 100.000 habitants, reben la visita dels bibliobusos com un complement de servei:

Poblacions	Nombre de biblioteques fixes
Alcobendas	4
Torrejón de Ardoz	4
Getafe	5
Leganés	5
Móstoles	5
Fuenlabrada	6
Alcalá de Henares	7
Alcorcón	8

Taula 51 Biblioteques fixes dels municipis amb més de 100.000 habitants de la Comunitat de Madrid.

Font: elaboració pròpia

De tota manera, no en tots els casos els bibliobusos ofereixen un servei complementari. El desequilibri és molt visible si analitzem el nombre de municipis que tenen servei fix i, al mateix temps, reben el servei de bibliobús sense que les característiques de població ho justifiquin. Onze municipis dels 92 que té la comunitat amb una població inferior als 5.000 habitants i superior als 400 habitants tenen biblioteca fixa i reben la visita del bibliobús (11,9%) i, per contra, nou municipis no tenen servei bibliotecari (amb més de 1.000 habitants: Batres, Los Santos de la Humosa, Valdetorres de Jarama, Venturada, i Zarzalejo; entre 401 i 1.000 habitants: Puentes Viejas, Ribatejada, Valdaracete i Valdemaqueda). En alguns casos, seria necessari revisar algunes de les parades per deixar d'atendre aquests municipis que, probablement, han inaugurat una biblioteca fixa, i oferir el servei en els municipis que encara no la tenen i, per les seves dimensions, no arribaran a tenir-la tal i com es pot veure a la taula següent.

Comunitat de Madrid	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	26	6	0	6	20	2.756
de 401 a 1.000	21	17	1	17	4	2.736
de 1.001 a 2.000	23	21	4	17	2	3.147
de 2.001 a 3.000	16	14	7	11	2	4.449
de 3.001 a 4.000	6	6	2	5	0	0
de 4.001 a 5.000	7	6	6	5	1	4.260
Total	99	70	20	61	29	17.348

Taula 52 Població atesa i no atesa a la Comunitat de Madrid. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Comunitat de Madrid	6.466.996
Població no atesa	17.348
% població sense servei	0,27%

Taula 53 Població sense servei a la Comunitat de Madrid. Font: elaboració pròpia

3.3.2.9 Comunitat Valenciana

3.3.2.9.1 Legislació

La primera llei de la Comunitat Valenciana és la *Llei 10/1986, de 30 de desembre, d'Organització Bibliotecària de la Comunitat Valenciana* que es redacta amb la voluntat de regular els centres integrats en el sistema bibliotecari valencià i estableix, entre d'altres, que en els municipis amb menys de 5.000 habitants es puguin subscriure convenis amb el Govern de la Generalitat Valenciana per disposar de serveis bibliotecaris suficients. Però no és fins a la *Llei 4/2011, de 23 de març, de la Generalitat, de Biblioteques de la Comunitat Valenciana* que es defineixen els serveis bibliotecaris mòbils. En aquest cas, la llei els identifica com els serveis bibliotecaris que s'ofereixen de manera itinerant i els proposa com a part d'una xarxa bibliotecària urbana per atendre les necessitats de lectura pública en els casos en què no s'opti per establir centres de lectura pública fixos. A més estableix que "la Generalitat ha d'impulsar la creació i el funcionament d'un servici bibliotecari mòbil per als municipis que, per l'entitat demogràfica, no tenen centre de lectura pública. Esta iniciativa pot realitzar-la per si mateixa o en col·laboració amb altres administracions". A l'article 27 estableix la possibilitat de crear i mantenir una agència de lectura pública municipal per als municipis amb una població que no superi els 5.000 habitants.

El *Mapa de Lectura Pública de la Comunitat Valenciana*, presentat l'any 2002, fa una fotografia de l'estat dels serveis bibliotecaris a les tres províncies i ja destaca algunes mancances que comentarem tot seguit. Es pot trobar una presentació dels principals resultats del Mapa a la comunicació presentada per Noemí Galán (2002) i altres autors al 1º Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas. En aquesta comunicació es destaca la manca de bibliobús com a servei per a les poblacions amb menor nombre d'habitants: "En cuanto a las bibliotecas móviles, la bibliopiscina es la más frecuente, de la que tenemos 27 servicios en la Comunidad Valenciana, siendo más escasos los otros dos servicios, la biblioplaya (con 7 servicios) y el bibliobús (con dos servicios, la Diputación Provincial de Castelló y el ayuntamiento de Elx). El carácter estacional de la primera y segunda recomienda aumentar el servicio de bibliobús". (Galán Serrano; et al, 2002, p. 388). Crida l'atenció el tractament que es fa de les bibliopiscines i les biblioplatges com a serveis mòbils quan a tota la bibliografia es consideren serveis d'extensió.

3.3.2.9.2 Situació actual

En aquests moments la Comunitat valenciana té tres bibliobusos en funcionament. La província de Castelló té un bibliobús que depèn de la Diputació Provincial de Castelló i un altre que presta servei municipal i que depèn, per tant, de l'ajuntament, en aquest cas, d'Elx (Alacant). La ciutat de Gandia (València) també havia disposat d'un bibliobús municipal que a partir de l'any 2015 ha anat prestant servei de manera intermitent.⁷⁷

El bibliobús de Castelló va néixer l'any 1979. En els primers anys va estar dirigit a donar servei a poblacions grans de la costa. Després d'una primera etapa, el servei es va aturar l'any 1983 i no es va reprendre fins a l'any 1987, any en el qual es va replantejar per fer-lo arribar a poblacions poc habitades i que no estaven ateses per altres serveis bibliotecaris. Amb aquesta idea s'ha mantingut fins als nostres dies. L'any 1999 s'amplia el personal, amb un tècnic auxiliar-conductor i se substitueix el camió que funcionava des de l'inici del servei. El bibliobús dona servei a 24 poblacions d'interior amb visites cada quinze dies. El vehicle s'atura periòdicament per poder fer les tasques internes i no dona servei durant l'estiu per qüestions d'organització i de climatologia. L'any 2015 aquest bibliobús va rebre el Premi Nacional al Foment de la Cultura del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports.

Valentín Salvador, bibliotecari del bibliobús de Castelló des de l'any 1987 quan comença aquesta nova etapa, ha presentat diverses comunicacions en les quals ha defensat i demostrat la rendibilitat del bibliobús respecte a les agències de lectura. En la comunicació presentada al Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles de l'any 2004 l'autor demostra aquesta afirmació amb dades i posa en evidència la diferència de cost que suposaria construir biblioteques fixes en tots els municipis que no tenen respecte el cost de set bibliobusos que serien els necessaris per prestar el servei als 152 municipis de la Comunitat Valenciana que tenen les característiques per rebre aquest tipus de servei (Salvador Calvo, 2007: 13)

El Bibliobús Municipal d'Elx va néixer l'any 1978 arrel d'una donació per part del Ministerio de Educación y Ciencia a l'Ajuntament que el renova amb un nou vehicle l'any 2003. Com a

⁷⁷ El bibliobús de Gandia inicià els seus serveis l'any 1999 com a prova pilot per donar servei a turistes i habitants del municipi al Passeig Marítim durant els mesos d'estiu que és quan aquesta zona es converteix en el centre neuràlgic del municipi. (Ordiñana; Gual, 2007, p. 2). Un cop feta la prova es presentà el repte de dotar de sentit el servei de bibliobús fora de l'època d'estiu. Es van fixar tres centres d'interès: zones disseminades del propi terme municipal amb població dispersa; col·lectiu i grups amb necessitats especials i llocs de la ciutat amb concentració massiva de gent. Óscar Gual presentà l'any 2009 una nova comunicació en la qual es valoraven els resultats de funcionament del bibliobús i alguns dels canvis introduïts en la ruta per tal de donar resposta a les necessitats de noves zones de la ciutat que havien estat sotmeses a un important replantejament urbanístic. Malauradament, l'any 2015 es va començar a posar en evidència les dificultats per mantenir el bibliobús en funcionament. Com a resultat de manca de pressupost o de voluntat, el bibliobús no va mantenir el servei durant l'hivern i durant el 2016 només va funcionar en el període d'estiu, donant servei a la zona de la platja i abandonant les rutes que es feien durant el període d'hivern. L'estiu de 2017 el bibliobús no va oferir servei però sí que s'ha reprès durant l'estiu de 2018.

bibliobús municipal forma part de la xarxa de biblioteques municipals d'Elx que compta amb 8 biblioteques fixes. El bibliobús dona servei a zones urbanes i també a algunes àrees rurals que no tenen biblioteca fixa, concretament a 7 pedanies i a 3 zones urbanes..⁷⁸

3.3.2.9.3 Població atesa i no atesa

Segons Ortells, Sepúlveda i Latorre (2004) la Comunitat Valenciana és una de les que pateix un major desequilibri demogràfic entre la zona litoral, densament poblada, i les zones interiors, amb un envelliment i despoblament molt accentuat des dels anys 60. Així ho posa en evidència l'estudi que duen a terme en el qual fan una interessant anàlisi de les biblioteques a les àrees rurals de la Comunitat Valenciana. L'estudi destaca, entre les mancances detectades, la inexistència de bibliobusos i, en substitució, la creació d'agències de lectura o biblioteques escolars que, per les dimensions dels municipis, són molt difícils mantenir amb una certa garantia de qualitat: "Es decir, se ha optado durante un tiempo por realizar pequeñas inversiones creando puntos de lectura públicos en pequeñas poblaciones en vez de realizar una inversión mayor a corto término, pero más rentable a medio plazo, con la creación del servicio de bibliobús" (p. 4). L'estudi realitzat per aquests autors permet veure com alguns municipis, tot i que compten amb una agència de lectura, no ofereixen un servei adequat i es troben per sota dels estàndards recomanats: amb poc horari d'obertura o espais poc adequats. Aquests elements fan que els autors apostin pel bibliobús com un mitjà adequat per oferir un servei sostenible i de qualitat.

L'anàlisi de les dades disponibles dibuixen, per a Alacant, la situació més precària de les tres províncies ja que, a les mancances que es fan evidents a la graella següent, s'han d'afegir dos municipis d'entre 5.000 i 10.000 habitants que no tenen biblioteca pública (Benejúzar i San Fulgencio).

Alacant	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	24	2	2	0	22	3.968
de 401 a 1.000	27	8	8	0	19	11.257
de 1.001 a 2.000	16	7	7	0	9	12.714
de 2.001 a 3.000	6	4	4	0	2	4.954
de 3.001 a 4.000	5	4	4	0	1	3.995
de 4.001 a 5.000	6	4	4	0	2	9.130
Total	84	29	29	0	55	46.018

⁷⁸ Després de 5 anys d'experiència del servei, Aranda Domínguez i Agulló Sánchez (1988) presenten una interessant comunicació al I Congreso Nacional de Archiveros y Bibliotecarios de Administración Local on, a partir de les estadístiques d'ús, fan una valoració del servei i unes reflexions que recollirem i analitzarem al capítol final.

Taula 54 Població atesa i no atesa a Alacant. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

En el cas de Castelló, les dades permeten veure que el servei està cobert a tots els municipis amb més de 3.000 habitants; en canvi, tot i la existència del bibliobús es detecten mancances en la resta de municipis. Cinquanta-vuit municipis no ofereixen servei bibliotecari i, per contra, el bibliobús visita cinc municipis de menys de 1.000 habitants que ja tenen servei a través d'un punt fix.

Castelló	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	58	26	8	20	32	4.121
de 401 a 1.000	30	14	13	4	16	11.002
de 1.001 a 2.000	17	10	10	0	7	8.798
de 2.001 a 3.000	6	3	3	0	3	7.333
de 3.001 a 4.000	3	3	3	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	115	57	38	24	58	31.254

Taula 55 Població atesa i no atesa a Castelló. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

A València es poden veure algunes mancances en municipis de menys de 5.000 habitants que potser es podrien pal·liar amb la creació del servei de bibliobús. El 19,1% dels municipis entre 2.001 i 4.000 habitants no tenen servei bibliotecari; tampoc no el tenen un 49% dels municipis entre 401 i 2.000 habitants i, finalment, gairebé cap dels municipis amb menys de 400 habitants tenen servei (94,2%).

València	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	35	2	2	0	33	7.824
de 401 a 1.000	48	17	17	0	31	19.353
de 1.001 a 2.000	50	33	33	0	17	22.071
de 2.001 a 3.000	29	22	22	0	7	17.275
de 3.001 a 4.000	18	16	16	0	2	6.621
de 4.001 a 5.000	7	7	7	0	0	0
Total	187	97	97	0	90	73.144

Taula 56 Població atesa i no atesa a València. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Per províncies podem veure que l'aposta de la comunitat pels serveis mòbils ha estat, fonamentalment, urbana. Els serveis mòbils només serveixen a municipis petits en el cas de Castelló on, malgrat tot, es segueixen veient mancances importants, una situació que es dona, també, en els municipis amb menys de 2000 habitants d'Alacant i València. Cinc municipis de la província de Castelló per sota dels 5.000 habitants, que representen el 5,2%

dels 386 que té la Comunitat Valenciana, reben servei bibliotecari a través d'un punt fix i d'un punt mòbil.

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.
Alacant	2,51%
Castelló	5,40%
València	2,87%

Taula 57 Població sense servei per província a la Comunitat Valenciana. Font: elaboració pròpia

Comunitat Valenciana	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	117	30	12	20	87	15.913
de 401 a 1.000	105	39	38	4	66	41.612
de 1.001 a 2.000	83	50	50	0	33	43.583
de 2.001 a 3.000	41	29	29	0	12	29.562
de 3.001 a 4.000	26	23	23	0	3	10.616
de 4.001 a 5.000	14	12	12	0	2	9.130
Total	386	183	164	24	203	150.416

Taula 58 Població atesa i no atesa a la Comunitat Valenciana. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Comunitat Valenciana	4.959.968
Població no atesa	171.627
% població sense servei	3,03%

Taula 59 Població sense servei a la Comunitat Valenciana. Font: elaboració pròpia

3.3.2.10 Euskadi

3.3.2.10.1 Legislació

A Euskadi la *Ley 11/2007, de 26 de octubre, de Bibliotecas de Euskadi* estableix la possibilitat de comptar amb serveis bibliotecaris mòbils en els termes i condicions que reguli el mapa de Lectura Pública amb l'objectiu de garantir l'accés a la informació i oferir servei de lectura pública en les zones o localitats que no tinguin un servei estàtic. La llei, però, no fa referència a cap franja de població concreta i, pel que fa als municipis entre 3.000 i 5.000 habitants, especifica que el govern vetllarà perquè disposin de biblioteca local i en els municipis de menor població, promourà la seva agrupació amb l'objectiu de prestar el servei de biblioteca. La llei no fa referència explícita als bibliobusos com la via per a la prestació d'aquest servei de forma agrupada. El Mapa de la red de Lectura Pública d'Euskadi, la darrera edició del qual

parteix de dades demogràfiques de l'any 2010, permet veure unes mancances importants en el territori.⁷⁹

3.3.2.10.2 Situació actual

En aquests moments al País Basc no hi ha cap bibliobús -tot i que Arana i Olaso (1996) esmenten un bibliobús l'any 1973 destinat a Donostia, no s'ha trobat cap altra dada a la bibliografia que permeti recuperar la trajectòria d'aquest vehicle.⁸⁰ L'estudi *Los bibliobuses en España* (1999) publicat per la Subdirección General de Coordinación Bibliotecaria ha permès localitzar un bibliobús que va funcionar a la província d'Àlaba com a resultat d'un conveni entre el govern basc i la Diputació Foral però que era gestionat per una empresa privada. Malauradament, aquestes dues experiències no van tenir continuïtat.

3.3.2.10.3 Població atesa i no atesa

Àlaba és la província que té més habitants sense servei bibliotecari. Tot i que el servei està cobert a tots els municipis per sobre dels 3.000 habitants, el 48,8% dels municipis per sota d'aquesta franja no reben cap tipus de servei bibliotecari.

⁷⁹ La primera edició del *Mapa de la red de Lectura Pública* d'Euskadi data de l'any 2007 i es va elaborar amb dades estadístiques de l'any 2004. Aquesta edició del Mapa a la qual fem referència es publica l'any 2016 amb dades de referència de l'any 2010 i és accessible a <http://www.irakurketamapa.eus/es/>. El Mapa es fa en base als estàndards del 2012 (publicats a <http://www.irakurketamapa.eus/es/docs/estandarespv.pdf>) que estableixen que, a municipis amb menys de 3.000 habitants es podrà prestar a través d'una biblioteca, un bibliobús o un servei d'extensió bibliotecària. L'anàlisi de la realitat bibliotecària evidencia que el 68,1% de municipis amb menys de 3.000 habitants tenen biblioteca pública i que existeixen 52 municipis en els que resideix el 1,3% de la població que no tenen cap tipus de servei bibliotecari. Malgrat tot, els estàndards no estableixen paràmetres per aquests municipis «algo que deberá ser abordado en ediciones posteriores». (p. 6)

⁸⁰ Els autors remetent a la notícia publicada al *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, año 22, n. 129-130 (Enero-Abril 1973), p. 68 en la qual es parla de la inauguració de cinc bibliobusos, els primers d'una sèrie de vint que la Direcció General ha adquirit per donar servei a zones rurals i barris perifèrics de les grans ciutats i que completaran el servei amb els setze que en aquell moment ja estan en funcionament. La notícia destaca que els nous vehicles han ampliat la capacitat de les prestatgeries i que porten més de dos mil volums, dels quals un 30 % són per al públic infantil.

Àlaba	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	17	6	6	0	11	2.725
de 401 a 1.000	12	5	5	0	7	5.089
de 1.001 a 2.000	13	10	10	0	3	4.540
de 2.001 a 3.000	3	2	2	0	1	2.946
de 3.001 a 4.000	2	2	2	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	48	26	26	0	22	15.300

Taula 60 Població atesa i no atesa a Àlaba. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

A Biscaia el 30,4% dels municipis amb menys de 5.000 habitants -un dels quals es troba a la franja d'entre 4.000 i 5.000 habitants- no té servei bibliotecari.

Biscaia	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	13	4	4	0	9	2.558
de 401 a 1.000	26	17	17	0	9	5.544
de 1.001 a 2.000	20	16	16	0	4	5.289
de 2.001 a 3.000	8	7	7	0	1	2.857
de 3.001 a 4.000	4	4	4	0	0	0
de 4.001 a 5.000	8	7	7	0	1	4.194
Total	79	55	55	0	24	20.442

Taula 61 Població atesa i no atesa a Biscaia. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

A Guipúscoa, la província més ben servida, només queden per cobrir setze municipis dels 54 que tenen menys de 5.000 habitants que representen el 29,6% i que es concentra a les franges més baixes (per sota dels 2.000 habitants).

Guipúscoa	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	19	7	7	0	12	2.438
de 401 a 1.000	13	11	11	0	2	1.086
de 1.001 a 2.000	12	10	10	0	2	2.583
de 2.001 a 3.000	6	6	6	0	0	0
de 3.001 a 4.000	2	2	2	0	0	0
de 4.001 a 5.000	2	2	2	0	0	0
Total	54	38	38	0	16	6.107

Taula 62 Població atesa i no atesa a Guipúscoa. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Les dades permeten veure que les mancances es concentren en els municipis més petits - per sota dels 2.000 habitants- de les tres províncies: 62 dels 181 (34,5%) no tenen cobert el servei i 30 d'aquests són de municipis entre 400 i 1.000 habitants, per a tots ells el bibliobús podria ser una alternativa viable. Àlaba és la província amb un percentatge més elevat de població rural i, alhora, la província més desatessa.

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.	En municipis -3.000 hab.
Àlaba	4,72%	4,72%
Biscaia	1,78%	1,41%
Guipúscoa	0,85%	0,85%

Taula 63 Població sense servei per províncies a Euskadi. Font: elaboració pròpia

Euskadi	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	49	17	17	0	32	7.721
de 401 a 1.000	51	33	33	0	18	11.719
de 1.001 a 2.000	45	36	36	0	9	12.412
de 2.001 a 3.000	17	15	15	0	2	5.803
de 3.001 a 4.000	8	8	8	0	0	0
de 4.001 a 5.000	11	10	10	0	1	4.194
Total	181	119	119	0	62	41.849

Taula 64 Població atesa i no atesa a Euskadi. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Euskadi	2.189.534
Població no atesa -5.000 hab.	41.849
% població sense servei -5.000 hab.	1,91%
Població no atesa -3.000 hab.	37.655
% població sense servei -3.000 hab.	1,72%

Taula 65 Població sense servei a Euskadi. Font: elaboració pròpia

3.3.2.11 Extremadura

3.3.2.11.1 Legislació

La *Ley 6/1997, de 29 de mayo, de Bibliotecas de Extremadura* no contempla els serveis mòbils per atendre cap de les poblacions. A l'article 9, on s'estableixen els diferents tipus de biblioteques, la llei especifica que els municipis amb menys de 1.000 habitants han de tenir una agència de lectura, de caràcter permanent, que ha de prestar els serveis bàsics de

préstec i consulta. Els municipis entre 1.000 i 5.000 han de tenir una biblioteca pública municipal.

3.3.2.11.2 Situació actual

L'únic bibliobús que funciona a Extremadura és un bibliobús urbà que es va posar en marxa a finals del mes de gener de l'any 2010 a Badajoz per donar servei a les zones perifèriques de la ciutat.⁸¹ Inicialment es va posar en marxa amb dos tècnics auxiliars i el conductor i amb parades setmanals de dues hores de durada. Un any després de la posada en marxa del servei, però, aquest s'aturà per problemes de personal. Després d'un període d'inactivitat, el servei es recuperà però no en les mateixes condicions, ja que patí importants retallades de personal i d'hores d'atenció que es veurien reduïdes a la meitat. El bibliobús circula dilluns, dimecres i divendres, amb parades setmanals d'una hora de durada. Tot i que aquesta informació no sembla actualitzada, sí que s'ha localitzat informació a la pàgina web de biblioteques de l'Ajuntament de Badajoz, que permet assegurar que a l'estiu de l'any 2016 aquest bibliobús encara funcionava.

3.3.2.11.3 Població atesa i no atesa

La província de Badajoz presenta algunes mancances de servei que afecten a diversos municipis per sota dels 5.000 habitants. A banda dels dos municipis que es troben en la franja entre 3.001 i 5.000 (Ribera del Fresno i Santa Amalia) que no tenen servei de biblioteca pública, tots els municipis entre 2.000 i 3.000 habitants tenen servei bibliotecari fix i només queda per cobrir un 9,8% de municipis entre 1.000 i 2.000 i un 19% de municipis per sota dels 1.000 habitants.

Badajoz	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	17	12	12	0	5	977
de 401 a 1.000	41	35	35	0	6	3.807
de 1.001 a 2.000	41	37	37	0	4	4.736
de 2.001 a 3.000	23	23	23	0	0	0
de 3.001 a 4.000	9	8	8	0	1	3.449
de 4.001 a 5.000	9	8	8	0	1	4.108
Total	140	123	123	0	17	17.077

Taula 66 Població atesa i no atesa a Badajoz. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

⁸¹ La informació localitzada al Directorio de bibliotecas españolas és contradictòria i localitza un bibliobús a Badajoz (urbà) inaugurat l'any 2015, que fa parades setmanals d'una hora de durada (alguna d'hora i mitja i alguna de 2 hores), amb horari d'hivern de tarda (de 16 a 21 hores) i a l'estiu de matí (de 9 a 14 hores).

Són més destacables les mancances de servei que tenen els municipis amb menys de 2.000 habitants de Càceres, molts més nombrosos que a Badajoz i amb una població total també més elevada. En aquest cas, són 44 municipis dels 152 amb menys de 1.000 habitants (28,9%) i 9 dels 42 entre 1.000 i 2.000 (21,4%).

Càceres	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	73	43	43	0	30	6.507
de 401 a 1.000	79	65	65	0	14	8.899
de 1.001 a 2.000	42	33	33	0	9	12.516
de 2.001 a 3.000	12	12	12	0	0	0
de 3.001 a 4.000	1	1	1	0	0	0
de 4.001 a 5.000	4	4	4	0	0	0
Total	211	158	158	0	53	27.922

Taula 67 Població atesa i no atesa a Càceres. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

A Extremadura, doncs, són els municipis més petits, per sota dels 2.000 habitants, els que concentren el percentatge més elevat de punts sense servei i, tot i que a Badajoz aquesta situació també afecta a municipis més grans -entre 3.000 i 5.000 habitants- és Càceres la província més rural la que presenta un nombre de població desatessa més elevada. Dels 351 municipis per sota de 5.000 que hi ha a la comunitat autònoma 70 no reben servei (23,9%). Per sota de 1.000 habitants -seguint el que fixa la legislació- aquest percentatge s'eleva fins a 26,2%. L'única duplictat es dona a Badajoz que complementa el servei a la ciutat, com ja hem comentat, amb un bibliobús.

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.
Badajoz	2,50%
Càceres	6,92%

Taula 68 Població sense servei per províncies a Extremadura. Font: elaboració pròpia

Extremadura	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	90	55	55	0	35	7.484
de 401 a 1.000	120	100	100	0	20	12.706
de 1.001 a 2.000	83	70	70	0	13	17.252
de 2.001 a 3.000	35	35	35	0	0	0
de 3.001 a 4.000	10	9	9	0	1	3.449
de 4.001 a 5.000	13	12	12	0	1	4.108
Total	351	281	281	0	70	44.999

Taula 69 Població atesa i no atesa a Extremadura. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Extremadura	1.087.778
Població no atesa	44.999
% població sense servei	4,14%

Taula 70 Població sense servei a Extremadura. Font: elaboració pròpia

3.3.2.12 Galícia

3.3.2.12.1 Legislació

A Galícia la *Ley 5/2012, de 15 de junio, de bibliotecas de Galicia* estableix que els nuclis de menys de 2.000 habitants sense servei fix podran ser atesos per serveis bibliotecaris mòbils, que dependran de la biblioteca central territorial o de la biblioteca central municipal més propera. Segons la *Ley 5/1997, de 22 de julio, de Administración Local de Galicia*, els municipis que tinguin un nucli urbà amb una població superior als 1.000 habitants han d'oferir servei de biblioteca pública, tot i que no fixa quines característiques ha de tenir el servei.

3.3.2.12.2 Situació actual

Actualment no funciona cap bibliobús a Galícia, però s'ha pogut localitzar alguna experiència prèvia de servei mòbil prestat de manera mancomunada. Sánchez Bargiela (2002), responsable de la biblioteca municipal de Ponteareas, fa un repàs del servei que durant els anys 1979 i 1984 va prestar el bibliobús als set municipis que en aquell moment formaven la mancomunitat del Condado a la província de Pontevedra. El vehicle va deixar de prestar sobretot pel "deficiente funcionamiento mecánico del vehículo y a dificultades en el desarrollo interno de la Mancomunidad. El vehículo queda depositado en su garaje, en el edificio de la propia biblioteca ponteareana, y pasa allí largos años inactivo." L'any 1992 el vehicle es revisa i es torna a posar en funcionament, aquesta vegada el període s'allarga fins al 1999 i respon a una planificació acurada i a un estudi previ de necessitats i acords amb els municipis que han de rebre el servei. El nombre s'amplia fins a disset municipis però, malauradament, el servei es tanca definitivament amb uns resultats poc encoratjadors. La valoració del servei posa en evidència la necessitat d'una política cultural que recolzi el servei que presta el bibliobús. L'autor de l'article destaca la idoneïtat del bibliobús com un servei molt adequat a les característiques de Galícia, una comunitat amb un nombre elevat de petits nuclis rurals però molt dispersos en el territori.

Sánchez Bargiela també fa referència a un bibliobús que depenia de la Conselleria de Cultura, Comunicación Social e Turismo de la Xunta de Galicia que prestava servei a la zona urbana de la ciutat d'Ourense. Segons l'informe Diagnóstico local de Ourense sobre el sector cultural (2003)⁸² aquest bibliobús formava part de la xarxa de biblioteques municipals i

⁸² L'informe va ser realitzat pel Concello de Ourense, conjuntament amb la Consultora Dex i s'emmarca dins del projecte europeu Cultur@civitas del Fons Social Europeu. Aquest projecte té per objectiu fomentar la igualtat

completava el servei que oferien les sis biblioteques de la ciutat, prestant servei cada dia de la setmana a un barri diferent de la ciutat. Sembla que és d'aquest bibliobús del que la Xunta de Galícia prescindeix l'any 2007, tot i que les notícies localitzades, esmenten un bibliobús que donava servei a petites poblacions de la província.⁸³

Galícia presenta al Parlament el *Mapa de bibliotecas públicas de Galicia* el maig de 2016.⁸⁴ El mapa, com tots els instruments d'aquestes característiques, presenta un diagnòstic de la situació i dissenya propostes d'actuació per a la millora del servei bibliotecari. El mapa contempla la possibilitat que els municipis amb menys de 2.000 habitants siguin atesos per serveis bibliotecaris mòbils (no parla de bibliobusos) que depenguin de la biblioteca central territorial o de la biblioteca central municipal més propera, però no en defineix els estàndards.⁸⁵ Només a l'apartat de conclusions es destaca la necessitat d'establir una política específica que permeti apropar el servei bibliotecari als municipis més petits i disseminats, alhora, promoure la col·laboració perquè puguin compartir recursos i actuar de manera més eficient. Aquestes col·laboracions es proposa que quedin recollides en plans territorials de biblioteques. Malauradament, però, no es donen més pautes per a la seva elaboració.

3.3.2.12.3 Població atesa i no atesa

La consulta de les dades de les diferents províncies permet veure una situació delicada no només pel que fa a municipis de menys de 2.000 habitants sinó també de municipis amb més població.

La Corunya no té municipis per sota de 1.000 habitants però té quatre municipis entre 2.000 i 5.000 habitants que no tenen biblioteca pública, la qual cosa dóna una població d'unes 12.500 persones aproximadament desateses. Per sota de 2.000 habitants, 10 dels 14 municipis existents no tenen servei de biblioteca pública. És rellevant el nombre d'habitants que, tot i viure en municipis que haurien de tenir biblioteca pública segons la legislació vigent a la Comunitat, no estan rebent el servei.

d'oportunitats en el món laboral i, a través de la formació, promoure iniciatives empresarials en el sector cultural, del lleure i de les noves comunicacions. És accessible a: http://www.ourense.es/portalOurense/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/0_437_4.pdf.

⁸³ José Fernández Ferreiro publica al núm. 193 de la revista *El libro español: revista mensual del Instituto Nacional del Libro Español*, l'any 1974 l'article «Más de 17.000 kilómetros ha recorrido el "Bibliobus" en la provincia de Orense» en referència al número de quilòmetres recorreguts en el primer any del servei durant el qual ha fet 3.181 carnets de lectors. En paraules del seu encarregat «El éxito del "bibliobús" es muy grande, hasta el punto de que cuando llega a algún lugar la gente acude a visitarlo en gran cantidad. Esto por lo que se refiere a la primera vez, porque en la segunda el interés es mucho mayor».

⁸⁴ El *Mapa de bibliotecas públicas de Galicia* és accessible a http://rbgalicia.xunta.gal/sites/default/files/documents/adjuntos/informe_mapa_de_bibliotecas_2016.pdf.

⁸⁵ Els *Estándares de bibliotecas públicas de Galicia* són accessibles a http://rbgalicia.xunta.gal/sites/default/files/documents/adjuntos/anexo_ii_estandares_de_bibliotecas.pdf.

La Corunya	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	0	0	0	0	0	0
de 401 a 1.000	0	0	0	0	0	0
de 1.001 a 2.000	14	10	10	0	4	5.031
de 2.001 a 3.000	7	5	5	0	2	4.447
de 3.001 a 4.000	10	9	9	0	1	3.259
de 4.001 a 5.000	10	9	9	0	1	4.737
Total	41	33	33	0	8	17.474

Taula 71 Població atesa i no atesa a La Corunya. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

A Lugo la situació és encara més precària i són nou municipis entre 2.000 i 5.000 que no tenen servei fix. Això suposa un total de 27.000 persones desateses sense tenir en compte els habitants dels 13 municipis amb menys de 2.000 habitants que no reben servei bibliotecari.

Lugo	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	1	0	0	0	1	215
de 401 a 1.000	4	2	2	0	2	1.250
de 1.001 a 2.000	22	12	12	0	10	13.898
de 2.001 a 3.000	15	11	11	0	4	10.621
de 3.001 a 4.000	11	7	7	0	4	13.802
de 4.001 a 5.000	2	1	1	0	1	4.754
Total	55	33	33	0	22	44.540

Taula 72 Població atesa i no atesa a Lugo. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

A Ourense, els onze municipis amb més de 5.000 habitants tenen cobert el servei però falta per cobrir un municipi d'entre 3.000 i 4.000 habitants (Coles) i sis entre 2.000 i 3.000 habitants que representen, aproximadament, un total 20.200 persones. En el cas dels municipis per sota de 2.000 habitants la situació és molt precària ja que només 30 dels 67 municipis tenen accés a servei de biblioteca pública.

Ourense	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	1	0	0	0	1	368
de 401 a 1.000	23	7	7	0	16	11.875
de 1.001 a 2.000	43	23	23	0	20	30.640
de 2.001 a 3.000	12	6	6	0	6	14.713
de 3.001 a 4.000	1	0	0	0	1	3.126
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	81	37	37	0	44	60.722

Taula 73 Població atesa i no atesa a Ourense. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Pontevedra té un municipi amb més de 10.000 habitants (A Estrada) que no té biblioteca pública si, a més, li sumem els habitants d'Agolada, Oia i As Neves (municipis entre 2.001 i 5.000), representen 30.438 persones. El 40% dels municipis per sota de 2.000 habitants no reben servei bibliotecari.

Pontevedra	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	0	0	0	0	0	0
de 401 a 1.000	1	1	1	0	0	0
de 1.001 a 2.000	4	2	2	0	2	2.855
de 2.001 a 3.000	6	5	5	0	1	2.507
de 3.001 a 4.000	7	6	6	0	1	3.002
de 4.001 a 5.000	7	6	6	0	1	4.038
Total	25	20	20	0	5	12.402

Taula 74 Població atesa i no atesa a Pontevedra. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

A Galícia gairebé la meitat dels municipis amb menys de 2.000 habitants, per als quals la legislació planteja la possibilitat d'oferir un servei bibliotecari mòbil, no estan rebent cap tipus de servei (49,5%) però el que és més preocupant és que la manca de servei s'estén al 39,1% dels municipis amb menys de 5.000 habitants. Això fa que les províncies amb més ruralitat, Ourense i Lugo, siguin les que presenten una situació més negativa.

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.	En municipis -3.000 hab.
A Corunya	1,56%	0,45%
Lugo	13,24%	4,56%
Ourense	19,29%	13,62%
Pontevedra	1,31%	0,30%

Taula 75 Població sense servei per províncies a Galícia. Font: elaboració pròpia

Galícia	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	2	0	0	0	2	583
de 401 a 1.000	28	10	10	0	18	13.125
de 1.001 a 2.000	83	47	47	0	36	52.424
de 2.001 a 3.000	40	27	27	0	13	32.288
de 3.001 a 4.000	29	22	22	0	7	23.189
de 4.001 a 5.000	20	17	17	0	3	13.529
Total	202	123	123	0	79	135.138

Taula 76 Població atesa i no atesa a Galícia. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Galícia	2.718.525
Població no atesa -5.000 hab.	135.138
% població sense servei -5.000 hab.	4,97%
Població no atesa -2.000 hab.	66.132
% població sense servei -2.000 hab.	2,43%

Taula 77 Població atesa i no atesa a Galícia. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

3.3.2.13 Illes Balears

3.3.2.13.1 Legislació

La *Llei 19/2006, de 23 de novembre, del sistema bibliotecari de les Illes Balears* especifica que han de ser biblioteques filials o bibliobusos els qui donin servei a municipis amb menys de 2.000 habitants. Per a la implantació planificada dels equipaments, en el cas de les illes de Mallorca i Menorca, s'han desenvolupat els mapes insulars de la lectura pública que no inclouen els serveis mòbils com una alternativa de servei bibliotecari.⁸⁶

⁸⁶ En el cas de Mallorca, els serveis mòbils no s'han inclòs en el desenvolupament del mapa ja que, tal i com es justifica en el mateix document: "S'ha considerat més adequat incloure únicament en aquest Mapa la programació bàsica dels municipis, deixant que la programació complementària (com ara els punts de biblioteca dependents d'una altra biblioteca d'àmbit local) es concreti en els plans directores de cada municipi segons les seves característiques, necessitats, i recursos específics" (*Mapa Insular de la Lectura Pública de Mallorca*, accessible a: <http://boib.caib.es/pdf/2011038/mp91.pdf>). En el cas del *Mapa de Lectura de Menorca*, per als municipis amb menys de 2000 habitants s'estableix un servei de Punt de biblioteca i no un servei mòbil (http://www.bibliomenorca.net/WebEditor/Pagines/Mapa_lectura_Menorca.pdf).

3.3.2.13.2 Situació actual

A les Illes Balears no hi ha bibliobusos i tenint en compte l'oferta bibliotecària a municipis petits probablement no es veuen necessaris.

3.3.2.13.3 Població atesa i no atesa

Tots els municipis amb més de 2.000 habitants tenen servei bibliotecari fix i queden només per cobrir cinc municipis menors, tots cinc situats a l'illa de Mallorca.

Illes Balears	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	2	0	0	0	2	553
de 401 a 1.000	4	2	2	0	2	1.501
de 1.001 a 2.000	6	5	5	0	1	1.246
de 2.001 a 3.000	9	9	9	0	0	0
de 3.001 a 4.000	4	4	4	0	0	0
de 4.001 a 5.000	3	3	3	0	0	0
Total	28	23	23	0	5	3.300

Taula 78 Població atesa i no atesa a les Illes Balears. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Illes Balears	1.107.220
Població no atesa -5.000 hab.	3.300
% població sense servei -5.000 hab.	0,30%
Població no atesa -2.000 hab.	3.300
% població sense servei -2.000 hab.	0,30%

Taula 79 Població sense servei a les Illes Balears. Font: elaboració pròpia

3.3.2.14 La Rioja

3.3.2.14.1 Legislació

La *Ley 4/1990, de 29 de junio, por la que se regulan las Bibliotecas de la Rioja* fixa que els municipis amb menys de 2.000 habitants han de disposar de servei de biblioteca pública a través de biblioteques mòbils o d'una sala de lectura amb una part del fons fixa i una part que es renovi periòdicament.

3.3.2.14.2 Situació actual

Arana i Olaso (1996) localitzen un bibliobús a La Rioja que va funcionar entre 1983 i 1991, tot i que no s'ha trobat cap notícia que en faci referència posteriorment. ACLEBIM, amb la voluntat de ressenyar tots els bibliobusos existents a Espanya, també referencia aquest

vehicle al seu directori, encara que una nota específica «No se ha encontrado información sobre este servicio en esta Comunidad Autónoma».

3.3.2.14.3 Població atesa i no atesa

Com podem veure a partir de les dades disponibles, tot i que està cobert el servei del 100% dels municipis amb més de 2.000 habitants, les franges més baixes posen en evidència una situació molt precària. Cap dels municipis de La Rioja amb menys de 1.000 habitants no disposa de servei bibliotecari i, tampoc, una part dels municipis d'entre 1.000 i 2.000 habitants (66,6%). Tot plegat fa que el nombre de població total de població no atesa i el percentatge que representen sigui força significativa.

La Rioja	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	125	0	0	0	125	16.211
de 401 a 1.000	20	0	0	0	20	12.137
de 1.001 a 2.000	9	3	3	0	6	6.974
de 2.001 a 3.000	6	6	6	0	0	0
de 3.001 a 4.000	4	4	4	0	0	0
de 4.001 a 5.000	1	1	1	0	0	0
Total	165	14	14	0	151	35.322

Taula 80 Població atesa i no atesa a La Rioja. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població La Rioja	315.794
Població no atesa	35.322
% població sense servei	11,18%
Població no atesa -2.000 hab.	35.322
% població sense servei -2.000 hab.	11,18%

Taula 81 Població sense servei a La Rioja. Font: elaboració pròpia

3.3.2.15 Navarra

3.3.2.15.1 Legislació

A Navarra la *Ley Foral 32/2002, de 19 de noviembre, por la que se regula el sistema bibliotecario de Navarra* estableix la necessitat de prestar serveis de biblioteca pública -sense precisar quin tipus de servei s'ha de prestar a cadascuna de les poblacions- i menciona els serveis mòbils com a serveis d'extensió bibliotecària pensats per a les zones on no hi ha una biblioteca estable o per a persones que tenen dificultats per accedir-hi. La llei especifica que els serveis d'extensió bibliotecària poden adoptar fórmules diverses en funció de les

necessitats a cobrir i del perfil dels usuaris. A títol d'exemple, s'esmenten els serveis mòbils, la telebiblioteca o el préstec col·lectiu.

L'any 2009 s'aprova el Mapa de Lectura Pública de Navarra que menciona els serveis d'extensió bibliotecària com els serveis idonis per atendre les necessitats de menys del 10% de la població que, distribuïda en 183 localitats, no tenen biblioteca estable.⁸⁷ Malauradament, però, el Mapa no estableix quin tipus de servei d'extensió bibliotecària caldria desenvolupar tot i que, quan els defineix, a la pàgina 67, s'hi inclouen la telebiblioteca (entès com a serveis de préstec a domicili) o el préstec col·lectiu però no els serveis mòbils citats a la *Ley Foral 32/2002*. El Mapa sí que estipula que «se considera que una població con al menos 1.500 habitantes garantiza el funcionamiento continuado y eficiente de una biblioteca local». (p. 63). Es reserven els serveis d'extensió bibliotecària per als municipis de menys de 1.000 habitants i per als municipis que es troben a la franja intermitja (1.000-1.500 habitants) determina les agències de lectura pública.

3.3.2.15.2 Situació actual

Actualment Navarra no disposa de bibliobusos. Arana i Olaso (1996) localitzen un intent en els anys 80 de posar en funcionament un bibliobús que, malgrat que tenia el personal assignat, no es arribar a inaugurar.

Cal destacar, però, una iniciativa que funciona des de l'any 1998 i que va néixer en el marc d'un projecte LEADER promogut pel Concejo de Espinal-Aurizberri l'any 1996. Des de l'any 2002 el servei de biblioteca mòbil a Berragu depèn de la Mancomunidad de Servicios Bibliotecarios i vol donar resposta al despoblament i a l'envelliment de les valls pirenaïques d'aquesta zona.⁸⁸

⁸⁷ El *Mapa de Lectura Pública de Navarra* (p. 57) estableix "En conclusión, el Mapa de Lectura de Navarra propone que el 90,6 por ciento de la población esté atendido por una biblioteca estable. La población que no cuenta con biblioteca estable representa menos del 10 por ciento del censo, se distribuye en 183 localidades, fundamentalmente de la Zona Media y Montaña de Navarra, a las que correspondería una media de 317 vecinos; en estas circunstancias, los servicios de extensión bibliotecaria serían los adecuados y viables." http://www.navarra.es/home_es/Temas/Turismo+ocio+y+cultura/Bibliotecas/Quienes+somos/Mapa+de+Lectura/.

⁸⁸ Es pot trobar una presentació àmplia a la pàgina del Ministerio d'Educación, Cultura y Deporte (<https://www.mecd.gob.es/cultura/areas/libro/mc/lectureando/lectureando-con/biblioteca-aurizberri-espinal.html>) en el qual defineixen el seu objectiu com a gestor de dinamització en una àrea on pràcticament no hi ha activitat cultural. El projecte ofereix cinc rutes amb activitats específiques que es complementen amb el "Servei Berragu" l'única biblioteca mòbil de Navarra que facilita als veïns del seu entorn l'accés als serveis a través de quatre rutes amb un "porta a porta" que acostua la lectura als racons més amagats de la zona. El projecte va ser mereixedor del Premi María Moliner de l'any 2014.

3.3.2.15.3 Població atesa i no atesa

Segons les dades disponibles tots els municipis per sobre de 4.000 habitants tenen servei de biblioteca pública però un 75,6% de municipis per sota els 4.000 no reben servei. El 93,1% dels municipis amb menys de 1.000 habitants no tenen cap servei bibliotecari, tot i que caldria restar-hi els que reben el servei a través del projecte Berragu. Entre 1.000 i 2.000 habitants hi ha 9 municipis sense servei dels quals cinc tenen menys de 1.500 habitants (dades de l'INE de 2016) i, per tant, haurien de rebre un servei d'extensió bibliotecària.

Navarra	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	142	2	2	0	140	23.707
de 401 a 1.000	46	11	11	0	35	21.841
de 1.001 a 2.000	24	15	15	0	9	12.621
de 2.001 a 3.000	23	20	20	0	3	6.977
de 3.001 a 4.000	12	10	10	0	2	7.563
de 4.001 a 5.000	3	3	3	0	0	0
Total	250	61	61	0	189	72.709

Taula 82 Població atesa i no atesa a Navarra. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Navarra	640.647
Població no atesa	72.709
% població sense servei	11,35%
Població no atesa -1.000 hab.	45.548
% població sense servei -1.000 hab.	7,11%

Taula 83 Població sense servei a Navarra. Font: elaboració pròpia

3.3.2.16 Regió de Múrcia

3.3.2.16.1 Legislació

La *Ley 7/1990, de 11 de abril, de Bibliotecas y Patrimonio Bibliográfico de la Región de Murcia* estableix a l'article 7 que els municipis amb menys de 5.000 habitants podran ser atesos per biblioteques filials o per un servei bibliotecari mòbil.

3.3.2.16.2 Situació actual

La bibliografia que cita i analitza l'evolució dels bibliobusos a Espanya situa l'inici del servei a la regió de Múrcia en dates diverses: Peñalver i Martínez (2004) recullen una notícia de la premsa local sobre la donació d'un vehicle l'any 1957 que va funcionar durant un període

molt breu i Arana i Olaso (1996) fixen l'inici del servei en aquesta comunitat l'any 1973, quan rep un dels bibliobusos de la dotació d'aquest any de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas.

Fos quin fos el primer vehicle, Peñalver i Martínez fixen l'any 1983 com la data d'inici de l'actual servei que es presta en aquesta comunitat amb la posada en marxa d'un primer bibliobús que havia estat donat pel Ministerio de Educación y Ciencia l'any 1979 i que les autoritats autonòmiques van decidir recuperar. Segons aquests autors, el nombre creix amb dos vehicles més que s'incorporen l'any 1987 (donació del Ministerio de Cultura i de Caja Murcia) i un quart l'any 2002 (a càrrec de la Consejería de Educación y Cultura).⁸⁹ El Mapa de la Lectura Pública de la Región de Murcia publicat l'any 2006, amb dades del 2004, fixa en cinc el nombre de vehicles que estaven circulant en aquell moment, tot i que no s'ha pogut localitzar en quin moment s'incorpora el cinquè vehicle al que es fa referència.⁹⁰ L'any 2009 es posen en marxa dos nous bibliobusos que substitueixen dos dels més antics i que situen en cinc els vehicles que presten servei actualment. Aquests bibliobusos combinen el servei rural amb el servei urbà i això fa que la durada de les parades sigui molt variable, segons les dimensions del municipi poden oscil·lar entre 30 minuts i tot un matí (de 9 a 14.15), els bibliobusos presten servei en horari de matí i tarda amb parades cada tres setmanes.

3.3.2.16.3 Població atesa i no atesa

Probablement, una adequada planificació del servei i el convenciment de les administracions implicades són les raons que fan que aquesta regió presenti les millors dades de totes les comunitats autònomes, ja que tenen cobert el servei el 100% de la població amb biblioteca fixa, vint-i-vuit dels quals completen el servei amb el bibliobús. D'aquests, vint-i-cinc municipis tenen més de 5.000 habitants (quatre municipis de més de 50.000, vuit de més de 20.000, vuit de més de 10.000 i cinc de més de 5.000 habitants) i només tres són municipis menors de 2.000 habitants, població que sembla que no justificaria la duplictat de servei (37,5%).

⁸⁹ Aquestes dates, però, no coincideixen amb les dates que apareixen al *Directorio de bibliotecas españolas* que situa en l'any 1983 els bibliobusos A i B, l'any 1989 el bibliobús C, l'any 1990 el bibliobús E i l'any 2005 el bibliobús D.

⁹⁰ El *Mapa de Lectura Pública de la Región de Murcia* és accessible a [http://www.carm.es/web/pagina?IDCONTENIDO=3553&IDTIPO=246&RASTRO=c\\$m4330](http://www.carm.es/web/pagina?IDCONTENIDO=3553&IDTIPO=246&RASTRO=c$m4330).

Regió de Múrcia	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	0	0	0	0	0	0
de 401 a 1.000	3	3	3	2	0	0
de 1.001 a 2.000	2	2	2	1	0	0
de 2.001 a 3.000	2	2	2	0	0	0
de 3.001 a 4.000	1	1	1	0	0	0
de 4.001 a 5.000	0	0	0	0	0	0
Total	8	8	8	3	0	0

Taula 84 Població atesa i no atesa a la Regió de Múrcia. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Regió de Múrcia	1.464.847
Població no atesa*	0
% població sense servei	0%

Taula 85 Població sense servei a la Regió de Múrcia. Font: elaboració pròpia

3.3.3 Antecedents, legislació, situació actual i població atesa pels bibliobusos a Catalunya

3.3.3.1 Antecedents

La història dels bibliobusos a Catalunya comença, sens dubte, l'any 1938 quan es posa en marxa el Servei de Biblioteques del Front a Catalunya com a organisme dependent del Departament de Cultura de la Generalitat. Com hem pogut veure a l'apartat 3.3.1 el bibliobús del front funciona durant sis mesos, de maig a octubre de 1938, i fa el seu darrer viatge al gener de 1939 quan s'emporta un grup d'intel·lectuals a l'exili.

Com ha hem comentat, no és fins vint anys més tard que tornem a trobar els bibliobusos donant servei a Catalunya, concretament a Barcelona on arriba un primer bibliobús l'any 1957 i un segon l'any 1960, en els anys en què era director de la Biblioteca Central de la Diputació de Barcelona, Felipe Mateu i Llopis, qui també exercia la direcció de la seva Xarxa de biblioteques populars. Segons García Ejarque (2000: 290) «Las buenas relaciones que Sintés mantuvo con Mateu y con las bibliotecarias catalanas nada más dieron pie a que entregara dos bibliobuses (marzo de 1957 y junio de 1960) para que prestaran servicio en la ciudad de Barcelona».

El bibliobús de l'any 1957 fou inaugurat per la Xarxa de Biblioteques Populars de la Diputació de Barcelona com a Biblioteca Mòvil número 1 per donar servei als barris del sector sud de Barcelona tot i que, posteriorment, modificà la seva ruta per traslladar-se als barris de l'Hospitalet i Esplugues de Llobregat ja que la zona de Barcelona ja va anar quedant coberta

amb la inauguració de biblioteques fixes (Viñas, 2003). L'arribada del bibliobús també tingué ressò a la premsa: *La Vanguardia* va publicar una notícia en què destacava, d'una banda, l'èxit que el servei havia tingut a Madrid i, d'altra, que la completa col·lecció «permetrà realitzar una importantíssima labor cultural en las barriadas, poniendo libros al alcance de sus habitantes».⁹¹

El juny de 1960 va entrar en servei un segon bibliobús, que recorria el barri d'Horta i altres del nord de Barcelona i algun punt de la Sagrada Família i del Poble Nou. Aquests bibliobusos, que van ser donats pel Ministerio de Educación Nacional, no tenien tracció autònoma i eren arrossegats per un altre vehicle. Aquest factor que, com ja hem comentat, va ser un inconvenient per a les biblioteques mòbils que havien de prestar servei a àrees rurals, no va ser problema en aquest cas si tenim en compte les xifres d'ús de servei (Montserrat, 2004: 13).

Troblem referenciats aquests nous vehicles també al *Boletín de la DGAB* que, a més de destacar l'èxit que estava tenint el servei, feia referència a la vinculació que tenia amb les biblioteques populars: «Ambos bibliobuses estan dirigidos y servidos por señoritas bibliotecarias de la plantilla de las Bibliotecas Populares de la Diputación, y todo el funcionamiento de los mismos se ajusta a la práctica de las Bibliotecas Populares. En los puntos de destino permanecen de dos a cuatro días, según la barriada, hasta comenzar de nuevo el ciclo. Han tenido amplia resonancia popular».⁹²

De la tasca d'aquests dos bibliobusos a Barcelona també se'n feia ressò *La Vanguardia* el dia de Sant Jordi i en destacava la important col·lecció que posaven a l'abast dels usuaris: «Cuando empezaron a funcionar, hace varios años, se las dotó cerca de dos mil volúmenes. Actualmente esta cifra se encuentra ampliamente superada, ya que atienden a más de cien personas todos los días y el fondo de rotación —se prestan los libros por un mes— sobrepasa los 4.000 tomos. Sus principales clientes pertenecen a la clase media y trabajadora».⁹³

En aquests anys trobem al mateix diari informació sobre un bibliobús que havia de donar servei a la zona turística de Salou recurrent, concretament, els «campings» i els llocs de concentració turística.⁹⁴ Aquesta iniciativa, de la qual no hem pogut trobar més informació, posa en evidència que el bibliobús era una molt bona eina al servei de la promoció de la lectura i, també, un molt bon vehicle de propaganda i difusió del propi servei bibliotecari.

Aquesta necessitat de promoció del servei també la testimonia Aurora Diaz Playa en un article de l'any 1965 i on destaca el paper dels bibliobusos que descriu «como el milagro del

⁹¹ *La Vanguardia*, 11 de Marzo de 1953, p. 15.

⁹² *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, año IX, núm. LIV (Abril-Junio 1960), p. 44.

⁹³ *La Vanguardia*, 23 de Abril de 1963, p. 29.

⁹⁴ *La Vanguardia*, 28 de Agosto de 1964, p. 16 i *La Vanguardia*, 30 de Agosto de 1965, p. 17.

pan y de los peces. Que una biblioteca de apenas 6 m² pueda abastecer 12 hectáreas de terreno urbano es algo que se explica únicamente por la fuerza de la motorización». De l'article, és especialment interessant veure com han augmentat les col·leccions: el primer vehicle que a l'inici tenia una col·lecció de 1.500 volums ja es presenta amb 6.500 volums per abastir de llibres la zona occidental, des de l'Hospitalet fins a Sant Joan Despí i el segon, que va néixer amb una col·lecció major (de 2.000 volums), ja en té 4.500 per cobrir la zona oriental, des d'Horta fins a la Verneda. En aquests primers bibliobusos ja podem veure la mobilitat dels usuaris, que adapten l'ús a les seves necessitats, i no sempre acudeixen a la mateixa parada: «Lo bonito de este servicio es que, al tener bien visible el itinerario a seguir, muchos lectores no esperan al mes de plazo que tienen para leer el libro, y al terminarlo, acuden a otra de las etapas marcadas para obtener un nuevo préstamo. En realidad el bibliobús viene a ser una especie de "alegría que pasa" en cada barrio».⁹⁵

Aurora Diaz Plaja, amb la seva total implicació professional, utilitza tots els mitjans al seu abast per fer difusió del servei i torna a publicar a *La Vanguardia*, l'any 1968, amb motiu del cinquantenari aniversari de les biblioteques populars de Barcelona i la seva província, un article en el qual fa un repàs de la creació de biblioteques en aquest període i de la manca de coneixement que els habitants, sobretot de Barcelona, en tenen. En aquest article és interessant el paper que atorga als bibliobusos, com a creadors de comunitat lectora, despertant l'interès i generant hàbit lector, dos elements que situa com a justificants de la segona biblioteca inaugurada aquell mateix any i de la qual diu «[...] ya en su inauguración vimos cómo el pueblo participaba del acontecimiento. No en vano se halla precisamente en donde el «bibliobús» número 1 ha plantado la semilla, lectora durante muchos años en su visita mensual que es, justamente, la de la mitad de su recorrido en la zona oeste de la ciudad».⁹⁶

Una nota a banda mereix la campanya que, pocs anys després, durant els anys 70, posava en marxa Òmnium Cultural, entitat creada l'any 1961 per a la promoció de la llengua i cultures catalanes. Una iniciativa singular a imitació de la que als anys 30 havia engegat l'Agrupación de Editores Españoles i que hem comentat a l'apartat 3.3.1 Antecedents dels bibliobusos a Espanya. En aquest cas, Òmnium equipa un camió per fomentar la venda de llibres i discs en català que, si tenim en compte el que publica la premsa en aquell moment, tingué un gran èxit de públic i de vendes: «Dos meses ha desde la puesta en marcha de esta interesante experiencia, que está alcanzando singular éxito allí donde han llegado los servicios de este instrumento de cultura en ruta».⁹⁷ o de la valoració que en fa la Nadala que l'entitat publica l'any 1975 amb motiu de la celebració dels 5 anys de la campanya amb unes

⁹⁵ *La Vanguardia*, 23 de Abril de 1965, p. 10.

⁹⁶ *La Vanguardia*, 25 de Enero de 1968, p. 40.

⁹⁷ *La Vanguardia*, 10 de Junio de 1970, p. 38.

xifres de vendes molt rellevants.⁹⁸ Tot i que amb objectius diferents, s'evidenciava l'interès i l'adaptabilitat d'un vehicle d'aquestes característiques per acostar la cultura a la ciutadania.

L'any 1973 s'inaugura la *Biblioteca Móvil número 3* que fou el bibliobús de la zona de Berga, el primer considerat un bibliobús rural. Un quart bibliobús s'afegeix als altres ja existents però, segons les notícies que hem pogut localitzar, sense un itinerari fix.⁹⁹

Fotografia 19 Bibliobús de Berga de la Diputació de Barcelona. Font: Viquipèdia

En resum, el període franquista es tanca amb dos bibliobusos i vuitanta biblioteques a la província de Barcelona (Estivill, 2013) a les quals cal sumar les que depenen de les altres diputacions i les biblioteques provincials. Els dos bibliobusos són el segon i tercer inaugurats ja que el primer havia estat retirat per la seva antiguitat. Pel que fa al nombre de biblioteques fixes el nombre no és coincident amb el que recull Carme Mayol (2005) que comptabilitza noranta-set biblioteques en aquest mateix moment a la Xarxa de la Diputació de Barcelona.

3.3.3.2 Legislació

Un cop recuperada la democràcia, l'any 1978 s'inicia una nova etapa, amb l'aprovació de la constitució i amb l'estatut d'autonomia de l'any 1979 que atorga a la Generalitat, a l'article 6, la competència exclusiva en matèria de biblioteques i que traspasa la gestió de les biblioteques públiques de titularitat estatal a la Generalitat de Catalunya.

⁹⁸ *L'Excursionisme a Catalunya: 1876-1976*. [Barcelona]: Fundació Carulla-Font, 1975. p. 7-8. Accessible a: http://www.fundacioncarulla.cat/sites/default/files/nadala/Nadala_1975_L%C2%B4excursionisme%20a%20Catalunya.pdf.

⁹⁹ *La Vanguardia*, 27 de Septiembre de 1974, p. 27. La notícia destaca: "Seguiremos en esta campaña de difusión de Bibliotecas Populares por toda la provincia y próximamente se inauguraran otras en Santa Coloma de Gramanet, Sabadell y Santa Coloma de Cervelló. Disponemos también de cuatro servicios de Bibliobús, dos dedicados a la ciudad de Barcelona, otro a la comarca de Berga y un cuarto de itinerario no fijo."

L'any 1981 s'aprova la *Llei 3/1981, de 22 d'abril, de Biblioteques* que es publica al DOGC núm. 123 del 29 d'abril. Aquesta llei estableix al capítol 8, entre d'altres, que la Generalitat ha d'establir convenis amb els municipis de més de cinc mil habitants per tal de crear i de mantenir biblioteques obertes al públic, d'acord amb la reglamentació existent; que la Generalitat de Catalunya ha de vetllar perquè en les ciutats de més de trenta mil habitants s'estableixin serveis bibliotecaris descentralitzats, com també perquè no hi hagi cap comarca sense una biblioteca pública, com a mínim; i, finalment, proposa les biblioteques mòbils com una de les alternatives de servei que s'ha d'oferir als municipis amb una població de menys de 5.000 habitants. El servei també es pot oferir a través de biblioteques filials, però, en un o altre cas, seran biblioteques a càrrec de la Generalitat tot i que, en el cas de biblioteques filials, estableix la necessitat de redactar un conveni previ amb el municipi.¹⁰⁰

Complementant la llei de l'any 1981, tres anys més tard, el 1984, es publica el volum I de les *Normes per a Biblioteques Públiques a Catalunya* que, seguint les pautes de l'IFLA de l'any 1977, fixa les condicions mínimes de les biblioteques públiques per ser l'«instrument al servei de l'ensenyança, de la cultura, de la informació i del lleure a l'abast de tothom» (p. 9). Així, doncs, fixa els requisits pel que fa a espais, personal, fons bibliogràfic i serveis segons la tipologia i el nombre d'habitants. En aquest primer volum, les biblioteques mòbils no apareixen a la terminologia -tot i que sí que es defineixen «Biblioteca Filial» o «Centre de Lectura»- però sí que es proposen com a *Serveis especials* per a les poblacions amb menys de 1.000 habitants, que també poden ser ateses amb lots de 250 llibres. Les normes recomanen que el servei mòbil transporti un mínim de 3.000 llibres i sigui atès per dues persones, un bibliotecari i un xofer.

El volum II de les *Normes per a Biblioteques Públiques a Catalunya*, que completa el volum anterior, es publica l'any 1991. En aquest volum es posa èmfasi en els bibliobusos urbans seguint el que les «noves orientacions internacionals refermen el paper d'aquest servei mòbil, tot adjudicant-li una feina de suport a zones desassistides i amb poca tradició lectora». (p. 31). A més, es reforça el vincle del bibliobús amb una Central, que li ha de proporcionar un accés immediat al seu fons, préstec de tota mena de material i una promoció moderna i constant dels seus objectius. El bibliobús ha de tenir, a més, accés a un fons ampli en un magatzem constantment renovat.

L'any 1993 es redacta i aprova, amb el consens de tots els grups parlamentaris, una nova llei de biblioteques que pretén respondre a una situació territorial i administrativa significativament diferent a l'existent l'any 1981, data de la llei anterior.¹⁰¹ En aquell moment, la llei tenia la voluntat de «fer un plantejament global, per tal de corregir l'actual desequilibri

¹⁰⁰ LLEI 3/1981, de 22 d'abril, de biblioteques. «Els municipis de menys de cinc mil habitants han de ser atesos per un servei de biblioteques mòbils o biblioteques filials a càrrec de la Generalitat. En aquest darrer cas, s'ha d'establir un conveni previ amb el municipi». (Capítol II. Les biblioteques públiques i les de servei públic. Article 8, apartat 3, p. 371.

¹⁰¹ LLEI 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya (DOGC núm. 1727, de 29.3.1993).

en els serveis bibliotecaris del país. Cal definir, doncs, un sistema que relacioni la totalitat de la infraestructura bibliotecària, i hi incorpori també els centres de titularitat estatal que són gestionats per la Generalitat». Aquesta no és únicament una llei de biblioteques sinó que incorpora la idea de "sistema", més enllà de la Biblioteca de Catalunya i les biblioteques públiques, i es fixa com a objectiu «establir les bases i les estructures fonamentals necessàries per a la planificació, la creació, l'organització, el funcionament i la coordinació del Sistema Bibliotecari de Catalunya, i també garantir uns serveis que facilitin el funcionament de les biblioteques, a partir del dret dels ciutadans de Catalunya a la lectura i a la informació públiques, arreu del territori».

Aquesta llei de biblioteques, d'acord amb la *Llei 8/1987, de 15 d'abril, Municipal i de Règim Local de Catalunya*, assigna als municipis la competència de «Crear, regular, organitzar i gestionar les biblioteques de titularitat municipal, d'acord amb les normes establertes per llei o per reglament i d'acord amb el Mapa de la Lectura Pública» i de «Coordinar i promoure la lectura pública en el municipi» (Article 39, apartat a i b). D'altra banda, aquesta competència d'abastir de serveis als municipis amb menys de 5.000 habitants es traspasa a la comarca que haurà d'«Organitzar els serveis bibliotecaris mòbils que siguin necessaris» (Article 40b). Els serveis bibliotecaris mòbils es defineixen a l'article 36 i s'entenen com a part del Sistema de Lectura Pública, en tant que passen a dependre d'una biblioteca central comarcal o d'una biblioteca central urbana amb la finalitat d'oferir el servei de lectura pública en zones on no hi ha un punt de servei estàtic. És, en aquest sentit, una estructura territorial en la qual els bibliobusos completen, com una biblioteca més, el servei que s'ofereix als ciutadans. Aquesta és una característica significativa i un punt fort que s'analitzarà més endavant. Els bibliobusos queden, doncs, assignats com a serveis a municipis de menys de 5.000 habitants juntament amb les biblioteques filials. Finalment, el Mapa de Lectura Pública, que es publica 10 anys més tard, estableix les biblioteques filials per a municipis d'entre 3.000 i 5.000 habitants i els bibliobusos per a municipis entre 300 i 3.000 habitants.

L'any 1999 es publica el Decret sobre els serveis i el personal del Sistema de Lectura Pública de Catalunya¹⁰² que distribueix l'assignació de responsabilitats entre les administracions de la manera següent: atorga a les diputacions provincials la prestació dels serveis bibliotecaris mòbils, quan el seu abast sigui supracomarcal (Article 2.3, apartat e) i als consells la gestió de les funcions de comarcalitat de les biblioteques centrals comarcals, entre les que es troben la gestió dels serveis bibliotecaris mòbils quan aquests siguin d'àmbit supramunicipal (Article 3.2, apartat g).

¹⁰² *DECRET 124/1999, de 4 de maig, sobre els serveis i el personal del Sistema de Lectura Pública de Catalunya* (DOGC núm. 2885, de 10.5.1999).

3.3.3.3 Situació actual

L'any 1978, com hem pogut veure, a Catalunya hi havia en funcionament dos bibliobusos, tots dos a la província de Barcelona i prestant servei a la zona de Barcelona ciutat i de Berga.

Aviat, però, cap a l'any 1981, es comencen a trobar notícies que anuncien un bibliobús per a les àrees rurals del Pirineu. Finalment, l'any 1982 es signa un conveni entre el Servei de Biblioteques del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat i vuit municipis de Lleida. El bibliobús Pere Quart, que rep aquest nom en honor a Joan Oliver, un dels xofers del bibliobús del Servei de biblioteques del Front durant la guerra civil, comença a funcionar durant el juliol d'aquell mateix any i fa un primer període de servei amb un recorregut total de 372 quilòmetres per les comarques dels Pallars Jussà i l'Alta Ribagorça durant els primers vint dies de cada mes fent a cada municipi parades de dos dies i mig per poder fer el préstec.¹⁰³

Sis anys més tard de l'inici del recorregut del Pere Quart, l'any 1988, comença a circular el bibliobús Garrigues-Segrià, el segon vehicle de la província de Lleida que cobreix el servei a diversos municipis d'aquestes comarques. Aquest segon vehicle va ser cedit pel Ministerio de Educación, Cultura y Deporte al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

La importància del servei del bibliobús es fa palesa a la premsa. L'any 1991, Baltasar Porcel en parla a una columna de *La Vanguardia* en la qual repassa algunes impressions dels seus viatges per França: «Porque se trata de estimular al lector de que esta "revolución cultural" sea auténtica, es decir, se extienda por abajo y desde allí presione. Un ejemplo, ya emblemático en Francia, lo encarna la Bibliothèque Centrale de Prét, del departamento del Ardèche, uno de los de Rhône-Alpes. Desde Privas, la capital, una modernísima biblioteca de préstamo distribuye sus bibliobuses por más de 300 pueblos de montaña, con unos 250 mil habitantes, orquestando un auténtico "furor de leer", como se llama su programa».¹⁰⁴

L'any 1994 es renova el vehicle de la zona de Berga, que rep el nom de Pedraforca. La inauguració del nou bibliobús s'aprofita per revisar la ruta i reformular el servei: “després d'avaluar les necessitats reals de la població, es va replantejar el servei, tant pel que respecta

¹⁰³ A *La Vanguardia*, 18 de Noviembre de 1981, p. 25 hi trobem una notícia que avança la inauguració del bibliobús però la millor crònica és el diari fet pel primer conductor d'aquest vehicle, Pep Quintana i Riera, que amb el títol *Tres-cents setanta-dos quilòmetres culturals* va editar Història i cultura del Pallars l'any 1985. L'autor, amb un estil amè i interessant, explica les experiències d'aquests primer viatges i la resposta i l'acollida que va rebent a cada municipi. Crida l'atenció com moltes de les sensacions que explica es repeteixen, quasi literalment, als testimonis del personal dels bibliobusos actuals. En destaquem la importància que Quintana dóna a la implicació de l'alcalde en la rebuda del bibliobús ja que en alguns s'anuncia l'arribada del bibliobús a través del pregó o en d'altres s'ementa com un element diferenciador de la festa major que comença; o els inconvenients de la parada, si aquesta no està al centre de la població o, finalment, els problemes que suposa qualsevol indisposició. Quintana en comenta molts d'altres però aquests permeten veure la vigència que comentàvem.

¹⁰⁴ *La Vanguardia*, 14 de Noviembre de 1991, p. 27.

a les rutes com al disseny i les condicions del vehicle. Aquesta reflexió va fer cobrar més consciència del paper que els bibliobusos podien arribar a tenir com a factor reequilibrador de les desigualtats territorials». (Montserrat; Ventura, 2004: 14). Aquesta revisió també fa veure la necessitat d'una reflexió més àmplia, raó per la qual s'elabora, l'any 1995, un Pla de bibliobusos del Servei de biblioteques de la Diputació de Barcelona que assegurí una «alternativa bibliotecària a les poblacions de menys de 3.000 habitants que no tenen obligació ni mitjans per mantenir una biblioteca fixa actualitzada. L'objectiu era oferir unes possibilitats d'accés al coneixement, a la cultura, al pensament, al lleure i a la informació similars a les que oferien les biblioteques estables de les poblacions grans. El Pla preveia la dotació de 9 bibliobusos per donar servei als municipis entre 400 i 3.000 habitants i un pressupost de 490 milions de pessetes en 10 anys». (Montserrat; Ventura, 2004: 11).

A partir d'aquest any, la flota de vehicles a la província de Barcelona va creixent de manera permanent. L'any 1995 s'inaugura el Bibliobús El Castellot, que donarà servei a la zona de Vilafranca del Penedès. Dos anys més tard, el 1997, comencen a prestar servei dos vehicles més, el Bibliobús Montau, que permet ampliar el servei de El Castellot a la zona de Vilafranca del Penedès i el Bibliobús Guillerries, a la zona de Vic. El 1998 s'afegeix un segon vehicle a la zona de Vic, el Bibliobús Tagamanent, i el Bibliobús Montserrat a la zona d'Igualada. El 2001 entren en funcionament dos nous vehicles, el Bibliobús Cavall Bernat a la zona de Manresa i el Bibliobús La Mola, a la zona de Terrassa. L'any 2002, amb la inauguració del Bibliobús Montnegre que prestarà servei als municipis de la zona de Granollers, es tanca la previsió del Pla de bibliobusos fet amb l'objectiu de garantir uns serveis bibliotecaris de qualitat a les poblacions amb menys de 3000 habitants. Aquests bibliobusos, integrats a la Xarxa Municipal de Biblioteques i mantinguts per la Diputació de Barcelona exigeixen una contrapartida per part dels ajuntaments que queda fixada en un conveni. Els ajuntaments han de facilitar el punt d'accés a l'electricitat, han de senyalitzar la parada per garantir que el bibliobús pot parar on li toca sense dificultats i han d'assegurar que les activitats del bibliobús formen part de la política cultural i educativa del municipi. A més, els bibliobusos s'entenen com una peça més de la xarxa bibliotecària del territori a la qual estan vinculats orgànicament i, si és possible, també físicament. En aquest sentit, la Diputació de Barcelona els garanteix el suport pel que fa, entre d'altres, a personal, fons documental, organització del funcionament tècnic, activitats i difusió.¹⁰⁵ Després de la inauguració del bibliobús Montnegre les actuacions del Servei de biblioteques de la Diputació de Barcelona van dirigides a millorar els serveis, les rutes a través de l'anàlisi i l'avaluació de les dades i del treball en xarxa que destacàvem.

¹⁰⁵ D'una banda, els bibliobusos estan adscrits a una biblioteca central de zona amb la qual gestionen el préstec interbibliotecari, comparteixen el personal itinerant i de la qual reben suport pel que fa a reunions de treball i intercanvi d'informació (Montserrat; Ventura, 2004: 23). D'altra banda, sempre que ha estat possible s'ha intentat que els bibliobusos tinguessin l'aparcament en el mateix edifici de la biblioteca a la qual estan vinculats per tal d'afavorir, precisament, aquestes gestions. Això, però, "no ha sido posible en la mayoría de casos por problemas de acceso hasta los edificios o por falta de espacio para tener el garaje dentro de la biblioteca. Pero en todo caso no se encuentran muy lejos de estas bibliotecas." (Ventura; Montserrat, 2005: 3).

Pel que fa als bibliobusos de Lleida, l'any 1995, el bibliobús Pere Quart revisa també la seva ruta ampliant el servei a municipis de la comarca del Pallars Sobirà. L'any 2001 es renova el bibliobús Garrigues-Segrià que dona servei a aquestes comarques de la província de Lleida. Com detallen Moncasí i Palomera (2004) a la comunicació presentada al II Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas celebrat a Salamanca, el nou vehicle incorpora millores que permeten oferir un servei equivalent al de les biblioteques estables. El nou vehicle és accessible a persones amb mobilitat reduïda a través d'una rampa elevadora, permet una nova distribució dels materials, té sistema de climatització i incorpora un equip audiovisual, amb monitor, reproductor de vídeo i reproductors de CD i DVD a més de dos ordinadors amb accés a Internet i eines ofimàtiques. Aquest vehicle però, a diferència de la resta de bibliobusos de Catalunya i d'Espanya, però en la línia d'altres que presten servei a altres països, incorpora una peça hidràulica que s'obre lateralment i que permet l'ampliació de l'espai interior fins a un terç més respecte el total. En un territori amb temperatures força extremes, la possibilitat d'oferir més l'espai interior millora la capacitat d'acollida d'usuaris i la circulació i, alhora, augmenta la possibilitat d'organitzar activitats a l'interior. El nou bibliobús incorpora, a més, un equip de comunicació via satèl·lit que permet automatitzar i integrar tota la gestió dels tràmits, a més, d'incorporar el servei de consulta a internet. D'aquesta manera, el nou vehicle responia a una mancança dels municipis que, en alguns casos, no tenen una cobertura telefònica estable i permanent i, d'aquesta manera, garanteix la prestació de tots els serveis amb la màxima autonomia. L'any 2006 fou el Pere Quart qui va renovar el vehicle amb un de les mateixes característiques.

Com podem veure, el desenvolupament del bibliobusos és territorialment molt poc equilibrat ja que, més enllà de les mancances que es puguin donar a les províncies de Barcelona i Lleida, que després analitzarem en detall, podem observar que els municipis de Girona i Tarragona no ofereixen cap tipus de servei mòbil. Probablement, amb la voluntat de pal·liar aquestes diferències, l'any 2005 el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya presentava, en el marc del 2º Congreso de Bibliotecas Móviles, que aquell mateix any va tenir lloc a Barcelona, el *Pla de bibliobusos 2006-2013*. El Pla, a partir d'una molt completa anàlisi de la situació i de les necessitats futures, es fixava l'objectiu de garantir l'accés al Sistema de Lectura Pública als habitants de municipis entre 300 i 3000 habitants. A més, el Pla destacava la voluntat d'organitzar els serveis bibliotecaris existents i de potenciar la cooperació entre les diverses institucions implicades. Es tractava d'un pla ambiciós que establia, i justificava, la necessitat de 34 vehicles per prestar servei a 468 municipis a tot Catalunya a través d'11 bibliobusos a la província de Barcelona (9 dels quals ja existien), 7 a la de Girona, 9 a Lleida (2 dels quals ja existien) i 7 a Tarragona. Malauradament, i malgrat les mancances que s'evidenciaven en la prestació de serveis sobretot a les províncies de Girona, Lleida i Tarragona, el Pla no es va desenvolupar. En el moment de la seva elaboració Assumpta Bailac era la Directora General de Cooperació Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i, probablement, l'ànima d'aquell projecte. Posteriorment ella mateixa ha qualificat aquesta com una de les accions necessàries per millorar el sistema de lectura pública del nostre país: «Pel que fa a l'estructura del mapa, desplegar el servei de bibliobusos per a tot el territori, amb la implicació de l'administració

local i autonòmica, actualitzant el Pla de bibliobusos i els acords marc definits l'any 2006. És l'única via per oferir un servei de qualitat als municipis de menys de 3.000 habitants en el marc del Sistema bibliotecari». (Abadal; et al., 2015: 19). No s'ha pogut localitzar cap evidència de que les accions que s'establien es duguessin a terme tot i que es van fer presentacions a alguns Consells Comarcals, amb els alcaldes implicats, on es van posar en evidència els problemes que suposava la proposta. El Pla, doncs, va morir fins i tot abans de néixer sense cap repercussió posterior i sense implicar cap canvi en el servei ja existent.

És possible que algunes de les dificultats per posar en marxa un projecte d'aquesta magnitud vinguessin generades per la necessitat de crear i mantenir línies de cooperació entre les administracions implicades, això és, la Generalitat, les Diputacions, els Consells comarcals i, finalment, els Ajuntaments amb les seves corresponents partides pressupostàries. De tota manera, cal destacar el nivell de detall que es fa en el Pla i que permet tenir un primer document de treball per a la possible implantació futura d'un servei d'aquestes característiques.

El Pla, com dèiem, no va tenir cap tipus de repercussió pel que fa a l'elaboració i actualització del Mapa de la Lectura Pública ja que, en cap de les revisions posteriors, es van introduir les propostes que s'havien treballat. El darrer Mapa de la Lectura Pública de Catalunya aprovat per acord de govern 107/2014 suposa la revisió de l'edició anterior del 2008 que, al mateix temps, havia revisat el primer Mapa que s'havia publicat l'any 2003. En la darrera versió de l'any 2014, a l'apartat 5, quan es presenten els diferents tipus de punts de servei, s'afirma «En relació a l'àmbit urbà [els bibliobusos] són especialment adequats per atendre barris perifèrics, àrees de creixement demogràfic, àrees de concentracions demogràfiques temporals. En relació a l'àmbit comarcal són especialment adequats per atendre municipis de menys de 3.000 habitants que no compten amb servei de lectura pública estable. La base de planificació que es considera raonable és la d'un servei bibliotecari mòbil o bibliobús per cada 15.000 habitants. De tota manera, a causa de la inexistència d'un pla de bibliobusos vigent, la present actualització del Mapa no inclou propostes d'actuació relacionades amb aquest model de servei bibliotecari» (Mapa de la Lectura Pública de Catalunya, p. 17). I això es fa evident quan es defineix el programa comarcal i, pel que fa als municipis fins a 3.000 habitants, s'esmenten els serveis bibliotecaris existents sense entrar en cap tipus de valoració. Tal i com especifica el Mapa «a l'espera de disposar d'eines teòriques i de planificació que permetin una correcta avaluació dels serveis més adients per a aquests municipis». (p. 29).

Una oportunitat perduda, malauradament, perquè una part important i difícil, l'anàlisi de la situació, ja estava feta i fixava un context magnífic perquè les administracions implicades poguessin posar-se a treballar.

Aquesta situació, que no podem valorar de positiva, sí que ha tingut en els darrers anys alguns canvis significatius a la província de Barcelona. El Servei de biblioteques de la Diputació de Barcelona publica, en el seu Pla d'actuació de l'any 2016, algunes línies d'actuació específiques per als bibliobusos orientades a millorar els serveis a través dels

resultats dels estudis d'usuaris, dels processos d'avaluació i de la implicació de les direccions.¹⁰⁶ El Servei planteja, a més, l'actualització del Pla de bibliobusos i la posada en marxa d'un nou vehicle. En aquest darrer cas, la creació d'aquest nou bibliobús -el Puigdon que s'inaugura l'any 2016- inclou millores i canvis respecte els vehicles en funcionament: presenta un interior més polivalent que es pot adaptar per fer activitats, amb mobiliari mòbil que pot quedar-se al magatzem o posar-se a l'exterior, amb una pantalla a la part del fons del bibliobús com a suport per a activitats diverses, amb ipads i amb màquina autopréstec. El bibliobús, a més, permet que hi viatgin tres persones de manera que a l'equip estable del bibliobús, un bibliotecari i un tècnic auxiliar/conductor, s'hi pot afegir un dinamitzador per a activitats sempre que es consideri pertinent. Dos bibliobusos ja existents, el Montserrat i el Montau, també han canviat de vehicle i n'han incorporat un amb característiques molt similars a les del Puigdon.¹⁰⁷

A la taula següent, es recullen els bibliobusos que actualment es troben en funcionament ordenats, segons l'administració de qui depenen i l'any d'inauguració del primer vehicle.

Generalitat de Catalunya ¹⁰⁸	Comarques ateses (municipis)
Bibliobús Pere Quart (1982; nou vehicle 2006)	Alta Ribagorça, Pallars Jussà, Pallars Sobirà (14 municipis)
Bibliobús Garrigues-Segrià (1988; nou vehicle 2001)	Garrigues, Segrià (22 municipis)

Diputació de Barcelona	Comarques ateses (municipis)
Bibliobús Pedraforca (1973; nou vehicle 1994)	Berguedà (12 municipis)

¹⁰⁶ El Pla és accessible a http://transparencia.diba.cat/sites/transparencia.diba.cat/files/public/node-fixers/gsb_pla_dactuacio_2016.pdf.

¹⁰⁷ El dia 16 de setembre de 2016 la Gerència de Serveis de Biblioteques va presentar el 10è bibliobús de la xarxa, el bibliobús Puigdon, que s'incorpora a les rutes ja existents. Aquest bibliobús passa a cobrir el servei de vuit municipis que ja rebien servei d'un altre bibliobús i incorpora vuit més que no tenien servei. Amb la inauguració d'aquest nou vehicle es reestructuren les rutes del Bibliobús Tagamanent i del Bibliobús Guilleries amb l'objectiu d'augmentar algunes freqüències de pas; alguns municipis que abans eren quinzenals passen a ser setmanals i alguns mensuals a quinzenals. Cal destacar que tots els municipis que tenien servei mensual (Perafita, Alpens, Vilanova de Sau i Rupit i Pruit) passen a tenir servei quinzenal. Aquest bibliobús va incorporar diversos canvis que l'adapten a les noves necessitats i que responen a les tendències que aquest tipus de servei està implantant als països que, pel que fa al servei bibliotecari, són un referent. Es planteja afegir en el futur mobiliari que permeti donar més visibilitat al bibliobús (ombrel·les, per exemple) i taules i cadires per fer lectura a l'exterior. Posteriorment, entre finals de l'any 2017 i principis del 2018, es van renovar els bibliobusos Montau i Montserrat amb dos vehicles de característiques similars al Puigdon. Aquest bibliobús és el primer de la Diputació de Barcelona, i de fet de tots els existents a Catalunya, que inclou un municipi de fora de la demarcació i és el resultat de la col·laboració amb la Diputació de Girona i l'Ajuntament de Viladrau. Aquest és un element remarcable pel repte que ha suposat per a totes les administracions implicades i pel model que hauria de poder ser imitat en projectes futurs.

¹⁰⁸ L'ordenació es correspon a la data d'inici del servei en aquestes rutes. Tot i que als vehicles s'han renovat i les rutes poden haver variat, ens ha semblat interessant destacar els anys d'inici per poder veure l'evolució dels equipaments.

Bibliobús El Castellot (1995)	Alt Penedès, Garraf (10 municipis)
Bibliobús Guillerries (1997)	Osona (10 municipis)
Bibliobús Montau (1997; nou vehicle 2017)	Alt Penedès, Garraf (12 municipis)
Bibliobús Montserrat (1998; nou vehicle 2018)	Anoia (12 municipis)
Bibliobús Tagamanent (1998)	Osona, Vallès Oriental (14 municipis)
Bibliobús Cavall Bernat (2001)	Anoia, Bages, Berguedà (13 municipis)
Bibliobús La Mola (2001)	Bages, Baix Llobregat, Vallès Occidental, Vallès Oriental (8 municipis)
Bibliobús Montnegre (2002)	Maresme, Vallès Oriental (11 municipis)
Bibliobús Puigdon (2016)	Lluçanès i Osona (10 municipis)

Taula 86 Bibliobusos i comarques ateses (per dependència administrativa)

3.3.3.4 Població atesa

En les taules que il·lustren la situació a Catalunya, s'ha diferenciat l'anàlisi de població no atesa entre municipis amb menys de 3.000 habitants que és la franja per a la qual la legislació autonòmica estableix els serveis mòbils i la franja per sota de 5.000 per tal de poder tenir elements de comparació similars amb altres províncies i comunitats autònomes d'Espanya.

Les províncies de Catalunya presenten la situació següent.¹⁰⁹ A Barcelona hi ha diversos municipis que, amb més de 3.000 habitants haurien d'oferir servei bibliotecari estable a través d'una biblioteca filial o una biblioteca local, i no presten el servei. Es troben en aquesta situació quatre municipis entre 3.000 i 4.000 habitants (Balenyà, Calaf, Castellbell i el Vilar i Santa Susanna), dos municipis entre 4.000 i 5.000 habitants (Sant Climent de Llobregat i Sant Pere de Vilamajor), un municipi entre 5.000 i 10.000 habitants (Lliça de Vall) i tres municipis que tenen entre 10.000 i 20.000 habitants (Argentona, Cubelles i Palau-solità i Plegamans). Per sobre dels 20.000 habitants tots els municipis estan atesos.

És la província que, per sota de 3.000 habitants, presenta una millor situació ja que els deu bibliobusos cobreixen les necessitats d'una bona part dels municipis d'aquesta franja. Les mancances es concentren en els municipis que tenen menys de 400 habitants (el 82,4% dels municipis no tenen cobert el servei) però, per contra, a la resta de municipis els percentatges són molt baixos (10,8%, 3,8% i 14,7% respectivament). Només un municipi duplica el servei amb la visita del bibliobús i l'existència de biblioteca fixa.

¹⁰⁹ En el cas de Catalunya l'anàlisi preferible hauria de ser en base a la divisió territorial que utilitza el Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya (Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona i Terres de l'Ebre), però no s'ha mantingut perquè les dades que s'extreuen del portal de *Biblioteques públiques espanyoles en cifres* de l'any 2015, que són les que s'han utilitzat per valorar totes les comunitats autònomes, ofereixen la informació per províncies. S'ha convingut, doncs, mantenir la informació presentada d'aquesta forma i només s'ha precisat Terres de l'Ebre quan s'ha pogut obtenir informació específica d'aquesta zona.

Barcelona	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	57	10	0	10	47	7.953
de 401 a 1.000	37	33	1	32	4	2.233
de 1.001 a 2.000	26	25	0	25	1	1.452
de 2.001 a 3.000	34	29	8	21	5	13.214
de 3.001 a 4.000	17	13	3	10	4	14.036
de 4.001 a 5.000	11	9	8	1	2	8.281
Total	182	119	20	99	63	47.169

Taula 87 Població atesa i no atesa a Barcelona. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Barcelona	5.542.680
Població no atesa -5.000 hab.	47.169
% població sense servei -5.000 hab.	0,85%
Població no atesa -3.000 hab.	24.852
% població sense servei -3.000 hab.	0,45%

Taula 88 Població sense servei a Barcelona. Font: elaboració pròpia

A Girona hi ha diversos municipis amb més de 3.000 habitants que no tenen biblioteca filial o local. Es troben en aquesta situació tres municipis entre 4.000 i 5.000 habitants (Quart, Riells i Viabrea i Sant Julià de Ramis) i un municipi entre 5.000 i 10.000 habitants (Vilafant).

A més, el fet que no hi hagi cap bibliobús fa que el servei a municipis amb menys de 3.000 habitants presenti unes mancances molt importants. Cap municipi per sota dels 400 habitants rep servei de biblioteca pública i de la resta de les franges només reben servei un 10% aproximadament dels municipis (3,4%, 10,7% i 14,3% respectivament).

Girona	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	72	0	0	0	72	16.964
de 401 a 1.000	59	2	2	0	57	37.520
de 1.001 a 2.000	28	3	3	0	25	34.753
de 2.001 a 3.000	14	2	2	0	12	28.518
de 3.001 a 4.000	10	7	7	0	3	10.860
de 4.001 a 5.000	4	4	4	0	0	0
Total	187	18	18	0	169	128.615

Taula 89 Població atesa i no atesa a Girona. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Girona	753.576
Població no atesa -5.000 hab.	128.615
% població sense servei -5.000 hab.	17,07%
Població no atesa -3.000 hab.	117.755
% població sense servei -3.000 hab.	15,63%

Taula 90 Població sense servei a Girona. Font: elaboració pròpia

En el cas de Lleida hi ha diversos municipis que, amb més de 3.000 habitants haurien d'oferir servei bibliotecari estable a través d'una biblioteca filial o una biblioteca local, i no presten el servei. Aquesta és la situació de dos municipis entre 3.000 i 4.000 habitants (Alcoletge i Rosselló), un municipi entre 4.000 i 5.000 habitants (Torrefarrera) i un municipi entre 5.000 i 10.000 habitants (Almacelles). Malgrat que els dos bibliobusos de Lleida permeten donar servei a trenta-sis municipis de menys de 3.000 habitants, aquests només representen el 17,3% dels 208 municipis d'aquestes dimensions. L'anàlisi de les dades posa en evidència que són els municipis més petits els més afectats per la manca de servei: el 82% dels municipis més petits, el 65% de municipis entre 401 i 1.000 habitants, el 72% entre 1.001 i 2.000 i, finalment, el 35,7% dels municipis entre 2.001 i 3.000 habitants. Només un municipi duplica el servei amb la visita del bibliobús i l'existència de biblioteca fixa.

Lleida	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	105	18	0	18	87	16.420
de 401 a 1.000	60	21	9	13	39	25.373
de 1.001 a 2.000	29	8	3	5	21	30.767
de 2.001 a 3.000	14	9	9	0	5	13.348
de 3.001 a 4.000	6	4	4	0	2	6.404
de 4.001 a 5.000	1	0	0	0	1	4.630
Total	215	60	25	36	155	96.942

Taula 91 Població atesa i no atesa a Lleida. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Població Lleida	434.041
Població no atesa -5.000 hab.	96.942
% població sense servei -5.000 hab.	22,33%
Població no atesa -3.000 hab.	85.908
% població sense servei -3.000 hab.	19,79%

Taula 92 Població sense servei a Lleida. Font: elaboració pròpia

En el cas de Tarragona, hi ha diversos municipis que, amb més de 3.000 habitants haurien d'oferir servei bibliotecari estable a través d'una biblioteca filial o una biblioteca local, i no presten el servei. Aquest és el cas de nou municipis entre 3.000 i 4.000 habitants (Banyeres del Penedès, Camarles, Creixell, El Morell, L'Ampolla, La Bisbal del Penedès, La Pobla de

Mafumet, Móra la Nova i Santa Oliva), tres municipis entre 4.000 i 5.000 habitants (El Catllar, Els Pallaresos i L' Aldea) i quatre municipis entre 5.000 i 10.000 habitants (Alcover, Altafulla, La Canonja i Roda de Berà). Per sota de 3.000 habitants, els municipis presenten unes mancances molt importants: cap municipi per sota dels 400 habitants té servei bibliotecari i, tampoc, el 95,7% dels municipis entre 401 i 1.000 habitants, el 73,1% dels de 1.001 als 2.000 i el 71,4 dels 2.000 als 3.000 habitants. Tarragona és, sens dubte, la província que presenta unes dades més negatives pel que fa a municipis no atesos, independentment del nombre d'habitants que quedin afectats.

Tarragona	Municipis					Habitants
	Total	Amb punt de servei	Amb punt de servei fix	Amb punt de servei mòbil	Sense punt de servei	Sense servei
Menys de 400	50	0	0	0	50	10.311
de 401 a 1.000	47	2	2	0	45	27.687
de 1.001 a 2.000	26	7	7	0	19	25.527
de 2.001 a 3.000	14	4	4	0	10	24.414
de 3.001 a 4.000	13	4	4	0	9	30.380
de 4.001 a 5.000	3	0	0	0	3	13.058
Total	153	17	17	0	136	131.377

Taula 93 Població atesa i no atesa a Tarragona. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Tarragona	792.299
Població no atesa -5.000 hab.	131.377
% població sense servei -5.000 hab.	16,58%
Població no atesa -3.000 hab.	87.939
% població sense servei -3.000 hab.	11,09%

Taula 94 Població sense servei a Tarragona. Font: elaboració pròpia

La taula resum permet veure que la província més desatessa és Lleida, tant en municipis grans com petits, seguida de Girona i Tarragona. La província de Barcelona presenta un percentatge molt baix de població no atesa.

Població sense servei (% per províncies)	En municipis -5.000 hab.	En municipis -3.000 hab.
Barcelona	0,85%	0,45%
Girona	17,07%	15,63%
Lleida	22,33%	19,79%
Tarragona	16,58%	11,09%

Taula 95 Població sense servei per províncies a Catalunya. Font: elaboració pròpia

Població Catalunya	7.522.596
Població no atesa -5.000 hab.	404.103
% població sense servei -5.000 hab.	5,37%
Població no atesa -3.000 hab.	316.454
% població sense servei -3.000 hab.	4,75%

Taula 96 Població sense servei a Catalunya. Font: elaboració pròpia

En el cas de Catalunya hem volgut aprofundir més en l'anàlisi de la situació per poder valorar l'impacte de les mancances detectades tot vinculant-les a les característiques demogràfiques de cadascuna de les províncies.

La legislació a Catalunya determina que és obligatori disposar de biblioteques filials en tots els municipis entre 3.000 i 5.000 habitants i d'una biblioteca local als municipis més grans. Això fa que el dibuix i la distribució de biblioteques a cadascuna de les províncies sigui molt divers ja que, com es pot veure al r sobre d'aquesta xifra. Lògicament, la població dels municipis fa que la distribució d'aquestes biblioteques sigui desigual entre les províncies, un fet que té un fort impacte, sobretot quan aquestes biblioteques no existeixen.

Ventura i Montserrat (2004) ja posaven en evidència que la distribució dels ciutadans de la província de Barcelona no era gens homogènia, una situació que encara és més diversa quan es comparen les dades de les quatre províncies. Amb informació obtinguda del portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras* de l'any 2015, podem veure la situació següent:

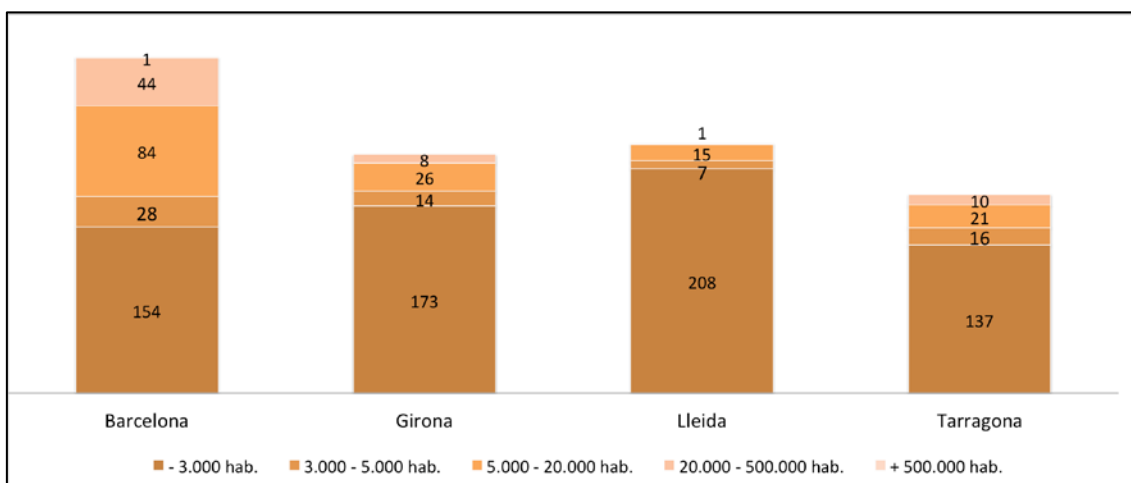
Població	Barcelona		Girona		Lleida		Tarragona	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Menys de 3.000 hab.	153.842	2,78	129.180	17,14	136.646	31,48	110.999	14,01
de 3.001 i 5.000 hab.	107.347	1,94	53.518	7,10	24.441	5,63	58.196	7,35
de 5.001 i 20.000 hab.	887.318	16,01	242.763	32,21	134.810	31,06	167.348	21,12
més de 20.000 hab.	4.394.173	79,28	328.115	43,54	138.144	31,83	455.756	57,52
Total	5.542.680		753.576		434.041		792.299	

Taula 97 Distribució de la població per municipis a cadascuna de les províncies.

Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Girona i Tarragona presenten una certa similitud en la distribució de la població. Aproximadament un 75% dels habitants d'aquestes províncies en concentren en municipis de més de 5.000 habitants i un 15% aproximadament en municipis amb menys de 3.000 habitants. Per contra, Lleida té un 62,9% de població en els municipis més grans però un 31,5% a municipis petits. Barcelona, com és previsible, té una distribució encara menys homogènia i un 95,3% es concentra en municipis més grans de 5.000 habitants i només un 2,8% viu a municipis petits. Curiosament, el desplegament de bibliobusos és molt gran a la província on menys població els ha de rebre.

Nombre de municipis per províncies a Catalunya

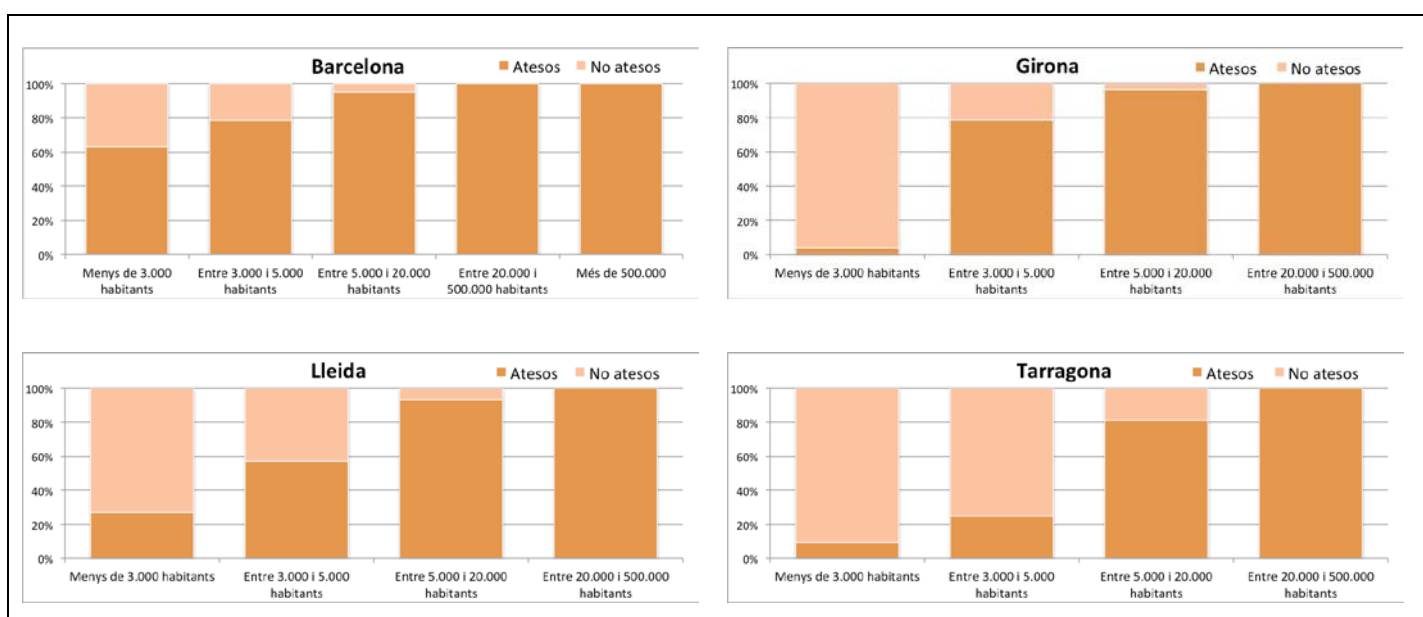

Gràfic 3 Distribució dels municipis per dimensions. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Coherent amb aquesta anàlisi, els resultats del nombre de municipis de cadascuna de les franges a les províncies que s'han recollit al gràfic 3 permeten veure que Lleida és la província que té el nombre més alt de municipis petits (208) i que, en canvi, Barcelona concentra 45 dels 64 municipis amb més de 20.000 habitants.

Uns darrers gràfics ens permeten visualitzar els desequilibris de servei a cadascuna de les províncies ja que s'han destacat els municipis per tipologia de població i, alhora, diferenciant si tenen cobert o no el servei.

Municipis de Catalunya amb servei bibliotecari i sense servei bibliotecari

Gràfic 4 Municipis amb servei bibliotecari i sense servei bibliotecari.

Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Tenint en compte aquestes dades, i el que fixa la llei del sistema bibliotecari, el percentatge de biblioteques que responen a uns estàndards de qualitat - dimensions, col·lecció, horaris i personal-, és molt menor a Lleida, per exemple, que té només 16 municipis amb una població superior a 5.000 habitants que Tarragona que en té 31 o Girona que en té 34. Això fa que els ciutadans d'aquest territori tinguin més lluny una biblioteca fixa ben equipada i, sovint, que a aquesta distància real s'hi sumin les dificultats de comunicació que sovint caracteritzen aquestes zones (amb menys transports i menys freqüència i amb una geografia i una meteorologia que augmenta les dificultats de moviment).

En alguns casos, la manca de servei planificat ha fet que els municipis desenvolupessin el seu propi punt de servei bibliotecari, en les condicions que les circumstàncies permetien (visió i/o voluntat política, recursos econòmics...). En d'altres casos, aquest interès ha fet que els municipis fessin evident la voluntat d'establir un punt de servei fix que cobrés, en part, l'absència del bibliobusos. En uns i altres casos, aquests punts de servei s'han intentat "normalitzar" amb un assessorament per part dels serveis centrals i assegurant un suport per part del bibliobús. És el que s'han anomenat *biblio@ccessos* o PILS (Punt d'Informació i Lectura) que s'han creat en alguns municipis de Lleida i Barcelona. En el cas de la província de Lleida (Moncasí; Reyes, 2006: 2) aquests equipaments són el resultat d'un estudi previ de la situació amb l'objectiu d'ordenar la prestació de servei creant, si és necessari, un punt de servei que complementi el servei que presta el bibliobús.¹¹⁰ Les propostes que es fan des dels serveis centrals de les dues províncies són significativament diferents, tot i que la implantació potser té més semblances del que inicialment podria pensar-se. Aquestes diferències inicials es deuen, probablement, a una realitat demogràfica diferent que com s'ha vist en les taules prèvies fa que la distribució de la població condiona les alternatives bibliotecàries que es proposen.¹¹¹

En aquesta línia, Cristina Montserrat (2009), responsable de bibliobusos del Servei de Coordinació Bibliotecària de la Diputació de Barcelona, destaca alguns punts febles que evidencien la conveniència de crear algun servei complementari com el *biblio@ccés*, per

¹¹⁰ Nati Moncasí, responsable de la Central de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya a Lleida, presenta els PILS dels municipis d'Albagés, l'Albi, Els Alamús, la Granja d'Escarp i el de la biblioteca escolar d'Artesa de Segre. D'aquests PILS que es presenten s'han pogut localitzar, sota denominacions diverses, la Biblioteca i punt TIC de l'Albi i la Biblioteca municipal de la Granja d'Escarp.

¹¹¹ En el cas de Lleida, Moncasí i Reyes (2006) proposen una oferta diferenciada per als municipis segons la seva població i per als de 300 a 800 habitants es pensa en un "lliure@accés", per als de 800 i 2.000 habitants en un *biblioespai* i de 2.000 a 3.000 habitants en un *biblioservei*. Aquestes propostes presentades l'any 2006 no s'han fet realitat d'una manera tan estandaritzada però sí que ha permès desenvolupar fórmules híbrides com, per exemple, un *lliure@accés* (prestatgeries que es poden situar en llocs concorreguts del poble) en motiu d'una activitat. En el cas de Barcelona, les característiques del *biblioaccés* pel que fa a la ubicació, a les dimensions, a l'equipament i als serveis mínims que ha d'oferir responen a una fórmula adaptada a la realitat de la província i com a resultat d'un estudi previ de les característiques d'aquests municipis i de l'avaluació dels serveis existents. (Omella; Ventura i Viladrich, 2006: 310-311).

compensar les limitacions del bibliobús: la freqüència del servei; les franges horàries de prestació; l'espai reduït; la velocitat lenta de les connexions i el nombre de professionals. Una darrera limitació, que sembla especialment significativa és el fet que el bibliobús no és un servei propi del municipi i això fa que aquest no el senti com a seu la qual cosa disminueix el seu nivell de compromís. El bibli@accés vol compensar aquestes debilitats amb un punt estable connectat al bibliobús, plantejat com un equipament molt versàtil amb característiques diverses segons les característiques del municipi i del responsable del centre però que tenen un compromís de col·laboració amb el bibliobús ja que la gestió del bibli@accés és municipal de qui depèn el personal que se n'ocupa i que el responsable de mantenir la relació amb el bibliobús. La tutela per part de la Diputació de Barcelona permet que aquests bibli@ccessos passin a formar part del sistema de lectura pública i, per tant, que: rebin assessorament i formació per part del director del bibliobús, tinguin una col·lecció bàsica d'obres de referència i revistes que es va actualitzant, disposin d'un espai i un mobiliari adequats i d'una dotació d'ordinadors amb accés a internet i amb programari d'ofimàtica instal·lat.¹¹²

En resum, els dos models (PILS i bibli@ccessos) coincideixen en la voluntat de respondre a una necessitat de la població donant una solució que respecti el model bibliotecari i mantingui un sistema ordenat i de qualitat.

A mode de conclusions d'aquest capítol, podem destacar com, en el cas de la província de Barcelona, tot i la seva sòlida implantació, el servei continua en creixement. Malauradament, per a la resta de províncies la valoració no és tan positiva ja que, pel que fa al nombre de serveis bibliotecaris mòbils, no hi ha hagut cap creixement des de l'any 1988. En tots els sentits, Catalunya va ser capdavantera en el desenvolupament d'una llei que l'any 1993 va projectar una mirada ambiciosa del servei però que no ha servit per garantir una prestació de serveis equitativa a tots els municipis, fonamentalment, de les províncies de Tarragona, Girona i Lleida.

La no execució del Pla de bibliobusos 2005 va ser una oportunitat perduda per garantir l'accés a la informació, a la formació, el lleure i la cultura a tots els habitants que viuen en municipis amb menys de 3000 habitants i respondre, així a un dret fonamental de les persones. Les millores i l'ampliació del servei que s'ha dut a terme des d'aleshores responen a l'interès d'algunes administracions i a l'aposta ferma dels seus responsables, però no a una planificació territorial més àmplia que hauria d'assegurar aquest dret a totes les

¹¹² Responen a aquest model els bibli@ccessos de Castellví de Rosanes, Monistrol de Montserrat i Sant Llorenç Savall vinculats al bibliobús La Mola; l'Estany, vinculat al bibliobús Cavall Bernat; Mediona, vinculat al bibliobús Montau; Vinyoles, vinculat al bibliobús Guilleries i Sant Iscle de Vallalta, vinculat al bibliobús Montnegre. La debilitat d'aquests punts de servei es posa en evidència amb la seva desaparició. Per exemple, el bibli@ccés d'Hostalets de Pierola que estava vinculat al bibliobús Montserrat, ha deixat de rebre el servei del bibliobús a l'espera de la inauguració d'una biblioteca fixa. D'altra banda, però, se n'afegeixen d'altres i l'Estany és un dels bibli@ccessos que s'ha incorporat amb el suport del bibliobús Cavall Bernat.

persones independentment del lloc on visquin. Es fa imprescindible una reflexió col·lectiva que permeti establir una política de país que vetlli per l'equilibri territorial i eviti la despoblació dels municipis petits amb una oferta de serveis de qualitat i amb propostes que ajudin als municipis a engegar accions concretes per mantenir i augmentar la població. El bibliobús té, en aquest sentit, una oportunitat perquè els municipis el valorin i l'utilitzin en el seu benefici.

3.3.4 Dades resum

A partir de l'anàlisi de la legislació de totes les comunitats autònomes en l'àmbit bibliotecari que hem fet en els capítols precedents, s'observa que la situació és molt diversa, com ho és també l'establiment de quin tipus de serveis han de rebre els municipis segons la seva població i, específicament d'interès per a aquesta investigació, la menció o no de serveis mòbils per fer-ho.

A continuació es resumeixen les especificitats que fixen les diferents lleis de les comunitats autònomes. S'hi inclou la terminologia utilitzada per referir-se als serveis mòbils i la tipologia de servei (urbà o rural) i la franja de població per a la qual es fixa aquest tipus de servei.

CCAA	Terminologia	Condicció del servei	Servei alternatiu	Població
Andalusia	Serveis bibliotecaris mòbils	Voluntari		-5.000 hab.
Aragó	Servei bibliotecari mòbil	No s'especifica	Accés als serveis bibliotecaris bàsics	-5.000 hab.
Astúries	Sense legislació			
Canàries	Sense legislació			
Cantàbria	Servei bibliotecari mòbil	No s'especifica		-5.000 hab.
Castella-la Manxa	Servei bibliotecari de caràcter mòbil	Obligatori	Biblioteca pública d'ús general	300-1.000 hab.
Castella i Lleó	No s'especifica	Obligatori	Pel mitjà que es consideri més oportú	-2.000 hab.
Catalunya	Serveis bibliotecaris mòbils	Obligatori		300-3.000 hab.
Comunitat de Madrid	Serveis bibliotecaris mòbils	Obligatori	Pot ser fix o mòbil	-5.000 hab.
Comunitat Valenciana	Servei bibliotecari mòbil	Obligatori	Centres de lectura pública fixos	+25.000 hab.
Euskadi	Serveis bibliotecaris mòbils	Obligatori	On no hi hagi servei fixe	-3.000 hab.
Extremadura	La llei no contempla els serveis mòbils per atendre cap de les poblacions.			
Galícia	Serveis bibliotecaris mòbils	Voluntari		-2.000 hab.
Illes Balears	Punts de biblioteca	Obligatori (fixos o mòbils)		-2.000 hab.
La Rioja	Biblioteques mòbils	Obligatori	Sala de lectura amb fons fixe i renovable	-2.000 hab.
Navarra	Servei mòbil	No s'especifica	Servei d'extensió bibliotecària	-1.000 hab.
Regió de Múrcia	Servei bibliotecari mòbil	Voluntari	Biblioteques filials	-5.000 hab.

Taula 98 Els serveis bibliotecaris mòbils a la legislació de les CCAA. Font: elaboració pròpia

Com hem pogut veure, la legislació actual que regula els sistemes bibliotecaris a cadascuna de les comunitats autònomes defineix un panorama molt divers. Les lleis redactades tenen característiques molt diverses i un nivell d'especificitat que acaba condicionant el servei que es presta. Els serveis mòbils són esmentats només a algunes lleis autonòmiques i el tipus de municipis als quals han de servir també és diferent, atenent a les característiques demogràfiques de cadascuna de les comunitats.

A nou de les disset comunitats autònomes els serveis mòbils apareixen com un possible equipament per a la prestació de servei. D'aquests, només un el contempla com a servei urbà. Aquest és el cas de la Comunitat Valenciana la llei de la qual estableix explícitament la possibilitat de serveis mòbils a municipis amb més de 25.000 habitants amb nuclis de població dispersos on no s'opti per establir serveis fixos.

En els altres vuit casos, Andalusia, Aragó, Castella-la Manxa, Catalunya, Galícia, La Rioja, Madrid i Múrcia es contempla explícitament el servei a través de serveis bibliotecaris mòbils. En el cas d'Andalusia, Aragó i Madrid el servei es planteja per a municipis amb una població inferior a 5.000 habitants i, en el cas de Catalunya, per a municipis amb menys de 3.000 habitants. En el cas d'Andalusia la llei estableix, a més, que la freqüència ha de ser, com a mínim, quinzenal. En el cas d'Aragó, Madrid i Múrcia es contempla, també, la possibilitat de disposar de serveis fixos en aquests municipis, a través de biblioteques filials. Castella-la Manxa també es troba en aquest grup i estableix serveis mòbils per als municipis entre 300 i 1000 habitants que no tinguin servei fix. A Galícia, com a La Rioja, es contemplen per a poblacions amb menys de 2.000 habitants.

Una menció a part mereix el cas de les Illes Balears ja que la legislació fixa el servei mòbil com una alternativa a municipis de menys de 2.000 habitants, tot i que el desenvolupament i la concreció dels mapes de lectura pública de Mallorca i Menorca no els contemplen.

A Castella i Lleó la llei no especifica el tipus de servei que cal oferir en els municipis amb menys de 2.000 habitants i estableix que s'ha d'establir el servei més oportú. És interessant observar com, sense una legislació que obligui a oferir aquest tipus de servei, s'ha optat pels bibliobusos com a mitjà més oportú per oferir el servei de lectura pública.

A Astúries i Extremadura el marc legal no esmenta els serveis mòbils. La situació a les Illes Canàries és significativament diferent perquè encara no existeix un marc legal que reguli el servei bibliotecari.

A Cantàbria, tot i que es menciona els serveis bibliotecaris mòbils com una manera de prestar el servei no s'especifica per a quin tipus de població. La llei del País Basc menciona els serveis mòbils com a possibilitat de servei tot i que no queden recollits en la darrera versió del Mapa de la Lectura Pública de l'any 2007. Una situació similar a Navarra la legislació de la qual menciona els serveis mòbils com a serveis d'extensió bibliotecària però tampoc els planifica en el Mapa de Lectura Pública.

L'anàlisi també permet veure una certa duplicitat de servei en alguns municipis menors de 5.000 habitants en les comunitats següents: 3 municipis a la Regió de Múrcia (37,5%), 11 a Madrid (11,9%), 5 a València (5,2%), 69 a Castella i Lleó (3,1%), 12 a Castella-la Manxa (1,4%) i 1 a Catalunya (0,1%).

Tot i l'aposta que moltes comunitats autònomes han fet i estan fent per oferir serveis bibliotecaris a municipis petits, la diferència d'oportunitats dels habitants d'aquestes poblacions és molt significativa. Només un 0,35% de persones que viuen en municipis majors de 5.000 habitants no tenen accés al servei de lectura pública i, en canvi, un 3,03% dels que viuen en municipis més petits queden desatesos. A la taula següent es recullen les xifres que il·lustren aquesta afirmació:

Espanya	Municipis		Habitants
	Total	Sense servei	Sense servei
Menys de 400	3.570	2.185	298.781
de 401 a 1.000	1.385	497	314.470
de 1.001 a 2.000	909	249	342.913
de 2.001 a 3.000	482	100	246.755
de 3.001 a 4.000	294	40	137.068
de 4.001 a 5.000	185	16	70.353
de 5.001 a 10.000	551	14	84.943
de 10.001 a 20.000	347	4	57.097
de 20.001 a 50.000	259	1	20.891
de 50.001 a 100.000	81	0	0
de 100.001 a 500.000	56	0	0
més de 500.000	6	0	0
Total	8.125	3.106	1.573.271

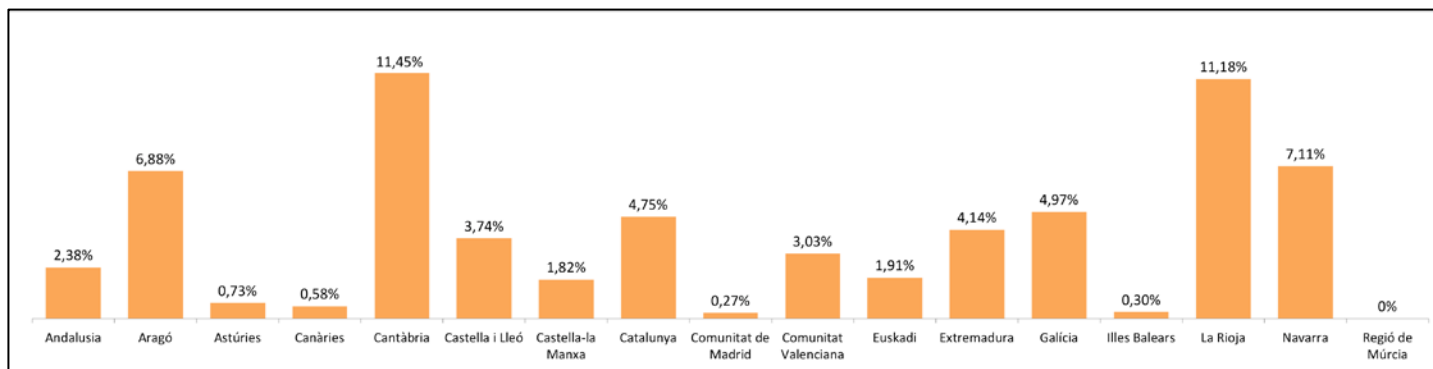
Taula 99 Població atesa i no atesa a Espanya. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Població Espanya	46.557.008
Població no atesa +5.000 hab.	162.931
% població sense servei +5.000 hab.	0,35%
Població no atesa -5.000 hab.	1.410.340
% població sense servei -5.000 hab.	3,03%

Taula 100 Població sense servei a Espanya. Font: elaboració pròpia

Si analitzem aquestes dades per comunitats autònomes podem veure que, no només el municipi determina les oportunitats sinó que també ho fa la comunitat.

Població no atesa per CCAA en municipis de menys de 5.000 habitants

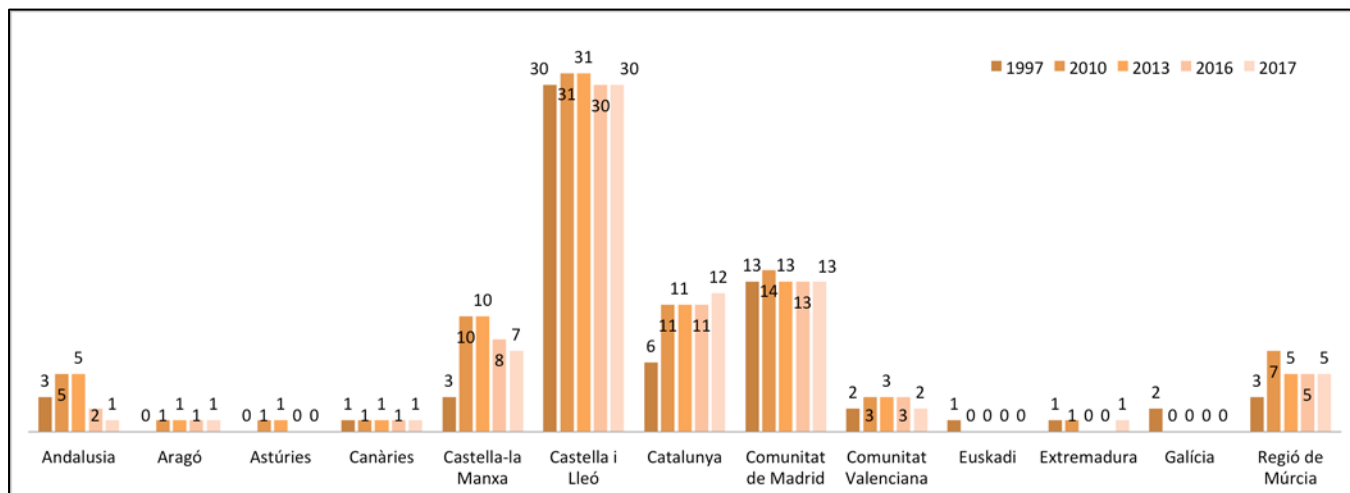
Gràfic 5 Població no atesa en municipis de menys de 5.000 habitants (any 2015). Font: elaboració pròpia

El gràfic permet veure que les comunitats autònomes on el percentatge de població no atesa és més gran són, precisament, les que no tenen cap tipus biblioteca mòbil: Cantàbria, La Rioja, Navarra i Aragó són les que tenen pitjors resultats. Les comunitats amb el servei més ben cobert són la Regió de Múrcia, la Comunitat de Madrid, Illes Balears i Canàries. Les dues primeres amb un nombre elevat de vehicles i les dues segones que han apostat per cobrir el servei amb biblioteques fixes.

La diversitat del servei també es fa evident si recollim el nombre actual de bibliobusos a Espanya i la seva evolució en els quasi darrers vint anys, fet a partir de les dades de 1997 i 2010 extretes de *Panorama de los bibliobusos españoles en 2010* (Soto, 2010) i que s'ha actualitzat amb la consulta de la pàgina d'ACLEBIM, la seu oficial de cadascuna de les administracions responsables d'aquests serveis i les dades publicades, per a l'any 2015, per Bibliotecas públicas españolas en cifras.

Les dades del gràfic 6 permeten veure una aturada en el creixement del nombre de vehicles a partir de l'any 2010 i una lleugera disminució durant els anys 2016 i 2017. De tota manera, no és possible parlar del nivell d'implantació del servei només a partir del nombre de vehicles ja que les dades estan directament relacionades amb el que regula, a cadascuna de les províncies, la legislació pel que a les poblacions que han de rebre servei bibliotecari a través d'equipaments estables o serveis mòbils. Aquesta és la raó per la qual al gràfic no apareixen totes les comunitats autònomes. Hi falten Cantàbria, La Rioja, Navarra o les Illes Balears que no tenen cap tipus de servei mòbil tot i que, com hem vist en algun dels casos la legislació estableix la necessitat de desenvolupar-los.

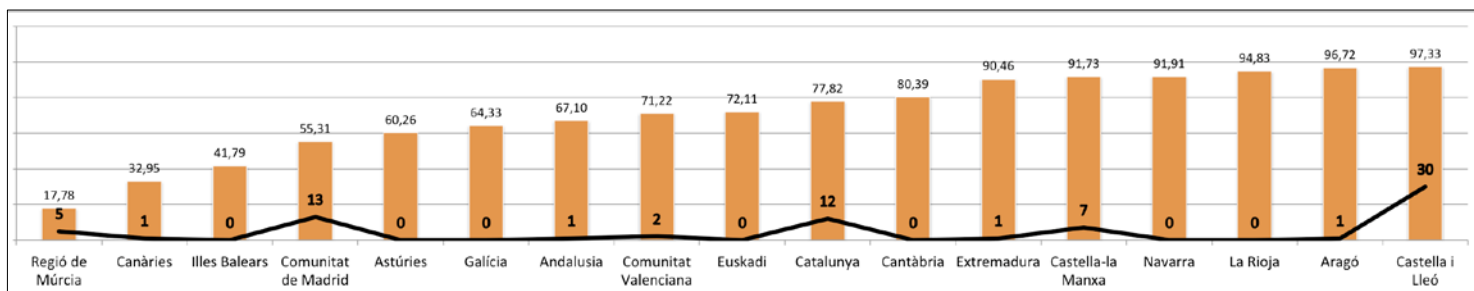
Evolució del nombre de bibliobusos a Espanya

Gràfic 6. Evolució del nombre de bibliobusos a Espanya. Font: elaboració pròpia

Malauradament, l'anàlisi permet constatar que la realitat demogràfica i la realitat de les biblioteques mòbils no es mouen en la mateixa direcció. El següent gràfic il·lustra la relació entre el percentatge de municipis amb menys de 5.000 habitants a cadascuna de les comunitats autònomes i el nombre de bibliobusos existents. El gràfic només pretén evidenciar que, tal i com hem comentat, moltes comunitats autònomes amb un alt percentatge de municipis petits no tenen cap tipus de servei bibliotecari per donar-hi resposta. Cal tenir en compte, però, que en algunes comunitats els bibliobusos existents no serveixen a poblacions rurals ja que són bibliobusos municipals (alguns de Madrid, el bibliobús municipal de Salamanca i el bibliobús de Saragossa en serien alguns exemples) i, en canvi, apareixen comptabilitzats. El gràfic sí que permet veure la coherència en el cas de Castella i Lleó on el nombre de bibliobusos es correspon amb la comunitat autònoma amb l'índex més alt de ruralitat, i que contrasta amb la inexistència de bibliobusos a Aragó, La Rioja, Navarra i Extremadura tot i que són comunitats amb un percentatge molt alt de municipis petits. Castella-la Manxa i Catalunya que, també es troben per sobre del 75% de municipis petit tenen bibliobusos per donar-hi servei encara que no en nombre suficient i en el cas de Catalunya, com hem pogut veure, desplegats en la seva majoria, a la província que té menys ruralitat.

Municipis amb menys de 5.000 habitants a les comunitats autònomes i nombre de bibliobusos

Gràfic 7 Comunitats autònomes per percentatge de municipis amb menys de 5.000 habitants i nombre de bibliobusos. Font: elaboració pròpia

Malauradament, la informació disponible no permet diferenciar el tipus de parades que fan els bibliobusos i, per tant, no es pot analitzar més a fons aquesta informació que només seria fiable per aquelles províncies on el bibliobús presta únicament servei a àrees rurals.

De tota manera, la informació que s'ha elaborat per a cadascuna de les comunitats posa en evidència la necessitat i la possibilitat de creixement que tenen els bibliobusos.

4. Anàlisi de les característiques dels bibliobusos a Espanya: resultats del treball de camp

A continuació es presenta l'anàlisi dels resultats del treball de camp fent èmfasi en els elements que s'han considerat més significatius per obtenir un coneixement del funcionament dels diferents sistemes. La informació que s'analitza en aquest capítol ha estat recollida a partir de diversos instruments desenvolupats amb l'objectiu de conèixer la diversitat de la implantació del servei a Espanya i que han estat justificats al segon capítol.

Per a l'anàlisi s'han considerat les dades obtingudes a partir dels diferents instruments de recollida d'informació -observació, entrevistes i qüestionaris a responsables i personal-, les dades sobre prestació de servei i ús publicades al portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras* així com la informació recollida a través de la bibliografia. Els qüestionaris adreçats a responsables tècnics de serveis de bibliobusos i dels qüestionaris dirigits al personal que treballa als bibliobusos han permès obtenir dades no accessibles públicament que permeten veure les diferències entre els bibliobusos que funcionen actualment a Espanya en base als elements que les directrius internacionals estableixen com a més significatius. La necessitat d'elaborar un instrument que fos àgil i fàcil de respondre ha obligat a prescindir d'algunes informacions que, per tant, no han estat analitzades i que es refereixen, bàsicament a les característiques tècniques dels vehicles (motor, xassís, frens, carrosseria, entre d'altres) o als pressupostos invertits ja que no eren objecte d'aquest estudi analitzar-los. L'estudi pretén aprofundir, en primer lloc, en aquells aspectes directament vinculats a l'organització interna del servei des del punt de vista del personal i dels seus responsables tècnics i, en segon lloc, als elements relacionats amb la prestació i viabilitat dels serveis als usuaris. Seguint aquesta argumentació, l'anàlisi es presenta estructurada en els següents eixos:

- Servei: organització, finançament, gestió i avaluació del servei;
- Rutes: municipis atesos, horari, parades i visibilitat;
- Col·lecció: quantitat, dipòsit, selecció i distribució;
- Vehicle: tipus, antiguitat, equipament, instal·lacions i tecnologies;
- Personal: formació, tasques i organització interna;
- Usuaris: població servida i tipologia d'usuaris;
- Serveis: visites, oferta i ús;
- Col·laboracions: relació amb els ajuntaments i amb altres equipaments;
- Comunicació i difusió: xarxes socials i presència pública;
- Percepció del servei: responsables i personal

Les dades quantitatives obtingudes de les respostes dels qüestionaris adreçats a personal i responsables es presenten, majoritàriament, de forma agrupada. Només es presenten segregades les dades a Catalunya i a la resta d'Espanya quan les respostes, dels responsables o del personal, mostren diferències rellevants. Tal i com hem comentat al segon capítol els resultats de les dades obtingudes a través del qüestionari als responsables corresponen a 15 respostes rebudes de les províncies d'Albacete, Barcelona, Burgos, Cuenca, Gandia, Lleó, Lleida, Madrid, Màlaga, Múrcia, Salamanca (ciutat i província), Palència, Sòria i Zamora. En el cas dels resultats del personal aquests corresponen a les 37 respostes rebudes dels bibliobusos de: Barcelona, Burgos, Castellón, Cuenca, Gandia, Guadalajara, Salamanca, Lleó, Lleida, Madrid, Màlaga, Múrcia, Palència, Segòvia i Zamora.

En el cas de les dades disponibles al portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras*, cal destacar el seu interès per obtenir informació comparable sobre els serveis bibliotecaris mòbils. Tot i així, en alguns casos no s'ha pogut contrastar la fiabilitat i això, malauradament, n'ha limitat l'ús i l'anàlisi. En aquests casos s'ha fet una anotació en què s'expliquen els problemes detectats.

4.1 Servei

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- l'organització dels bibliobusos respecte la resta de biblioteques;
- el finançament dels vehicles, el personal i la col·lecció;
- la gestió que es fa del servei amb els serveis centrals i el personal de suport;
- l'autonomia i el suport en l'organització d'activitats, l'establiment de contactes i la creació de nous serveis;
- la informació recollida per a l'avaluació i planificació del servei.

La informació s'ha obtingut a partir de:

- observació;
- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- bibliografia.

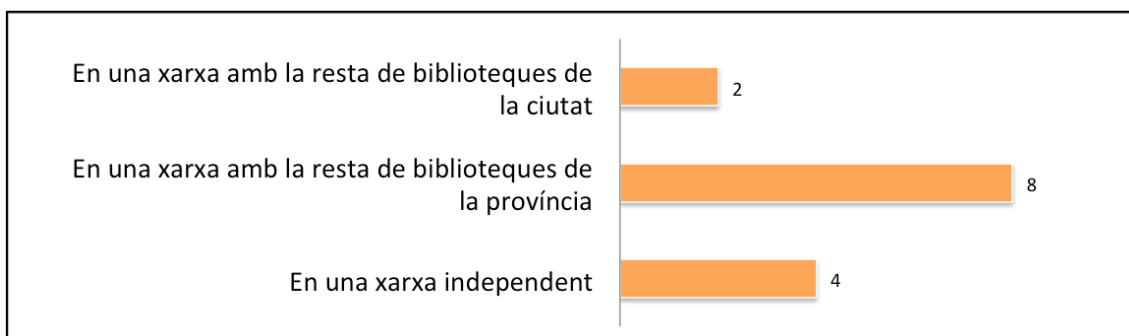
4.1.1 Organització i finançament del servei

Pel que fa a l'organització, les respostes obtingudes posen en evidència la col·laboració de diferents administracions en la prestació del servei, tant pel que fa a la dependència orgànica com al finançament. Pel que fa a l'organització amb la resta del sistema bibliotecari, les respostes mostren que en la majoria dels casos ofereixen un servei coordinat amb la resta del sistema bibliotecari, sigui amb les biblioteques municipals, si es tracta d'un servei urbà, com amb les biblioteques de la resta de la província. Aquestes dades coincideixen amb les

publicades a la pàgina web d'ACLEBIM pel que fa a titularitat i organisme gestor del servei i, també, amb les publicades per Soto Arranz (2010) en què ja es posava en evidència l'existència d'aquests convenis entre diputacions i comunitats autònomes, que sovint han delegat en les primeres les competències per a la prestació de servei. En quatre casos, però, s'afirma que el servei es presta independentment de la resta de biblioteques públiques de la província cosa que pot afectar a la prestació d'un servei equilibrat, coherent i complet. En aquests casos, sense relació entre bibliobusos i biblioteques, els bibliobusos formen una xarxa a part o, encara que formalment no ho siguin, no mantenen relació amb les biblioteques fixes.

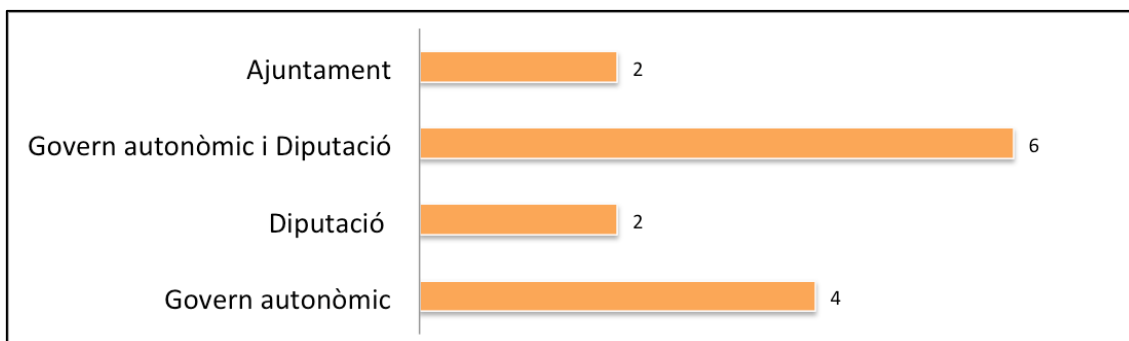
En aquest apartat, no es fa l'anàlisi diferenciada per a Catalunya ja que les dades més significatives ja han estat destacades a l'apartat sobre la situació actual dels bibliobusos d'aquesta comunitat. Cal mencionar però, que les dues xarxes de bibliobusos són la mostra de dos casos d'organització i dependència ben diferent ja que els dos bibliobusos de Lleida depenen del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya que els gestiona des de la seva Central de Biblioteques de Lleida i, en canvi, els deu de la província de Barcelona depenen i es financen des de la Diputació que els gestiona coordinadament amb la resta de biblioteques de cadascuna de les zones que atén el bibliobús.

Com s'organitzen els bibliobusos?

Gràfic 8 Relació dels bibliobusos amb la resta del sistema bibliotecari (resposta dels responsables, en valors absoluts)

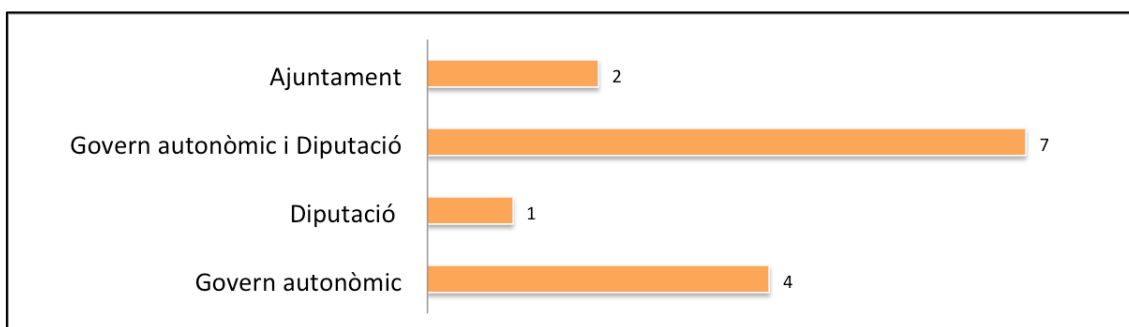
De qui depèn aquesta xarxa?

Gràfic 9 Dependència administrativa dels bibliobusos (resposta dels responsables, en valors absoluts)

Pel que fa al finançament, les respostes precisen que la cooperació es distribueix per partides i que, per exemple, la col·lecció queda assumida pel govern autonòmic i la resta de despeses per la diputació provincial. L'instrument no aprofundia en la distribució de les despeses ni en l'import assignat a cadascuna d'elles i, per tant, aquesta informació no s'analitza.

De qui depèn el finançament dels bibliobusos?

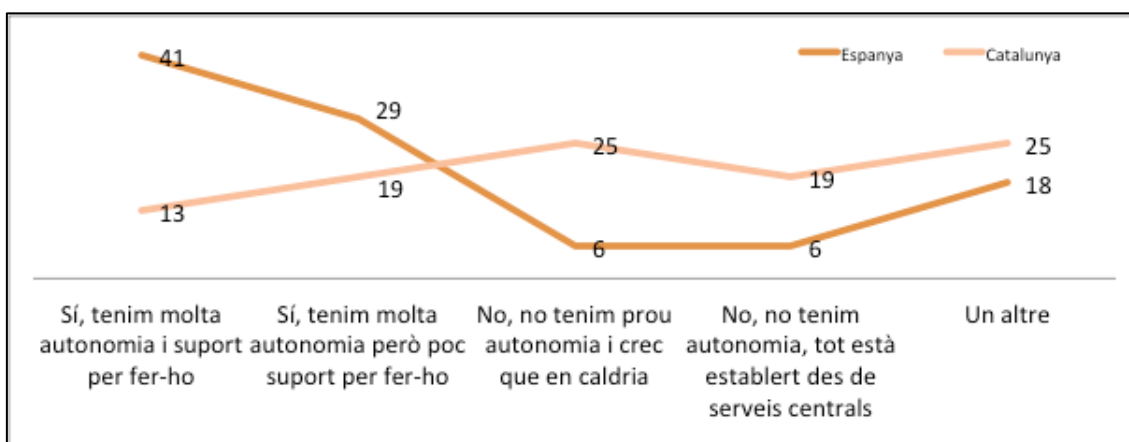
Gràfic 10 Administració responsable del finançament (resposta dels responsables, en valors absoluts)

Els resultats d'aquestes preguntes posen en evidència la necessitat d'afavorir la cooperació entre totes les parts per a la prestació de serveis, l'organització d'activitats i, en definitiva, l'optimització de les inversions i dels recursos. Els bibliobusos, tot i que tenen unes característiques específiques, han de ser una baula més del sistema bibliotecari i han de trobar la manera d'establir les relacions que permetin als usuaris trobar una única porta d'entrada al servei.

4.1.2 Relació amb els serveis centrals o central tècnica

Pel que fa a l'autonomia i el suport per a l'organització d'activitats, per a l'establiment de contactes i la creació de nous serveis, les visions i opinions són diverses. En aquest cas, les dades recollides a Catalunya i a la resta de l'Estat són totalment contraposades i evidencien que, en el primer cas, el personal percep que no té prou autonomia per organitzar activitats o fer els contactes amb els agents implicats del territori, tot i que en «Altres» aquest mateix personal destaca que el suport és adequat; que el personal pot fer suggeriments que majoritàriament s'incorporen a la gestió; i que la limitació del temps disponible per fer aquests tipus de tasques és un element que condiciona aquesta autonomia. A la resta d'Espanya es destaca la limitació que suposen els pressupostos i la manca de consolidació del servei a la xarxa bibliotecària que limita els contactes amb altres unitats de les administracions per generar projectes conjunts.

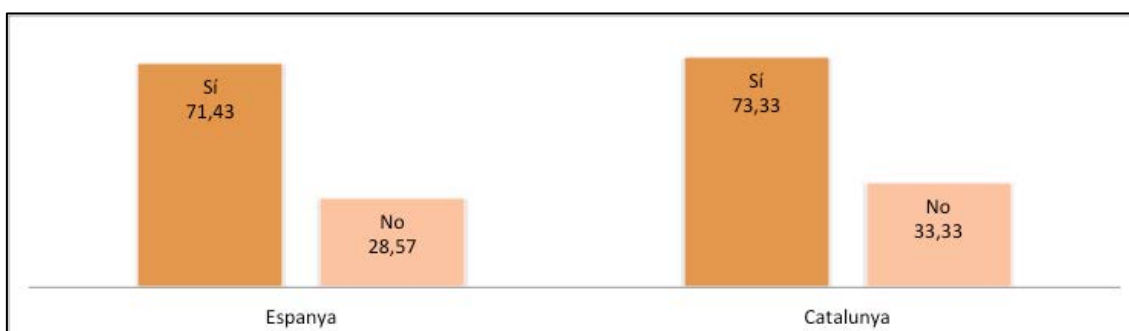
Consideres que teniu prou autonomia per organitzar activitats, per establir contactes, per oferir nous serveis...?

Gràfic 11 Percepció del grau d'autonomia (resposta del personal, en percentatge)

La percepció sobre el nivell de suport rebut des dels serveis centrals, quan aquests existeixen, també és molt variada. Cal destacar que en 5 casos s'afirma que no existeixen serveis centrals. Tal i com podem veure en el següent gràfic no s'observen diferències significatives entre Catalunya i la resta d'Espanya i dels 30 casos restants més del 70% creu que rep el suport necessari i només un 30% aproximadament creu que aquest suport és insuficient. D'aquests, en un cas es precisa que aquest suport és un impediment a l'hora de desenvolupar nous serveis.

Creus que rebeu el suport necessari dels serveis centrals?

Gràfic 12 Percepció del suport rebut dels serveis centrals (resposta del personal, en percentatge)

Pel que fa a la disponibilitat de temps per poder fer feina interna les diferències entre el que es respon a Catalunya i a la resta de l'Estat són remarcables. A Catalunya, tot i que en alguns casos afirmen disposar d'algunes estones a l'inici i tancament de la jornada, és rellevant el nombre de professionals que consideren que no són suficients i, en canvi, sí necessàries (un 33% afirma que no en té i que caldrien) mentre que a la resta d'Espanya aquesta resposta només obté un 5%. Això és lògic ja que a les altres comunitats, un 75% afirma disposar d'una part de la jornada per poder fer aquesta feina abans o després de les rutes amb el bibliobús, o bé des d'una biblioteca fixa, on es treballa combinant la jornada laboral amb el bibliobús.

En aquest cas, un 33% del personal a Catalunya afirma disposar d'aquest temps, un percentatge que posa en evidència algunes diferències entre el funcionament de cadascun dels vehicles o de les dues xarxes existents en aquesta comunitat.

Dins del teu horari laboral disposes d'hores de feina interna?

	Espanya	Catalunya
Sí, tinc una part de la jornada diària, abans de començar la ruta	40%	0
Sí, tinc una part de la jornada diària, quan acabem la ruta	5%	13%
Sí, tinc un matí o un tarda a la setmana	30%	20%
Sí, tinc un matí o un tarda al mes	5%	0
No, però em semblen necessàries	5%	33%

Taula 101 Disponibilitat de temps per a la gestió Interna (resposta del personal)

En el cas d'un dels bibliobusos de Lleida, durant l'any 2017 es va introduir una variació en l'assignació de la direcció del vehicle per tal de cobrir una baixa temporal. La solució va consistir que quatre bibliotecaris cobrissin la ruta del bibliobús, distribuint la seva jornada laboral entre aquest i la feina a la Central de Biblioteques de Lleida. D'aquesta manera, un bibliotecari sempre visitava els mateixos municipis i, quan no estava al bibliobús, treballava a la Central, la qual cosa els permetia dedicar una part d'aquesta jornada també al bibliobús. Tot i que l'experiència fou valorada positivament, finalment es va optar per tornar al model anterior i fixar un sol responsable al bibliobús ja que les hores finals dedicades per cadascun dels quatre bibliotecaris al bibliobús acabaven superant el nombre d'hores d'una jornada laboral.

4.1.3 Avaluació i planificació del servei

Una altra de les preguntes del qüestionari als responsables anava dirigida a conèixer si es realitzaven enquestes o es disposava d'algun altre tipus d'instrument per conèixer l'opinió dels usuaris.

En aquesta pregunta, només en quatre casos (36,36%) s'afirma recollir l'opinió i la satisfacció dels usuaris, tot i que no podem afirmar que es faci d'una manera periòdica. En aquests casos s'assegura que es fa cada 2 anys, entre 2 i 5 anys o entre 6 i 10 anys i es justifica que no es facin de manera més habitual per la manca de recursos i de temps. Malgrat tot, en el 90% dels casos s'afirma que serien necessàries.¹¹³

¹¹³ Els resultats de tres d'aquestes enquestes no són públics. En un dels casos, l'enquesta es va fer durant el curs 2010-11 i dos més afirmen haver-la fet al llarg del 2012-13. El quart cas correspon a l'estudi de l'any 2014 realitzat

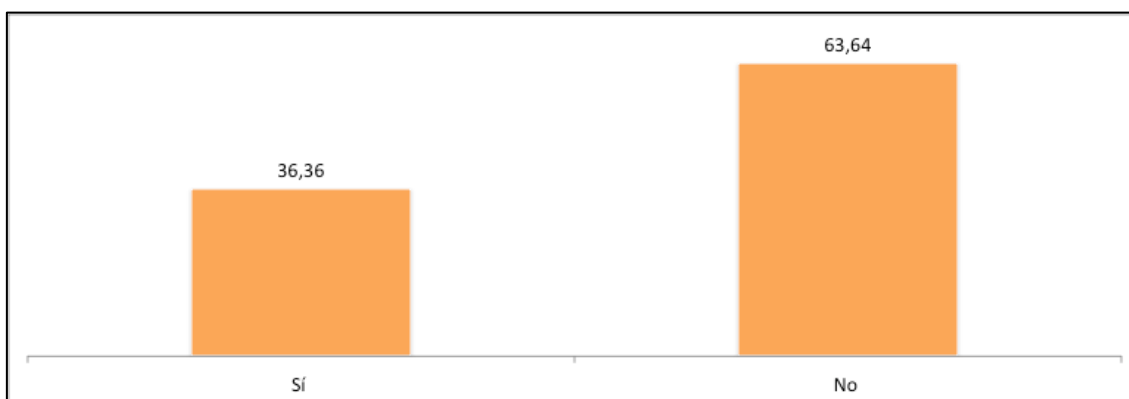
Dels resultats obtinguts en aquests estudis, els responsables destaquen aspectes diversos. En primer lloc, un dels punts forts que aquestes enquestes permeten veure és un alt nivell de satisfacció amb el servei en general però que, específicament, s'explica per la professionalitat dels bibliotecaris, el seu tracte i l'atenció rebuda. Molts usuaris destaquen la necessitat del bibliobús ja que és l'únic servei cultural que reben i el consideren molt necessari per donar resposta a les seves necessitats informatives i d'oci. Altres elements que els responsables destaquen de les enquestes són: la utilitat per identificar el perfil dels usuaris (lector habitual, amb un ús regular d'internet i amb un ús variat de xarxes socials); per identificar els no-usuaris (joves menors de 35 anys); per detectar el nivell de coneixement del servei (un 60% de la població no coneix el servei i el desconeixement augmenta quan més jove és l'usuari); per identificar la satisfacció amb l'oferta de recursos (ben valorada en general, tot i que es reclamen més fons audiovisuals); i, finalment, detectar les necessitats dels usuaris (que demanen, per exemple, més freqüència de parades).

Els serveis centrals són els responsables de recollir aquestes dades d'ús dels serveis per a l'avaluació tot i que, malauradament, no sempre són accessibles a través de la xarxa. Algunes administracions, com a responsables finals del servei bibliotecari, publiquen aquestes dades a través de la seva pàgina web. En altres casos, aquestes dades estan disponibles a través del portal de *Bibliotecas públicas españolas en cifras* que recull i difon, anualment i d'una manera segregada, informació dels bibliobusos pel que fa a població servida, nombre de parades, col·lecció disponible, visites rebudes, usuaris inscrits, préstecs realitzats, personal i despesa corrent.¹¹⁴

pel Servei de biblioteques de la Diputació de Barcelona que ja s'ha mencionat i que apareix a la bibliografia final (*Estudi...*, 2015).

¹¹⁴ Hem pogut localitzar informació referent a algunes de les xarxes de bibliobusos. D'una banda, la Generalitat de Catalunya elabora unes infografies amb les estadístiques d'ús dels bibliobusos Pere Quart i Garrigues-Segrià que recullen informació sobre carnets, préstecs, usuaris actius, préstecs interbibliotecaris, activitats realitzades i assistents, visites a facebook i consultes al servei d'informació i referència, les darreres publicades corresponen a l'any 2016 (http://biblioteques.gencat.cat/ca/biblioteques/estructura_organitzacio/serveis_suport_bp/regionals/lleida/bibliobusos/bibliobus_pere_quart/). La Diputació de Barcelona també fa públiques les dades estadístiques dels bibliobusos que permet obtenir dades d'evolució des de l'any 2011 fins al 2015 que inclouen també les mitjanes per habitant pel que fa a visites, documents, préstecs i despesa. (<http://www.diba.cat/web/biblioteques/dades-estadistiques/-/cercador/cerca#resultats-cercador>). Dels bibliobusos de Castilla y León són públiques les dades estadístiques de l'any 2015 que inclouen, també, les dades del bibliobús municipal de Salamanca i permet veure els usuaris i els préstecs i l'evolució corresponent al període 2013-2015 (infantil i adults), el nombre de vehicles i els fons bibliogràfics del període 2005-2015 (https://bibliotecas.jcyl.es/web/jcyl/Bibliotecas/es/Plantilla100/1284743844489/_/_/). Castilla-La Mancha també publica les estadístiques d'ús de les biblioteques públiques però la consulta per a cadascun dels bibliobusos és, realment, complexa, ja que cal triar un municipi que rebí el servei per poder consultar les dades de cadascun dels bibliobusos (<http://reddebibliotecas.jccm.es/portal/index.php/actualidad/actualidad-profesional/item/6464-publicadas-las-estadisticas-de-bibliotecas-publicas-de-castilla-la-mancha-2016>). I, finalment, hem pogut localitzar les dades estadístiques dels bibliobusos de Madrid de l'any 2015 que permeten veure nombre de bibliobusos, carnets, rutes, població atesa, parades efectuades i usuaris. Curiosament no hi apareixen dades d'ús dels serveis i/o realització d'activitats (<http://www.madrid.org/iestadis/fijas/estructu/general/anuario/ianucap07.htm>).

Utilitzeu algun tipus d'enquesta per conèixer l'opinió dels usuaris?

Gràfic 13 Elaboració d'estudis d'usuaris específics (resposta dels responsables, en percentatge)

L'avaluació és, sens dubte, una eina imprescindible per a la millora del servei. Als indicadors més habituals recollits per Mateos i Soto (2005) que permeten detectar usos, temps de prestació de serveis i costos econòmics cal introduir-ne d'altres que evidencien el valor social i emocional del bibliobús. La bibliografia recull experiències en què es demostra la sostenibilitat econòmica dels bibliobusos en relació a biblioteques fixes de municipis de característiques similars (Salvador, 2007 i Aladro; et al., 2013) i, també, el valor del bibliobús en el manteniment de l'equilibri territorial i com a garant d'accés a un servei públic i de qualitat fonamental per al desenvolupament de les persones (Espliego, 2007 i Reina, 2009).¹¹⁵

4.2 Rutes

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- tipus de municipis atesos;
- nombre de parades, durada i periodicitat;
- localització, adequació i visibilitat de la parada.

La informació s'ha obtingut a partir de:

¹¹⁵ També són testimoni d'aquest valor les declaracions públiques d'escriptors que han destacat el paper del bibliobús en la seva vida personal i trajectòria professional, en aquest sentit, la darrera de Quim Monzó que, en l'acte de lliurament del 50è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes que va tenir lloc el 4 de juny de 2018, va destacar el paper del bibliobús, que parava a la Plaça de Sants i diu, literalment, «Vaig descobrir que cada mes, crec, a la plaça de Sants (llavors Salvador Anglada) hi aparcava un bibliobús (...). Saber que hi havia un invent que es deia bibliobús em va obrir tot un catàleg de possibilitats impreses. Era de la Diputació (...). Junt amb les parades dominicals de llibres vells del mercat de Sant Antoni, aquesta va ser la meua font bàsica de subministrament de llibres». Quim Monzó no és l'únic que s'ha manifestat en aquesta línia i altres escriptors, com Lorenzo Silva o Jesús Carrasco, també han fet declaracions similars.

- observació;
- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- dades estadístiques de *Bibliotecas Públicas Españolas en cifras*.

4.2.1 Municipis atesos

Tal i com era previsible, la informació obtinguda posa en evidència la diversitat de municipis atesos pels bibliobusos. En la majoria dels casos, i seguint el que estableix la legislació, el bibliobús presta servei a municipis de menys de 5.000 habitants, tot i que, com hem vist, cada comunitat autònoma ha establert la franja de població seguint criteris de distribució demogràfica al seu territori. Cal recordar que la legislació de Castella-la Manxa recomana aquest servei per als municipis entre 300 i 1000 habitants, la de Castella i Lleó per als municipis menors de 2.000 habitants, la de Catalunya per als menors de 3.000 i la d'Andalusia, Madrid i Murcia per als menors de 5.000 habitants. Als bibliobusos que atenen municipis petits s'hi sumen les respostes dels bibliobusos que atenen únicament barris de la ciutat (Gandia, Màlaga i Zamora) i, també, els bibliobusos de Madrid que atenen barris de la ciutat.

A quin tipus de municipis donen serveis els bibliobusos?

Municipis petits (segons el que fixa la legislació)	11
Barris de la ciutat que no tenen servei bibliotecari fixe	3
Es combinen municipis petits i barris de la ciutat	2

Taula 102 Municipis atesos pels bibliobusos (resposta dels responsables, en valors absoluts)

En alguns casos, la construcció de biblioteques fixes no ha suposat la modificació de rutes del bibliobús i això fa que, de vegades, el bibliobús estigui donant servei a municipis o barris que tenen biblioteca, construïda posteriorment, però que no han perdut la parada del bibliobús. Aquests municipis seran els primers a perdre-la quan es pugui revisar la planificació de rutes, una tasca no sempre fàcil, però entretant, el servei es duplica i hi ha usuaris que segueixen anant al bibliobús amb la percepció que el bibliobús presta "més bon servei" i generant, indirectament, una certa rivalitat entre el bibliobús i la biblioteca fixa que sembla que no pot prestar un servei tan personalitzat.

4.2.2 Rutes i parades

Les rutes establertes pels serveis centrals no responen a un patró únic.¹¹⁶ Segons les dades que hem pogut recollir el nombre de parades que realitza cadascun dels bibliobusos és molt

¹¹⁶ S'ha calculat una mitja de les parades dels bibliobusos per províncies i s'han analitzat les diferències posant-les en relació amb el tipus de municipis i la periodicitat de les parades. L'anàlisi es fa a partir dels bibliobusos que

variat i no necessàriament es correspon amb el nombre de municipis visitats. Com es pot veure a la taula 6 el nombre de parades varia significativament, amb alguns vehicles que fan entre 80 i 100 parades amb d'altres que en fan menys de 30.

		Nombre de parades
Andalusia	Màlaga	17
Aragó	Saragossa	5
Canàries	Santa Cruz de Tenerife	14
Castella i Lleó	Àvila	90
	Burgos	87
	Lleó	97
	Palència	69
	Salamanca	96
	Segòvia	58
	Sòria	58
	Valladolid	37
	Zamora	101
	Castella-la Manxa	Albacete
	Cuenca	58
	Guadalajara	46
	Toledo	42
	Catalunya	Barcelona
	Lleida	19
	Comunitat de Madrid	Madrid
Comunitat Valenciana	Elx	10
	Castelló	25
	Gandia	7
Extremadura	Badajoz	8
Regió de Múrcia	Múrcia	34

Taula 103 Mitjana del nombre de parades realitzades pels bibliobusos. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Els bibliobusos que donen serveis a àrees urbanes fan menys parades (Gandia, Badajoz, Elx, Màlaga, Santa Cruz de Tenerife i Saragossa) i també, els que atenen centres educatius exclusivament - com els bibliobusos escolars de Burgos i Zamora- tot i que no es poden identificar a la taula però que fan respectivament 40 i 27 parades, una quantitat molt menor que la que fan els altres bibliobusos de les seves províncies. A Madrid hi ha una diferència notable entre els bibliobusos 1-5 que fan entre 18 i 26 parades i els 6-13 que fan entre 8 i 10 parades, que són els bibliobusos que atenen poblacions més grans i fan parades més freqüents i més llargues. També els bibliobusos de Catalunya tenen un nombre de parades baix ja que només fan dues parades diàries. A les altres províncies podem distingir un grup

queden recollits al portal de *Bibliotecas públicas españolas en cifras* l'any 2015 tot i que alguns no presten servei actualment.

de províncies que tenen bibliobusos amb més de 80 parades (Àvila, Burgos, Lleó, Salamanca i Zamora), un segon grup que fan entre 50 i 79 parades (Cuenca, Palència, Segòvia i Sòria). I un darrer grup, el més nombrós, que fan entre 25 i 49 parades (Albacete, Castelló, Guadalajara, Múrcia, Toledo i Valladolid). És interessant fixar-se que, tot i la dificultat de sistematitzar-les, les dades mostren que la durada i la periodicitat de les parades estan estretament vinculades.

La periodicitat de les parades, que s'ha recollit a la taula 7, permet veure la variabilitat entre comunitats autònomes. De tota manera, s'observa un patró de conducta per províncies en les quals, en el cas que hi hagi més d'un bibliobús, es pot detectar que fan un nombre de parades i amb una periodicitat similar. La taula també posa en evidència que els bibliobusos que efectuen més parades són, lògicament, els que les fan amb una periodicitat més àmplia, amb visites mensuals o cada tres setmanes, exceptuant la biblioguagua de Santa Cruz de Tenerife, el bibliobús d'Albacete o els de Múrcia.

		Periodicitat de les parades			
		Setmanal	Quinzenal	Cada 21 dies	Mensual
Andalusia	Màlaga	■	■		
Aragó	Saragossa		■		
Canàries	Santa Cruz de T.				■
Castella i Lleó	Àvila				■
	Burgos			■	
	Lleó				■
	Palència		■		
	Salamanca				■
	Segòvia			■	
	Sòria		■		
	Valladolid		■		
	Zamora		■		■
Castella-la Manxa	Albacete			■	
	Cuenca				■
	Guadalajara			■	
	Toledo			■	
Catalunya	Barcelona	■	■		
	Lleida		■		■
Comunitat de Madrid	Madrid	■			
Comunitat Valenciana	Elx		■		
	Castelló		■		
	Gandia	■			
Extremadura	Badajoz	■			
Regió de Múrcia	Múrcia			□	

Taula 104 Periodicitat de les parades. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

La diversitat de solucions no permet valorar-ne l'adequació ja que els municipis i la realitat demogràfica del territori al qual serveixen també és molt variada. En alguns llocs les parades

mensuals funcionen per donar resposta a les necessitats dels habitants del municipi i, en canvi, en d'altres es mostra clarament insuficient per poder desenvolupar serveis en col·laboració amb altres agents del territori. En llocs més habitats, lògicament, són necessàries i convenientes visites més freqüents. L'observació i les entrevistes posen en evidència, però, que les visites mensuals són un problema també perquè els usuaris, individuals i col·lectius, no les incorporen a la seva rutina ni les tenen en compte en la seva planificació i, de vegades, simplement se n'obliden. La necessitat de fer recordatoris periòdics és evident però de vegades es fa difícil trobar la manera de fer-los utilitzant el canal que garanteixi que l'avís arriba a l'usuari final.

Molt sovint els bibliobusos que donen servei a zones amb municipis poc poblats fan més parades i més breus i, en alguns casos, condicionats per la dispersió de la població, fan més d'una parada al mateix municipi. Es pot comprovar fent una mirada a la durada de les parades dels bibliobusos que, tot i que són molt variades, s'han intentat agrupar a la taula 8 per tal d'analitzar-les. Així, els bibliobusos que es troben a la franja de parades més breus (entre 15 minuts i 1 hora) tenen més parades de curta durada, de 30 o 40 minuts i, fins i tot, de només 15 minuts. En aquests casos, són rutes amb més de 50 parades, de Castella i Lleó fonamentalment, que visiten molts municipis amb poca població i que fan, gairebé, un servei porta a porta. Els casos que s'han agrupat en la segona franja (entre 45 minuts i 3 hores) presenten més oscil·lacions en les durades tot i que són més habituals les parades més curtes que les parades més llargues. En aquesta franja, es troben la resta de bibliobusos de Castella i Lleó i de Castella-la Manxa amb un nombre elevat de parades a les rutes i els bibliobusos de Madrid i Múrcia, que fan rutes rurals i urbanes que presenten una gran variabilitat. A la tercera franja (entre 1 i 2 hores) la durada de les parades està molt més estandarditzada, d'1 hora, d'1:30 o de 2 hores; la mateixa situació que es dona en la darrera categoria que hem establert (entre 2 i 3 hores) on la majoria de les parades tenen una durada de 2:30 o de 3 hores. Aquesta variabilitat respon a les característiques del tipus de municipis visitats i de la seva diversitat. A les visites realitzades als diferents bibliobusos es va poder observar que les característiques d'alguns dels municipis visitats exigien una gran flexibilitat per revisar i adaptar la durada de les parades a les necessitats. Els bibliobusos de Lleó, per exemple, visiten alguns municipis molt poc poblats on una parada de 15 minuts permet donar servei a tots els usuaris. Una situació amb la que no es troben els bibliobusos de Madrid o Barcelona que atenen municipis, en tots els casos, amb una població més nombrosa.

Com comentàvem no totes les comunitats autònomes tenen un mateix patró de funcionament i, en algunes províncies, s'observen diferències significatives entre els bibliobusos. A Toledo, per exemple, el bibliobús A (de la Zona La Sagra / Torrijosel) fa menys parades i més llargues (entre 3 i 4 hores) i, en canvi, el bibliobús B (de la Zona Talavera de la Reina) les fa quasi totes de menys d'una hora. Una situació similar es dona als bibliobusos de Madrid. Els bibliobusos 1-5 fan més parades i més breus (setmanals i quizenals amb una durada entre 45 minuts i 2 hores) ja que donen servei a municipis menys habitats. I, en canvi, els bibliobusos 6-13 tenen parades més llargues (entre 1:30 i 4 hores) per donar servei a

barris de Madrid i municipis més grans (Alcobendas, San Sebastián de los Reyes, Getafe o Leganés). També cal assenyalar les diferències, pel que fa a aquest aspecte, en el servei que presten els bibliobusos escolars. D'una banda, el de Burgos visita més centres (42), però fa parades més breus i més freqüents (cada 21 dies). En canvi, el de Zamora dóna servei a menys centres educatius (26) però amb parades més llargues i visites menys freqüents (cada 40 dies).

En el cas dels bibliobusos municipals és difícil explicar el criteri que es segueix per establir el nombre i la durada de les parades tenint en compte que el servei, en alguns casos, ha desaparegut o ha patit entrebancs i aturades de servei que fan molt difícil el seguiment i l'anàlisi de la informació obtinguda. Els de Salamanca i Badajoz, quan estaven en funcionament, tenien una freqüència setmanal amb parades majoritàriament d'una hora. El de Saragossa, en canvi, té periodicitat quinzenal amb parades més llargues, majoritàriament de 2 hores.

		Durada de les parades			
		0:15-1h	0:45-3h	1-2h	2-3h
Andalusia	Màlaga			■	
Aragó	Saragossa			■	
Canàries	Santa Cruz de T.			■	
Castella i Lleó	Àvila	■			
	Burgos	■			
	Lleó	■			
	Palència	■			
	Salamanca		■		
Castella-la Manxa	Segòvia		■		
	Sòria	■			
	Valladolid	■			
	Zamora		■		
	Albacete		■		
Catalunya	Cuenca			■	
	Guadalajara		■		
	Toledo		■		
	Barcelona				■
Comunitat de Madrid	Lleida				■
	Madrid		■		
	Elx				■
Comunitat Valenciana	Castelló				■
	Gandia				■
	Badajoz	■		■	
Regió de Múrcia	Múrcia		■		

Taula 105 Durada de les parades. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Els responsables afirmen que les rutes s'estableixen d'acord a la legislació que fixa quins municipis, segons la seva població, han de rebre el servei i que es revisen periòdicament, a

partir dels usos i tenint en compte el compromís de l'ajuntament, quan aquest té un paper actiu. Els municipis es poden afegir a la ruta a través de la sol·licitud formal o a través de la demanda per part de les forces vives del poble.

Encara que no són freqüents, les dificultats en la comunicació entre els agents que col·laboren amb el servei generen algunes disfuncions que tenen una repercussió important ja que afecten a l'ús i, per tant, a l'avaluació i revisió d'aquestes rutes. Ens referim a les dificultats en la comunicació entre els responsables del servei de bibliobús i, per exemple, els responsables del centre educatiu, que en alguns casos ha suposat que la visita del bibliobús coincideixi amb una activitat que l'escola fa fora del centre i que impedeix que el bibliobús pugui donar servei als alumnes i al professorat. Si tenim en compte que la ubicació de la parada s'ha pensat, precisament, per donar resposta a aquest col·lectiu, aquest problema d'incomunicació acaba tenint un fort impacte en les estadístiques ja que afecta a la informació que es recull i a la seva avaluació.

La necessitat de fixar les rutes amb antelació, de mantenir i respectar l'horari acordat i, com veurem, les característiques del vehicle, augmenten les dificultats per adaptar els horaris a les necessitats o interessos dels municipis. Aquestes limitacions es veuen accentuades per la necessitat d'estandarditzar-los de cara a les substitucions de possibles baixes imprevistes i de cobrir les jornades amb personal itinerant. Aquest fet, que és més evident en unes comunitats que en d'altres, també es pot veure en els horaris de les parades que, de vegades responen més a les condicions laborals del personal que a les necessitats dels usuaris. Això es fa palès durant l'estiu quan, pels canvis d'hàbits dels usuaris seria convenient canviar l'horari del servei però, en canvi, no és possible tenint en compte els drets laborals dels treballadors del bibliobús.

Pel que fa a la ubicació ideal de la parada, la resposta del personal és força variada i no s'aprecien diferències significatives entre les respostes de Catalunya i les de la resta d'Espanya. En molts casos, més que assenyalar la millor ubicació es destaca la necessitat d'analitzar cada cas sense donar un criteri únic: cada municipi té un comportament diferent i l'horari condiciona la idoneïtat de la ubicació. Hi ha, però, una certa unanimitat en la necessitat que la parada sigui al costat dels centres educatius (48,57%) i, sinó, que sigui cèntrica (22,86%). Sorpren que, en cap cas, s'hagi assenyalat la necessitat d'ubicar la parada a prop de l'ajuntament, tot i que en la majoria dels municipis aquest es troba a la plaça i podríem entendre que són respostes similars. A l'opció d'«Altres», es posa en evidència la necessitat de poder fer més d'una parada, a l'escola o al costat d'un centre educatiu, i a la plaça.

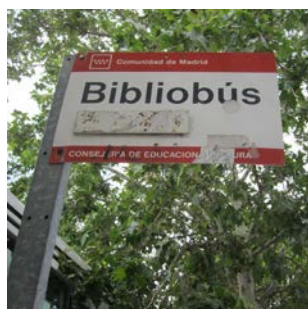
Quina creus que és la ubicació més adequada de la parada?

Gràfic 14 Ubicació de la parada del bibliobús (resposta del personal, en percentatge)

El fet que el vehicle no s'hagi de connectar dóna més mobilitat i més marge de maniobra per adaptar la ubicació de la parada. Alguns bibliobusos, en alguns municipis, fan dues parades de manera habitual: una parada a la vora de l'escola i una altra per a la gent gran al centre del poble o a la vora del centre de salut. També, durant els períodes vacacionals, per exemple, alguns bibliobusos canvien de lloc i no paren a l'escola sinó a prop de zones d'habitatges, un canvi que els vehicles que necessiten una connexió fixa no poden introduir de manera temporal. A més, la connectivitat del vehicle obliga, necessàriament, a ocupar l'espai assignat i això, de vegades, és un problema per a la prestació de servei. El personal destaca que, en alguns casos, els veïns o persones forasteres no respecten la senyalització i aparcen en el lloc reservat per al bibliobús. Les visites realitzades permeten confirmar que aquest és un fet més habitual del que podria semblar i que altera d'una manera significativa el funcionament del servei ja que treure el vehicle no és sempre una gestió ràpida i si no es pot aparcar no es pot connectar i, per tant, no es pot prestar servei. En una altra visita, en canvi, un bibliobús amb generador, en trobar-se en una situació similar, va poder aparcar en un altre lloc i donar servei normalment. Tot i que això no és fàcil en determinats pobles i minva la visibilitat del servei, permet reaccionar ràpidament al problema i no resta servei als usuaris.

Els elements que permeten identificar la parada del bibliobús són diferents a cadascuna de les províncies, tot i que no sempre atractius i, com hem pogut demostrar, prou visibles. L'identificador és, en alguns casos, simplement un senyal de trànsit i en canvi, en d'altres casos, sí que és un element institucional clarament dissenyat seguint una marca que permet identificar el bibliobús com a part de la xarxa bibliotecària. La informació que proporciona el pal de parada varia a cadascuna de les províncies tot i que, per limitacions en el disseny, quan es dóna, la informació es limita a l'horari del bibliobús i les dades de contacte.

Fotografia 20 Bibliobusos de Madrid. Font pròpia

Fotografia 21 Bibliobús de Màlaga. Font pròpia

Fotografia 22 Bibliobusos de Lleida. Font: Maria Badia

Fotografia 23 Bibliobusos de Barcelona. Font pròpia

L'aspecte exterior del bibliobús, amb molta superfície i amb dissenys molt diversos, fa que aquest sigui un element d'atracció que no sempre s'aprofita com a element publicitari de la xarxa de biblioteques. El fet que en molts casos sigui una xarxa independent de la resta de biblioteques públiques no afavoreix aquesta imatge col·lectiva ja que el bibliobús no s'identifica com a part d'aquesta xarxa ni orgànicament ni gràficament.¹¹⁷ Les visites fetes van permetre comprovar que, en alguns municipis encara hi ha molts usuaris que no saben que reben la visita del bibliobús i que, tot i que alguns sí que ho saben, no poden donar indicacions exactes d'on es troba la parada.

El bibliobús no aprofita tampoc l'espai exterior per poder prestar els serveis ni per fer difusió amb cartells o mobiliari auxiliar. En algunes parades això no és possible: pel lloc o perquè la parada és breu però en altres això sí que seria factible i les limitacions venen donades per la dificultat de traslladar el mobiliari. D'aquesta manera, el bibliobús podria ampliar l'espai d'ús ocupant, amb taules, cadires i expositors, la vorera, plaça o entorn més proper fent-se més visible i donant a conèixer, a través de cartells i fulletons, els serveis i les d'activitats no només del bibliobús sinó de la resta de biblioteques públiques. Un element important si tenim en compte que el nivell de desconeixement dels serveis bibliotecaris encara és alt i el bibliobús pot convertir-se en un molt bon instrument de difusió per donar a conèixer el bibliobús i el servei bibliotecari.

¹¹⁷ Recordem que els bibliobusos d'Albacete, Cuenca, Madrid i Palència s'organitzen en una xarxa independent.

Fotografia 24 Bibliobús de Màlaga. Font: Marcos Reina

Fotografia 25 Bibliobús Montnegre (Barcelona). Font pròpia

En alguns casos el bibliobús entra al municipi amb música per anunciar la seva visita. Els comentaris dels usuaris permeten veure l'encert d'aquesta mesura ja que, en arribar al bibliobús, comenten que l'han sentit. Aquesta mesura és especialment interessant durant l'hivern, quan la gent no acostuma a ser al carrer, o en municipis en què la visita és mensual i, com hem comentat, la gent no l'incorpora a la seva rutina i es fa més difícil recordar quin és el "dia del bibliobús". D'aquesta manera, el bibliobús s'assegura que els veïns saben i senten que arriba el bibliobús. El bibliobús és, en definitiva, l'anunci del servei: crida l'atenció dels habitants del municipi, dels turistes, dels passavolants i cal aprofitar-ho per donar a conèixer el servei d'una manera activa i atractiva.

Per tal de donar-se a conèixer i apropar-se a altres usuaris alguns bibliobusos assisteix a fires o a actes festius locals, fora de l'horari habitual del bibliobús, tot i que aquesta no és una pràctica habitual.¹¹⁸ D'aquesta manera el bibliobús es converteix en la imatge de tot el servei bibliotecari.

4.3 Col·lecció

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- nombre de volums transportats i disponibles;

¹¹⁸ Sense ànim de voler ser exhaustius podem mencionar, per exemple, la participació dels bibliobusos de Màlaga i de Madrid a les Feries del llibre de les ciutats respectives, la del bibliobús Tagamanent (Barcelona) a la Fira de la muntanya que s'organitza a Vic o la del bibliobús Garrigues-Segrià (Lleida) a la Festa dels Súpers que té lloc a Barcelona.

- organització del material dins del vehicle;
- autonomia de l'usuari en la localització del material.

La informació s'ha obtingut a partir de:

- observació;
- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- dades estadístiques de Bibliotecas Públicas Españolas en cifras.

4.3.1 Capacitat dels vehicles i dimensió de la col·lecció

Els bibliobusos mouen una col·lecció aproximada d'uns 3.500-4.000 documents en el vehicle, tenint en compte llibres, revistes, CDs i DVDs tot i que alguns vehicles només transporten una col·lecció més reduïda, d'uns 2.000 documents. Aquesta col·lecció d'accés directe es completa amb el fons que els bibliobusos tenen al dipòsit, ubicat al mateix lloc que el garatge, i que els permet reposar la col·lecció del vehicle al tancament o l'inici de la jornada. El personal dels bibliobusos coneix bé la col·lecció i les necessitats dels seus usuaris i això els permet fer la selecció adequada de materials que transporta el vehicle. La capacitat d'aquests dipòsits és molt variable i, tot i que no disposem de dades completes que permetin fer una valoració, sí que a partir de les dades publicades podem afirmar que la capacitat del dipòsit està directament relacionada amb el nombre de bibliobusos als que dona servei i, per tant, la quantitat de fons disponible varia entre 200.000 exemplars que es troben al dipòsit central dels tretze bibliobusos de Madrid (Fernández, 2011) als 56.500 aproximadament dels dos bibliobusos de Salamanca.¹¹⁹ Hem pogut constatar a través de les visites que, tot i que responen a la seva funció, en alguns casos les dimensions d'aquests dipòsits no són prou adequades per instal·lar tota la col·lecció en condicions.

El portal de *Bibliotecas públicas españolas en cifras* proporciona les dades de la col·lecció de cadascun dels bibliobusos a partir de les quals s'ha elaborat la taula 9 on es donen les mitjanes per província. Les col·leccions de les furgonetes de Sevilla i Guadalajara, tot i que no han quedat recollides a la taula perquè les darreres dades publicades són de l'any 2013, són, lògicament, inferiors, d'uns 5.400 i 4.400 respectivament. Per a la resta de vehicles a cadascuna de les províncies, el nombre de volums de la col·lecció és similar sense que s'observin diferències significatives i, quan es donen, semblen respondre a l'antiguitat del vehicle.

¹¹⁹ Aquesta dada és la que apareix publicada a la pàgina web dels bibliobusos de Salamanca: <http://www.lasalina.es/cultura/cultura/ccb/bibliobuses/>.

Col·lecció total del bibliobús		
Andalusia	Màlaga	10.141
Aragó	Saragossa	sense dades
Canàries	Santa Cruz de Tenerife	12.446
Castella i Lleó	Àvila	32.226
	Burgos	14.363
	Lleó	15.249
	Palència	4.435
	Salamanca	33.556
	Segòvia	27.870
	Sòria	13.265
	Valladolid	15.279
	Zamora	18.227
	Castella-la Manxa	Albacete
Cuenca		20.898
Guadalajara		10.414
Toledo		11.213
Catalunya	Barcelona	12.949
	Lleida	18.049
Comunitat de Madrid	Madrid	5.944
Comunitat Valenciana	Elx	5.922
	Castelló	8.722
	Gandia	4.140
Extremadura	Badajoz	sense dades
Regió de Múrcia	Múrcia	13.079

Taula 106 Col·lecció dels bibliobusos. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Aquest fons es va actualitzant i renovant periòdicament a través de les novetats, de manera centralitzada atenent als bibliobusos i a les biblioteques fixes o bé a través de dotacions específiques per als bibliobusos. Són pocs els bibliobusos que tenen pressupost i temps per fer les adquisicions de manera individualitzada per respondre a les necessitats dels seus usuaris.

4.3.2 Distribució i presentació de la col·lecció

El bibliobús presenta unes limitacions òbvies per a l'exposició i presentació dels materials, tot i que cal destacar l'esforç que es fa per tal de mostrar-los encara que això vulgui dir moure'ls cada dia dues vegades. El personal opina, majoritàriament, que la infraestructura del bibliobús és flexible per introduir canvis en la distribució de la col·lecció. De tota manera, les raons per dur a terme aquests canvis són diverses i diferents entre els professionals a Catalunya i a Espanya. En el primer cas, els canvis responen a les èpoques de l'any o a efemèrides concretes mentre que a la resta d'Espanya els canvis venen motivats per les

demandes dels usuaris. Crida l'atenció que a Catalunya, d'una manera significativa, es destaca que no es poden fer canvis per manca de temps. Aquesta manca de temps, que més endavant es torna a destacar, ve donada per una intensa activitat durant les parades que no permet dedicar-se a aquestes tasques.

Fotografia 26 Bibliobús Garrigues-Segrià (Lleida). Font pròpia

Fotografia 27 Bibliobús Montnegre (Barcelona). Font pròpia

Fotografia 28 Bibliobús 11 (Madrid). Font pròpia

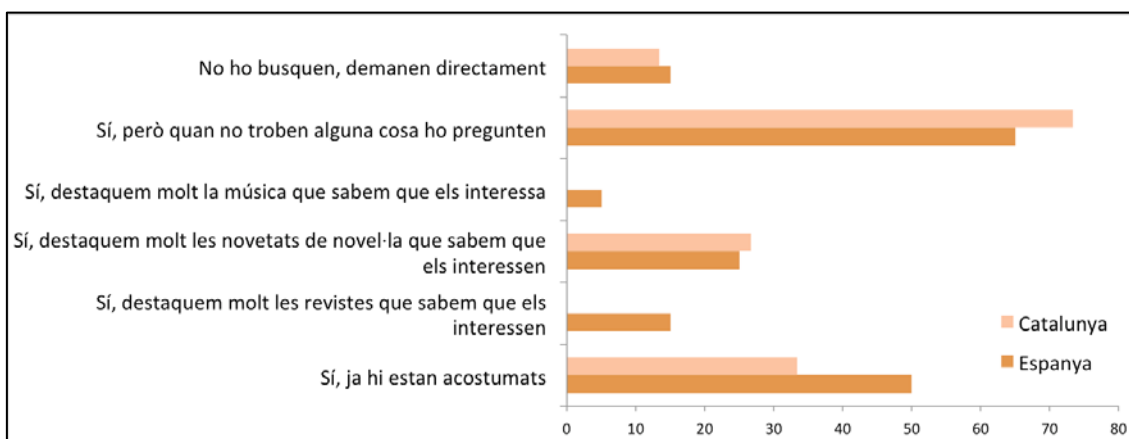
Creus que la infraestructura del bibliobús permet introduir canvis en la distribució de la col·lecció?

	Espanya	Catalunya
Sí, vaig introduint canvis segons les èpoques de l'any	37%	32%
Sí, vaig fent canvis segons les demandes dels usuaris	52%	21%
Sí, però no faig canvis massa sovint per manca de temps	4%	37%
Sí, però no tinc autonomia per fer-los	0%	5%
No, no permet fer canvis	4%	5%
Altres	4%	0%

Taula 107 Flexibilitat en la distribució de la col·lecció (resposta del personal)

Tot i que no es fa cap tipus d'adaptació segons la parada i el tipus d'usuaris que visita el bibliobús, la distribució dels fons s'intenta adaptar als usos i interessos dels usuaris. Malgrat els bibliobusos treballen per fer el fons accessible manifesten que els usuaris no tenen dificultats per orientar-se i trobar el que busquen ni per demanar ajuda al personal, si la necessiten.

Els usuaris troben fàcilment el que busquen?

Gràfic 15 Autonomia dels usuaris en la localització del material (resposta múltiple del personal, en percentatge)

Majoritàriament, els bibliobusos, com les biblioteques fixes, tenen centres d'interès. En un 55% a Espanya i en un 87% a Catalunya. D'aquests destaquen per la presència: el racó de pares, viatges i vida saludable. Cal destacar que aquestes tres opcions eren les que es donaven prefixades i que la resta han estat afegides per les persones enquestades.

El bibliobús té centres d'interès?

	Espanya	Catalunya
Racó de pares	1	12
Viatges	2	7
Vida saludable	2	7
Secció / col·lecció local	2	2
Tema de temporada	1	2
Manualitats	2	1

Taula 108 Centres d'interès existents (resposta del personal, en valors absoluts)

I n'apareixen d'altres: Racó de l'opositor, Cuina, Còmic, En femení, Rutes i excursionisme, Autoajuda, Exposicions temàtiques sol·licitades pels centres educatius...

4.4 Vehicles

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- el tipus de vehicle utilitzat;
- el nivell de renovació de vehicles;
- el mobiliari i l'equipament tecnològic que ofereix.

La informació s'ha obtingut a partir de:

- observació;

- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- bibliografia.

4.4.1 Tipus i renovació de vehicles

La majoria dels bibliobusos són vehicles compactes amb una longitud que varia entre 10 i 12 metres de longitud, a excepció de les furgonetes de Sevilla i Guadalajara i el microbús de Cuenca. Els qüestionaris no recullen informació tècnica dels vehicles però la informació localitzada a la bibliografia i l'observació permet afirmar que el nombre de bibliobusos que funcionen amb generador propi és similar als que funcionen amb presa elèctrica proporcionada per l'ajuntament i situada a prop de la parada. En el cas dels bibliobusos de Lleó aquest fet és un punt fort ja que els permet canviar la parada en alguns municipis on detecten la necessitat d'apropar-se als usuaris, així la parada que habitualment es fa al costat de l'escola es canvia, durant l'estiu, per situar-se a prop de la piscina o d'una zona de segones residències.

La majoria dels vehicles, a través d'antena via satèl·lit o a través de telefonia mòbil, donen accés, entre d'altres, a la consulta del catàleg i a Internet, tot i que hi ha algunes excepcions. Els bibliobusos de Lleó, per exemple, no tenen connexió telefònica i això els obliga a treballar en diferit. Aquest fet afegeix molts inconvenients a la feina diària ja que no permet actualitzar en temps real la informació que recullen durant les rutes i comporta moltes limitacions en l'accés a la informació per part dels usuaris i del propi personal i en l'oferta de serveis. Els bibliobusos de Lleida que, com molts d'altres, visiten zones amb poca o nul·la cobertura, disposen d'antena per satèl·lit que permet assegurar la connexió en tots els municipis i la realització de les tasques internes i l'oferta de serveis en la mateixa línia que les biblioteques fixes.

Pel que fa a l'espai, els bibliobusos de Lleida i els nous vehicles de Barcelona, incorporen una extensió hidràulica que permet millorar l'espai i les zones interiors. Aquests vehicles són, fins al moment, els únics a Espanya que ofereixen aquesta possibilitat que requereix un espai més ampli de parada i més temps per poder-lo instal·lar.

Les furgonetes a Espanya s'han implantat a Sevilla, com a complement del servei de biblioteques fixes, i a Guadalajara i Cuenca completant el servei prestat per dos vehicles grans, tot i que en el segon cas, es tracta d'un microbús de dimensions més àmplies que una furgoneta. Les darreres dades publicades de les dues furgonetes, de Sevilla i Guadalajara, corresponen a l'any 2013 i hem pogut confirmar que la furgoneta de Guadalajara no està funcionant des de juny del 2017 per problemes tècnics.¹²⁰ Pel que fa al servei de la furgoneta

¹²⁰ Guadalajara té una segona furgoneta que va deixar de prestar servei l'any 2016 i que no sembla que hagi de recuperar l'activitat. Els municipis als quals prestava servei van ser repartits entre els tres vehicles restants de la flota de la província.

de Sevilla no hem pogut confirmar que estigui actualment en funcionament, tot i que les dades publicades a la pàgina web sembla que estiguin actualitzades, no es publiquen dades d'ús del servei i no hem obtingut resposta al qüestionari.

Els bibliobusos que actualment prestin servei són, en bona part, vehicles amb més de 15 anys d'antiguitat. Tot i que alguns han estat renovats, la substitució dels vehicles no es fa de manera sistemàtica. Malgrat tot, des de l'any 2017 es pot observar una dinàmica positiva ja que, després d'uns anys d'estancament i de disminució del servei, es comencen a inaugurar nous vehicles. Aquests no serveixen per augmentar la prestació del servei i ampliar zones geogràfiques servides però sí que milloren el servei que ja es presta amb nous vehicles que incorporen més equipaments i més bones prestacions. En són exemples, Segòvia que a l'abril de 2017 renova un dels vehicles i inicia un projecte de substitució total de la flota; Barcelona que renova, entre desembre de 2017 i gener de 2018, dos dels seus vehicles; Lleó que ha anunciat un nou vehicle per a l'any 2018 o Salamanca que està valorant la necessitat de renovar un dels vehicles que té 24 anys d'antiguitat.

4.4.2 Equipament i distribució interior

La diversitat dels bibliobusos es fa palesa també en els equipaments i la distribució interior dels vehicles. En general es troben a faltar espais i mobiliari que permeti l'exposició de materials, tot i que el personal ha trobat fórmules imaginatives per cobrir aquestes mancances i donar més visibilitat a la col·lecció. De tota manera, aquests espais expositius, que poden variar segons els usos que es generen durant la ruta i l'arribada de novetats, no s'adapten a les necessitats de cadascun dels municipis ni dels públics que, segons la franja de la parada, poden fer ús del servei.

La retolació i senyalització de la col·lecció també és molt variada i, en la majoria dels casos, no està estandarditzada. La seva adaptació, per fer més accessible el fons, resta en mans de la creativitat i de les possibilitats del personal que ha de generar tot aquest material fora de l'horari d'atenció (que en molts casos no existeix) i amb recursos que no estan tan a l'abast com podria semblar.

Pel que fa a la distribució dels espais cal destacar que els bibliobusos són pocs flexibles, amb mobiliari poc adaptable i amb poca explotació de l'espai exterior. Excepte els bibliobusos de Lleida, que tenen un espai que afavoreix l'estada i la relació entre els usuaris, i els nous bibliobusos de la Diputació de Barcelona que, a més de l'espai ampliable, porten mobiliari mòbil, que es trasllada o no a la parada en funció de les necessitats i que permet adaptar l'interior a l'ús, en la resta de casos els interiors no es poden adaptar per a la realització d'activitats que requereixen espais i ambients diferenciats.

Fotografia 29 Bibliobús Garrigues-Segrià (Lleida). Font: Generalitat de Catalunya

Fotografia 30 Bibliobús del Bierzo (Lleó). Font pròpia

Els bibliobusos ofereixen un equipament tecnològic molt variat directament vinculat a l'antiguitat dels vehicles. Els vehicles més antics no ofereixen ordinadors per als usuaris, que no poden accedir ni a la consulta de materials en línia ni al catàleg. En canvi, altres vehicles més recents sí que ofereixen un o dos ordinadors per a la consulta del catàleg o d'internet, tot i que en les visites es va poder observar que l'ús d'aquests ordinadors no és gaire habitual i el personal va confirmar que l'ús ha baixat a mida que l'accés a la xarxa en els municipis ha anat millorant. Els bibliobusos de Madrid incorporen una màquina d'autopréstec per a ús autònom dels usuaris. Els nous vehicles de la Diputació de Barcelona també han incorporat màquina d'autopréstec i, a més, porten tauletes per treballar o fer formació amb els usuaris i una pantalla gran al final del bibliobús que pot ser utilitzada com a suport per a les activitats que organitzi el servei.

Els bibliobusos no tenen equipament ni instal·lacions per a l'ús del personal (WC, microones).

4.5 Personal

En aquest àmbit s'ha analitzat:

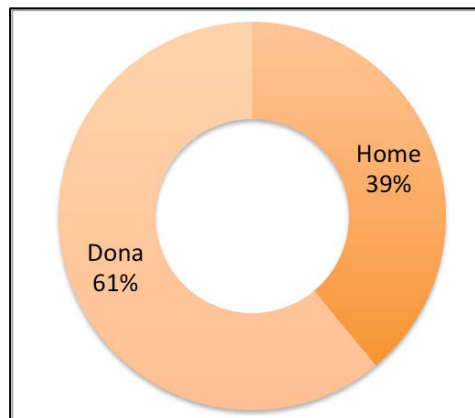
- el perfil del personal dels bibliobusos;
- la quantitat i formació de les persones que treballen al bibliobús;
- l'organització interna i les facilitats per al treball en equip.

La informació s'ha obtingut a partir de:

- observació;
- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- dades estadístiques de Bibliotecas Públicas Españolas en cifras.

4.5.1 Perfil del personal

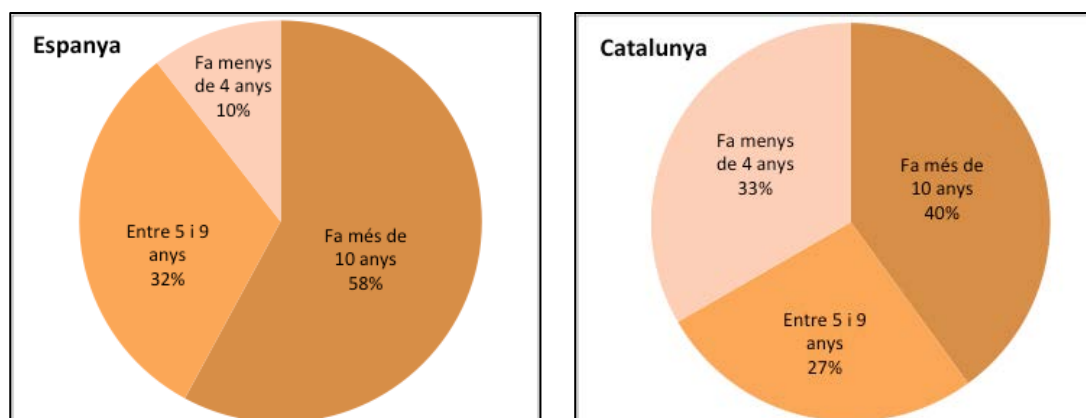
A partir de les dades disponibles podem afirmar que la distribució entre homes i dones està equilibrada pel que fa al personal que treballa als bibliobusos. No obstant això, quan s'analitza la categoria s'observa que les dones són, en la seva totalitat, directores o encarregades del bibliobús mentre que els conductors o tècnics són, en tots els casos, homes.

Gràfic 16 Distribució per gènere dels responsables/encarregats dels bibliobusos. Font: elaboració pròpia amb dades de les pàgines web de les xarxes

El personal dels bibliobusos té una experiència dilatada i una llarga trajectòria professional en aquest servei, tot i que a Catalunya es pot observar una tendència diferent respecte a les respostes obtingudes a la resta de l'Estat. A Espanya hi ha un percentatge més elevat de persones amb més anys d'experiència, sobretot si tenim en compte que quatre d'aquestes persones afirmen tenir-ne més de 20 i, fins i tot, una d'elles més de 30. A Catalunya es pot observar un índex de mobilitat més alt i un cert equilibri entre les 3 opcions donades. Una persona d'Espanya va respondre, a «Altres» que treballava esporàdicament i aquesta resposta no ha estat inclosa en els gràfics que s'adjunten. Així doncs, un 55% a Espanya i un 40% a Catalunya fa més de 10 anys que treballa als bibliobusos. Un percentatge important, gairebé un 30%, fa entre 4 i 9 anys i la resta, naturalment, menys de 4 anys.

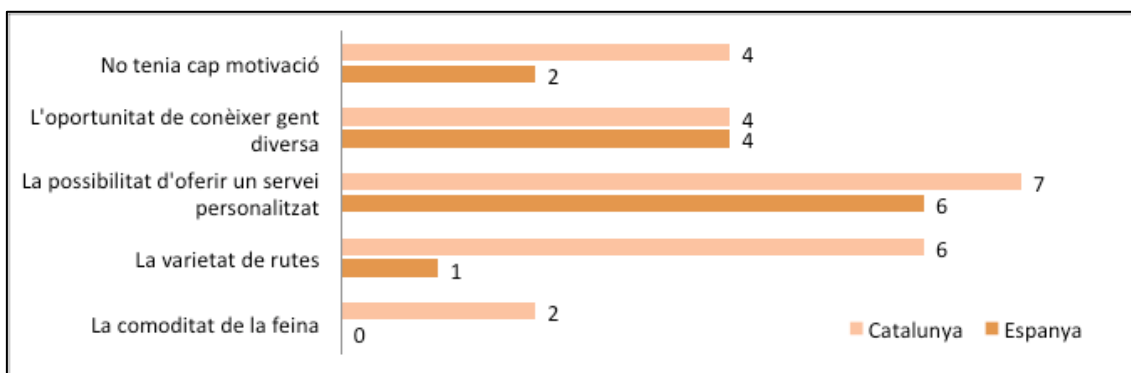
Quan vas començar a treballar-hi?

Gràfic 17 Antiguitat del personal dels bibliobusos (resposta del personal)

Sobre les motivacions que van portar-los a la seva feina actual, la resposta més freqüent fa referència a la possibilitat d'oferir un servei personalitzat. Aquesta és l'opció triada per un 30% del personal a Espanya i un 46,67% a Catalunya. A Espanya la segona opció és l'oportunitat de conèixer gent diversa i a Catalunya ho és la varietat de rutes. En un 40% dels casos a Espanya la raó que justifica la feina és l'adjudicació d'una borsa de treball o a través de l'oficina de l'atur. Algunes de les respostes posen l'accent en l'interès del valor social del bibliobús o en la convicció que la cultura i l'educació milloren la societat o en la percepció que era una feina adaptada al seu perfil.

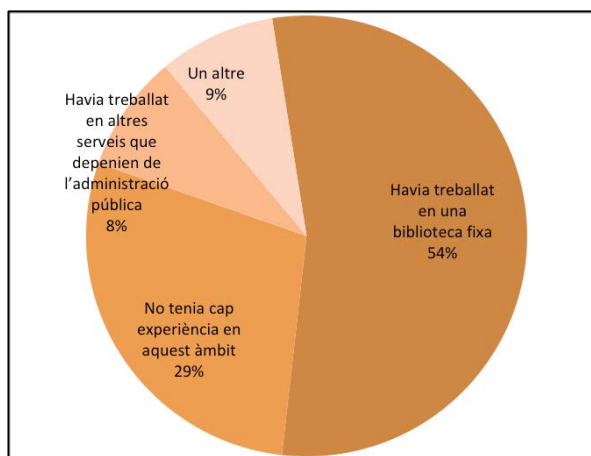
Què et va motivar a treballar en un bibliobús?

Gràfic 18 Motivacions per accedir al lloc de treball (resposta múltiple del personal, en valors absoluts)

Més d'un 50%, aproximadament, afirmen que havien treballat abans en una biblioteca fixa la qual cosa permet entendre millor els percentatges de les respostes anteriors ja que, probablement, aquesta experiència prèvia va donar-los el coneixement sobre les característiques del servei de bibliobús que devien valorar a l'hora de presentar-se a la plaça que ocupen.

Quina experiència tenies quan vas començar a treballar-hi?

Gràfic 19 Experiència prèvia del personal (resposta del personal)

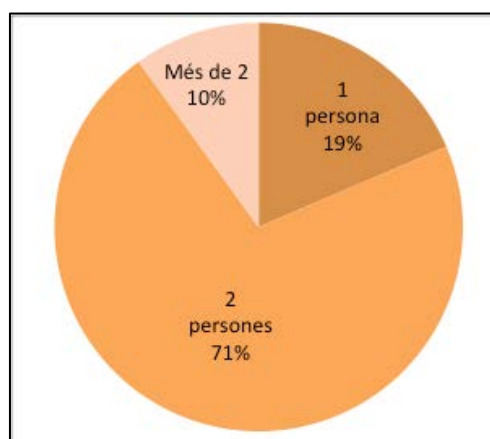
4.5.2 Quantitat i formació del personal

Les dades publicades a *Bibliotecas públicas españolas en cifras* de l'any 2015, representades al gràfic següent, permeten veure que, majoritàriament, són dues persones les que formen l'equip de treball als bibliobusos.

Dels deu bibliobusos en els quals només viatja o treballa una persona n'hi ha dos que tenen una fracció menor: són els casos en què es comparteix personal entre bibliobusos o en què el responsable comparteix responsabilitats amb una biblioteca fixa. Aquesta és la situació del responsable del bibliobús de Gandia o del de Badajoz -que apareix a les estadístiques del 2015, tot i que no s'ha trobat cap notícia sobre la seva existència actualment. A tots els bibliobusos de Murcia hi treballa una sola persona, el mateix que passa al bibliobús d'Elx i a dos de Burgos.

Dels set bibliobusos en què consten més de dues persones, n'hi ha tres de Salamanca que tenen fraccions ja que comparteixen personal entre els bibliobusos probablement per al suport en activitats d'animació lectora (conta-contes). Altres bibliobusos que compten amb més personal són el bibliobús escolar de Zamora que porta un equip format per bibliotecari -que és alhora el conductor- i psicopedagogs o el de Burgos que porta personal que organitza les activitats d'animació.

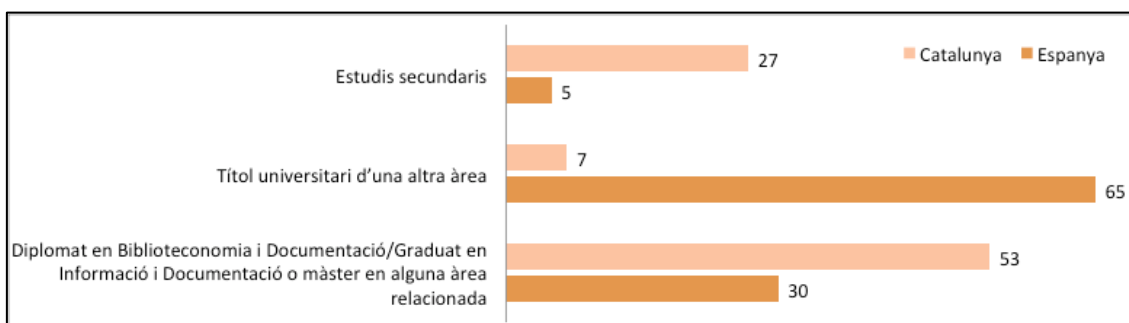
Quantes persones viatgen als bibliobusos?

Gràfic 20 Nombre de persones que treballen als bibliobusos
Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

Pel que fa a la formació les diferències entre els territoris són remarcables. A Catalunya, el 53% té una titulació vinculada a l'àmbit de la Biblioteconomia i la Documentació mentre que a Espanya la tenen un 25%. La proporció es capgira quan es tracta de persones amb títol universitari en una altra àrea que a Espanya són més d'un 60% mentre que a Catalunya només ho són un 7%. És interessant observar que només un 5% dels tècnics auxiliars a Espanya tenen estudis secundaris mentre que a Catalunya el percentatge puja fins a un 27%.

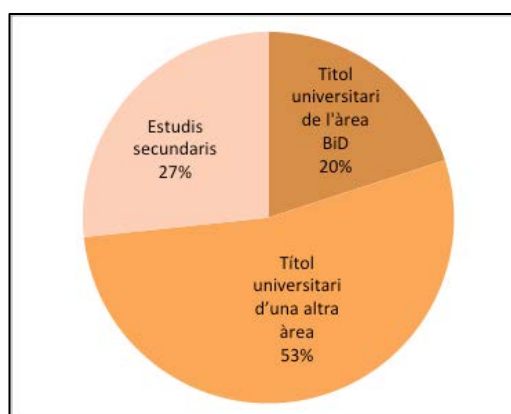
Quina formació tens?

Gràfic 21 Formació del personal (resposta del personal, en percentatge)

De la formació exigida a les persones que formen l'equip del bibliobús, crida l'atenció el fet que, a Espanya, el títol exigít al bibliotecari no estigui vinculat a la formació específica (Diplomatura en BiD, Llicenciatura en Documentació, Grau en ID o altres titulacions de l'àrea) o que, en un percentatge significatiu, el nivell exigít no sigui ni tan sols universitari (27% amb estudis secundaris). A Catalunya la titulació exigida queda fixada per la legislació vigent i ha de ser, necessàriament, una titulació vinculada a l'àrea de Biblioteconomia i Documentació.

Quina formació se li demana al bibliotecari del bibliobús?

Gràfic 22 Titulació exigida al responsable-bibliotecari del bibliobús (resposta dels responsables)

4.5.3 Organització interna dels equips

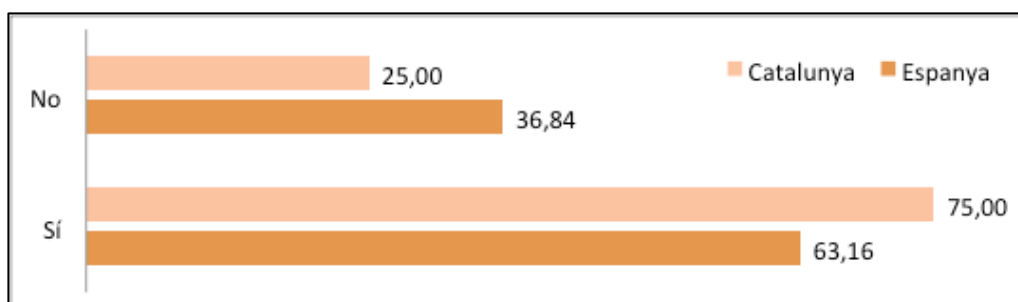
La distribució de les tasques i el treball en equip també presenten diferències significatives entre vehicles que venen donades per l'assignació de responsabilitats fixada des dels serveis centrals i, també, per les rutines de treball i les competències de cadascun dels membres de l'equip. Els equips són, en aquest sentit, força diferents i no homogenis ni tan sols, per comunitats autònomes, tot i que sí que es poden detectar tendències. A Catalunya, per exemple, el conductor és tècnic auxiliar i, com a tal, assumeix les responsabilitats que li pertoquen. En d'altres comunitats autònomes, per qüestions de categories laborals i contracte, el conductor es manté al marge de les tasques bibliotecàries i és el responsable

del bibliobús qui realitza totes les activitats, amb les limitacions que això comporta per fer gestions o contactes fora del vehicle. En molts equips, però, el conductor fa tasques de tècnic auxiliar que no es diferencien del que fa el bibliotecari pel que fa al tracte amb els usuaris, tot i que sí pel que fa a alguns dels serveis que presta.

A més del treball en equip entre les persones del vehicle sembla que la col·laboració en xarxa amb la resta de personal de bibliobusos també és important, a jutjar pel tipus de respostes rebudes. En un percentatge alt (un 38% en el cas de Catalunya i un 36% en el cas de la resta de l'Estat) aquest treball en xarxa s'estableix a partir de reunions periòdiques i planificades. Però és interessant veure que en un percentatge significatiu es fa a partir de trobades informals (un 24% a Catalunya i un 29% en el cas de la resta de l'Estat). A Catalunya el contacte es manté, a més, a través de grups de treball virtuals o a través d'una plataforma compartida. En l'apartat «Altres» es comenta que els bibliobusos d'una província inicien conjuntament la jornada des d'un mateix punt i això serveix per considerar que es fa treball en xarxa; també es posa en valor la tasca d'ACLEBIM en la difusió d'experiències que són especialment útils per als bibliobusos que treballen sols en el seu entorn.

L'experiència dels bibliobusos de Lleida de rotació de personal, que ja s'ha mencionat anteriorment, dóna possibilitats d'acció interessants. El fet que el personal pugui alternar la seva jornada laboral entre el bibliobús i els serveis centrals, o una biblioteca fixa, pot ajudar a crear vincles i a generar dinàmiques de col·laboració entre el personal del bibliobús i d'altres serveis bibliotecaris. Aquesta experiència és també interessant perquè els bibliotecaris, poden dedicar una part de la jornada a atendre peticions específiques i a crear "serveis a mida". De tota manera, aquesta doble dedicació és, precisament, la raó per la qual s'ha revisat el model i s'ha tornat a assignar un sol bibliotecari al bibliobús.

Hi ha algun tipus de relació entre el personal dels bibliobusos de la província?

Gràfic 23 Relació entre el personal que treballa als bibliobusos de la xarxa -de la ciutat o de la província- (resposta del personal, en percentatge)

Si hi ha relació entre el personal, com s'estableix aquesta relació?

	Espanya	Catalunya
A partir de trobades informals	29%	24%
A partir de reunions periòdiques i planificades	36%	38%
A partir de grups de treball virtuals	0	10%
A partir d'una plataforma virtual compartida	0	19%
Altres	36%	9%

Taula 109 Relació entre el personal d'una mateixa xarxa o província (resposta del personal)

Les respostes del personal i dels responsables evidencien, pel que fa a la dinàmica de treball i les reunions conjuntes, diferències de percepció. D'una banda, només un 37% del personal afirma que les reunions es fan periòdicament i de manera planificada tot i que gairebé la totalitat dels responsables a Espanya consideren que es reuneixen periòdicament (en el cas de Catalunya, les dues xarxes segueixen dinàmiques de treball diferent entre el seu personal). Aquesta diferència en la percepció del treball conjunt probablement evidenciï que les reunions no es fan amb la freqüència que voldria el personal o que no responen a totes les seves necessitats.

Les respostes del personal tampoc no s'acaben d'ajustar a les respostes rebudes dels responsables dels serveis centrals pel que fa a les plataformes de treball. Un 38,5% dels responsables afirma proporcionar plataformes de treball conjuntes per al personal dels bibliobusos però, en canvi, el personal no tria aquesta opció -tot i que en el qüestionari han participat persones que treballen en les xarxes que afirmen disposar de plataforma.

La quantitat de respostes rebudes en què s'afirma que es reuneixen periòdicament, pel que fa al personal i als responsables, sí que són coherents amb el nombre de respostes i el percentatge que els correspon.

El personal dels bibliobusos té alguna plataforma de treball conjunta?

	Espanya	Catalunya
Sí i, a més, es reuneixen periòdicament	38,5%	
No, però es reuneixen periòdicament		
No, però es reuneixen periòdicament amb el responsable del servei	53,8%	50%
Altres	7,7%	50%

Taula 110 Plataformes de treball entre el personal d'una mateixa xarxa o província (resposta dels responsables)

En l'apartat «Altres» s'esmenta que es troben un cop l'any, aprofitant una efemèride com el dia del bibliobús o en motiu d'alguna sessió de formació i s'apunta la voluntat de millorar aquest aspecte per part dels responsables.

Una darrera resposta del qüestionari anava dirigida a conèixer si existeix algun manual d'acollida per al nou personal del bibliobús, ja que les característiques del servei són

diferents a les d'una biblioteca fixa i un document d'aquest tipus ajudaria a mantenir la coherència i a fer les substitucions o les rotacions més fàcils. D'acord amb les respostes, només existeix en casos molt puntuals i quan existeix, el que recull és el funcionament del servei i no les vies de resolució d'incidències. Tot i així, cal destacar que el 88,88% dels que afirmen no disposar de manual considera que seria necessari.

Un de les mancances que més s'evidencia, tant a les enquestes com a les entrevistes, és la manca de temps per a l'avaluació i el treball intern. L'estada del bibliobús a la parada és molt intensa ja que exigeix una atenció molt personalitzada dels bibliotecaris, sobretot en aquells bibliobusos on el conductor no té assignades les tasques de tècnic auxiliar. Això fa que acabin mancants estones de treball intern per poder millorar aspectes d'organització i adequació del vehicle. Retolar les prestatgeries o buscar noves formes de presentar els materials són tasques que cal fer en estones «lliures» en parades que tenen un ús més baix i on és possible dedicar aquest temps però, precisament en aquestes parades, caldria tenir un paper més proactiu i sortir del bibliobús a buscar aliances amb els agents necessaris per millorar el servei i l'ús. La manca de temps per desenvolupar tasques internes acaba, doncs, repercutint en la dinamització de les parades que són menys actives.

4.6 Usuaris

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- usuaris inscrits;
- perfil dels usuaris;
- població no atesa;
- hàbits d'ús dels usuaris.

La informació s'ha obtingut a partir de:

- observació;
- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- dades estadístiques de Bibliotecas Públicas Españolas en cifras;
- informes d'estudis d'usuaris i no usuaris.

4.6.1 Usuaris i no usuaris

La varietat en la distribució demogràfica dels municipis fa que els bibliobusos prestin servei a municipis molt diversos a les diferents comunitats autònomes. Aquest fet ja queda palès en l'anàlisi de la legislació de cada comunitat autònoma que estableix, per al servei de bibliobús, una franja de població variable i directament vinculada a la distribució demogràfica i la densitat de població de la comunitat.

Les dades disponibles dels bibliobusos que publica el portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras* de l'any 2015 permeten obtenir, entre d'altres, les dades pel que fa al nombre d'usuaris inscrits i de visites. Malauradament, però, aquestes dades no s'han pogut posar en relació a la població atesa ja que la informació localitzada no és prou fiable.¹²¹ Així, doncs, s'ha optat per donar només el nombre d'usuaris i de visites sense creuar-les, tot i que això ens impedeix d'obtenir un indicador comparable entre totes les comunitats autònomes que permeti valorar l'impacte del bibliobús a la seva zona d'influència.¹²²

		Usuaris inscrits	Visites
Andalusia	Màlaga	8.722	2.922
Aragó	Saragossa	sense dades	
Canàries	Santa Cruz de T.	844	752
Castella i Lleó	Àvila	5.571	2.435
	Burgos	1.765	2.485
	Lleó	8.017	2.218
	Palència	8.858	1.305
	Salamanca	6.795 ¹²³	2.722
	Segòvia	12.480	2.941
	Sòria	10.016	1.957
	Valladolid	11.408	1.836
	Zamora	11.233	4.769
	Castella-la Manxa	Albacete	3.852
	Cuenca	2.001	1.833
	Guadalajara	11.848	1.248
	Toledo	9.412	2.509
	Catalunya	Barcelona	8.197
	Lleida	9.500	2.900
	Comunitat de Madrid	Madrid	29.154
Comunitat Valenciana	Elx	5.544	2.068
	Castelló	10.145	4.666
	Gandia	sense dades	4.417
	Extremadura	Badajoz	3.122
Regió de Múrcia	Múrcia	6.980	7.162

Taula 111 Usuaris i visites dels bibliobusos. Font: elaboració pròpia amb dades de *BPE en cifras*, 2015

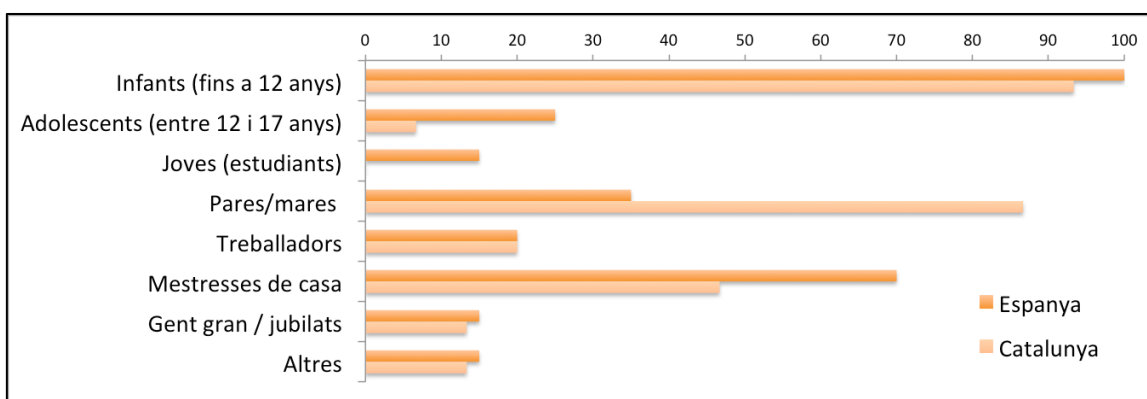
¹²¹ En el cas dels bibliobusos 9-13 de Madrid, per exemple, la població servida que apareix a les estadístiques és de tota la ciutat i no específicament la població servida pels bibliobusos. Per als bibliobusos 1-8 s'ha volgut contrastar la informació amb les dades a l'*Anuario Estadístico de la Comunidad de Madrid: 1985-2017* publicat per la Comunitat i s'ha comprovat que les dades referents a usuaris (que apareixen com a usuaris inscrits a *BPE en cifras* i com a usuaris a l'*Anuari Estadístico*) no coincideixen. Les dades que es donen per a altres províncies o comunitats autònomes tampoc permeten garantir la fiabilitat de la informació obtinguda. En el cas de Guadalajara les dades de visites que publica *BPE en cifras* són qüestionables per poc coherents: 23.425 visites a un vehicle i 270 a un altre.

¹²² S'ha fet una mitjana de visites per província per tal de tenir una dades més equiparables.

¹²³ A la taula només s'han tingut en compte les dades dels tres bibliobusos de la Diputació i no el bibliobús municipal per poder elaborar unes dades finals que permetessin l'anàlisi de tres vehicles de característiques similars.

L'anàlisi dels usuaris, tant a partir de l'observació com de les entrevistes i qüestionaris al personal, mostra un ús majoritari per part de nens i nenes, mestresses de casa i mares i pares. La pregunta, que era de resposta múltiple, posa en evidència que els usuaris majoritaris del bibliobús són el públic infantil ja que aquesta franja obté un 97% de les respostes. També ho són pares i mares (en un 86,67% a Catalunya i en un 35% a Espanya) i les mestresses de casa (un 46,67% a Catalunya i un 30% a Espanya) encara que, com podem veure, en percentatges contraposats. Crida l'atenció, tot i que no sorprèn a la llum d'altres estudis d'usuaris de bibliobusos i també de biblioteques fixes, el baix percentatge que afirma tenir usuaris adolescents (entre 12 i 17 anys) o joves estudiants, tot i que a Espanya el nombre és superior (un 35% d'adolescents enfront del 6,7% a Catalunya i un 15% de joves estudiants a Espanya i que, en canvi, a Catalunya són inexistents). També és un col·lectiu poc habitual el de la població activa que, per horaris laborals, sovint no poden utilitzar el servei. El nombre de gent gran que utilitza el bibliobús també és similar a Catalunya i Espanya i en tots dos casos és un percentatge baix, al voltant d'un 15%. A la resposta «Altres» les respostes destaquen col·lectius diversos que ens semblen interessants de mencionar: mestres o professors, estiuiejants o adults en general.

Quins són els usuaris més habituals del bibliobús?

Gràfic 24 Usuaris més habituals (resposta múltiple del personal, en percentatge)

El personal, que té una relació molt propera amb els usuaris, en coneix molt bé les preferències i fan la distribució o l'assignació de les novetats de manera molt personalitzada. Hi ha novetats que, quan arriben, ja es poden etiquetar: «Aquesta novel·la li agradarà a ... de ...». «La senyora ... llegeix biografies i ara ja quasi no en tenim». El personal aprofita aquesta atenció personalitzada, que li permet conèixer a fons l'opinió dels usuaris, per recomanar lectures d'uns usuaris a uns altres similars d'un altre municipi .

La majoria dels estudis centren la seva atenció en els usuaris i no recullen l'opinió i les expectatives dels no usuaris, un col·lectiu nombrós tant a les biblioteques fixes com als bibliobusos. La pregunta que vam incloure al qüestionari tenia l'objectiu de detectar possibles mancances per la qual cosa es va plantejar com a pregunta oberta.

Fotografia 31 Bibliobús del Bierzo (Lleó). Font pròpia

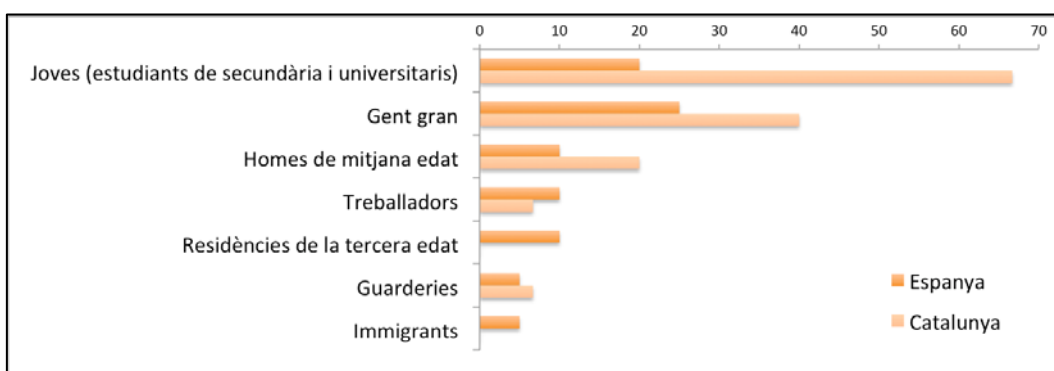

Fotografia 32 Bibliobús Garrigues-Segrià (Lleida). Font: Maria Badia

Tant el personal de bibliobusos a Espanya com a Catalunya (un 70% i un 93% respectivament) afirma que troba a faltar algun col·lectiu com a usuaris del bibliobús. Les respostes, que es van categoritzar posteriorment, confirmen el que ja s'havia posat en evidència a la pregunta anterior: la manca d'usuaris joves i/o adolescents, la gent molt gran, els homes de mitjana edat i, finalment, la població activa, que s'associa especialment als homes que, en molts dels municipis que visiten els bibliobusos són els que treballen fora de cas i tenen dificultats per modificar el seu horari laboral. En el cas dels joves, els homes de mitjana edat i de la població activa, la seva absència es justifica pel fet que tenen limitacions horàries perquè estudien o treballen fora del municipi i no poden fer ús del servei. En el cas de la gent gran la seva es comenta que la manca d'hàbit lector o de mobilitat poden explicar poca assistència, sumada al fet que el bibliobús no visita les residències on es troben.

Només una de les persones enquestades ha destacat el col·lectiu d'immigrants ja que, quan no té prou coneixement de la llengua, no visita el bibliobús.

Trobes a faltar algun col·lectiu que viu al municipi però no utilitza el bibliobús?

Gràfic 25 Els no usuaris del bibliobús (resposta múltiple del personal, en percentatge)

Sanmartín (2006) també identifica els joves i els immigrants com dos dels col·lectius que no utilitzen els serveis del bibliobús i també destaca el desconeixement del que ofereix un

bibliobús per explicar l'índex de poc ús entre una part de la població adulta. L'*Estudi d'ús, satisfacció i expectatives del servei de bibliobús* (2015) realitzat per la Diputació de Barcelona recull unes dades similars i constata que, pel que fa l'edat, els usuaris del bibliobús són principalment nens i nenes fins als 12 anys i adults partir dels 30 anys. La freqüència disminueix a la preadolescència, l'adolescència i l'etapa universitària, en aquest darrer cas, en favor de l'ús d'altres biblioteques. En una etapa de més maduresa l'ús es recupera i es torna a perdre cap a la vellesa per problemes visuals o perquè no hi ha un hàbit adquirit.

4.6.2 Hàbits d'ús dels usuaris

El bibliobús serveix per a que molts usuaris agafin materials per a altres membres de la seva família o per amics. Més d'un 85% del personal del bibliobús destaca que un percentatge important d'usuaris s'emporta materials per als seus familiars. L'horari de la parada és, lògicament, la raó que ho justifica ja que limita l'accés en un dia i unes hores que, sovint, coincideixen amb els horaris laborals dels usuaris. En altres casos, altres usuaris són prescriptors: mares i pares que trien per als seus fills, mestres que ho fan per als seus alumnes, fills que s'emporten llibres per als pares grans que no poden apropar-se al bibliobús... És el que hem anomenat préstec indirecte -perquè queda registrat tot i que no consti en el carnet del lector que correspon- i que diferenciem del préstec ocult que es dona a partir de les lectures compartides que, en el cas del bibliobús, també està identificat com un fet habitual. A les rutes en què el bibliobús fa visites de poca freqüència el nombre de préstecs és elevat i es comparteixen les lectures en el període d'absència del bibliobús. És una manera de compensar les incidències ocasionals que poden portar a l'anul·lació del servei que té un fort impacte en els usuaris. En aquestes visites quinzenals o mensuals també és habitual que els usuaris, quan no poden anar al bibliobús, ho comuniquin al bibliotecari perquè els pugui fer una selecció a mida i algun altre usuari la reculli.

És habitual que els usuaris s'emportin materials per a altres persones (pares, parelles, amics o fills)?

	Espanya	Catalunya
Sí	90%	87%
No	10%	13%

Taula 112 Usuaris que fan ús del préstec indirecte (resposta del personal)

El personal del bibliobús estableix un vincle molt estret, de molta proximitat amb els usuaris i que els porta a crear un ambient de confiança i confidència molt alt que converteix al bibliotecari en una persona de referència pel que fa a la lectura. En d'altres casos, aquest paper prescriptor el fan altres persones, familiars habitualment, i, per exemple, durant les visites vam observar usuaris que acudien al bibliobús amb recomanacions dels seus fills.

Aquesta vinculació estreta entre bibliotecari i usuaris es fa visible amb les substitucions de personal perquè als usuaris no els agraden els canvis, ni sobretot, trobar-se altres persones. El personal admet que costa un temps establir el lligam i regenerar la relació de confiança.

Aquesta relació genera, alhora, un gran nivell de compromís per part del personal i, per exemple, en una de les visites el personal afirmava no fer pausa per no desatendre el servei: «No seria ben vist que fes un cafè mentre els usuaris fan cua per pujar al bibliobús».

Més enllà de les dades quantitatives, les observacions i les entrevistes permeten afirmar que el bibliobús té un paper rellevant com a espai de trobada i de relació on alguns usuaris troben un entorn per a comunicar-se i per trencar la monotonia o l'aïllament. El bibliobús és un espai de relació no només entre usuaris i personal sinó, també, entre els usuaris. És un espai lliure de connotacions, un espai neutre on les persones se senten lliures per parlar, desvinculades de la càrrega que el municipi els atorga per la seva trajectòria personal o professional o per la vinculació política que hagin pogut tenir.

El bibliobús és, a més i com qualsevol biblioteca pública, un espai d'intercanvi generacional. En alguns municipis aquest paper és especialment important perquè el bibliobús és l'únic espai per a aquestes relacions on els usuaris mantenen converses, gairebé íntimes, amb el personal que sovint propicien relacions entre usuaris que fora del bibliobús no es donen. La importància del bibliobús com a espai de confiança s'observa perquè alguns usuaris, tot i que han deixat d'utilitzar el servei -per pèrdua de visió, d'interès en la lectura o per canvis de necessitats lectores- segueixen visitant el bibliobús.

Els resultats de la campanya *¿Qué significa para ti el Bibliobús?* que ACLEBIM realitza durant l'any 2012 per recollir les opinions dels usuaris de bibliobús ja apunten algunes d'aquestes idees. Sánchez García (2013) en fa una síntesi i identifica els beneficis que destaquen els usuaris adults: el trencament de l'aïllament i la marginació proporcionant alternatives d'oci i cultura als pobles més petits a través de l'alfabetització; l'apropament d'una manera còmoda materials per a l'enriquiment personal; la personalització del servei; l'entreteniment, la informació i la diversió que els proporciona; i el suport anímic que suposa per a molts dels usuaris. En aquest context, el personal, bibliotecaris i conductors, és un element molt valorat, pel seu tracte amable i proper i per la seva capacitat per assessorar-los i donar resposta a les seves necessitats.

També els resultats de l'estudi de la Diputació de Barcelona (2015) refermen aquesta visió del bibliobús com a espai de relació i, també, d'intercanvi intergeneracional i dinamitzador. Els usuaris afirmen que el bibliobús és una eina per a l'enriquiment personal, l'entreteniment i la descoberta i constata diferències significatives respecte les biblioteques fixes: la personalització, l'ambient càlid i informal, l'espontaneïtat i l'adaptació a l'usuari, l'espai petit i conegut, la llibertat i la comoditat de tenir-ho al costat són els aspectes que es destaquen positivament, tot i que, lògicament, també es fan evidents elements negatius, com l'oferta limitada i la dependència d'horaris i de freqüència.

Per al bibliobús és especialment interessant detectar els usuaris «líders» que col·laboren amb les entitats o formen part de l'equip de redacció de la publicació local i aconseguir que siguin usuaris perquè, més enllà de la fama, els poden fer d'enllaç i els pot permetre ampliar el seu radi d'acció. Sovint, com veurem més endavant, les relacions amb les entitats neixen

dins del mateix bibliobús i, per tant, que aquests «líders» siguin usuaris del bibliobús pot ser fonamental per poder dur a terme un nou projecte.

4.7 Serveis

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- serveis prestats;
- ús dels serveis;
- activitats realitzades i valoració.

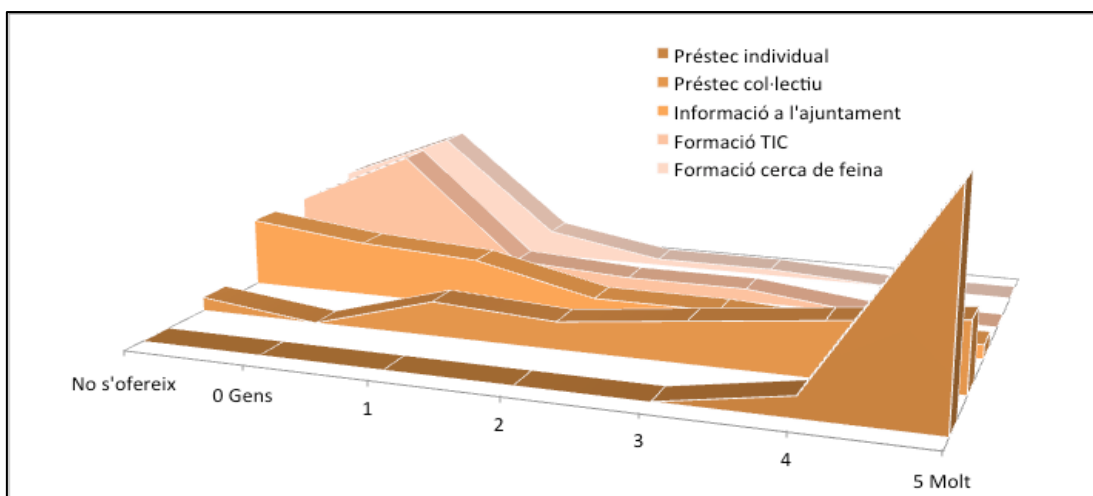
La informació s'ha obtingut a partir de:

- observació;
- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- dades recollides a *Bibliotecas públicas españolas en cifras*.

4.7.1 Serveis prestats

Pel que fa als serveis, sense cap mena de dubte el préstec individual és el servei que més s'utilitza i del que disposem de més dades per analitzar. El préstec col·lectiu, dirigit fonamentalment als centres educatius i als casals d'avis o residències de gent gran, és el segon servei més utilitzat. A molta distància de prestació, i lògicament d'ús, trobem, la informació a l'ajuntament i la formació en àmbits diversos.

Quins serveis presteu actualment? Marca el nivell d'ús de cadascun dels serveis? (del 0 gens al 5 molt i No oferim el servei)

Gràfic 26 Oferta i ús dels serveis (resposta del personal, en valors absoluts)

No s'observen diferències remarcables entre els serveis prestats a Catalunya i la resta d'Espanya, tot i que s'aprecia que, fora de Catalunya, es presten més serveis vinculats als ajuntaments i menys formació i, a Catalunya, aquests percentatges apareixen capgirats. De tota manera els índexs d'ús dels serveis de formació són molt baixos tot i que s'afirma oferir-los. En l'apartat «Altres» es destaquen: tallers, servei d'internet i ofimàtica, visites escolars, orientació bibliogràfica i recursos documentals i activitats d'animació a la lectura i l'escriptura.

	Espanya	Catalunya
Préstec individual	100%	100%
Préstec col·lectiu	90%	93%
Informació a l'ajuntament	30%	20%
Formació (TIC, cerca de feina...)	5%	13%
Altres	15%	27%

Taula 113 Serveis prestats des dels bibliobusos (resposta múltiple del personal)

El portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras* ens ofereix xifres pel que fa a l'ús del préstec però, malauradament, la gran disparitat de dades fa pensar que aquestes no són fiables. Hem comprovat, a més, que la informació publicada no sempre coincideix amb les dades que es donen a les pàgines web de les administracions corresponents i no sembla que les dades de totes de les províncies s'hagin recollit seguint els mateixos criteris. De tota manera, hem volgut fer una taula en la qual apareixen els préstecs totals i els préstecs respecte els usuaris inscrits. Una primera anàlisi d'aquests resultats permet explicar-los per raons similars a les comentades a l'apartat d'*Usuaris*: el nombre de préstecs per usuaris més alt podria estar relacionat amb l'impacte del préstec indirecte (els usuaris s'emporten materials per d'altres usuaris) mentre que, en d'altres bibliobusos, és possible que el préstec ocult i, per tant, la rotació de llibres entre els lectors expliqui un percentatge més baix. També es podria afirmar que el préstec és més alt als bibliobusos que fan servei a municipis rurals ja que els bibliobusos de servei urbà (Màlaga, Santa Cruz de Tenerife, Badajoz o Gandia) presenten un índex més baix de préstec per usuaris inscrits però, en canvi, no s'observen diferències significatives entre els índexs de préstec dels bibliobusos de servei urbà i servei rural a Madrid (encara que aquestes dades no quedin recollides a la taula).

		Préstecs	Préstecs per usuaris inscrits	Préstecs per usuaris inscrits BP província ¹²⁴
Andalusia	Màlaga	6.745	2,3	2,2
Aragó	Saragossa	sense dades		5,1
Canàries	Sta Cruz de Tenerife	1.538	2,0	2,2
Castella i Lleó	Àvila	9.191	3,8	2,9
	Burgos	19.825	8,0	5,0
	Lleó	23.870	11,2	4,6
	Palència	9.479	7,4	4,2
	Salamanca	18.983	6,7	2,8
	Segòvia	21.915	7,4	2,8
	Sòria	30.881	15,9	7,8
	Valladolid	19.553	10,9	3,6
	Zamora	18.451	3,9	4,4
Castella-la Manxa	Albacete	11.134	10,1	4,2
	Cuenca	6.765	3,6	4,8
	Guadalajara	4.994	3,8	4,7
	Toledo	14.149	5,6	4,0
Catalunya	Barcelona	31.864	9,2	4,5
	Lleida	29.266	10,1	3,4
Comunitat de Madrid	Madrid	15.599	4,0	2,5
Comunitat Valenciana	Elx	16.113	7,8	3,0
	Castelló	10.147	2,2	2,9
	Gandia	4.789	1,1	2,9
Extremadura	Badajoz	3.122	2,1	2,0
Regió de Múrcia	Múrcia	23.729	3,5	2,9

Taula 114 Préstecs totals i préstecs per usuaris inscrits. Font: elaboració pròpia amb dades de BPE en cifras, 2015

Com ja hem comentat, el fet que les parades siguin periòdiques i, de vegades, molt distanciades obliga als usuaris a estar molt pendents de les visites i, malgrat tot, és inevitable que coincideixin amb altres compromisos i que no es puguin retornar els materials dins del termini establert. En altres ocasions és el bibliobús el que no ha complert amb els seus horaris i no ha fet la parada quan tocava (per avaria o problemes tècnics). Tot plegat fa que el personal sigui més flexible i permissiu i que, en alguns casos, tot i que no és habitual, s'hagi optat perquè el retorn es pugui fer en algun dels punts que col·laboren amb el bibliobús.

¹²⁴ Les xifres que es donen en aquesta columna s'han elaborat per tal de poder obtenir una dada comparable que posés en context les obtingudes pels bibliobusos. El valor seria més adequat a partir dels usuaris actius i no els usuaris inscrits però, en les dades dels bibliobusos que es fan públiques, només es donen els usuaris inscrits i s'ha volgut mantenir el mateix criteri.

Les novel·les, les biografies i les revistes es destaquen com els materials més sol·licitats i el personal comenta que es fa difícil despertar noves inquietuds i generar altres usos. Alguns bibliotecaris, preocupats per la manca d'ús del material de formació continuada o d'assaig, es mostren disposats a proposar i engegar activitats per fomentar-ne l'ús però no es veuen recolzats suficientment. El bibliobús està vinculat, fonamentalment, a l'oci i aquests són els materials que tenen més bona acollida. També és important la demanda de fons local, tot i que com hem vist no és molt abundant, i el de turisme de la zona. A aquest fons de proximitat cal sumar-hi el material vinculat amb la vida quotidiana dels habitants de molts d'aquests municipis: l'hort, la cuina, les labors, la pesca o la caça. En alguns municipis es percep un interès especial per un d'aquests temes o per determinats esports i aquest element s'acaba convertint en un tret distintiu que el personal del bibliobús aprofita fent-lo més visible i, si és possible, ampliant la seva col·lecció.

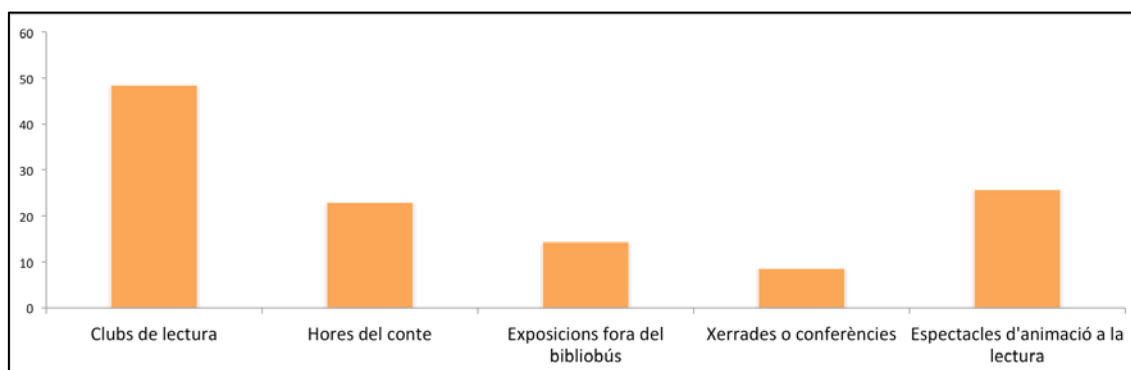
Pel que fa a la formació, sorprèn la baixa oferta i, conseqüentment el baix ús d'un servei que la bibliografia destaca com una oportunitat per al bibliobús. Les activitats formatives vinculades amb les TIC no s'ofereixen (79,9%) i també és quasi nul·la l'oferta d'activitats per a la cerca de feina (82,8%). Tot i que són línies que es comencen a treballar, cal seguir-les explorant perquè els resultats dels estudis d'usuaris evidencien que aquesta és una necessitat: la lectura en digital és 10 punts superior entre els no usuaris de bibliobús (32,4%) que entre els usuaris (22,2%) i els del bibliobús fan menys ús diari d'Internet i tenen menys presència a les xarxes socials (*Estudi...*, 2015).

Finalment, la informació a l'Ajuntament és un servei poc utilitzat (un 28,57% afirma no oferir-lo i un 22,86% afirma que no s'utilitza). Aquesta és una línia que cal explorar per conèixer quines són les necessitats a les que el bibliobús pot respondre per potenciar, millorar la seva imatge davant els responsables municipals i contribuir al desenvolupament econòmic i social dels municipis.

4.7.2 Activitats

Els clubs de lectura són, segons el personal, l'activitat més habitual seguits de les hores del conte. Més enllà de les activitats que es presenten en el següent gràfic, els professionals destaquen que també s'organitzen concursos, tallers de suport a projectes educatius i suport a casals i, en el cas de Catalunya, suport a biblioaccessos. En dos casos s'especifica el suport a clubs de lectura que interpretem com que només es proporcionen els materials i no es participa activament a l'activitat. Una persona afirma que no s'organitzen activitats per manca de temps.

Quines activitats organitzeu habitualment?

Gràfic 27 Activitats realitzades als bibliobusos (resposta del personal, en percentatge)

L'opinió dels responsables coincideix amb la del personal. Des del punt de vista dels responsables, les activitats d'animació a la lectura són les més nombroses i habituals situades per davant de les activitats d'extensió cultural (conferències i exposicions) i de les de formació (tallers...) i totes són pròpies, organitzades pel bibliobús sense la col·laboració del municipi. Cal destacar però, que cinc responsables afirmen que, per manca de temps, el bibliobús no organitza activitats. En tots els casos s'afirma que és un element a treballar si és disposés de més temps, de més recursos i de més personal.

Al personal se li demanava que destaqués algun servei o alguna activitat que s'hagués organitzat i que hagués tingut un impacte rellevant. La resposta a aquesta pregunta és interessant perquè posa en evidència, d'una manera més clara, què es fa als bibliobusos. A Catalunya els bibliobusos destaquen:

- Les bibliopiscines;
- Els tallers de Sant Jordi;
- El club de lectura virtual;
- El projecte *Memòria sobre rodes*;¹²⁵
- Les exposicions itinerants que es fan per les escoles;
- Les càpsules TIC;
- Els tallers dinamització de lectura a les escoles.

A Espanya es destaquen:

- a. Els concursos: relats breus, punts de llibre, receptes de cuina...;

¹²⁵ *Memòria sobre rodes* és una activitat adreçada als nens i nenes dels municipis servits pels bibliobusos de la Diputació de Barcelona que té per objectiu impulsar la recuperació de la memòria local anterior al 1965 mitjançant la recollida de fotografies i la gravació de testimonis orals. El projecte cerca la col·laboració dels centres educatius i la implicació de tota la comunitat. Una selecció del material generat passarà a formar part del Trencadís, el dipòsit digital de la Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona. Més informació a: <http://memoriasobrerodes.cat/>.

- b. La creació d'un perfil a Facebook;
- c. Un taller de dibuix sobre creació gràfica, còmic... (que s'ha acabat organitzant també a les biblioteques fixes);
- d. Els concursos de pintura amb el bibliobús com a protagonista (amb motiu de la celebració de l'aniversari del bibliobús o a iniciativa dels centres escolars);
- e. La creació de llibres a partir de projectes concrets;¹²⁶
- f. El projecte de cerca d'informació *Libronautas*;¹²⁷
- g. Els clubs de lectura o els contacontes.

Dues activitats que no apareixen referenciada als qüestionaris però sí a les visites és, d'una banda, la visita que els bibliobusos de Lleó organitzen en el marc de les convivències que el CRIELE (Centro Rural de Innovación Educativa de León) ofereix als nens i nenes de les escoles rurals que durant uns dies es troben i participen en diverses activitats culturals. Una d'aquestes és la visita al centre de suport dels bibliobusos on poden conèixer l'organització interna del bibliobús (del qual són usuaris al seu municipi) i fer de "bibliotecaris" per un dia. Aquesta jornada, on també s'organitza una activitat d'animació a la lectura, podria ser un model a seguir en altres províncies. D'altra banda, el bibliobús Garrigues-Segrià va participar en un taller d'oficis d'una escola i van explicar la feina que fan al bibliobús i com hi treballen. Totes dues són activitats que permeten donar visibilitat al bibliobús i posar en valor la feina i organització interna del bibliobús i del seu personal.

4.8 Col·laboracions

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- la relació amb els ajuntaments;
- l'existència i la relació del bibliobús amb altres equipaments;
- l'existència i la relació del bibliobús amb les entitats i associacions del municipi.

La informació s'ha obtingut a partir de:

¹²⁶ Cal destacar el projecte dels Bibliobusos de Guadalajara de l'any 2013 que va finalitzar amb la publicació del llibre *Guadalajara, agua y vida* i en el qual els bibliobusos van col·laborar recopilant material oral relacionat amb l'aigua a través dels testimonis dels habitants dels municipis visitats pel bibliobús. El projecte va rebre el premi L'Europe des Fleuves. Més informació a: <http://reddebibliotecas.jccm.es/portal/index.php/noticias-bib-gu/item/1171-ya-esta-disponible-el-libro-Guadalajara-agua-y-vida>. Aquesta iniciativa té continuïtat i durant el 2017 es va dur a terme un projecte similar *Guadalajara, tierra de miel* que va finalitzar amb la publicació d'un llibre amb aquest títol (<http://reddebibliotecas.jccm.es/portal/index.php/actividades-bibliobus-gu/item/5098-guadalajara-tierra-de-miel-nueva-campana-de-recogida-de-testimonio-oral>).

¹²⁷ *Libronautas* és una activitat que es planteja com un joc en equip organitzat pel bibliobús escolar de Zamora amb la participació de diversos centres d'Educació Secundària. El projecte pretén activar la curiositat, les destreses en la recerca de la informació, la comprensió i la resolució de problemes a través de diferents proves que impliquen lús de tot tipus de suports i textos. Més informació a: <http://www.libronautas.com/>.

- observació;
- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- dades recollides de la bibliografia.

4.8.1 Relació amb els ajuntaments

La relació amb els ajuntaments és un element important per poder analitzar la implicació i el lligam del bibliobús a cadascun dels municipis. És per això que es va introduir una pregunta per als responsables dels serveis centrals com a encarregats d'establir aquest tipus de relació. Les respostes rebudes posen en evidència que, sorprenentment, aquesta relació no és gaire habitual. Dos responsables responen que no es mantenen relacions de cap tipus (18,2%), tres que es fan reunions esporàdiques entre un membre de l'Ajuntament i el responsable del servei de bibliobusos (27,3%) i sis detallen un altre tipus de relació (54,5%): reunions bianuals amb representants de totes les administracions i la direcció del bibliobús, altres mencionen només la col·laboració de l'ajuntament per fer la difusió (avisos, recordatoris de visita o cartells), per resoldre qüestions relacionades amb la infraestructura de l'aparcament, per coordinar les activitats o per acordar canvis de ruta. En un cas es menciona que no és manté una relació formal perquè no és necessària.

El bibliobús manté algun tipus de relació amb l'ajuntament dels municipis?

	Sí	No
No té cap tipus de relació	■	
Reunions esporàdiques entre l'Ajuntament i el responsable del bibliobús		■
Reunions periòdiques entre l'Ajuntament i el responsable del bibliobús		■
Trobades anuals entre l'Ajuntament i el responsable del bibliobús		■
Reunions esporàdiques entre l'Ajuntament i el responsable del servei	■	
Reunions periòdiques entre l'Ajuntament i el responsable del servei		■
Trobades anuals entre l'Ajuntament i el responsable del servei		■
Altres	■	

Taula 115 Relació del bibliobús amb l'Ajuntament (resposta dels responsables)

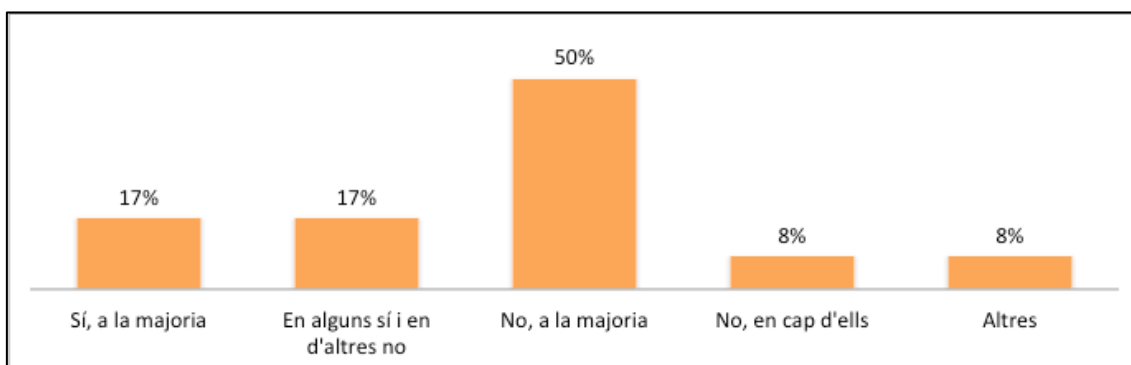
4.8.2 Relació amb altres serveis

El bibliobús és sovint l'únic servei cultural del municipi encara que la situació és variada, tal i com es posa en evidència al gràfic 28. En els municipis en què hi ha algun equipament aquest és: un centre cultural, un teleclub,¹²⁸ una biblioteca (sense responsable) o alguna

¹²⁸ Els teleclubs es van crear a Espanya en municipis rurals durant els anys 60 i 70 com a centres cívics de col·laboració oberta i voluntària amb l'objectiu de promoure la formació personal, el desenvolupament comunitari de la societat i contribuir al progrés professional, social i econòmic de la zona.

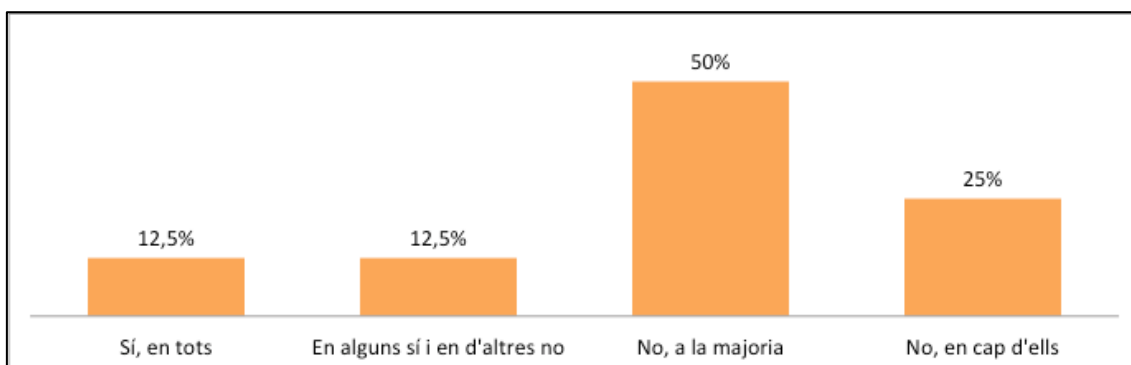
associació cultural. El gràfic 29 permet veure que en un 50% dels casos aquest equipament no estableix cap tipus de relació amb el bibliobús i quan ho fa es limita a l'intercanvi per a l'actualització del fons o el préstec de llibres, a la col·laboració o a l'assessorament per a l'organització d'activitats conjuntes, encara que sigui de manera esporàdica. En algun cas es comenta que aquest equipament rep el material descatalogat dels bibliobusos.

Existeix algun tipus d'equipament cultural en els municipis?

Gràfic 28 Equipaments culturals als municipis (resposta dels responsables)

L'equipament cultural estableix alguna relació amb el bibliobús?

Gràfic 29 Relació del bibliobús amb els equipaments culturals (resposta dels responsables)

Les respostes del personal sobre la relació d'aquests equipaments amb el bibliobús introdueixen algunes precisions a aquesta pregunta ja que, en general, permet veure que aquestes relacions són més habituals del que els responsables afirmen. Aquestes diferències es poden explicar probablement pel fet que les relacions no s'estableixen d'una manera formal ni d'una manera generalitzada (un 94% a Catalunya i un 75% a la resta d'Espanya) i que, per tant, no en quedi constància ni en convenis ni en l'ús dels serveis si no es du a terme un projecte específic.

L'equipament cultural estableix alguna relació amb el bibliobús?

	Espanya	Catalunya
Sí	50%	13%
En general sí, però no a tots els municipis	5%	44%
Majoritàriament no, però a alguns municipis sí	20%	37%
No	25%	6%

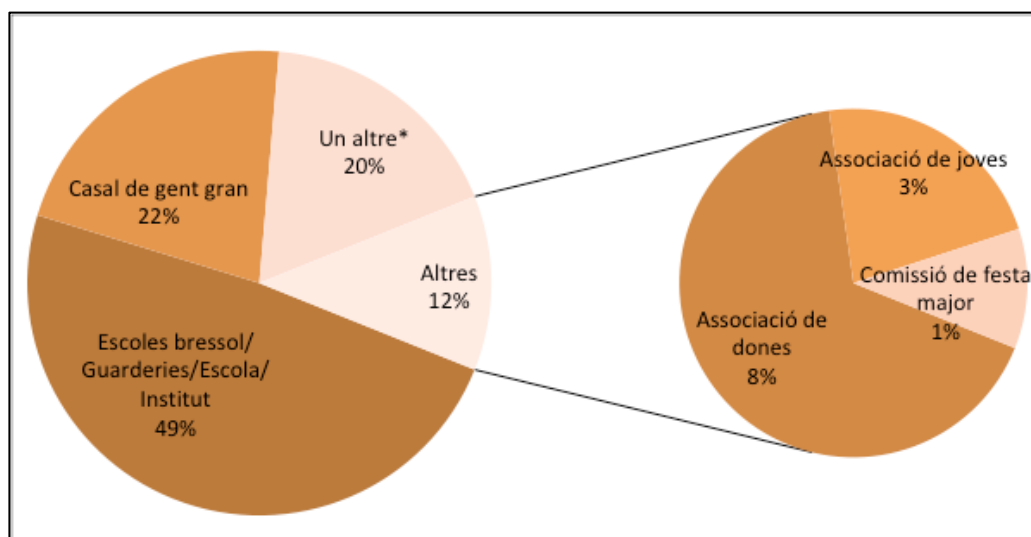
Taula 116 Relació del bibliobús amb els equipaments culturals i educatius (resposta del personal)

L'observació i les entrevistes ajuden a explicar les dificultats per establir aquestes col·laboracions. D'una banda, les visites quinzenals o mensuals no faciliten l'execució de projectes compartits perquè la freqüència no permet convocar les reunions necessàries per garantir el seu èxit i fa que el projecte s'allargui excessivament. Al mateix temps, generar confiança quan el contacte no és proper i freqüent és molt difícil, sobretot amb entitats i no amb persones individuals. Això explica les respostes que identifiquen el lideratge en aquests contactes quedin equilibrades entre el responsable de l'entitat i el bibliotecari del bibliobús, ja que són tots dos els facilitadors d'una relació que, sovint, ha nascut dins del vehicle.

La quantitat i el tipus de col·laboracions dels municipis depèn del grau d'implicació de les entitats i associacions. Els centres educatius són el servei amb qui es col·labora de manera més habitual, amb els que es fan préstecs col·lectius i activitats d'animació a la lectura o maletes viatgeres i, en alguns casos, s'organitzen tallers de tecnologies en col·laboració amb els casals de joves o clubs de lectura. Els casals de gent gran són el segon equipament amb qui es duen a terme més activitats de col·laboració i, a molta distància, les associacions de dones, de joves i la comissió de festa major.

En l'apartat Un altre* es donen respostes que, encara que són menys freqüents, mostren una tendència interessant: alguns bibliobusos col·laboren amb fundacions de persones amb discapacitat, amb les biblioteques locals, les casernes de la Guàrdia civil, els Centres d'Atenció Primària o entitats que fan activitats extraescolars. En la majoria dels casos, el tipus de suport que es dona a aquests equipaments és el préstec col·lectiu, préstec de materials audiovisuals i assessorament per organitzar els fons que poden tenir, ja que estan portats per professionals que no tenen la formació necessària per gestionar-los correctament. A la província de Lleó, el bibliobús estableix relació amb l'oficina del consumidor i el personal del bibliobús dona informació sobre les seves campanyes, porta fulletons i cartells i guia als usuaris en les seves consultes.

Manteniu relació amb entitats o associacions dels municipis?

Gràfic 30 Entitats amb les quals mantenen relacions els bibliobusos (resposta del personal)

Una bona part dels bibliobusos donen suport, a més, a algun biblioaccés, sales o agència de lectura (un 67% a Catalunya i un 35% a la resta de l'Estat). A la resta d'Espanya aquests espais no responen a un patró únic i s'hi inclouen des de biblioteques escolars, petites biblioteques municipals o residències de persones grans. Els biblioaccessos, que són els equipaments a qui donen suport els bibliobusos de Barcelona, són espais per estudiar, amb ordinadors per connectar-se a Internet que ofereixen servei de préstec i són gestionats per l'ajuntament. Tenen una petita col·lecció de materials (novel·les, revistes i DVDs), proporcionada per l'ajuntament o pel bibliobús, que es renova periòdicament. Sovint, a més, al biblioaccés es recullen els retorns de préstecs durant el període d'absència del bibliobús. El responsable, voluntari o no, està vinculat a l'ajuntament i té contacte periòdicament amb el director del bibliobús.

Bibliobús	Biblioaccés
Cavall Bernat	L'Estany
	Monistrol de Montserrat
La Mola	Sant Llorenç Savall
	Castellví de Rosanes
Montau	Mediona-Roser Capdevila
Montnegre	Sant Iscle de Vallalta

Taula 117 Biblioaccessos existents a la província de Barcelona i bibliobús de suport. Font: elaboració pròpia

En el cas de Catalunya, un 82% afirma que aquests biblioaccessos funcionen un percentatge que a la resta de l'Estat, referint-se a altres equipaments, es redueix fins a un 40%. Un altre 40% respon que l'èxit d'aquests punts d'accés depèn de diversos factors: personal responsable, continuïtat en el temps, bon seguiment i selecció acurada del material, de manera que es pugui garantir la qualitat i assegurar que respon a les necessitats i interessos dels usuaris. Però, evidentment, la disponibilitat de personal amb dedicació depèn de la visió

de l'ajuntament i de la inversió econòmica que es faci. Aquestes són les mateixes raons que, en d'altres casos, fan que l'equipament fracassi: manca d'inversió, de voluntat política, de compromís, de professionalitat o uns horaris poc adequats a les necessitats. En alguns casos es destaca d'aquests equipaments que és un punt estable, amb connexió a internet que dona resposta a les necessitats d'infants i adults i, en algun altres, es destaca el fet que aquest és un aparador del bibliobús quan aquest no està present.

4.9 Comunicació i difusió

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- canals de difusió utilitzats pel bibliobús;
- presència del bibliobús a les pàgines web del municipi;
- ús i manteniment de les xarxes socials;
- mecanismes de comunicació dels usuaris amb el bibliobús.

La informació s'ha obtingut a partir de:

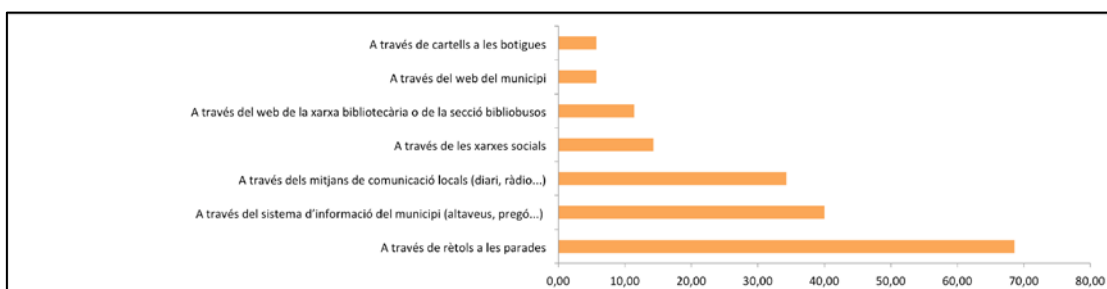
- observació;
- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- dades recollides a les xarxes socials i de la bibliografia.

4.9.1 Canals de difusió

La presència puntual és un dels inconvenients que el bibliobús ha de vèncer i que pot pal·liar-se amb accions de difusió que es fan a través dels canals més tradicionals i, en els darrers anys, també a les xarxes socials.

El rètol o la senyalització de la parada és un dels factors més destacats per dotar de presència el bibliobús. Ho és especialment a Catalunya (93%) així com l'anunci a través dels altaveus o del pregó (40%). A la resta d'Espanya, la parada, els mitjans de comunicació local i els sistemes d'informació local (altaveu i pregó) es presenten com les opcions més habituals (50%, 45% i 40% respectivament). Entre la resta de canals, hem pogut constatar que s'usen els cartells a les botigues per anunciar les activitats i que es posen, la majoria de les vegades, a iniciativa del propi ajuntament. També es dona informació dels bibliobusos a través del butlletí municipal, del web de la Comunitat Autònoma, dels tríptics i dels calendaris impresos. Aquests darrers són, probablement, els materials de difusió més emprats ja que són útils per al dia a dia dels usuaris i, a més, compleixen molt bé amb l'objectiu de recordar la parada (juntament amb bosses i llibres impresos fets a partir de concursos amb els usuaris).

Quin tipus de difusió es fa del bibliobús, de les activitats i de les visites?

Taula 118 Canals de difusió utilitzats pel bibliobús (resposta del personal, en percentatge)

És alarmant la poca presència que s'afirma que tenen els bibliobusos a les pàgines web dels municipis que visiten, tot i que no sorprèn si pensem en la poca o nul·la implicació dels ajuntaments que ja hem destacat. Aquesta pregunta, que era comuna a personal i responsables, mostra les mateixes percepcions per part dels dos col·lectius.

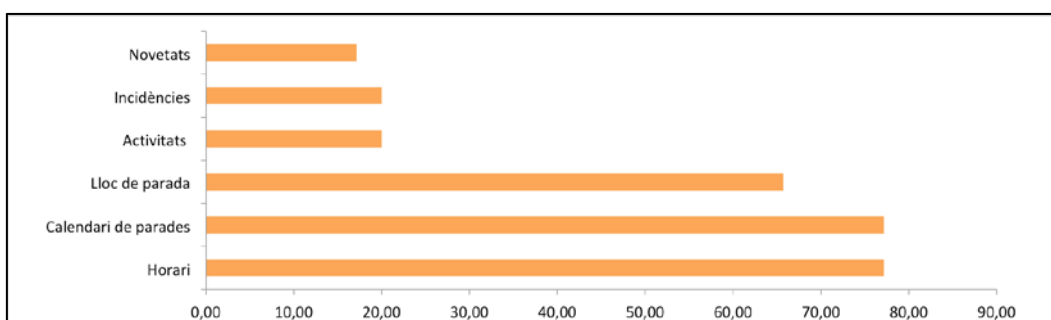
Hi ha alguna notícia referent al bibliobús a la pàgina web dels municipis?

Sí	29%
No	40%
Depèn dels municipis	31%

Taula 119 Presència del bibliobús als webs municipals (resposta dels responsables i del personal)

La resposta és important sobretot tenint en compte que, quan es dona informació, aquesta es refereix a dades descriptives i molt estables en el temps que no suposen un volum important de feina d'actualització, fonamentalment, l'horari de les parades i el calendari del servei. Poques vegades aquesta informació inclou les activitats, les novetats o les incidències del servei i, encara menys sovint, la presentació del servei. Algun municipi sí que presenta el servei, penja les dades de contacte o fa recomanacions de lectura, però són casos excepcionals. De tota manera, un responsable precisa que el compromís dels ajuntaments es limita a posar l'avís al tauler d'anuncis. En d'altres casos, els municipis utilitzen un patró amb informació ja preestablerta en la qual no apareix el bibliobús.

Quin tipus d'informació es dona a la pàgina web del municipi?

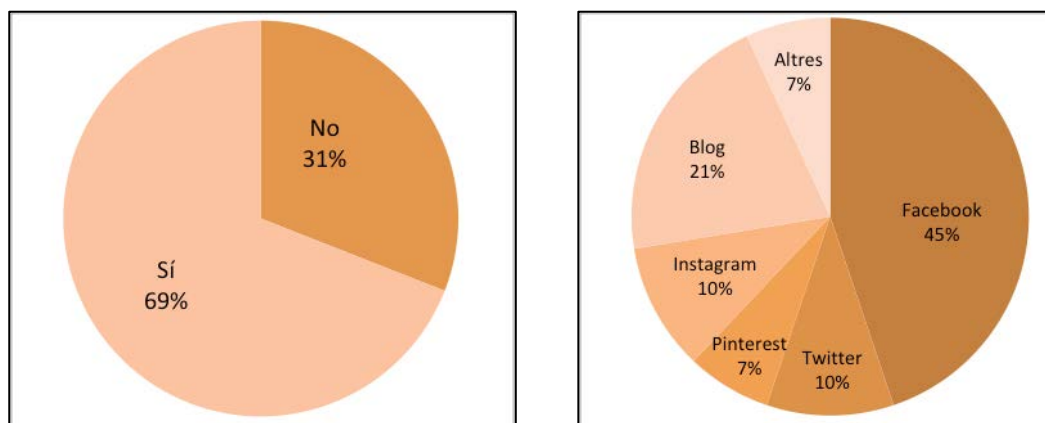

Gràfic 31 Informació publicada als webs municipals (resposta del personal, en percentatge)

4.9.2 Xarxes socials

Una alternativa a la difusió més tradicional és, cada vegada més, l'ús de les xarxes socials, tot i que s'està estenent a un ritme lent. Les respostes posen en evidència l'existència de més perfils de bibliobusos catalans a les xarxes socials que de la resta d'Espanya.¹²⁹

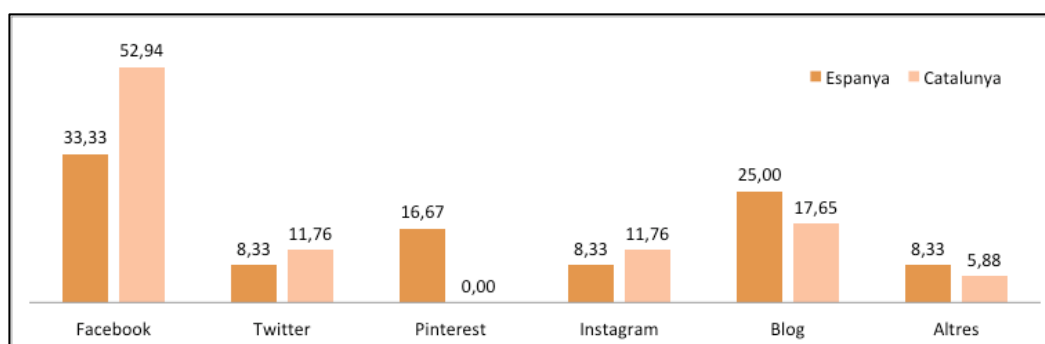
El bibliobús està present en alguna xarxa social? A quines?

Gràfic 32 Ús i presència de les xarxes socials (resposta del personal)

Podem observar que Facebook i els blogs concentren el 66% de l'activitat, tot i que ho fan en proporcions significativament diferents a Catalunya (70,6%) que a la resta d'Espanya (58,3%). De tota manera, s'observa una certa tendència a diversificar els esforços cap a altres xarxes (Twitter o Instagram) tot i que els perfils no sempre estan actius ni tenen una activitat elevada.

A quines xarxes socials està present el bibliobús?

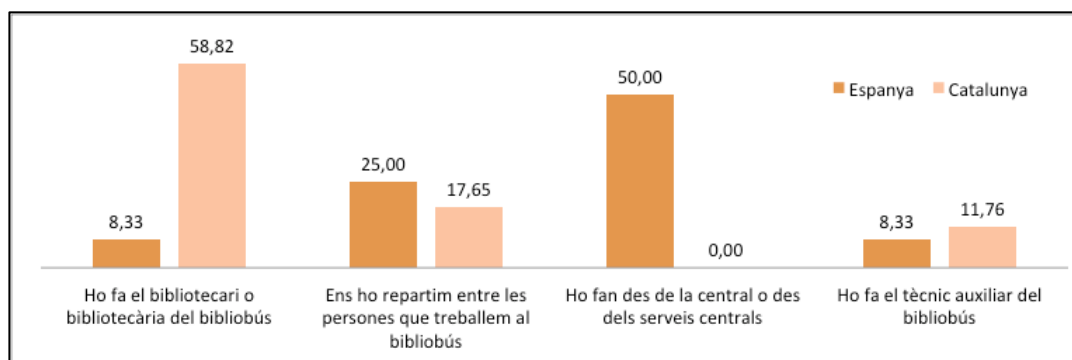
Gràfic 33 Ús de les diferents xarxes socials (resposta del personal, en percentatge)

¹²⁹ Els resultats obtinguts coincideixen amb les dades de la comunicació " Mª Isabel Sánchez García a la comunicació "Uso de los medios sociales en los bibliobusos españoles" presentada al 8º Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles celebrat a Àvila l'octubre de 2017 en què es fa una anàlisi de contingut i ús d'aquests perfils però no una valoració del seu impacte en nombre de seguidors o activitat generada.

L'ús de les xarxes socials té la voluntat d'informar als usuaris: difondre les novetats i les activitats (57,14%); mantenir la comunicació en el període entre parades (40%); comunicar incidències del servei (37,14%) i afavorir la participació dels usuaris (34,29%). La possibilitat que ofereixen les xarxes per afavorir la comunicació activa amb els usuaris, per fer-los participar del servei i per recollir les seves necessitats, tot i que és un element valorat, és el darrer i, per tant, entenem que el menys potenciat.

Que el manteniment d'aquests perfils es faci des dels serveis de suport i d'una manera centralitzada fa que els continguts que s'inclouen siguin més generals a tota la xarxa i que el tipus de comunicació que s'estableixi sigui menys personalitzat, allunyant-se dels usuaris i, també, dels propis bibliobusos.

Qui manté les xarxes socials?

Gràfic 34 Responsables del manteniment de les xarxes socials (resposta del personal, en percentatge)

La decisió d'obrir perfils a les xarxes socials no és una decisió individual sinó una iniciativa que ha de tenir el vistiplau dels serveis centrals. Per aquesta raó també es va preguntar als responsables sobre la seva importància. Tot i que el 100% de responsables consideren que és important que els bibliobusos estiguin a les xarxes socials, la manca de temps i la manca de recursos justifiquen que aquesta presència no s'hagi materialitzat. En un cas es menciona que el personal no té formació per mantenir-les. En un cas la resposta és contradictòria: d'una banda admet que no ho considera necessari, tot i que a la pregunta prèvia sobre la importància ha respost afirmativament.

Pel que fa a l'ús per part dels usuaris d'aquests canals es comença a veure un creixement en la majoria dels bibliobusos a Catalunya però no a la resta d'Espanya on destaca, però, l'activitat del bibliobusos de: Màlaga, Lleó, Palència, Toledo i Cuenca.

El bibliobús és present a alguna xarxa social?

		FB	TW	PT	IG	Blog	Altres
Andalusia	Màlaga	■		■			
Aragó	Saragossa						
Canàries	Sta Cruz de Tenerife						
Castella i Lleó	Àvila						
	Burgos						
	Lleó	■		■			
	Palència	■			■		
	Salamanca		■				■
	Segòvia						
	Sòria						
	Valladolid						
	Zamora					■	
Castella-la Manxa	Albacete						
	Cuenca			■		■	■
	Guadalajara						
	Toledo			■		■	
Catalunya	Barcelona	■	■		■	■	■
	Lleida	■	■				
Comunitat de Madrid	Madrid						
Comunitat Valenciana	Elx						
	Castelló						
	Gandia						
Extremadura	Badajoz						
Regió de Múrcia	Múrcia						

Taula 120 Xarxes socials utilitzades (resposta del personal)

En el cas de Cuenca, el WhatsApp s'esmenta com un nou canal de comunicació amb els usuaris que també tenen els bibliobusos de Salamanca, tot i que en el moment de respondre el qüestionari no van destacar-ho.

Si observem els seguidors que tenen cadascun dels perfils de les xarxes socials podem detectar que el nombre és molt divers i, probablement, amb una relació directa amb el nombre i perfil dels seus usuaris. Malauradament, però, ja hem comentat que les xifres sobre població servida que es publiquen al portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras* no són prou fiables i no permeten posar en relació el nombre de seguidors amb aquesta població, una dada imprescindible per poder comparar els resultats i valorar l'impacte de les xarxes socials en la població a qui van dirigides. No obstant això, i sense tenir en compte el moment de creació de cadascun dels perfils, hem volgut recollir les dades pel que fa als seguidors dels bibliobusos a cadascuna de les xarxes per posar en evidència el seu nivell d'activitat i el ressò que obté.

Facebook	Seguidors
Bibliobús Guilleries	2444
Bibliobús de Màlaga	1855
Bibliobús Montnegre	741
Bibliobuses de Lleó	639
Bibliobús Garrigues -Segrià	484
Bibliobús La Mola	408
Bibliobús Pere Quart	370
Bibliobús Pedraforca	344
Bibliobuses de Palència	215
Bibliobús El Castellot	131
Bibliobús Monserrat	103
Bibliobús Puigdon	90
Bibliobús Tagamanent	83
Bibliobús Montau	70
Bibliobús Cavall Bernat	63

Taula 121 Seguidors de Facebook dels bibliobusos (consulta 19/1/2018)

Twitter	Seguidors
Bibliobús Guilleires @BusGuilleries	560 (darrer:11/5/17)
Bibliobuses de Salamanca @bibliodipusal	129
Bibliobús Montnegre @MontnegreB	85 (no actiu)

Taula 122 Seguidors de Twitter dels bibliobusos (consulta 19/1/2018)

Pinterest	Seguidors
Bibliobuses de Cuenca	35
Bibliobús de Màlaga	11
Bibliobuses de Lleó	7
Bibliobuses de Toledo	0

Taula 123 Seguidors de Pinterest dels bibliobusos (consulta 19/1/2018)

Instagram	Seguidors
Bibliobús El Castellot	307
Bibliobús La Mola	163
Bibliobús Montnegre	87
Bibliobuses de Palència	sense activitat

Taula 124 Seguidors d'Instagram dels bibliobusos (consulta 19/1/2018)

No s'ha elaborat una taula comparativa dels blogs perquè algunes plataformes no publiquen les dades que permetrien comparar-los. No obstant això, els blogs són una magnífica eina de difusió, que els bibliobusos utilitzen de manera activa com a alternativa de Facebook. De fet, excepte el bibliobús de Màlaga, els bibliobusos que tenen un blog actiu tenen menys seguidors a Facebook, per exemple, El Castellot, Montau, Montserrat o Tagament, són bibliobusos de Barcelona que tenen blog i que tenen menys seguidors a Facebook que altres

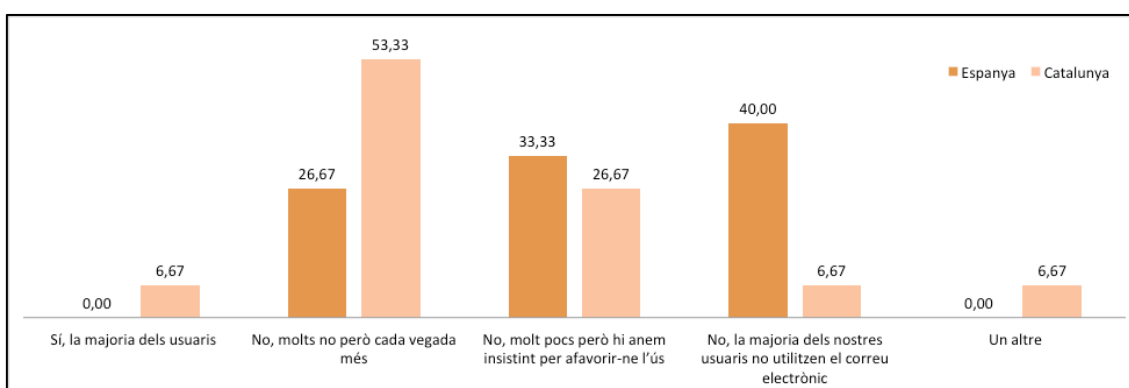
de la província –Guilleries, La Mola o Pedraforca). Altres bibliobusos que tenen blog amb una activitat recent són els bibliobusos de Toledo i el bibliobús escolar de Zamora. Els blogs dels bibliobusos de Cuenca, en canvi, fa més de dos anys que no tenen activitat.

Una menció a banda mereixen les app creades pels diferents serveis per facilitar l'accés als serveis. En tenen els bibliobusos de Barcelona (febrer 2014) dins de l'app de tota la Xarxa de Biblioteques Municipals (XBM) de la Diputació de Barcelona, els bibliobusos de Lleó (gener 2015) i els de Sòria (gener 2017), en aquests dos darrers casos una aplicació exclusiva dels bibliobusos. Els bibliobusos tenen un accés directe al menú de l'app de la XBM que permet accedir a informació específica de cadascun dels bibliobusos: dos enllaços directes a un formulari de contacte i a les activitats i, a més, biblioteca de referència; avisos (incidències i dies sense servei); itinerari (amb els municipis enllaçats als dies de parada i horari); web del bibliobús a Biblioteca virtual i correu electrònic específic del bibliobús. El catàleg és consultable des del menú general on cada bibliobús té una localització que permet limitar la cerca. L'app està disponible en català, castellà i anglès.

En el cas de Lleó l'app té un accés directe a les dades de contacte (web, correu electrònic - directe a serveis centrals) i a les notificacions. I el menú permet accedir a: properes visites (amb un cercador per municipis); geolocalització; catàleg (amb cerca per defecte als bibliobusos de Lleó però amb accés també als altres bibliobusos de les altres províncies) i llibres electrònics; i a notificacions (amb possibilitat de subscriure's a les notificacions globals -notícies o nous títols, a les incidències, a les notificacions d'una localitat o notificacions privades -amb el número de soci).

L'app dels bibliobusos de Sòria té un menú únic amb accés a: avisos, rutes i localitats (són llistes i no disposen de cercador), calendari, geolocalització, activitats, web, catàleg (diferenciat per als dos bibliobusos) i contacte (amb el centre coordinador de biblioteques). Aquestes dues aplicacions estan disponibles només en castellà.

Els usuaris renoven o sol·liciten préstecs per correu electrònic?

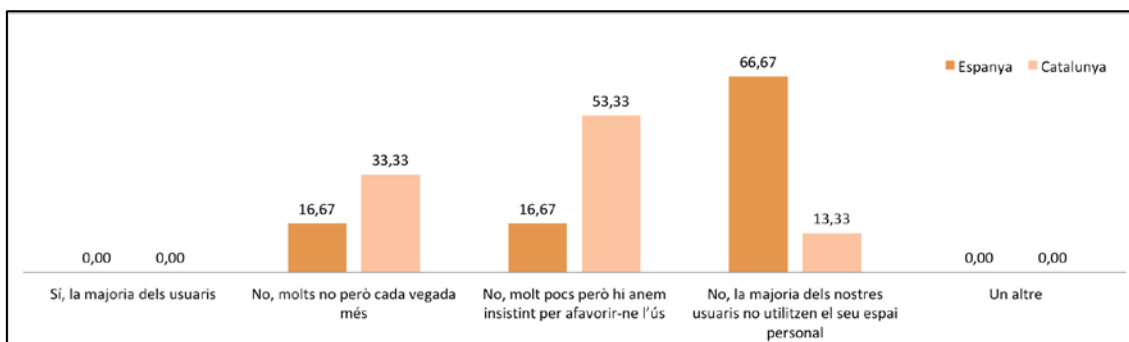

Gràfic 35 Ús del correu electrònic per a la gestió del préstec (resposta del personal, en percentatge)

Pel que fa a l'ús d'altres canals de comunicació dels usuaris (correu electrònic o plataforma pròpia) les dades de Catalunya i la resta de l'estat mostren hàbits molt diferenciats: el

personal percep que el nombre d'usuaris que utilitza la renovació del préstec a través del seu espai personal està augmentant a Catalunya (53,33%) i no a Espanya (16,67%). Aquests percentatges es poden posar en relació amb el fet que un 40% del personal a Espanya afirma que la majoria dels usuaris no utilitzen el correu electrònic i, en canvi, a Catalunya aquest percentatge és només del 6,67%.

Els usuaris renoven o sol·liciten préstecs a través del seu espai personal a la biblioteca virtual?

Gràfic 36 Ús de l'espai personal per a la gestió del préstec (resposta del personal, en percentatge)

4.10 Percepció del servei: responsables i personal

En aquest àmbit s'ha analitzat:

- els punts forts i febles dels bibliobusos;
- la visió individual de cadascun dels protagonistes: responsables de serveis i personal dels bibliobusos.

La informació s'ha obtingut a partir de:

- entrevistes i qüestionaris als responsables del servei;
- entrevistes i qüestionaris al personal dels bibliobusos;
- dades recollides de la bibliografia.

El qüestionari es tancava amb diverses preguntes de valoració i oportunitats i amenaces del servei per als responsables i tres preguntes obertes per al personal.

Valoracions dels responsables

En un primer moment se'ls demanava que fixessin el seu nivell d'acord amb unes afirmacions formulades, el resultat de les quals es mostra a la taula següent i s'analitzen a continuació.

Si fem una mirada atenta a cadascuna de les afirmacions i el grau d'acord per part dels responsables podem veure que, en general, consideren que els usuaris valoren

positivament el servei (90% per sobre del 3, però en percentatges desiguals: un 18,1% estan totalment d'acord, un 45,4% hi estar molt d'acord i un 27,3% bastant d'acord).

La valoració que els responsables creuen que tenen les administracions sobre el servei és ben diferent. En aquest cas, el 36,3% de les respostes es situen en la franja negativa i creuen que el servei no està ben valorat per part de les administracions (un 18,2% està poc d'acord i un altre 18,18% estan d'acord). En la banda positiva, un 36,4% està força d'acord i un 27,3% està molt d'acord amb que el servei està ben valorat.

La percepció que tenen de la valoració que fan els municipis del servei, excepte en un cas, és més positiva. Un 90,1% dels responsables està d'acord amb que el servei està ben considerat pels municipis (18,2% d'acord, 27,3% força d'acord, 36,4% molt d'acord i 9,1% totalment d'acord).

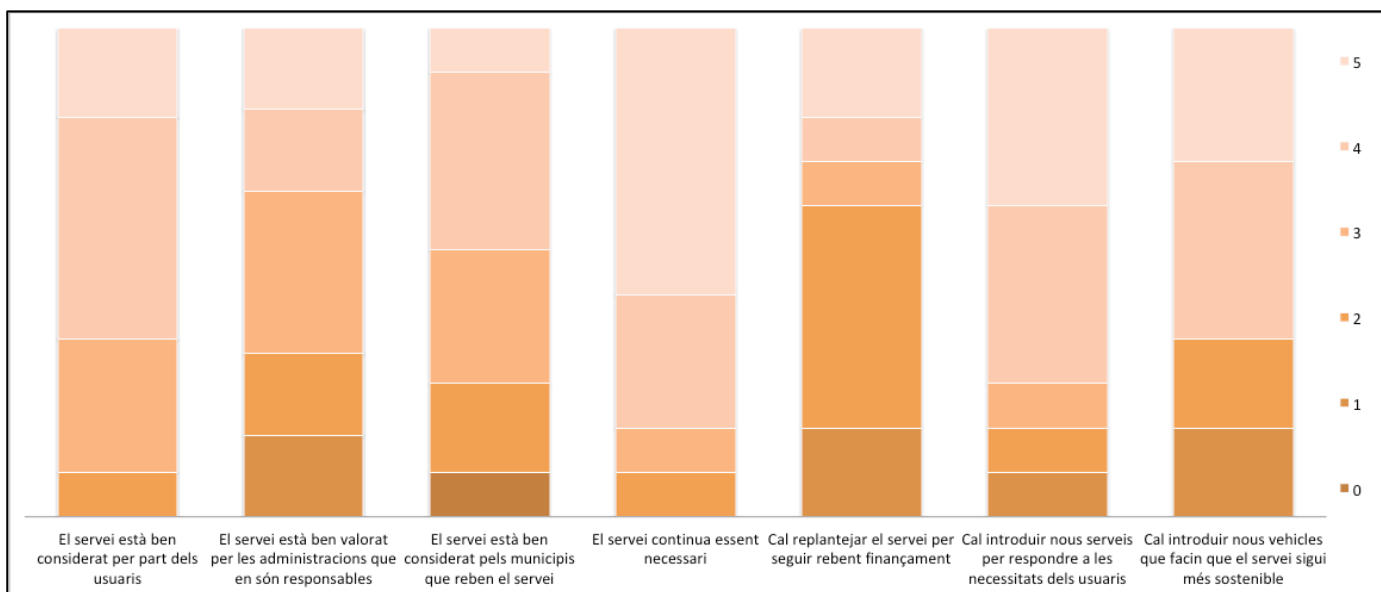
No hi ha cap dubte, però, que el servei continua essent necessari, ja que tots (100%) els responsables estan d'acord amb aquesta afirmació amb algunes diferències d'apreciació (54,5% està totalment d'acord, 27,2% molt d'acord, 9,1% força d'acord i 9,1% d'acord).

El grau d'acord amb la necessitat d'introduir nous serveis per respondre a les necessitats dels usuaris també és molt elevat ja que el 81,8% afirma estar molt, totalment o força d'acord i només un 18,2% està poc o només d'acord.

Finalment, es va introduir una pregunta al voltant de pensar en nous vehicles que permetessin fer el servei més sostenible, en la línia dels que funcionen a Sevilla o Guadalajara o el microbús de Cuenca, tot i que no podem garantir que les respostes també apuntin en aquesta direcció. Sigui pensant en aquests vehicles o en altres alternatives, un 63,4% dels responsables està molt o totalment d'acord en la necessitat d'introduir-ne de nous que facin que el servei sigui més sostenible i un 36,6% ho estan poc o només d'acord.

Marqueu el vostre grau d'acord amb aquestes afirmacions

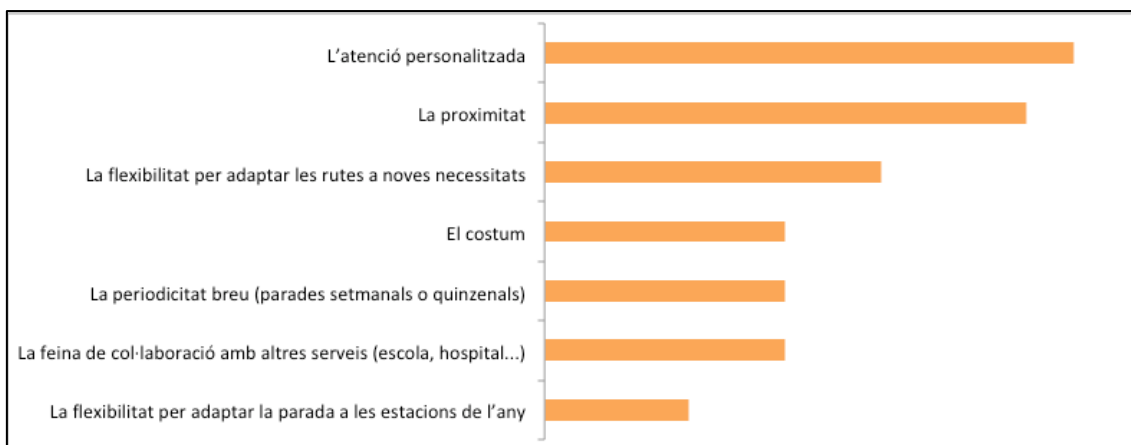
(0=Gens d'acord / 5=Totalment d'acord)

Gràfic 37 Valoració que es fa del servei (resposta dels responsables)

Als responsables del servei també se'ls va interrogar sobre els elements clau que fan que el servei segueixi funcionant a partir d'unes respostes tancades i amb la possibilitat d'afegir-ne d'altres. Els resultats destaquen l'atenció personalitzada (100%) i la proximitat (90,9%) com els factors més importants però, també, la flexibilitat per adaptar-se a noves rutes (63,6%). Per sota es situen factors com el costum (45,4%) com un element de continuïtat, la periodicitat breu (45,4%) o la feina de col·laboració amb altres equipaments (45,5%). També es planteja la possibilitat que el canvi estacional de parada com un factor positiu, una opció que només es marca en comunitats autònomes on el tipus d'alimentació del vehicle ho permet (27,3%).

Quines creieu que són les claus que fan que el servei segueixi funcionant actualment?

Gràfic 38 Claus per a la continuïtat del servei (resposta múltiple dels responsables)

Finalment, als responsables se'ls va demanar que destaquessin una debilitat, una amenaça, una fortalesa i una oportunitat. Amb les seves respostes hem volgut fer una anàlisi DAFO que podríem considerar el diagnòstic de la situació actual.

Podríeu destacar una fortalesa, una debilitat, una amenaça i una oportunitat del servei?

Anàlisi interna	Anàlisi externa
<p>Debilitats</p> <p>Manca d'inversió (3)</p> <p>Manca de pressupost per a la reposició de personal</p> <p>Manca de renovació de fons</p> <p>Periodicitat de les visites</p> <p>Horari de visites poc adequat (2)</p> <p>Limitació temporal</p> <p>Antiguitat dels vehicles</p> <p>Aturades per qüestions mecàniques</p>	<p>Amenaces</p> <p>Despoblació dels municipis (2)</p> <p>Envel·liment de la població atesa</p> <p>Tancament, per manca d'alumnes, d'escoles públiques que reben el servei</p> <p>Manca de sensibilitat dels polítics</p> <p>Manca d'implicació dels ajuntaments</p> <p>No adequació a les necessitats dels usuaris</p> <p>Dependència d'un organisme autònom i no directa de la Diputació</p> <p>Dificultat de coordinació de dues administracions</p>
<p>Fortaleses</p> <p>En el medi rural, amb centenars de petites localitats (<500 hab) és la forma més eficient de prestar el servei bibliotecari</p> <p>Gran nombre de localitats amb menys de 2.000 habitants que necessiten cobrir les seves necessitats culturals</p> <p>Qualitat del fons</p> <p>Credibilitat del servei</p> <p>Confiança</p> <p>Grau de coneixement dels usuaris per part del personal</p> <p>Proximitat del servei</p> <p>Tracte personal i humà, proper i familiar</p> <p>Atenció personalitzada i professional</p> <p>Organització i professionalitat del servei</p> <p>Adaptabilitat</p> <p>Pertinença a una xarxa bibliotecària i amb serveis de suport</p>	<p>Oportunitats</p> <p>Atendre centres de tercera edat de tota la província</p> <p>Ús de les xarxes socials per facilitar el contacte amb els usuaris</p> <p>Ús de les TIC com a instrument per a adaptar-se a les necessitats canviants dels usuaris</p> <p>Manca de serveis culturals en el món rural</p> <p>Demanda del servei per part de nous municipis</p> <p>Cap</p>

Taula 125 Diagnòstic de la situació (resposta dels responsables)

Valoracions del personal

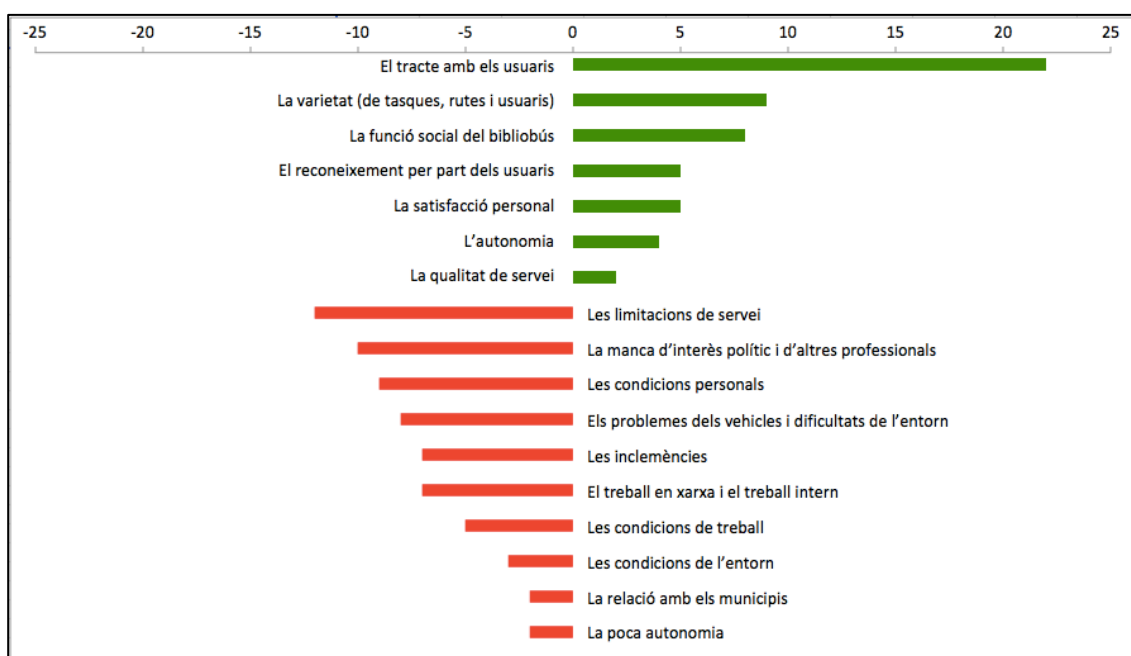
Per banda del personal, les respostes a les tres preguntes obertes ofereixen una panoràmica que val la pena analitzar a fons i que, com veurem, mostren una realitat similar a la d'altres estudis. Les preguntes anaven enfocades a obtenir una percepció personal sobre la seva experiència professional i tenien per objectiu:

1. conèixer situacions que posessin en evidència el valor del bibliobús;
2. posar en paraules del personal els elements més positius i també els més negatius de la seva experiència al bibliobús.

En primer lloc es demanava que relatessin una anècdota o una experiència que pensessin que posava en valor el bibliobús però més aviat el personal ha destacat els valors del bibliobús. L'anàlisi de les respostes donades, pel seu caràcter personal -gairebé íntim, l'hem deixat per al final d'aquest capítol.

En segon lloc, es demanava que esmentessin factors positius i negatius de la seva feina. Aquests elements els hem agrupat sota epígrafs comuns a partir dels quals hem fet el gràfic i, posteriorment, els hem analitzat en base a les explicacions que el propi personal ha afegit. A l'Annex II es fa una transcripció quasi literal de les observacions del personal que enriqueixen i expliquen el títol sota les quals les hem agrupat.

Podries destacar tres elements negatius i tres positius de la teva experiència al bibliobús?

Gràfic 39 Factors positius i negatius de la feina al bibliobús (resposta múltiple del personal)

Factors positius

Els factors positius estan vinculats, fonamentalment, amb la relació amb l'usuari. En primer lloc, es destaquen elements relacionats amb el tracte amb els usuaris, entre els quals s'inclouen de manera explícita el personal educatiu; la proximitat, la familiaritat i l'atenció personalitzada; el contacte amb un públic molt divers i amb persones que viuen a zones desfavorides geogràficament; el nivell de satisfacció dels usuaris i la nul·la conflictivitat són els factors que es destaquen de manera més generalitzada (59,5%).

En segon lloc, el personal posa en valor la varietat de tasques i de rutes que es relacionen directament amb la diversitat d'usuaris i de situacions a les quals cal respondre (24,3%).

En tercer lloc, el personal posa l'èmfasi també en la funció social del bibliobús, en la igualtat d'oportunitats i en el paper que té el bibliobús per fer-ho possible a través de la col·lecció i l'organització d'activitats. El bibliobús és, en molts casos, l'únic agent cultural del municipi i, per tant, el seu paper en la dinamització cultural de les àrees rurals és molt rellevant. En aquest punt es destaca també el bibliobús com l'espai de socialització i de trobada entre els usuaris (21,6%).

Un altre element destacat és el reconeixement per part dels usuaris, aspecte que es suma a la percepció positiva del tracte que comentàvem en primer lloc. Es destaca l'agraïment per part dels usuaris i, també, de les entitats amb qui treballen (13,5%).

La satisfacció personal és també un factor positiu, vinculada amb la nul·la conflictivitat que es comentava en el factor de proximitat i en relació amb el sentiment de feina ben feta, de deure complert (13,5%).

Pot sorprendre que el fet que es pugui treballar amb independència i autonomia en la prestació dels serveis i l'organització de les activitats es destaquï, també, com a factor positiu, tot i que comporta, la manca de recolzament que, com veurem, es destaca com a element negatiu (10,8%).

I el darrer factor destacat en aquest bloc és la qualitat de servei que es pot oferir gràcies a l'actualització i del coneixement del fons que permet respondre a les necessitats dels usuaris (5,4%).

Per tancar aquest bloc, destaquem l'opinió d'una persona per a la qual tots els aspectes són positius: *la relació, el servei i el suport a molts nivells. És, en definitiva, un treball magnífic i un servei dinàmic.*

Factors negatius

Malgrat la valoració final sí que pugui ser més positiva que negativa, no tot són factors positius. Els elements més destacats estan vinculats amb la pròpia limitació del servei, amb la manca de reconeixement polític i amb les condicions laborals.

Pel que fa a les limitacions de servei es destaquen: l'envelliment dels fons, la limitació de l'espai per poder portar fons (en quantitat i en diversitat), l'obsolescència de les màquines de treball i dels mitjans auxiliars, la manca de mitjans tècnics, impressores, etc. o les dificultats vinculades amb la connexió satèl·lit dels bibliobusos que en tenen i que, si no funciona correctament, limita la prestació del servei (32,4%).

Un segon factor és la manca d'interès en el servei per part de molts professionals de les biblioteques fixes i de superiors directes o dirigents polítics que no es preocupen per millorar el servei ni aprecien en els bibliobusos l'enorme potencialitat que tenen. Aquest desinterès s'evidencia en la reducció progressiva de parades i d'hores d'atenció al públic i en la disminució de pressupost per a personal i fons, conseqüència directa de la manca de voluntat de les administracions per oferir un servei unificat i equilibrat a tota la província o per elaborar una política vinculada a la lectura (27%).

Les condicions personals són el tercer epígraf sota el que hem agrupat aspectes negatius destacats pel personal. El temps fora de casa (cal pensar que hi ha bibliobusos que fan rutes de dos dies), el fet de passar molt temps a la carretera o la poca flexibilitat per atendre assumptes personals són algunes de les dificultats que es comenten i que, sumats a problemes de salut no previstos, constitueixen un nombre important d'inconvenients (24,3%).

Els problemes dels vehicles i les dificultats de l'entorn formen part del quart bloc de factors negatius. Les avaries dels vehicles, que van quedant obsolets, que impliquen la interrupció del servei, les interferències que es generen a les parades als municipis i el fet que una part de la jornada s'inverteixi en els desplaçaments són factors que afecten directament la qualitat del servei i a la satisfacció per part dels usuaris i el personal (21,6%).

A aquests elements cal sumar-hi tots els imprevistos: les inclemències meteorològiques, el trànsit a les vies de transport o les condicions de feina dins o fora del vehicle (18,9%). El fet que els bibliobusos no tinguin lavabo, i que els municipis no puguin oferir una alternativa, apareix reiteradament com un inconvenient a resoldre que hem destacat sota un l'epígraf *Condicions de treball* (13,5%).

La impossibilitat de treballar en xarxa per manca de cobertura o la inexistència de temps de treball intern dins la jornada laboral és, també, un factor negatiu destacat. El bibliobús té les mateixes exigències que una biblioteca fixa, pel que fa a gestió i planificació, que requereixen un treball intern que és molt difícil de combinar amb l'atenció als usuaris (18,9%).

Un altre element que es destaca està vinculat a les condicions de l'entorn, a la despoblació dels municipis i a la solitud en la que viuen molts dels seus habitants, als quals el personal voldria poder dedicar més temps amb parades més llargues (8,1%). Aquesta limitació en el temps també afecta a la relació amb els ajuntaments i les associacions amb els quals es fa difícil establir contacte per a la realització d'activitats i projectes conjunts. Tot plegat fa que en els municipis s'acabi generant una certa desafecció pel servei (5,4%).

L'autonomia a l'hora de desenvolupar les tasques és un element destacat, que apareix, d'una banda, com un element ben valorat pel personal que té capacitat de gestió per a la presa de decisions respecte els serveis centrals i, d'altra, valorat negativament pel personal que no en té. La impossibilitat de crear perfils a les xarxes socials que afavoreixin el contacte amb els usuaris en el període entre parades és un dels exemples que il·lustren aquesta limitació (5,4%).

Finalment, una de les persones que treballa als bibliobusos destaca que hi ha un element que és alhora positiu i negatiu: l'atenció hiperpersonalitzada fa que el grau de satisfacció de l'usuari sigui molt alt però alhora fa que el personal del bibliobús inverteixi com a mínim el doble de temps en l'atenció del que invertiria en un altre servei bibliotecari.

Com comentàvem a l'inici d'aquest apartat, el qüestionari incorporava una pregunta en la qual es demanava al personal que relatessin una anècdota o una experiència que, des del seu punt de vista, posés en valor el bibliobús. Les respostes obtingudes tornen a posar en evidència els valors socials del bibliobús: la tasca del bibliobús com a factor d'inclusió per a les persones grans; l'espai de relació que suposa entre persones de generacions diverses que fora del bibliobús no tenen relació; la personalització;¹³⁰ la proximitat; l'amabilitat; el bon ambient que es genera; l'admiració mútua entre el personal i els usuaris; el pont que es genera entre la biblioteca pública i els usuaris; la bona imatge entre els ciutadans; la bona rebuda per estíuejants o usuaris no habituals o els bons comentaris que reben quan van a fires per part d'usuaris que no el coneixen. Alguns destaquen, però, la debilitat del bibliobús: quan el bibliobús no apareix, el primer que pensen els usuaris és que han perdut el servei.

El qüestionari es tancava amb una pregunta oberta en la qual podien comentar allò que els semblés rellevant i que no havia quedat recollit a les preguntes anteriors. Les respostes que apareixen són molt variades però destaquem el nombre i la contundència d'aquelles que incideixen en el gust i la passió per la feina que fan; en la capacitat del bibliobús per fer arribar la lectura arribi a "tots" els ciutadans sense distinció de situacions personals i lloc de residència; en la necessitat d'adaptar el servei a cadascun dels municipis i d'elaborar un pla que impliqui els seus professionals en la millora de la societat i la ciutadania.

Els resultats que Fain (2007) va obtenir en el seu estudi, dissenyat amb l'objectiu de detectar les dificultats de la feina a un bibliobús i els reptes de futur, són molt similars, malgrat el temps, a les que hem obtingut en aquestes preguntes obertes. Les respostes dels participants de l'estudi de Fain (48 persones responsables de bibliobusos d'EEUU) posen més l'atenció en tots els aspectes relacionats amb el manteniment del vehicle i amb la impossibilitat de desenvolupar totes les feines d'organització per manca de temps ja que la majoria del temps queda absorbit per l'atenció als usuaris. També es destaquen les

¹³⁰ Entre els comentaris del personal apareixen experiències viscudes: alguns usuaris esperen allò que els has "reservat" especialment per a ells; els nens exterioritzen una emoció immensa quan els trobes el conte que t'han demanat; el bibliobús ha fet que alguns usuaris hagin seguit estudiant o hagin mantingut la seva afició a la lectura.

dificultats pel que fa a la comunicació entre el personal i, en algun cas, també es fa esment a la seguretat (quan es fa atenció a barris marginals) del personal i també dels usuaris. Un altre element mencionat és la dificultat de treballar amb persones que desconeixen la feina d'un bibliobús o amb polítics que no saben quins serveis es presten. Una necessitat que destaquen és la de fer el estudis de població que permetin detectar canvis a la comunitat per poder adaptar els serveis. Els resultats de l'estudi de Fain centren els punts forts del servei en la importància de l'alfabetització i la lectura, la necessitat del bibliobús per treballar el sentit de pertinença a la comunitat i la flexibilitat que permet el bibliobús per donar resposta en situacions d'emergència degudes a climatologia adversa. L'estudi d'aquesta autora també fixa els reptes de futur i assenyala la necessitat de fer difusió del servei posant en valor els esforços que s'han fet per donar-lo a conèixer a través de la premsa local i la capacitat del bibliobús per ser una porta d'entrada als serveis oferts per una biblioteca pública.

5. Conclusions de l'estudi i recomanacions

Les conclusions i les recomanacions que es relacionen a continuació s'han organitzat responnent als objectius presentats al primer capítol. Així doncs, en el primer apartat s'han recollit, responnent al primer objectiu plantejat, els aspectes més rellevants pel que fa a l'organització dels bibliobusos a Espanya extrets de l'anàlisi de la legislació, de l'estudi de la situació actual a cadascuna de les comunitats autònomes i dels diferents models d'organització administrativa.

Els següents apartats recullen les conclusions que s'han extret de l'anàlisi de cadascun dels elements que caracteritzen el servei pel que fa a l'organització i l'avaluació del servei, les rutes, la col·lecció, les característiques tècniques dels vehicles, el personal, el perfil dels usuaris, els serveis que es presten, les col·laboracions que s'estableixen i els canals de difusió i comunicació. Aquests elements, que permeten conèixer el funcionament actual dels bibliobusos a Espanya, responen als objectius específics de la segona línia d'investigació plantejada i segueixen els punts bàsics destacats per les directrius de l'IFLA (Stringer, 2010).

Com ja hem comentat, és abundant la bibliografia sobre els bibliobusos que se centra en la seva defensa per contrarestar un discurs que sovint els qüestiona ja que el cost econòmic no es veu compensat pel nombre de persones que se'n beneficia, és a dir, en base a indicadors quantitius. Però els bibliobusos cobreixen una necessitat d'un ampli sector de la població espanyola que no té accés a una biblioteca fixa, amb un cost econòmic inferior al que suposaria l'establiment d'una biblioteca fixa i amb un índex de rendiment superior. Els bibliobusos ofereixen un servei de qualitat amb les limitacions que suposa la seva itinerància que cal saber compensar amb un disseny adequat de rutes, amb parades i temps ajustats a les necessitats, i amb un ús apropiat de les xarxes socials (Pérez i Santiago, 2012). El bibliobús es converteix en una antena de doble direcció que li permet, d'una banda, situar-se al costat de l'usuari i proporcionar-li una porta d'accés, a través de tot el sistema bibliotecari, als recursos que necessita i, d'altra, fer arribar al propi sistema les necessitats d'uns col·lectius que poden quedar al marge dels serveis i que, des del bibliobús, poden ser detectades amb més facilitat per la proximitat entre professionals i usuaris. Cal aprofitar aquesta proximitat per sentir els usuaris i respondre a les seves demandes.

Però tot i que el bibliobús és un servei que respon a les necessitats d'informació, formació i lleure d'una part de la població, amb uns recursos i un personal que presta un servei de qualitat cal revisar-lo per poder-lo adaptar a les exigències futures. És per això que, a continuació de les conclusions es detallen les recomanacions que fixàvem com a tercer objectiu i que pretenen contribuir a la viabilitat del servei i a millorar-ne l'ús. Aquestes

recomanacions no pretenen marcar vies de treball úniques ni pretenen respondre a totes les situacions analitzades. L'organització, l'evolució i la consideració dels bibliobusos és tan diversa com la realitat en la qual es situen i, per tant, cadascú haurà de fer una lectura pròpia i aplicar allò que consideri més pertinent en el seu dia a dia. S'inclou, també, la percepció del servei a partir de les valoracions personals dels responsables i del personal que s'han considerat especialment rellevants. Aquestes valoracions ofereixen una mirada àmplia del servei per la qual cosa no s'ha pogut, ni volgut, limitar-les a un sol apartat.

Aquestes conclusions es tanquen amb una adaptació de les reflexions finals de l'estudi del Consejo de Cooperación Bibliotecaria *Prospectiva 2020: Las diez áreas que más van a cambiar en nuestras bibliotecas en los próximos años* per mostrar com el bibliobús pot alinear-se amb aquestes línies de treball de futur.

5.1 Legislació i implantació dels serveis bibliotecaris

El marc jurídic i econòmic és imprescindible per regular el desenvolupament dels serveis bibliotecaris, assegurar el seu finançament i garantir l'accés igualitari a tota la població, tal i com estableix el Manifest de la Biblioteca Pública de l'IFLA/UNESCO de 1994 i com recullen les directrius de l'IFLA (Stringer, 2010). A continuació es destaquen els elements que sobre aquest aspectes s'han considerat més rellevants.

Dues comunitats autònomes no tenen legislació bibliotecària: Astúries i Canàries.

Actualment, només dues de les disset comunitats autònomes no tenen legislació que reguli la prestació de servei bibliotecari. De les quinze comunitats autònomes que sí que la tenen, el 70,6% contempen la possibilitat d'implantar biblioteques mòbils de manera obligatòria o com a alternativa possible a un servei fix. El 30% restant no especifica quin tipus de servei s'ha d'oferir o, si ho fa, no estableix que sigui a través de biblioteques mòbils. Tal i com fixen les *Pautas sobre bibliotecas móviles* (Stringer, 2010) és la legislació la que ha de fixar a qui correspon la responsabilitat d'establir i desenvolupar els serveis bibliotecaris i és un instrument imprescindible per fer el seguiment i el control del servei.

Nou de les disset comunitats autònomes tenen bibliobusos, urbans o rurals, en funcionament.

A Espanya funcionen bibliobusos a nou comunitats autònomes que presten servei a poblacions de característiques diverses: a tres d'elles el servei és exclusivament rural (Castella-la Manxa, Castella i Lleó i Catalunya), a altres tres exclusivament urbà (Andalusia, Aragó i Extremadura) i a la resta es combina l'atenció a municipis rurals i a barris de les ciutats (Comunitat de Madrid, Comunitat Valenciana i Regió de Múrcia). La legislació regula el tipus de municipis que han de rebre el servei de bibliobús adaptant-lo a les característiques demogràfiques i, coincidint amb la realitat descrita a l'estudi coordinat per Roberto Soto (2001) s'evidencia que a cinc comunitats autònomes el servei s'estableix per a municipis amb menys de 5.000 habitants (Andalusia, Aragó, Cantàbria, Comunitat de Madrid i Regió de Múrcia) però en d'altres la franja baixa fins a 1.000 habitants (Castella-la Manxa i Navarra), 2.000 habitants (Castella i Lleó, Galícia, Illes Balears i La Rioja) o 3.000 habitants

(Catalunya i Euskadi). La dimensió dels municipis que la legislació fixa perquè rebin el servei de bibliobús s'adapta a la distribució demogràfica de cadascuna de les comunitats autònomes. Només en un cas el servei es pensa per a nuclis urbans amb més de 25.000 habitants (Comunitat Valenciana).

Gairebé un milió i mig de persones a l'Estat espanyol no reben servei de biblioteca pública: Cantàbria, La Rioja, Navarra, Aragó i Galícia són les comunitats autònomes amb més població desatessa.

A Espanya queda sense servei bibliotecari el 3,03% de la població que viu a municipis amb menys de 5.000 habitants, que representen un total de 1.410.340 persones (amb dades de l'any 2015). Tot i que el nombre de bibliobusos en funcionament és molt desigual els resultats permeten afirmar que la implantació de serveis bibliotecaris mòbils afavoreix la cobertura del servei ja que la Regió de Murcia que té cobert el 100% del servei, la Comunitat de Madrid (0,27%), Illes Balears (0,30%) i Canàries (0,58%) són les que es troben en millor situació. En el cas de les dues primeres aquests resultats s'obtenen gràcies al servei prestat per cinc i tretze bibliobusos respectivament. Les característiques territorials de les illes han fet que els bibliobusos no s'hagin plantejat com una alternativa al servei fix en nuclis rurals. Les cinc comunitats que tenen un percentatge més alt de població no atesa són, com es pot suposar, comunitats sense bibliobusos: Cantàbria (11,45%), La Rioja (11,18%), Navarra (7,11%), Aragó (6,88%) i Galícia (4,97%). Aquestes comunitats, que mencionen les biblioteques mòbils com una possibilitat de servei però no les han implantat, tampoc no han desenvolupat una alternativa que permeti respondre a les necessitats d'aquestes poblacions tot i que, majoritàriament, la resta de municipis tenen biblioteca pública. La resta de comunitats autònomes evidencien una implantació desigual del servei. D'una banda, Catalunya (4,75%), Castella i Lleó (3,74%), Comunitat Valenciana (3,03%), Andalusia (2,38%) i Castella-la Manxa (1,82%) tenen bibliobusos en funcionament però en nombre insuficient per cobrir satisfactòriament les necessitats de tota la població. Extremadura (4,14%), Euskadi (1,91%) i Astúries (0,73%) no tenen bibliobusos (en el cas d'Extremadura un de servei urbà exclusivament) i els resultats fan pensar que aquesta podria ser l'alternativa per cobrir les necessitats.

Catalunya, amb grans desequilibris entre les seves províncies, es troba a la franja intermitja de població no atesa.

Catalunya presenta un percentatge significatiu de població no atesa (4,75%) que analitzat per províncies permet veure unes diferències molt remarcables en el territori. Barcelona és la província que presenta una situació més favorable i deixa sense atendre un percentatge molt baix de població. A Girona, Lleida i Tarragona els municipis amb menys de 3.000 habitants presenten greus mancances que s'accentuen perquè en alguns casos els municipis més grans, que haurien de ser l'alternativa de servei, tampoc no tenen biblioteca pública. Lleida és, malgrat els dos bibliobusos en funcionament, la província amb més mancances. Els dos vehicles són clarament insuficients per donar servei a la província amb més municipis petits de tota la comunitat (208 municipis amb menys de 3.000 habitants) on hi viu un 31,48% de la població de la província. Girona i Tarragona presenten també dades molt negatives. Girona és la segona província més desatessa i el 15,63% dels habitants dels 173 municipis petits no reben cap tipus de servei

bibliotecari. Tarragona té un 14,01% de la població que viu a 137 municipis amb menys de 3.000 habitants que no reben servei (11,09% de població desatessa). Curiosament, la província de Barcelona, que només té un 2,78 de la població en municipis els 154 municipis de menys de 3.000 habitants, és la que té més vehicles en funcionament que permeten cobrir el servei i que donen unes dades molt favorables de població atesa: només un 0,45% no rep servei bibliotecari. Les dades a Catalunya posen en evidència la necessitat de revisar la manca de biblioteques a municipis per sobre de 3.000 habitants a Girona, Lleida i Tarragona, de planificar la implantació de serveis bibliotecaris mòbils a Girona i Tarragona i de completar els ja existents a Lleida.

Recomanacions

1. Desenvolupar i respectar la legislació vigent

Elaborar i publicar les lleis que regulin els sistemes bibliotecaris en aquelles comunitats que no la tenen és imprescindible per poder revisar l'estat actual de les biblioteques. Les administracions han de posar els mitjans i els recursos econòmics per garantir la seva implantació i fer el control necessari per assegurar que tota la ciutadania pot accedir a la informació, a la formació i a la cultura en igualtat de condicions.

2. Implantar bibliobusos a les àrees desateses

Destacar el seu valor social i fer més evidents els beneficis a partir d'indicadors quantitius i qualitats amb els costos a les administracions implicades (comunitats autònomes, diputacions, consells comarcals i altres administracions locals supramunicipals i ajuntaments) afavoriria la implantació de bibliobusos en les comunitats autònomes o en les províncies que no en tenen.

3. Revisar els estàndards

La distribució demogràfica condiona la disponibilitat de biblioteques fixes ja que aquestes només s'ubiquen a municipis de determinades característiques. Caldria pensar en la conveniència de revisar aquests estàndards per assegurar que tots els usuaris disposen d'un servei bibliotecari fixe de qualitat amb el qual el bibliobús pugui treballar en xarxa. Aquesta revisió cal fer-la des de cadascuna de les comunitats autònomes que és l'administració competent per respondre a casuístiques demogràfiques molt variades.

El bibliobús és idoni com a prestador "inicial" de servei en els barris o zones de creixement on encara no hi ha biblioteca i on genera aquesta necessitat i fomenta l'adquisició d'uns hàbits que repercutiran en l'èxit de l'equipament fix però ha de desaparèixer en el moment en que el servei bibliotecari està garantit a través d'una biblioteca fixa i evitar, quan no sigui necessària, la duplicat de servei en els municipis atesos.

5.2 Servei: organització, finançament i avaluació

Les directrius sobre biblioteques públiques, i específicament les de biblioteques mòbils, posen l'accent en la diversitat de solucions a l'hora de desenvolupar els serveis bibliotecaris. La realitat estudiada posa en evidència que, certament, a l'Estat espanyol els bibliobusos estan gestionats per administracions diverses segons el que estableix la legislació autonòmica i en base a les característiques del servei en cadascuna de les províncies.

Només quatre dels 74 bibliobusos que funcionen actualment està gestionat per un òrgan participat per dues administracions. L'organització dels bibliobusos a les comunitats autònomes és molt diversa, tant des del punt de vista de l'administració que els gestiona com de l'organització interna. Segons dades pròpies que actualitzen i revisen les publicades per Roberto Soto (2010 i 2016) a partir dels vehicles en funcionament del portal *Bibliotecas Públicas Españolas en cifras*,¹³¹ a l'Estat espanyol existeixen actualment 74 bibliobusos en funcionament dels quals 7 es gestionen des d'ajuntaments (9%), 40 des de les diputacions provincials (54%), 23 des de les comunitats autònomes (3%) i 4 des d'un òrgan autònom participat per la comunitat autònoma i la diputació provincial (5%). L'anàlisi de la situació evidencia que la gestió per part de les diputacions provincials és la més habitual, tot i que seria interessant analitzar els projectes en què els bibliobusos es gestionen des d'una entitat autònoma coparticipada per dues administracions ja que aquest seria un model que caldria promoure malgrat la seva complexitat. Aquest tipus d'associació permetria mantenir un servei de qualitat optimitzant els recursos disponibles (Comalat i Reyes, 2000).

No hi ha en funcionament cap bibliobús finançat o patrocinat per alguna entitat o empresa privada. El finançament és un dels obstacles per al desenvolupament i el manteniment del servei i caldria pensar en vies alternatives com el patrocini. A l'Estat espanyol el bibliobús de Caja Murcia de l'any 1987 i el de Caja Madrid de 2008 són dues experiències que permeten analitzar les possibilitats de col·laboració econòmica o patrocini privat. En l'àmbit internacional es poden trobar diverses experiències de vehicles que funcionen amb la col·laboració de programes, empreses i entitats diverses. El bibliobús de la ciutat de Den Helder als Països Baixos (amb el patrocini de Rabobank) o les biblioteques mòbils de Nuevo León a Mèxic (amb la col·laboració del programa de responsabilitat social de Kia Motors) són el resultat d'aquesta via alternativa de finançament. També Ortells, Sepúlveda i Latorre (2004) proposen que, més enllà de les administracions, les caixes autonòmiques i rurals puguin participar en el manteniment del servei a través d'inversions en accions vinculades al bibliobús.

¹³¹ No s'inclouen, doncs, el bibliobús de Sevilla que no té dades de l'any 2015, no s'inclou el bibliobús Puigdon que no havia estat inaugurat i sí que s'inclou el bibliobús municipal de Salamanca que encara estava en funcionament.

Un 26,6% dels bibliobusos funcionen en una xarxa autònoma no integrada a la resta del sistema bibliotecari de la província. Tot i que els bibliobusos urbans de Gandia, Màlaga i Saragossa, i els bibliobusos de Barcelona, Burgos, Cuenca, Lleó, Salamanca i Sòria o Zamora ja fan treball en xarxa amb la resta de biblioteques públiques del sistema, aquesta no és l'estructura que segueixen totes les comunitats autònomes i alguns bibliobusos s'organitzen com una xarxa independent (26,6%). L'organització dels bibliobusos en una xarxa autònoma és un model defensat per Arroyo Ortega (2007), Jefe de Servicio de Bibliotecas y Lectura de Castilla-La Mancha que proposa per a les biblioteques mòbils la creació d'una xarxa que «se integraría en el Sistema bibliotecario regional como una más de sus redes» i també per García Cesteros (2009) que segueix aquest model en el Plan de Bibliobuses para Castilla y León quan proposa un centre coordinador per als bibliobusos a cadascuna de les diputacions descarregat de les competències relatives a biblioteques públiques. Malgrat aquestes opinions autoritzades, i en la línia del que argumenten Comalat i Reyes (2000), Bailac (2003) o Peñalver; Martínez (2004) l'organització dels bibliobusos desvinculada de la resta del sistema no afavoreix la seva projecció ni el sentiment de pertinença i, en definitiva, acaba condicionant la percepció tant del personal com dels usuaris que no veuen el bibliobús com una peça més de tot un engranatge, un sistema bibliotecari al que el bibliobús hauria de proporcionar un fàcil i acompanyat accés.

El personal dels bibliobusos, sobretot a Catalunya, considera que té poca autonomia per desenvolupar projectes i poc temps per realitzar tasques internes. Tot i que més d'un 70% considera que rep el suport necessari per desenvolupar la seva feina, el personal a Catalunya manifesta que té poca autonomia i que aquesta seria necessària per organitzar activitats, establir contactes i poder oferir nous serveis (un 25% respecte el 6% de la resta de l'Estat). En canvi, i en relació coherent, un 13% a Catalunya i un 41% a la resta de l'Estat percepció que té molta autonomia i suport per fer aquestes gestions. De tota manera, els professionals manifesten la necessitat de disposar d'una part de la jornada laboral per a desenvolupar tasques internes i un 75% a Espanya afirma tenir-la. A Catalunya, però, un 33% creu que, tot i que aquest temps és necessari, les estones que hi poden dedicar no són suficients. El treball de camp ha permès constatar que en les províncies visitades el personal disposa d'una part de la jornada laboral, al principi o al tancament o en dies específics, dedicada a aquestes gestions que els permet, a més, treballar en equip amb els altres membres de la xarxa bibliotecària o de la xarxa de bibliobusos. A Catalunya, on aquest temps es manifesta com insuficient, aquestes tasques de planificació i gestió s'acaben compaginant amb l'atenció als usuaris o quan aquesta no ho permet, es realitzen fora de la jornada laboral o es posposen en el temps.

No es fan estudis d'usuaris periòdicament que permetin copsar les necessitats dels usuaris ni el seu nivell de satisfacció. Pel que fa a l'avaluació del servei, la realitat observada i les respostes rebudes dels responsables permeten afirmar que no es fan estudis d'usuaris periòdicament (63,64%) tot i que un 90% afirmen que serien necessaris. Quan es fan, les enquestes demostren un nivell molt alt de satisfacció que confirma la percepció positiva del servei que s'obté dels comentaris directes dels usuaris. Així ho recull la ponència

de María Isabel Sánchez García (2013) a partir de la campanya *Yo amo el bibliobús*. Tot i l'interès inqüestionable d'iniciatives d'aquest tipus, és important que la informació sobre les necessitats i la satisfacció dels usuaris es pugui recollir a través d'estudis impulsats des de les administracions responsables i realitzats de manera periòdica, més enllà de la informació que es publica al portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras* que pot completar-se amb les dades estadístiques que publiquen algunes de les administracions. Com a bons exemples ja hem destacat els estudis sobre no usuaris realitzats a Catalunya, els resultats dels quals estan disponibles a les pàgines respectives de les administracions que els van elaborar.¹³² Des de diverses administracions i associacions per s'ha fet un esforç molt important per avaluar el retorn a la inversió i evidenciar el valor social de les biblioteques públiques. És important treballar perquè els bibliobusos puguin conèixer, participar i formalitzar les bones pràctiques que es duen a terme i que contribueixen a generar beneficis socials a les seves comunitats.¹³³

Els bibliobusos no tenen carta de serveis i, si en tenen, forma part de la carta de serveis de les biblioteques públiques fixes. Són moltes les biblioteques públiques que han elaborat la carta de serveis en què es relacionen els serveis i es fixen les condicions de prestació i els compromisos que s'adquireixen. Els bibliobusos de Lleó comparteixen la carta de serveis amb la Biblioteca Regional i el Centro Coordinador però les característiques del servei dels bibliobusos fan recomanable una carta específica que permeti establir terminis ajustats a les condicions i recursos del servei. El Plan de Bibliobuses para Castilla y León de l'any 2009 inclou una proposta de carta de serveis de la que cal destacar, entre d'altres, els compromisos que s'estableixen pel que fa a la renovació de préstec a través de telèfon, correu electrònic i pàgina web; la resposta a la sol·licitud d'adquisició de nous documents i reclamacions i suggeriments entre el temps de visites i, finalment, la realització d'enquestes de satisfacció entre els usuaris. (García Cesteros, 2009).

Recomanacions

4. Incentivar la col·laboració de i entre les administracions

Aconseguir la imprescindible col·laboració dels ajuntaments en el finançament i l'organització d'activitats permetrà que aquest senti el servei com a propi i reconegui el valor i el retorn que representa.

¹³² Pel seu interès i la seva especificitat, destaquem l'*Estudi d'ús, satisfacció i expectatives del servei de bibliobús* que l'any 2015 va elaborar la Diputació de Barcelona i que apareix referenciat a la bibliografia final (*Estudi...*, 2015).

¹³³ FESABID publica el seu informe de resultats on s'analitza el valor econòmic i social de les biblioteques (Gómez Yáñez, 2014) i la Diputació de Barcelona ho fa per a les biblioteques de la Xarxa de Biblioteques Municipals (Togores, 2015). Tot i que els estudis no esmenten explícitament els bibliobusos aquests s'inclouen, lògicament, com a biblioteques públiques tot i que seria interessant una línia de treball que permetés analitzar com els bibliobusos poden participar en cadascun dels eixos definits.

La mancomunitat de serveis que ja existeixen en altres àrees permetria que els consells comarcals o altres entitats supramunicipals participessin en el suport dels bibliobusos i incentivaria la seva implicació.

És imprescindible continuar treballant en la coordinació de projectes i l'intercanvi d'experiències, el paper d'ACLEBIM ha estat i és fonamental però caldria valorar la necessitat de promoure la creació d'òrgans de cooperació des de l'administració central de l'Estat i des de cadascuna de les comunitats autònomes.

5. Buscar alternatives de finançament

Algunes experiències demostren l'èxit de vies alternatives de finançament, amb programes socials o de responsabilitat civil d'empreses o entitats bancàries, que poden salvar els obstacles que suposa la inversió inicial per a la construcció del vehicle o per a d'altres partides si es considera pertinent.

6. Donar autonomia al personal

Donar autonomia de treball al personal afavoriria la seva implicació en el disseny del servei i en l'obtenció de resultats i augmentaria el seu sentiment de pertinença, assegurant que es mantenen unes línies comunes de xarxa i amb un serveis de suport que treballin alineats amb els mateixos objectius.

Promoure i facilitar que l'equip pugui organitzar-se i distribuir-se les tasques pot afavorir que el responsable del bibliobús, que coneix les capacitats i els recursos de què disposa, pugui reunir-se amb els diferents agents del territori per dissenyar serveis i per generar vincles que permetin que el servei s'adapti a les necessitats de la seva comunitat i millori els seus resultats.

7. Facilitar un temps de treball intern

El personal hauria de tenir una part de la seva jornada laboral de treball intern, en una oficina o, preferiblement, en una biblioteca pública on pugui compartir, amb altres professionals, la seva feina i dur a terme la gestió dels processos que es desprenen del dia a dia. Perquè no afecti a les rutes cal pensar en la possibilitat que itinerants o personal de serveis centrals o de la biblioteca de suport puguin cobrir aquestes absències totalment necessàries.

8. Estudiar les necessitats dels usuaris i no usuaris

Els estudis sobre les necessitats d'informació, formació, cultura i lleure cultural, sobre els hàbits i usos d'usuaris i no usuaris són imprescindibles per detectar mancances del servei

i necessitats als municipis on presta servei. La diversitat que tant hem destacat en aquest treball fa necessari que qualsevol proposta de futur estigui elaborada amb la col·laboració i participació activa dels usuaris, individuals i col·lectius, a partir d'un plantejament obert i contemporani de les possibilitats del servei.

9. Garantir l'accés obert a la informació pública sobre el servei

És recomanable que els resultats dels estudis d'usuaris estiguin disponibles en accés obert perquè les dades puguin ser explotades i reutilitzades i que la informació estadística d'ús del servei sigui fiable i estigui actualitzada i accessible a través de la xarxa.

10. Adequar els indicadors d'avaluació

Cal adaptar els indicadors existents per a biblioteques fixes, i si és necessari crear-ne d'específics, per mesurar el retorn social dels bibliobusos que permeti equiparar-lo amb els serveis fixes però, alhora, posar en valor les seves diferències. Aquests indicadors, a més, s'han de dissenyar, molt especialment, amb els ajuntaments de manera que els permeti fer visibles els beneficis i millorar, així, la seva percepció i valoració del servei.

11. Elaborar una carta de serveis

Les cartes de serveis són una bona eina per a la revisió i la reflexió conjunta dels compromisos i permeten fixar les condicions en les quals es fa la prestació de serveis. Les característiques del servei del bibliobús fan recomanable una carta de serveis específica amb la participació activa de tots els agents implicats (administracions, serveis centrals, personal i usuaris).

5.3 Rutes: municipis atesos, parades i visibilitat

La planificació de les rutes, el criteri de selecció dels municipis, l'establiment del calendari i la periodicitat de les visites, el lloc de parada són elements clau per a garantir l'èxit del servei. Tot i que són molts i heterogenis els factors que intervenen en el seu disseny Soto (2001) destaca la necessitat de mantenir la flexibilitat per introduir canvis en les decisions preses quan les circumstàncies els facin necessaris. La bibliografia no aporta xifres orientatives que permetin avaluar la pertinència de les alternatives donades a cadascuna de les comunitats autònomes la qual cosa confirma que la diversitat territorial i demogràfica no permet fixar pautes numèriques vàlides per a tots els serveis i els únics paràmetres que s'aporten l'establiment d'un màxim de 20 parades diàries per sobre de la qual es consideraria un servei excessivament personalitzat (Stringer, 2010) i una freqüència recomanada setmanal (Soto, 2001).

La construcció d'una biblioteca fixa hauria de substituir el servei del bibliobús perquè aquest pugui donar servei a un altre municipi i/o barri desatès. La diversitat territorial

ha fet que cadascuna de les comunitats autònomes hagi adaptat la seva legislació a les característiques demogràfiques del seu territori i, en conseqüència, que el tipus i les dimensions dels municipis atesos per bibliobusos siguin diferents a cada comunitat autònoma. A través de les visites hem constatat que els canvis de rutes no són prou àgils i la parada del bibliobús es manté fins i tot quan s'ha construït una biblioteca; degut això en alguns casos el servei es duplica amb un punt de servei fix i un punt d'accés mòbil sense que les dimensions del municipi ho justifiquin. Malgrat tot, en general, els percentatges no són molt significatius: Madrid (11,9%), València (5,2%), Castella i Lleó (3,1%), Castella-la Manxa (1,4%) i Catalunya (0,1%). La Regió de Múrcia presenta una situació que podríem qualificar d'excepcional ja que un 37,5% dels municipis tenen duplictat de servei. De tota manera, es pot observar que 20 dels 28 municipis on hi ha servei fix i mòbil són superiors a 10.000 habitants i és possible que les característiques de distribució territorial facin necessari el bibliobús com a complement del servei estable. La dificultat per revisar i modificar aquestes rutes es descriu a la bibliografia com un element que cal revisar a través de plans de desenvolupament específics per als bibliobusos (Arroyo Ortega, 2002).

Els bibliobusos de les comunitats autònomes amb més municipis petits fan més parades i de més curta durada. Les rutes, el nombre i la durada de les parades dels bibliobusos no responen a una única pauta ja que s'ajusten a realitats demogràfiques i geogràfiques molt diverses. Castella i Lleó és la comunitat autònoma on els bibliobusos realitzen més parades, una dada directament relacionada amb el fet que és la comunitat amb un nombre més alt de municipis petits. Els bibliobusos que presten servei a àrees urbanes o a municipis més grans, fan menys parades, amb més freqüència i de més llarga durada. Les parades mensuals dificulten la possibilitat de desenvolupar projectes en col·laboració amb centres educatius o altres entitats; però responen bé a les necessitats de poblacions petites, sovint molt poc poblades, amb una demanda de serveis molt específics (préstec fonamentalment).

Els centres educatius són els llocs idonis per a la parada del bibliobús. La ubicació ideal de la parada és, segons el personal, al costat dels centres educatius (48,57%). Tot i que no sempre és el lloc assignat per l'ajuntament, aquesta preferència posa en evidència la importància que aquest col·lectiu d'usuaris té per al bibliobús que mira d'adaptar-se a les necessitats d'aquests i altres usuaris modificant la ubicació de la parada o alternant el torn de la parada de matí a tarda segons les necessitats i els hàbits estacionals. Aquesta flexibilitat depèn, en bona part, de les característiques tècniques del vehicle i de la seva dependència de xarxa elèctrica i/o de comunicacions i està condicionada als drets laborals del personal i a les seves demandes que, de vegades, són diametralment oposades a les demandes o hàbits dels usuaris. De tota manera, els bibliobusos que fan aquests canvis els valoren molt positivament perquè els permet donar-se a conèixer a altres usuaris (estiuajants, per exemple) i continuant servint als usuaris habituals quan traslladen la parada durant l'estiu a prop d'habitatges turístics o a prop de la piscina. Els estudis d'usuaris posen en evidència que l'alternança en els horaris de les parades és una necessitat i una opció ben valorada (*Estudi...*, 2015). La bibliografia (Arana; Olaso, 1996; Soto, 2001) i les directrius fixen la

necessitat que la parada sigui cèntrica i de fàcil i còmode accés i propera altres serveis de la comunitat i la realitat analitzada mostra que aquests elements es tenen en compte tot i que es constata, a través de les entrevistes, que els criteris dels ajuntaments per decidir la parada no sempre coincideixen amb els del responsable tècnic del servei de bibliobusos i acaba determinant un lloc que no afavoreix la visibilitat o l'accés de tots els ciutadans.

La necessitat que alguns vehicles tenen d'ubicar-se en un espai específic -que reuneix els punts d'accés a la xarxa elèctrica i telefònica- i que sovint coincideix amb un espai d'ús sovintejat pels ciutadans, fa que les infraccions d'ocupar aquest espai, tinguin una gran repercussió en el servei. En d'altres casos, les fires o mercats ambulants també són motiu de canvis imprevistos de parada però aquests no semblen tenir un impacte tan important perquè només afecten a la situació del bibliobús però no condicionen la prestació de servei.

Les senyalitzacions de parada no són prou visibles ni prou atractives. La senyalització de les parades és molt variada i serveix per identificar l'ús de l'espai però no és una eina que promogui la visibilitat del bibliobús i, a més, poques vegades inclou informació sobre el servei (horari i dia de parada). Normalment són únicament pals de parada que compleixen amb la seva funció d'indicar la parada, però són poc atractius i no s'aprofiten per cridar l'atenció dels usuaris ni per publicitar el servei.

Els bibliobusos no tenen equipament adequat per utilitzar l'espai exterior i fer-se més visibles. Durant els períodes estivals alguns bibliobusos ocupen l'espai exterior utilitzant mobiliari auxiliar, però aquesta no és una pràctica habitual. Vehicles com el nou bibliobús que ha presentat la biblioteca d'Oakland són una alternativa que cal valorar. El MOVE un vehicle que combina materials impresos i equipament digital per donar servei als joves de barris marginals de la ciutat i té mobiliari complementari per generar espais i zones al seu voltant i organitzar activitats complementàries (nits de cinema, educació alimentàries, nits de cinema, hores del conte, lectura tranquil·la, entre d'altres).¹³⁴ En aquesta línia, destaquem l'interès de la darrera edició dels Premis Habitàcola 2018 que, sota el títol *Lectures de(l) Bibliobús* pretén que els estudiants facin propostes de disseny de la parada de bibliobús que permeti la realització d'esdeveniments col·lectius de promoció de la lectura i la cultura, que

¹³⁴ The Oakland Public Library MOVE és un nou vehicle pensat i dissenyat amb els joves de la ciutat i pensat per adaptar els seus continguts a les necessitats d'una audiència específica. Responent a les línies de treball de les biblioteques públiques, vol ser un servei que proporcioni accés a llibres, tecnologia i promogui la programació innovadora; que generi un espai de trobada i intercanvi social únic i acollidor; que encarni i promogui l'esperit creatiu; que fomenti el gust per la lectura i l'ús de la biblioteca i que augmenti el coneixement de la Biblioteca Pública d'Oakland perquè forma part de la seva estructura. El bibliobús té previst visitar escoles i organitzacions i vol tenir una presència activa en fires i actes a l'aire lliure. És un vehicle totalment elèctric que té als laterals un panels que s'aixequen cap a fora generant un espai addicional. El disseny exterior és el resultat d'una col·laboració entre la Dragon School i estudiants de la MetWest High School a partir d'un treball que es va dur a terme amb sis grups focals formats per joves de l'est i oest d'Oakland. Els grups van presentar les seves propostes per al disseny i els serveis que volien que els oferís el nou bibliobús. Més informació a: <http://oaklandlibrary.org/news/2018/05/oakland-public-library-unveil-move-friday-city-hall>.

generi un lloc de trobada i d'identitat col·lectiva, i que transmeti una imatge de servei de qualitat.¹³⁵ L'entrada al municipi amb música és una bona manera d'anunciar el bibliobús, sobretot allà on les parades són menys freqüents.

Pocs bibliobusos participen en fires i esdeveniments per donar-se a conèixer. Un dels valors que s'ha destacat del bibliobús és la seva capacitat com a antena del sistema bibliotecari i com a tal és important que es faci visible en aquells entorns, jornades, fires o trobades, on les biblioteques tenen un paper actiu però no poden desplaçar-se amb tots els serveis en funcionament. El bibliobús pot ser aleshores una magnífica promoció del servei que el doni a conèixer més enllà dels seus usuaris habituals i als responsables polítics i tècnics. Malgrat que alguns bibliobusos participen en fires vinculades al territori en el qual presten servei, aquesta no és una pràctica habitual.

Recomanacions

12. Flexibilitzar i millorar la visibilitat de les parades

Flexibilitzar les parades és una alternativa que s'hauria de valorar, en la mesura que el vehicle i les condicions ho permetin, per poder donar resposta a les necessitats i demandes dels usuaris. Aquesta possibilitat, a més, augmenta la possibilitat d'acostar-se a altres col·lectius i afavoreix la col·laboració amb les escoles i els casals d'avis.

Els pals de parada són un element que dona visibilitat al servei i, per tant, han de ser atractius i han d'identificar la imatge o marca institucional del sistema de lectura pública corresponent, a més d'oferir informació completa i actualitzada del calendari i horari del servei.

13. Ampliar l'espai exterior del bibliobús

L'exterior del bibliobús forma part del servei i s'hi pot incorporar amb la inclusió de pantalles o prestatges externs que faciliti l'accés i l'ús. El bibliobús pot ampliar el seu espai i els seus usos amb la projecció externa i l'ocupació del lloc de parada, si aquest ho permet.

¹³⁵ Tal i com detalla la seva pàgina web (<http://arquinfad.org/premishabitacola/2018/?cat=13>) els Premis Habitàcola, impulsats per ArquinFAD, van ser creats l'any 1987 amb l'objectiu de promoure la reflexió sobre els nous marcs teòrics en els àmbits del disseny i de l'arquitectura, i debatre, conjuntament amb les escoles, solucions i punts de vista innovadors en relació amb els diferents temes d'interès social proposats a cada convocatòria. La temàtica escollida per a aquests premis sempre ha tractat aspectes rellevants per a la societat i ha abordat problemàtiques actuals sense resoldre. En aquesta darrera edició (2018) es planteja una reflexió sobre els espais de lectura i de promoció de la lectura a l'espai públic, *Lectures de(l) bibliobús*, a partir d'una realitat que ja existeix i a la qual es vol respondre d'una manera satisfactòria i definitiva: les parades de bibliobús i el seu entorn. Aquesta és la primera vegada que el premi es centra en un tema vinculat als bibliobusos.

Para-sols, taules, cadires, sofàs i altre mobiliari poden ser un bon recurs per ampliar l'oferta de serveis.

14. Millorar la visibilitat del bibliobús

El bibliobús ha de ser protagonista de fires i esdeveniments que permeti mostrar-lo com un espai de descoberta i d'aprenentatge donant-li veu pròpia però, també, convertir-lo en la imatge de les biblioteques públiques.

La senyalització ha de ser més atractiva i ha de permetre que les parades siguin més visibles, amb més informació del bibliobús i dels seus serveis. Cal fer difusió a través dels comerços del municipi i, com destaca l'estudi de la Diputació de Barcelona (*Estudi...*, 2015) millorar la visibilitat del bibliobús a través d'una comunicació més personalitzada i adaptada als usuaris del bibliobús.

5.4 Col·lecció: quantitat, dipòsit, selecció i distribució

La col·lecció és, en el cas del bibliobús, un element tractat especialment ja que les seves limitacions d'espai fan que adquireixin molta importància altres espais -com els dipòsits- i altres serveis -com el préstec interbibliotecari- per donar resposta a les necessitats més enllà del que el vehicle pot posar a l'abast dels usuaris. Les alternatives per poder donar resposta a la necessitat de renovació del fons per poder fer una oferta més àmplia es posa en evidència en la bibliografia a través, per exemple, de bibliobusos especialitzats que van alternant les seves rutes o amb la incorporació de mobiliari que permet modificar el contingut per adaptar-se a la parada.

Els dipòsits són, de vegades, espais insuficients i poc condicionats. Les condicions del bibliobús i la seva limitació d'espai fa que aquest només pugui posar en accés directe un nombre limitat de materials d'una col·lecció que ha de ser més àmplia i que el vehicle ha de tenir disponible a través de dipòsits o magatzems per tal de poder respondre als tres volums per habitant que estableixen les directrius (Soto, 2001). La col·lecció dels bibliobusos ve determinada per la capacitat dels vehicles i oscil·la entre 3.500 i 4.000 volums, una oferta que es veu ampliada significativament amb el fons que tenen disponible a dipòsit, de dimensions molt variables i directament vinculades al nombre de bibliobusos que el comparteixen. Els dipòsits són, en alguns casos, espais insuficients -situats al garatge dels vehicles- que no reuneixen les característiques necessàries per instal·lar adequadament el fons i fer les rotacions que serien recomanables després de les rutes.

El personal és el més adequat per fer la selecció però necessiten recursos que els ajudin a fer la tria. Les visites i la bibliografia evidencien que el personal és el més adequat per fer la selecció de les noves adquisicions i per fer la reposició dels materials perquè coneixen bé la col·lecció disponible i les necessitats dels usuaris tot i que, de vegades,

afirmen no disposar d'eines per poder fer la tria amb criteris. La bibliografia destaca la importància del personal en la tria i selecció de la col·lecció. Davidson i Dorner (2009), a partir d'un estudi realitzat a Nova Zelanda, afirmen que l'experiència, el coneixement i la intuïció són els criteris que els responsables dels bibliobusos segueixen per a la selecció de la col·lecció i que els instruments institucionals, com les polítiques de desenvolupament de la col·lecció o els procediments de selecció, tenen un paper menor.¹³⁶

Els bibliobusos no estan pensats per adaptar els materials a les característiques dels municipis que visiten. Tot i que el personal prepara exposicions de materials al voltant d'efemèrides o responen a costums i hàbits de determinades èpoques de l'any -encara que això impliqui recollir-les després de cada parada-, en general no es fa cap adaptació del fons a les parades i als tipus d'usuaris, el fons que mou el bibliobús és el mateix independentment del lloc on es faci la parada i el tipus de públic que s'atengui. Excepte els bibliobusos que atenen centres escolars i que, lògicament, tenen un fons específicament seleccionat per respondre a les seves necessitats, la resta de bibliobusos disposa d'un fons general que segueix els criteris de distribució fixades a les directrius i pautes publicades (Pestell, 1991). En alguns dels municipis visitats s'observen necessitats específiques de fons i s'hi intenta respondre fent una selecció d'aquests materials, són només casos puntuals i no hi ha una política de selecció que recolzi aquestes iniciatives. El fons per respondre a aquestes interessos surt de la col·lecció general del bibliobús i no es fan lots especials. Els bibliobusos mouen i presenten sempre la mateixa col·lecció renovant-la, lògicament, a partir de les noves adquisicions i de les demandes rebudes. En alguns casos el personal disposa d'autonomia per adquirir novel·les i fons infantil que s'afegeixen al lot de documents que reben dels serveis centrals. Aquesta voluntat d'adaptar-se ha estat destacada a la bibliografia (Ventura; Montserrat, 2005; García Cesteros, 2009) que posa en evidència les demandes diferenciades dels usuaris segons el seu entorn (nuclis de caire agrícola o nuclis de nous habitatges). Alguns dels vehicles més recents han donat especial importància als aspectes de visibilitat amb mobiliari específic que permet exposar més materials i canviar el seu contingut de manera àgil i ràpida, els exemples del bibliobús de Sodankylä (Lindberg, 2013), el Vålky Library Bus (Sonawane, 2013) o el bibliobús de Lohja de Finlàndia.

El mobiliari dels bibliobusos no facilita els canvis en la distribució i les millores en la senyalització són difícils d'introduir. Els bibliobusos no permeten fer gaire canvis en la distribució dels materials i les seccions estan molt delimitades (infantil i adults, novel·les, revistes...) tot i que no sempre ben senyalitzades. El personal afirma, però, que això no és un problema i que els usuaris localitzen amb facilitat allò que els interessa. Les visites ens han permès veure que els hàbits dels usuaris estan molt consolidats i que es mouen per seccions concretes de la col·lecció. Això faria pensar en la necessitat, precisament, de poder

¹³⁶ Els autors afirmen que un altre dels elements més valorats a l'hora de fer la selecció són les demandes que els usuaris fan arribar, majoritàriament de manera informal, de manera que s'assegura un cert equilibri entre les necessitats i les demandes i, per tant, es garanteix l'ús de la col·lecció. La qualitat dels materials i el seu valor educatiu complementen els criteris de tria.

destacar materials i temàtiques, millorant la senyalització, i poder despertar altres interessos.

Els materials més demandats són el fons infantil, les novel·les i les revistes però caldria incentivar l'ús d'altres tipus de materials. Les visites permeten constatar, en la línia del que publiquen els estudis i la bibliografia, que els materials més demandats, a banda del fons infantil, són les novel·les, les biografies i les revistes, responent a un ús molt vinculat a l'oci i l'entreteniment. I, tot i que no és molt abundant, al fons vinculat al territori: col·lecció local i turisme o descoberta de l'entorn. Els materials més especialitzats o d'assaig tenen un nivell de demanda i ús molt baix i algun responsable de bibliobús admet que tindria interès en promoure'ls. De tota manera, la manca de temps i de suport fa que no s'engeguin iniciatives d'aquestes característiques que, d'altra banda, no tenen assegurat l'èxit. En aquest sentit, el personal troba a faltar el treball en equip que permeti compartir aquestes dificultats per dissenyar activitats noves que trenquin el funcionament i l'oferta habitual que té més garanties d'èxit.

L'agrupació de materials a través de centres d'interès és més habitual a Catalunya que a les altres comunitats autònomes. Els bibliobusos tenen centres d'interès (55% a Espanya i 87% a Catalunya) dirigits a col·lectius específics (salut, pares i mares) amb l'objectiu de respondre a les necessitats d'uns usuaris que són molt habituals (pares i mares). És una pràctica més generalitzada a Catalunya que a la resta de CCAA, que permet fer més accessible una part de la col·lecció, seleccionada i ubicada especialment perquè els usuaris hi trobin allò que pugui interessar-los i seguint els mateixos criteris que els centres d'interès que ofereixen les biblioteques fixes.

Recomanacions

15. Implicar el personal en la tria i la selecció de la col·lecció

El personal hauria de participar activament en la selecció de la col·lecció per poder-la adaptar a les necessitats dels seus usuaris i s'hauria d'aprofitar que el bibliobús forma part del sistema bibliotecari per potenciar l'ús del préstec interbibliotecari.

16. Adequar i exposar més la col·lecció

Les necessitats dels usuaris són diverses i cal adequar les col·leccions a aquestes necessitats canviants dels lectors i dels usuaris que cada bibliobús té a cadascuna de les parades. La col·lecció local o el fons vinculat a l'activitat econòmica, turística o d'oci de la zona pot ser un bon reclam per al bibliobús.

La possibilitat de crear mobiliari que prioritzi la presentació dels materials donant-los més presència i destacant aquells que poden ser d'interès per als usuaris també és una de les

tendències que es poden observar en els models de bibliobusos que s'han inaugurat en els darrers anys a Europa.

5.5 Vehicle: tipus, antiguitat, instal·lacions i equipament

El vehicle es constitueix en l'espai per excel·lència del bibliobús però les limitacions que inicialment pot presentar es veuen, cada vegada més, superades per alternatives d'ampliació, internament i externament, a través de punts fixos de servei i amb l'ús de l'espai públic. A les múltiples alternatives que les directrius plantegen s'hi sumen possibilitats tecnològiques que s'han incorporat en models internacionals analitzats.

Només els bibliobusos de Lleida i Barcelona tenen una petaca que permet ampliar l'espai interior. Tots els bibliobusos que funcionen a Espanya són vehicles compactes de 10-12 metres de llargada excepte les furgonetes de Sevilla i Guadalajara i el microbús de Cuenca. D'aquests bibliobusos només els de Lleida i els dos més nous de Barcelona tenen un espai ampliable a través d'un sistema hidràulic que permet oferir més espai interior per acollir un nombre més elevat d'usuaris i organitzar-hi activitats amb més facilitat. Tot i que aquest tipus de vehicle requereix més espai i temps de parada, és una molt bona opció en aquelles zones on les condicions climatològiques són més adverses o en aquells municipis on el municipi no pot oferir un espai alternatiu per a l'organització d'activitats. Les experiències dels bibliobusos de les ciutats de Zaadam o Den Helder als Països Baixos o del bibliobús de la ciutat de Namur (Bèlgica) permeten veure que les possibilitats de creixement espacial poden ser múltiples.

Algunes comunitats autònomes comencen a renovar els seus vehicles. Els bibliobusos que circulen a Espanya són vehicles vells que tenen, per norma general, més de 15 anys d'antiguitat amb un nombre elevat d'incidències tècniques i que presenten una flexibilitat molt limitada dels espais. Després d'uns anys sense creixement de les xarxes ni de renovació dels vehicles, com a conseqüència de la manca d'inversió pública derivada de la crisi econòmica, s'observa que algunes comunitats autònomes inauguren nous vehicles que substitueixen els més antics (Barcelona i Segòvia) o a fer gestions en aquesta línia (Lleó i Salamanca). Aquests canvis són la resposta a la insistència i saber fer dels responsables dels serveis de bibliobusos davant dels responsables polítics, dels resultats que obtenen els bibliobusos i de la satisfacció de la població però ha estat fonamental el canvi en la situació econòmica que es presenta més favorable a les inversions culturals. Caldria pensar en la participació activa dels usuaris en el disseny d'aquests bibliobusos que ha donat molt bons resultats en altres països i, també, en possibles col·laboracions amb les institucions acadèmiques en la línia del treball fet amb el bibliobús de la ciutat d'Espoo (Välkky Library Bus).

Les furgonetes, que s'han introduït en algunes comunitats com a alternatives de vehicle al bibliobús, no sembla que s'hagin consolidat. A Guadalajara les dues furgonetes estan fora de servei i la furgoneta de Sevilla no s'ha pogut confirmar que estigui prestant

servei. El microbús de Cuenca sí que continua en funcionament. L'evolució del servei a través de furgonetes sembla posar en evidència la dificultat per trobar l'equilibri entre la concepció del servei pensat més enllà del préstec i l'adequació d'aquest tipus de vehicle com alternativa econòmicament viable, per al servei a zones urbanes sense punt fix de servei o a zones rurals de difícil accés o de població molt reduïda. No obstant això és una alternativa que cal valorar a la vista de casos d'èxit com la biblioteca mòbil de Proença-a-Nova (Marçal, 2011) o la furgoneta de la biblioteca d'Otawa que està equipada per fer alfabetització digital.

Els sistemes que utilitzen els bibliobusos per obtenir energia responen a les característiques i prestacions dels municipis i condicionen el nombre i la durada de les parades. El bibliobús necessita obtenir l'energia necessària per posar en funcionament l'equipament i aquesta energia s'obté a través de la connexió a la xarxa o a través de generadors propis. El tipus de connectivitat utilitzada (elèctrica i telefònica) respon, d'una banda, a les característiques i prestacions que tenen els municipis i, d'altra, al nombre i durada de les parades sense que es pugui fer una valoració global de la situació i de les casuístiques. Els bibliobusos que fan més parades i de més curta durada treballen amb generador propi i, en canvi, els bibliobusos amb menys parades i de més llarga durada treballen amb presa directa. La majoria dels vehicles, a través d'antena via satèl·lit o a través de telefonia mòbil, donen accés, entre d'altres, a la consulta del catàleg i a Internet. Alguns bibliobusos, però, no disposen d'aquesta connexió i treballen en diferit, actualitzant les dades setmanalment a l'oficina de serveis centrals, amb les complicacions que això comporta per a la gestió del servei de préstec i a l'hora d'oferir altres serveis als usuaris. Els vehicles que treballen amb generador tenen molta més llibertat de moviment i molta facilitat per modificar la parada en diferents èpoques de l'any ja que no estan condicionats a un punt de connexió fix.

Les instal·lacions dels bibliobusos per a l'ús del personal són insuficients. Les directrius detallen alguns dels equips que el bibliobús hauria d'incorporar per a la comoditat del personal que, en aquests moments, no ofereixen els bibliobusos de l'Estat espanyol. Els vehicles no disposen de WC, nevera o microones i aquestes són limitacions importants en alguns bibliobusos que visiten municipis amb pocs equipaments o rutes molt disperses geogràficament que els obliguen a passar tot el dia en ruta o a pernoctar fora de la base. L'antiguitat dels vehicles i la seva poca versatilitat no permeten introduir aquests complements que afavoririen l'autonomia i la gestió del temps del personal.

La majoria dels bibliobusos no han incorporat encara, més enllà dels ordinadors de consulta, altres equips per a ús per part dels usuaris. L'avaluació de l'ús de les màquines d'autopréstec permetrà veure si és un equipament. Pel que fa a l'equipament que porten els bibliobusos, la majoria disposa d'un o dos ordinadors, amb accés al catàleg, els bibliobusos de Madrid i els més recents de Barcelona incorporen les màquines d'autopréstec. Cal fer l'avaluació per veure quin és l'ús i la valoració per part del personal i dels usuaris d'aquest nou equipament però no sembla que aquesta sigui una prioritat per al personal del bibliobús i tampoc una necessitat dels usuaris dels bibliobusos que no

ofereixen autopréstec, tot i que a Madrid els bibliobusos que l'ofereixen en fan una bona valoració. De tota manera, al bibliobús el contacte personal, a través del préstec, és un dels elements més valorat per part dels dos agents implicats. Personal i usuaris posen l'accent en el paper que el bibliobús té com a espai de trobada i de relació i, probablement, l'estalvi de temps que s'atribueix a les màquines autopréstec no sigui prioritari. De tota manera, caldrà esperar per recollir dades i percepció per poder valorar els resultats i actuar en conseqüència. L'observació ha permès constatar, a més, que els ordinadors que es posen a disposició dels usuaris tenen un ús molt baix, una afirmació que confirma l'estudi realitzat per la Diputació de Barcelona on un 92% dels usuaris afirma que mai fa servir Internet al bibliobús (*Estudi...*, 2015).¹³⁷ Les noves propostes han incorporat alguns dels elements que s'han comentat (tauletes, pantalles grans, màquines d'autopréstec) que han de permetre avançar en la prestació de serveis en la línia del que estan fent els nous models analitzats (el Digital Bookmobile o el bibliobús MOVE de l'Oakland Public Library a Estats Units o el FrysksLab de Frísia o els bibliobusos de la ciutat de Zaadam als Països Baixos).

En el moment de tancar aquesta investigació no s'han pogut visitar els bibliobusos que la Diputació de Barcelona ha posat en marxa amb nou equipament (màquines autopréstec, tauletes i pantalla gran) i la seva breu trajectòria no han permès obtenir dades d'ús ni de percepció i opinió del personal sobre aquestes novetats i, per tant, no podem valorar-les.

Recomanacions

17. Introduir vehicles de característiques diverses

Els vehicles més petits, furgonetes o microbusos, són especialment recomanables per donar servei a localitats petites que tenen un nombre reduït d'usuaris però per als quals el servei és fonamental. Aquests vehicles tenen un cost menor de manteniment i una major mobilitat, factors que poden afavorir la seva implantació. També es podrien pensar com a promotors de projectes específics o de formació tecnològica.

La renovació dels bibliobusos antics és una oportunitat per plantejar vehicles més flexibles, amb capacitat per adaptar els serveis a les localitats que es visiten i els usuaris més habituals. En aquest sentit, el disseny d'aquests vehicles s'ha de pensar amb la participació dels usuaris.

¹³⁷ L'Estudi realitzat per la Diputació de Barcelona es va fer fa tres anys i seria interessant poder actualitzar aquestes dades per veure si la tendència es consolida.

18. Ampliar l'equipament dels bibliobusos

Incorporar en els vehicles més equipament per al personal (WC, nevera o microones) que respondria a algunes dels elements més negatius destacats pel personal, permetria més autonomia i milloraria la gestió del temps.

Introduir tauletes i altres aparells ajudaria a fer formació i promoure el seu ús, alhora que ampliaria la imatge del bibliobús.

5.6 Personal: formació, tasques i organització interna

«Finalmente, cualquiera que sea la forma o el tamaño del vehículo donde quiera que viaje a través del mundo, el activo más importante de una Biblioteca Móvil es el PERSONAL, los buenos profesionales son esenciales para mantener un buen servicio» (Stringer, 2010). Així es tanquen les directrius sobre biblioteques mòbils de l'IFLA que, a més, dedica un apartat específic al personal i es posa en evidència la importància que la bibliografia dóna als responsables que treballen en els bibliobusos i que es perfilen com el puntal i un dels factors clau per al desenvolupament i l'èxit del servei. Les directrius es fan ressò de la diversitat de les situacions i punts de vista sobre les atribucions i característiques del personal i no estableixen una única proposta de manera que contemplen la possibilitat que l'equip del bibliobús estigui format per una o dues persones i analitza els condicionants en cadascun dels casos pel que a la distribució i assignació de les tasques, el temps requerit i les necessitats pel que a la maniobrabilitat del vehicle.

El nombre d'homes i dones que treballen als bibliobusos està força equilibrat però la categoria laboral està molt definida: els conductors (tècnics auxiliars o no) són sempre homes. El personal que treballa als bibliobusos es distribueix equitativament entre dones i homes (61% i 39%) amb una responsabilitat molt definida entre ambdós sexes: les dones són totes bibliotecàries o responsables de bibliobús i tots els tècnics auxiliars i/o conductors són homes, probablement perquè, fins ara, eren els que disposaven del permís necessari per conduir el vehicle. El percentatge de dones i homes com a bibliotecaris o responsables de bibliobús (61% i 39% respectivament) es correspon al perfil generalitzat de la professió que sempre ha estat més femenina i, també, a la titulació exigida per accedir a la plaça. Els casos en què el bibliobús és responsabilitat d'una sola persona aquesta és un home.

Els equips estan formats generalment per dues persones tot i que es compta amb la col·laboració de personal extern per activitats de promoció de la lectura. Els equips estan formats majoritàriament per dues persones, una de les quals és el conductor i tècnic auxiliar i l'altra el responsable o director del bibliobús (71%). Alguns vehicles estan al càrrec d'una sola persona (19%) o hi col·laboren altres professionals (10%). En el cas de vehicles unipersonals les tasques són assumides per aquesta persona que condueix el vehicle i fa les funcions de bibliotecari. Pestell (1991) i les Pautas (Stringer, 2010) recomanen que els

conductors participin en totes les tasques i que siguin considerats no només com a xofers sinó com tècnics experts en els serveis de les biblioteques mòbils. Les visites demostren que aquesta consideració no està generalitzada i, en algunes províncies, els conductors tenen aquesta categoria i es limiten a fer les funcions que se li atribueixen com a tals. Els professionals que col·laboren i que no treballen de manera permanent als bibliobusos són dinamitzadors culturals o psicopedagogs que organitzen activitats de promoció lectora.

Les rotacions no són freqüents i només es donen en casos excepcionals. Les baixes o absències puntuals són les úniques raons en què es fan canvis de personal tot i que la bibliografia apunta a la possibilitat de fer aquestes rotacions d'una manera més institucionalitzada perquè el personal adquireixi una visió unificada del servei i es senti més motivat (Soto, 2001) també es valora la dificultat que suposa per generar confiança amb els usuaris. En alguns casos, però, es mostra com una opció factible (el bibliobús de la zona d'Enontekiö a Lapònia fa rotació de bibliotecaris però no de conductor) i amb bons resultats encara que no hagi tingut continuïtat (en el cas dels bibliobusos de Lleida).

La personalització del servei i la diversitat són les raons per treballar en un bibliobús. La possibilitat d'oferir un servei personalitzat, l'oportunitat de conèixer gent diversa i la varietat de rutes són les motivacions que van convèncer al personal per presentar-se a treballar als bibliobusos, tot i que per al personal de Catalunya la varietat de les rutes és una raó més significativa que per al personal de la resta de l'Estat.

La formació exigida al personal dels bibliobusos és significativament diferent entre les comunitats autònomes. La bibliografia destaca la necessitat i l'interès que el personal responsable del bibliobús tingui coneixements específics en l'àmbit de la biblioteconomia (Martín Oñate; 1991; Soto, 2001) i en algunes comunitats autònomes la titulació requerida està vinculada amb l'àrea de Biblioteconomia i Documentació (20%) però en d'altres es demana una titulació universitària que no ha d'estar, necessàriament, relacionada amb l'àmbit professional (53%) o només estudis secundaris (27%).¹³⁸ Pel que fa als tècnics auxiliars, la dificultat identificada no és la titulació exigida sinó la categoria laboral reconeguda que no permet, en alguns casos, que el conductor faci tasques de tècnic auxiliar. Aquest és un inconvenient que limita la prestació del servei ja que no facilita la distribució de les feines ni les realització de gestions fora del vehicle però que la bibliografia ja destaca com un dels factors que cal valorar en el moment en què es planteja la necessitat del servei i la seva planificació (Soto, 2001).

El personal demana reunir-se i participar en plataformes amb altres responsables o personal de bibliobusos per compartir experiències i bones pràctiques. Tot i que un

¹³⁸ La pregunta dels qüestionaris al personal i als responsables era de resposta tancada i les opcions que es donaven no permetien precisar el tipus de titulació. Les opcions donades eren: Títol universitari de l'àrea BiD (Diplomat en Biblioteconomia i Documentació/Graduat en Informació i Documentació o màster en alguna àrea relacionada); Títol universitari d'una altra àrea; Estudis secundaris; i Estudis primaris.

67% del personal a Catalunya i un 36% a la resta d'Espanya afirma reunir-se (periòdicament o a través de grups de treball o plataformes virtuals) amb la resta de personal és significatiu que un 26,5% afirmi que aquestes reunions són de caire informal. En alguns casos, els bibliobusos tenen un punt d'aparcament comú per a una província o una zona i això dóna peu a relacionar-se i afavoreix el contacte. Quan això no és possible caldria introduir alguna rutina que permetés el treball conjunt i l'intercanvi de bones pràctiques ja que la relació entre el personal es considera útil i quan no existeix s'afirma que seria necessària.

Es troben a faltar estones de treball intern per poder dedicar a aspectes, no només de planificació, sinó d'organització i adequació del vehicle. Aquestes tasques s'acaben fent a les parades amb menys usuaris que haurien de ser, precisament, aquelles en les que el personal fos més proactiu per poder donar a conèixer el servei, detectar necessitats i poder augmentar l'ús dels serveis.

El personal valora molt positivament la seva feina i se sent molt satisfet amb els resultats. No obstant això hi ha problemes de gestió diària que el dificulten i que cal atendre perquè afecten a condicions bàsiques del servei. Aquests mancances, que coincideixen amb les que es detecten en altres estudis (Fain, 2007) generen debilitats que han de ser analitzades. El que comenta el personal com a experiència viscuda, avantatges i desavantatges, és exactament el mateix que comentava Pep Quintana a *Tres-cents setanta-dos quilòmetres culturals* l'any 1985, que s'han recollit breument a la nota 103, sense que es pugui percebre que han passat trenta-tres anys des d'aquella primera ruta del bibliobús Pere Quart.

Recomanacions

19. Oferir formació continuada al personal

El personal hauria de rebre formació continuada per mantenir el nivell de prestació dels serveis i actualitzar-los. La formació és un moment d'intercanvi amb altres professionals que revitalitza la persona i, de retruc, el propi servei. Caldria vetllar i incentivar que el personal del bibliobús pugui participar en aquestes formacions per enfortir la seva confiança i la possibilitat de fer créixer els serveis.

20. Crear plataformes conjuntes de treball

El bibliobús ha de ser una peça més del sistema bibliotecari i ha de mantenir una comunicació permanent i fluïda amb aquest, però té unes característiques i unes necessitats pròpies, derivades de la seva mobilitat, que generen entre el seu personal la necessitat de compartir experiències, iniciatives, solucions i inquietuds a través d'espais o plataformes de treball conjunt.

21. Revisar les distribució de tasques dins de la jornada laboral

Disposar d'una part de la jornada laboral compartida amb altres professionals i sense atenció al públic permetria el desenvolupament de projectes específics, afavoriria el sentit de pertinença a la xarxa del personal del bibliobús i, alhora, facilitaria que la resta del personal entengués les singularitats -positives i negatives- del servei.

5.7 Usuaris: població servida i tipologia d'usuaris

Els usuaris són per al bibliobús, igual que per a qualsevol biblioteca, el centre d'atenció que mou tot l'engranatge. El tipus de bibliobús definit condicionarà els grups d'usuaris i les seves característiques: nuclis rurals, barris en expansió, centres educatius... (Soto, 2001). La relació que el personal del bibliobús estableix amb els seus usuaris ha de permetre que aquest es converteixi en el detector de mancances actuals i possibles necessitats futures.

Els usuaris més habituals són les famílies (infants, pares i mares) i les mestresses de casa. El personal afirma que els usuaris habituals dels bibliobusos són majoritàriament infants (97,4%), mestresses de casa (60%), pares i mares (57,1%), treballadors (20%), adolescents (17,1%) i gent gran (14,3%). La pregunta, de resposta múltiple, també permet detectar, tot i que, en percentatges no significatius els joves, els estiuers i els professors. El bibliobús ha de poder donar servei, també, a empreses, empresaris, organitzacions i institucions de la comunitat (Santos de Paz, 2009). A aquests, més permanents, cal afegir-hi aquells que poden fer un ús més esporàdic, com turistes i visitants amb activitats d'animació amb col·lectius diversos (García Cesteros, 2009). El bibliobús, com la resta de biblioteques, tenen al davant el repte de jugar un paper més actiu en l'economia local, cooperant amb les empreses i fomentant l'interès turístic (Valentín; Benito, 2017: 229). Santos de Paz (2010) fa un interessant repàs de casos d'èxit en els que la biblioteca pública ha afavorit el desenvolupament econòmic en l'àmbit local.

Els usuaris menys habituals són els joves i la gent gran. El personal troba a faltar col·lectius diversos: persones joves (40%); gent gran (31,4%); població activa, fonamentalment, homes (14,3%); residències de la tercera edat i guarderies (5,71%); i immigrants (2,9%). Aquestes dades no es poden generalitzar i cal analitzar-les en un context de poblacions molt diverses, en algunes de les quals aquests col·lectius ni tan sols hi viuen. Es detecta que el bibliobús no atén alguns col·lectius d'immigrants per als quals el bibliobús pot tenir un paper important en facilitar-los l'accés a la informació i afavorir la seva integració social, cultural i lingüística (Ventura; Montserrat, 2005). Les comunicacions presentades a diferents congressos, al Mobile Library Festival i a les trobades anuals d'ABOS també posen en evidència la necessitat de que el bibliobús s'acosti, específicament, a aquests col·lectius.

El préstec per a tercers és una pràctica habitual. La incompatibilitat d'horaris amb el bibliobús es substitueix pel préstec indirecte, un 90% dels usuaris agafen materials en

préstec per a altres usuaris. També el préstec ocult, no quantificable, és una pràctica habitual als municipis amb parada quinzenal o mensual. Aquests hàbits apareixen com a element distintiu del bibliobús a les primeres obres publicades i McCorvin (1950) ja en fa referència.

La relació entre els bibliotecaris i els usuaris és molt personal i té un alt nivell de compromís de servei. Aquesta relació genera una estreta vinculació que fa que, quan es canvia el personal, sigui més difícil refer els llaços de confiança. Per al bibliobús és molt important identificar els «líders» o les persones més actives de la comunitat per aconseguir dur a terme projectes de col·laboració que, sovint, neixen dins del mateix bibliobús.

Recomanacions

22. Ampliar el concepte d'usuari

Per tal que el bibliobús serveixi a tota la comunitat el concepte d'usuari s'ha d'ampliar més enllà dels ciutadans individuals i dirigir els serveis a visitants i estiuejants. Cal també ampliar els usuaris col·lectius més enllà dels centres educatius.

23. Garantir l'accés igualitari a la informació

El bibliobús ha de garantir l'accés a la informació de manera igualitària i per això ha de ser capaç de donar resposta i servei a tota la comunitat fent difusió per arribar a aquells col·lectius que, per la raó que sigui no utilitzen el bibliobús.

5.8 Serveis: visites, oferta i ús

Els serveis són, amb el personal, els elements més ben valorats del bibliobús i són l'oportunitat perquè el bibliobús pugui convertir-se en una baula imprescindible de la cadena d'informació, formació, cultura i oci dels usuaris. La selecció fiable i l'ús crític de la informació, la capacitat en l'ús de les tecnologies, el lideratge o la participació en programes de creixement econòmic i la possibilitat de convertir-se en un repositori de projectes són un marc d'oportunitats que el bibliobús ha de poder i saber aprofitar.

Els serveis més habituals són el préstec individual i el préstec col·lectiu a centres educatius i residències de gent gran. Malauradament, la informació publicada al portal *Bibliotecas públicas españolas en cifras* no permet valorar les dades de préstec amb les de població per poder-les comparar amb les de les biblioteques fixes. Les dades que proporciona aquest portal són molt útils per poder comparar resultats dels diferents vehicles i valorar el servei de les diferents comunitats autònomes però algunes dades que hem contrastat no són totalment fiables ja que, per exemple, la població de referència que es dona d'alguns bibliobusos és la població total de la ciutat i no el barri al qual es dona servei o apareix la mateixa població per a tots els bibliobusos d'una província.

No es fa formació d'usuaris en l'ús de tecnologies. Malgrat que la bibliografia l'apunta com una oportunitat per als bibliobusos i que, quan es fa, es destaca com una activitat d'èxit no és una pràctica habitual. Els estudis realitzats demostren que els usuaris dels bibliobusos tenen menys interès en les tecnologies i són menys competents en el seu ús, una diferència especialment rellevant en un moment en el qual els serveis en línia i les xarxes socials creixen i completen els serveis i la comunicació presencial.¹³⁹ Els professionals que treballen al bibliobús poden fer formació d'aquestes habilitats i, fins i tot, poden detectar mancances que van més enllà del servei.¹⁴⁰ El bibliobús pot ser, pel que fa a les competències digitals, un factor determinant per canviar una tendència i assegurar que aquestes poblacions assoleixin unes habilitats bàsiques per al seu desenvolupament personal i professional que els permeti ser ciutadans de ple dret i formar part de la vida pública d'una comunitat en termes legals, socials, polítics i culturals (Diamond, 2007). Són abundants els informes que recullen dades similars i que permeten veure en quines línies poden treballar els bibliobusos perquè l'accés a internet no sigui font d'exclusió i desigualtat: informar del seu valor, fer formació i oferir els mitjans per accedir-hi (una bona connexió, una bona formació i uns dispositius adequats i ben equipats en préstec).¹⁴¹ La bibliografia, molt abundant, proposa activitats diverses que responen a aquests objectius: ús d'aplicacions de l'àmbit de la salut, xerrades de bloguers, d'editors web de premsa local, clubs de lectura virtuals, clubs de

¹³⁹ Són interessants les dades que es desprenen del projecte MOBILE (1994) i de l'estudi d'usuaris de bibliobusos de la Diputació de Barcelona (*Estudi...*, 2015) que posen en evidència que els usuaris del bibliobús tenen menys interès per la lectura en format digital, accedeixen menys internet i utilitzen les xarxes socials amb menys freqüència que els no usuaris o els antics usuaris del bibliobús. L'estudi també apunta la necessitat de treballar propostes de formació d'usuaris que afavoreixin l'ús del catàleg o les gestions en línia. Curiosament, però, l'estudi posa en evidència que les propostes orientades a facilitar la gestió del préstec a domicili a través d'internet o el préstec digital, són més ben valorades pels no usuaris que pels usuaris. Aquests manifesten una percepció més aviat negativa pel que poden implicar de pèrdua de contacte amb els bibliotecaris i, també, per la por de perdre el servei que ofereix el bibliobús. De tota manera, en el cas del préstec de llibres digitals una minoria d'usuaris que ja els utilitza valora positivament la proposta.

¹⁴⁰ En aquesta línia la memòria del bibliobús escolar de Zamora del curs 2014-2015 destaca la manca de coneixement de les aplicacions i l'ús poc apropiat del correu electrònic entre els nens i nenes de les escoles que visita el bibliobús. En aquest cas, la memòria proposa accions encaminades a millorar l'accés als equipaments, a través dels centres educatius, ja que les zones rurals tenen problemes de connexió i, en alguns casos, en els domicilis no hi ha ordinadors perquè els alumnes puguin treballar-hi i, per tant, puguin exercitar-se en l'ús de les, ja no, noves tecnologies.

¹⁴¹ Tot i que no fa referència específicament als serveis prestats per bibliobusos, són rellevants algunes de les dades de l'informe elaborat per Axiell (2015), una empresa que presta serveis a les biblioteques públiques del Regne Unit, en el que es destaca, per exemple, que dotze milions de britànics que no són capaços de realitzar tasques bàsiques en línia. D'aquests, el 80% són majors de 55 anys, i un 36% estaria desitjós d'aprendre a través de la seva biblioteca pública, perquè creu que la capacitació digital incrementa l'autonomia personal, contribueix a estar connectats amb la família, i en general redueix l'aïllament. L'estudi posa en evidència l'interès i el desig que les biblioteques siguin alguna cosa més que un espai on trobar literatura. L'estudi complet *The library of the future: meeting the public's needs* es pot sol·licitar a <https://www.axiell.co.uk/library-of-the-future-report-download-for-free/> i Gómez Hernández va fer una breu ressenya a Blok de BiD accessible a <http://www.ub.edu/blokdebid/es/content/las-necesidades-de-los-usuarios-y-la-biblioteca-del-futuro-resena-del-informe-de-axiell-2015>.

internet o pel·lícules (Alonso Arévalo, 2017; García Arribas, 2015; Vives Gràcia, 2009).¹⁴²La bibliografia també mostra bons exemples del paper del bibliobús en la millora del rendiment escolar (Aranda; Agullo, 1988). Els responsables justifiquen que no s'ofereixen aquests serveis per la manca de temps, de formació del personal, d'equipaments o de recursos.

Només la meitat dels bibliobusos ofereixen el servei d'informació a l'ajuntament. Un 50% del personal afirma que no s'ofereix informació a l'ajuntament o que aquest servei no s'utilitza. Semblaria, a la llum d'aquests resultats, que el servei no està responent a les necessitats del municipi i que caldria explorar-les per poder-lo potenciar. Tal i com apunta Reina Segovia (2009) els serveis d'informació a la comunitat pel que fa subvencions, ajuts o foment de l'ocupació; alfabetització informacional com a base del desenvolupament personal de la ciutadania i la millora de les seves competències són una oportunitat per millorar la col·laboració amb els municipis.

Els clubs de lectura i les hores del conte són les activitats més habituals. Els responsables afirma que caldria incentivar si es disposés de més temps i de més recursos. Les bibliopiscines, els concursos o tallers, els clubs de lectura virtuals o alguns projectes específics (*Memòria sobre rodes* o *Libronautas*) són les activitats que destaquen pel seu impacte.

Recomanacions

24. Dissenyar nous serveis amb els professionals

Els professionals dels bibliobusos tenen un gran coneixement dels seus usuaris -amb els que actuen com confidents, com a assessors i com a intermediaris qualificats, de les seves comunitats i dels col·lectius (Ventura; Montserrat, 2005) i cal aprofitar-lo per revisar els serveis prestats i dissenyar-ne de nous.

Els serveis tradicionals continuen vigents i responen a les necessitats però cal adaptar-los als nous entorns i noves necessitats (préstec de llibres digitals, préstec per correu i préstec col·lectiu, préstec interbibliotecari) i plantejar-ne de nous per situar el bibliobús en un lloc de referència pel que fa a la prescripció i l'alfabetització.

¹⁴² Alonso Arévalo (2017) desenvolupa una interessant proposta de treball amb aplicacions de salut i de vida quotidiana que serien interessants de treballar des del bibliobús. En cap dels casos es tracta de substituir els professionals de la salut però sí de treballar amb el seu acompanyament per afavorir l'autonomia dels usuaris i la seva presa de decisions que afavoreix, alhora, una actitud més activa al mateix que reforça la seva responsabilitat. Per fer-ho, però, cal garantir que les persones poden utilitzar-les amb completa seguretat i, més enllà de les regulacions necessàries, cal que un professional de referència -el bibliotecari- els acompanyi i assessori en aquest procés.

Seria útil establir un lloc per tornar els materials quan el bibliobús no hi és o bé posar a disposició dels usuaris una bústia en algun dels equipaments o comerços on es pogués fer el retorn dels materials.

25. Obrir el bibliobús a la creació de projectes col·lectius

La biblioteca pública ha de donar cabuda a les iniciatives dels usuaris com a generadors i productors de coneixement. El paper del personal s'ha de poder adaptar per promoure que els espais, físics i virtuals, siguin lloc de trobada d'usuaris diversos, on s'incentivi l'intercanvi de coneixements i la generació de nous continguts.

El bibliobús pot ser generador de projectes col·lectius que contribueixin a la recuperació de la memòria oral i a fomentar el sentit de pertinença a una comunitat. El bibliobús pot assessorar i proporcionar els recursos materials i/o tecnològics per crear aquests projectes; pot promoure activitats -creació d'un repositori digital de fotografies, preparació d'exposicions físiques i virtuals, organització de jornades o taules rodones; pot donar a conèixer iniciatives d'altres municipis o pot posar en contacte els agents necessaris per a la seva realització.¹⁴³

26. Incentivar el rol formatiu del bibliobús

Pel que fa al públic infantil i juvenil el bibliobús pot ser una molt bona eina en la formació de competències informacionals imprescindibles per a la vida i el desenvolupament personal.

El bibliobús té una bona oportunitat com a espai d'aprenentatge d'un nou model educatiu que requereix dominar noves aplicacions mòbils. En aquest àmbit, el bibliobús pot jugar un paper especialment rellevant si tenim en compte que és possible que puguin haver-hi usuaris seguint models de formació a distància o que potencialment puguin tenir-hi interès. El bibliobús pot ser la porta d'entrada a molts recursos de formació ja disponibles.

¹⁴³ El projecte *Memòria sobre rodes* dels bibliobusos de la Diputació de Barcelona; el taller d'il·lustració per a joves promogut des del bibliobús de Málaga i realitzat a altres biblioteques públiques de la ciutat; i el treball de recollida de memòria oral dels bibliobusos de Guadalajara (*Guadalajara: agua y vida* o *Guadalajara: tierra de miel*) són molt bons exemples de programes en què el bibliobús ha tingut una actitud proactiva i ha sabut implicar els usuaris dels municipis.

5.9 Col·laboracions: ajuntaments i altres equipaments

La implicació d'altres agents és, possiblement, el repte més immediat dels bibliobusos que han de fer visible el seu valor i els seus beneficis per a la viabilitat del servei. Conèixer les necessitats dels ajuntaments i de les entitats dels municipis per poder donar-hi resposta passa, necessàriament per tenir un paper proactiu que afavoreixi les reunions periòdiques i generi la confiança necessària per fer avançar els projectes col·lectius.

Com a servei d'informació de proximitat, el contacte del bibliobús amb els ajuntaments de les poblacions a qui presta servei és imprescindible i hauria de ser habitual i periòdic. Malgrat això, les reunions amb els ajuntaments no són un fet freqüent un 18,2% dels responsables afirmen no tenir cap relació; un 27,3% fan reunions esporàdiques i el 54,5% restant fa reunions bianuals o estableixen contactes per a qüestions puntuals (difusió, incidències, activitats o canvis de ruta).

Els convenis amb els ajuntaments estableixen acords de característiques molt diverses. Mantenir comunicació amb els serveis centrals i fer difusió de la parada o proporcionar l'espai i els recursos necessaris per a la parada són, en la majoria dels casos, els compromisos que adquireixen els ajuntaments. En general, però, estan poc implicats i es fa difícil que participin més enllà del que està regulat als convenis o de les gestions purament administratives: no consideren el bibliobús com un servei propi i, tot i que el valoren positivament, no li atorguen la importància que seria necessària per dur a terme projectes en col·laboració. D'altra banda, aquesta necessitat tampoc es fa palesa entre el personal dels bibliobusos ja que només alguns casos excepcionals ho mencionen com una percepció negativa de la seva feina (manca d'interès dels polítics i poca relació amb els municipis) i tampoc no es promou, si tenim en compte les dades presentades a l'apartat de serveis, el servei d'informació a l'ajuntament com un element de reclam i reconeixement.

Els centres educatius i les residències de gent gran són els equipaments que més col·laboren amb els bibliobusos. Pel que fa a la relació amb altres equipaments, els bibliobusos centren la seva atenció en la col·laboració amb els centres educatius (49%) i amb les residències de gent gran (22%). Ventura i Montserrat (2005) destaquen la capacitat del bibliobús per generar complicitats amb els centres educatius i amb les associacions i, també, amb persones i entitats rellevants a nivell cultural i social. L'estudi d'usuaris de la Diputació de Barcelona (*Estudi...*, 2015) referma aquesta idea i evidencia la necessitat de col·laboració amb altres entitats del municipi o d'organitzar activitats itinerants entre diversos municipis.

L'èxit de la col·laboració amb els punts fixos està directament vinculat a la implicació de l'ajuntament i del personal que se'n fa responsable. Els bibliobusos donen suport, a més, a algun biblioaccés, sales o agència de lectura en un percentatge més alt a Catalunya (67%) que a la resta de l'Estat (35%) on s'inclouen, en alguns casos, les biblioteques escolars. També a Catalunya funcionen millor (82%) que a la resta de l'Estat (40%) unes dades que, des del punt de vista del personal, responen al fet que el personal que se n'ocupa per part de l'ajuntament i el propi ajuntament estan molt implicats i a que la col·laboració amb el

bibliobús està ben definida i permet fer una selecció acurada dels materials que es deixen en aquests punts i renovar-los periòdicament. El personal identifica aquests elements com la clau per a l'èxit d'aquest tipus d'equipament fixe que fa d'aparador del bibliobús i alhora s'entén com un equipament de proximitat.

Recomanacions

27. Normalitzar el contacte amb els ajuntaments

El contacte periòdic amb els ajuntaments i els seus responsables pot consolidar una col·laboració permanent, més enllà de garantir un espai i unes condicions adequades per a les parades, que és imprescindible per assegurar la difusió i la implicació del bibliobús en l'activitat cultural del municipi (García Cesteros, 2009).

28. Activar projectes de col·laboració

El bibliobús pot convertir-se en la plataforma ideal per promoure projectes de col·laboració, entre professionals diversos i, si escau, entre municipis, vinculats a l'economia local: viticultura, olivicultura, enologia, turisme ecològic, entre d'altres. El bibliobús pot ser un repositori d'idees que facilitin l'intercanvi entre municipis de característiques i casuístiques similars.

El sentit de pertinença i el valor local són dos puntals que el bibliobús pot i ha de treballar: la recollida de la memòria oral ha de ser l'oportunitat de col·laborar amb diferents agents, d'impulsar la capacitat tecnològica i, alhora, posar en valor els coneixements i costums tradicionals que d'altra manera corren el risc de ser oblidats.

29. Donar al bibliobús un paper proactiu

El personal del bibliobús hauria de tenir un paper proactiu i temps per anar a cercar aliances amb entitats, ajuntaments, empreses o comerços, i fer-se imprescindible amb projectes necessaris i fonamentats. El bibliobús ha de poder mantenir contacte periòdic amb els responsables de l'ajuntament, de les entitats o de les associacions i per fer-ho el bibliotecari ha de poder sortir del bibliobús i reunir-se amb les persones adequades, també el bibliobús hauria d'organitzar activitats i formació fora del vehicle, a càrrec del bibliotecari o del tècnic auxiliar que haurien de tenir la capacitat i la possibilitat d'organitzar-se i distribuir-se les tasques.

5.10 Comunicació i difusió: xarxes socials i presència pública

Les directrius situen al propi vehicle com l'element de difusió més visible i destaquen la necessitat que permeti una visió institucional del sistema al que pertany. A més, recomanen la creació de materials diversos que permetin atreure a nous usuaris i per conscienciar als usuaris actius de l'àmplia gamma de serveis. Internet i les xarxes socials són en aquest moment un aparador que el bibliobús ha d'aprofitar valorant els seus interessos i coneixent els hàbits dels seus usuaris.

El pal de parada, els anuncis per altaveu i la premsa local són els mitjans més efectius de difusió. La importància de la comunicació i la difusió de les biblioteques públiques és indiscutible per donar-se a conèixer i per arribar als usuaris que per alguna raó no la coneixen o en tenen una imatge esbiaixada. En el cas dels bibliobusos la comunicació i la difusió tenen una importància afegida per les limitacions que suposen la periodicitat i el temps de parada. En aquest cas, el pal de parada i els anuncis per altaveu o pregó es mostren com els elements essencials per fer difusió el bibliobús (68,6% i 40% respectivament), també la presència a la premsa local és important (34,3%), sense que res impliqui l'eliminació de materials impresos ja tradicionals com bosses, calendaris o llibres que, amb funcions diferents, compleixen l'objectiu de fer present el bibliobús i recordar les seves visites i, també, fomentar la participació dels usuaris.

Els bibliobusos tenen una presència quasi nul·la o molt descriptiva a les pàgines web dels ajuntaments. La necessitat de donar a conèixer el bibliobús com a servei a les poblacions hauria de ser un deure que els ajuntaments assumissin però, contràriament, la presència dels bibliobusos als webs municipals és notòriament minsa: el personal afirma que és nul·la en el 40% dels casos i quan està present es limita a donar l'horari, el calendari (77,1%) i el lloc de parada (65,7%). De tota manera, cal pensar que en molts casos els ajuntaments són molt petits, tenen pocs recursos i tenen dificultats per gestionar una pàgina web que, a més, pot tenir un impacte i un ús relativament baix. A aquestes dificultats s'hi suma el fet que el bibliobús, que no és un servei municipal, no es veu com un servei que el propi ajuntament ha de donar a conèixer.

L'ús de les xarxes socials és molt desigual i serveix, fonamentalment, per difondre novetats i activitats. Actualment els bibliobusos utilitzen les **xarxes socials** de manera desigual, tot i que és un element destacat de difusió (14,3%). Alguns bibliobusos disposen de perfil propi i d'altres de perfil institucional compartit amb altres bibliobusos de la província i s'utilitzen per difondre novetats i activitats (57,1%), mantenir la comunicació mentre el bibliobús és absent (40%), comunicar incidències (37,1%) i afavorir la comunicació (34,3%).

Facebook és, amb diferència, la xarxa més utilitzada seguida de Twitter, Instagram i Pinterest. La xarxa utilitzada majoritàriament és Facebook (45%), tot i que es comença a percebre la voluntat de diversificar i ampliar la presència a altres xarxes socials: Twitter (10%), Instagram (10%) o Pinterest (7%). Destaca la participació activa dels bibliobusos de

Barcelona, Lleida, Lleó i Màlaga a Facebook i Twitter (on també es troben els bibliobusos de Salamanca). A Pinterest estan actius els bibliobusos de Cuenca, Lleó, Màlaga i Toledo i a Instagram tres bibliobusos de Barcelona. El 100% dels responsables creuen en la importància de la presència a les xarxes socials però la manca de temps i de recursos són les raons per no apostar-hi d'una manera ferma. En un cas s'afirma que el personal no està format per mantenir-les.

Només tres xarxes provincials han creat una app per accedir a la informació i als serveis que ofereixen als bibliobusos. Barcelona, Lleó i Sòria, tres províncies on els bibliobusos tenen una llarga trajectòria i que tenen al capdavant uns responsables conscients de les necessitats dels usuaris, de la importància de donar a conèixer el servei i de fer-lo accessible han aprofitat les oportunitats que les tecnologies ofereixen i han creat una app per donar accés a la informació i als serveis dels bibliobusos. Les tres aplicacions tenen característiques i prestacions diferents però permeten accedir a una informació bàsica similar (rutes, parades, geolocalització, catàlegs i incidències).

Es percep un cert augment de l'ús del correu electrònic i d'altres canals en línia per part dels usuaris dels bibliobusos. L'ús de canals en línia per a la comunicació amb el bibliobús (renovació de préstecs, sol·licitud de reserves o demanda d'informació) no està generalitzat. L'ús del correu electrònic és més habitual a Catalunya (53,33%) que a la resta de l'Estat (26,67%) i és, en ambdós casos, més freqüent que la utilització d'un espai personal dels usuaris ja que no totes les xarxes de bibliobusos disposen d'una plataforma on els usuaris poden autenticar-se i accedir a «El meu compte». En aquest cas també Catalunya presenta un percentatge més alt d'ús (33,33%) que la resta de l'Estat (16,67%). De tota manera, una vegada més cal posar aquestes dades en el context de les característiques i hàbits d'ús d'algunes de les poblacions que atenen aquests bibliobusos (adults poc usuaris d'aquestes tecnologies).

Recomanacions

30. Incentivar la presència a les xarxes socials

Les xarxes socials poden ser un espai de comunicació permanent en els períodes d'absència física i per això és imprescindible treballar en la definició d'una política de comunicació, fer formació i disposar de temps de dedicació. Cal formar el personal en l'ús de les xarxes socials i cal "ordenar" el mapa tancant els perfils (de xarxes socials) que finalment s'ha vist que no eren útils. Cal ser realistes amb els esforços que s'inverteixen ja que els recursos són limitats i, en canvi, el retorn pot ser molt elevat. L'ús de les xarxes socials pot ser, a més, una molt bona oportunitat per fer formació als usuaris en el seu ús i en tot allò que fa referència a la seguretat i la petjada digital. Aquesta formació pot ser, a més, un bon entorn per recollir informació sobre les necessitats dels usuaris.

31. Ampliar la comunicació amb els usuaris

És necessari aprofitar l'oportunitat que ofereixen les xarxes socials per augmentar la comunicació amb els usuaris. Però cal fer-ho d'una manera planificada, a partir de l'anàlisi dels recursos i de les necessitats de cada comunitat.

Cal valorar la necessitat i l'oportunitat de crear apps que, per les característiques de mobilitat del servei, és recomanable que siguin específiques de bibliobusos.

32. Millorar la presència del bibliobús als webs municipals

Quan sigui possible, cal augmentar la presència del bibliobús a les webs municipals amb informació que sigui estable i aprofitar les xarxes socials per comunicar incidències, novetats, activitats i recordar els diferents dies de parada.

5.11 Percepció del servei: responsables i personal

Com hem comentat al llarg d'aquesta investigació el personal és un actiu que les directrius destaquen i sobre el que s'ha publicat molta bibliografia a la qual ja hem fet referència. Aquesta és la raó per la qual la seva opinió i visió, així com la dels responsables tècnics, ens sembla especialment interessant.

La percepció dels agents que intervenen en la prestació del servei permet entendre i confirmar algunes de les situacions i observacions que s'han fet en apartats anteriors i es posa en evidència que en alguns casos és contradictòria, fins i tot quan es pregunta al mateix col·lectiu.

La percepció dels responsables dels serveis tècnics, pel que fa a la valoració que fan les administracions sobre el bibliobús, no és unànime. Un 63,7% creu que aquestes els valoren positivament però un percentatge significatiu no ho creu (36,3%). De fet, a les respostes obertes alguns responsables apunten, precisament, la manca de sensibilitat i d'implicació de les administracions com una de les amenaces que fa perillar el futur del servei.

Els responsables creuen que els municipis valoren molt positivament el servei i el 100% pensa que és necessari. És més unànime la percepció que tenen els responsables sobre la valoració que fan els municipis. Els 90,1% dels responsables està d'acord en què els municipis valoren positivament el servei dels bibliobusos i, encara més, que el servei és necessari (100%). Una valoració que, com hem pogut veure, en molts casos no es tradueix en col·laboració o implicació en la gestió ni en la difusió del servei. Això no obstant, els responsables afirmen que cal introduir nous serveis per respondre a les necessitats (81,8%) i pensar en la possibilitat d'introduir nous vehicles o altres alternatives (63,4%).

L'atenció personalitzada, la proximitat i la flexibilitat per adaptar les rutes són els elements que fan del bibliobús un servei útil i necessari. L'atenció personalitzada (100%), la proximitat (90,9%) i la flexibilitat per adaptar-se a noves rutes (63,6%) són, per als responsables dels serveis, els elements clau que permeten que el bibliobús segueixi funcionant. El costum, la periodicitat breu (parades setmanals o quinzenals) i la feina de col·laboració amb altres serveis (escola, hospital...) totes amb un 45,5% de resposta són els elements que es citen a continuació. També s'esmenta la flexibilitat per adaptar la parada a les estacions de l'any (27,3%).

La manca d'inversió i la limitació temporal del servei són les dues debilitats destacades, tot i que la manca d'oferta cultural en els municipis situa al bibliobús en un context d'oportunitat. Els mateixos responsables identifiquen la manca d'inversió (per personal, fons, manteniment i nous vehicles) i la limitació temporal del servei com les dues debilitats més destacades del servei i la necessitat, la credibilitat i la confiança com les seves fortaleses. Alhora, el servei es veu amenaçat per la despoblació i el que comporta (envelliment i tancament de les escoles), per la manca de sensibilitat i implicació de les administracions i, també, per la no adequació a les necessitats. Però també es presenten oportunitats que el servei ha de saber aprofitar: la manca d'oferta de serveis culturals que el bibliobús pot compensar, l'ampliació de la seva oferta a altres centres i municipis i l'aprofitament de les xarxes socials i de les TIC per adaptar-se a les noves necessitats.

El tracte amb l'usuari, la varietat de tasques, rutes i usuaris i la funció social són els elements més valorats pel personal. El tracte amb l'usuari (37,3%) la varietat de les tasques, rutes i usuaris (15,2%) i la funció social que realitzen (13,6%) són els factors que el personal més valora de la seva feina. S'hi contraposen, amb molta menys unanimitat, les limitacions de servei -envelliment del fons, limitació d'espai i obsolescència del maquinari- (18,5%), la manca d'interès polític i d'altres professionals (15,4%) i les condicions personals de treball -temps fora de casa, rutes per carretera i poca flexibilitat per compatibilitzar amb la vida personal- (13,8%). En aquest cas, els percentatges no són tan contundents perquè els resultats s'obtenen de preguntes obertes que han estat categoritzades posteriorment i que donen, per tant, un alt ventall de possibilitats de resposta.

El personal manifesta un altíssim nivell d'implicació i satisfacció que cal aprofitar per impulsar nous projectes. Els comentaris rebuts, sobretot per part del personal, posen en evidència un altíssim nivell d'implicació i satisfacció, que compensa totes les dificultats amb què es troben i que caldria aprofitar per posar en valor la tasca del bibliobús i donar continuïtat al servei tot millorant-ne les prestacions.

En resum, el bibliobús és un servei indispensable per assegurar l'accés a la informació, a la formació, a la cultura i a l'oci dels ciutadans que no tenen accés a una biblioteca fixa i fer possible la seva participació crítica en una societat altament connectada. El context actual ofereix al bibliobús moltes oportunitats per millorar uns serveis que cal adaptar perquè responguin a les noves necessitats tot mantenint el seu valor com a biblioteca pública i posant en valor el reconeixement que rep dels usuaris que l'utilitzen i del personal que hi treballa. És per això que, com a tancament de la investigació, ens ha semblat interessant recuperar les reflexions -destacades en negreta- que es fan a l'estudi elaborat pel Consejo de Cooperació Bibliotecaria *Prospectiva 2020: Las diez áreas que más van a cambiar en nuestras bibliotecas en los próximos años* i adaptar-les, a partir dels resultats de la nostra investigació, a les característiques del bibliobús:

La gestió de les biblioteques ha de flexibilitzar i les seves actuacions hauran d'integrar més en les finalitats de les institucions a què serveixen

1BB El bibliobús és un referent en flexibilitat pel que fa a la prestació de serveis però cal que visualitzi més la seva aportació de valor a les administracions i als municipis a qui presta servei

S'incrementarà la cooperació: una major cooperació i col·laboració ampliarà el paper de la Biblioteca dins i fora de la institució

2BB El bibliobús ha de formar part d'una xarxa bibliotecària i ha d'augmentar la col·laboració amb altres entitats que li permetin oferir uns serveis més amplis i, alhora, aprofitar al màxim els recursos. Ha de ser la cara visible i mòbil del servei, desplaçant-se i fent-se present a actes i esdeveniments on pugui desenvolupar el seu paper

Els recursos públics seran escassos i les biblioteques han de trobar noves estratègies d'estalvi i de finançament

3BB El bibliobús ha d'explotar el seu potencial formatiu com a garantia de creixement econòmic i del benestar de la societat però, també, ha de millorar la seva eficiència econòmica trobant mecanismes de co-finançament i aprofitant la participació dels usuaris en el disseny de serveis. El bibliobús és, en aquest sentit, un magnífic element de promoció que cal aprofitar i té uns usuaris especialment implicats i compromesos amb el servei

Els professionals hauran de tenir perfils flexibles i canviants i les biblioteques necessitaran personal amb coneixements diversos; la formació deixarà de tenir un caràcter unitari

4BB El personal dels bibliobusos és molt polivalent però cal reforçar aquestes habilitats amb formació i potenciant les fórmules que permeten la participació d'altres professionals en el dia a dia del bibliobús

Les biblioteques han de reforçar la seva funció de crear comunitats, dotar-les de cohesió social i garantir la igualtat d'oportunitats dels ciutadans en l'accés a la informació

5BB El bibliobús ha d'adaptar les col·leccions, els espais i les activitats per reforçar la presència i l'ús dels no usuaris i fomentar la cohesió social i el coneixement mutu

Biblioteques àgora o biblioteques com a tercer lloc

6BB El bibliobús ha de posicionar-se com a agent promotor de coneixement, oferint eines, activitats, experiències i oportunitats per fomentar la creativitat i la innovació

Els espais de les biblioteques encara romandran com a tals, però seran flexibles acollidors i socials

7BB El bibliobús ha de fer-se present com a plataforma multifuncional i ha de potenciar el seu paper com a lloc de trobada ocupant o reutilitzant altres espais

L'educació, l'aprenentatge i les habilitats seran la clau de la missió de les Biblioteques

8BB El bibliobús ha de ser un agent actiu en els diferents processos d'alfabetització i formació per dotar de les competències necessàries a tots els ciutadans

Serveis que s'adaptin a una realitat digital

9BB El bibliobús és un element fonamental de difusió dels serveis bibliotecaris però ha d'augmentar la seva promoció a través de les xarxes socials

Estratègies innovadores per gestionar fonts i col·leccions híbrides

10BB El bibliobús ha de ser guia i prescriptor de continguts, en paper i en digital, i ha de promoure la lectura en format electrònic i la recopilació i conservació

Bibliografia

- 25 aniversario de los bibliobuses de la Comunidad de Madrid: 1986-2011 (2011). [Madrid]: Comunidad de Madrid. Vicepresidencia, Consejería de Cultura y Deporte y Portavocía del Gobierno. Dirección General de Archivos, Museos y Bibliotecas. 50 p. <http://www.madrid.org/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=filename%3Dfolleto+bibliobus_opt.pdf&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1310771724923&ssbinary=true>.
- 100 years of bookmobiles! (2005). [Chicago, IL]: American Library Association Office for Literacy and Outreach Services Celebration of 100 Years of Bookmobile Service. 133 diapositives. <https://libguides.ala.org/ld.php?content_id=31638783>.
- ABADAL, Ernest; ALÒS-MONER, Adela d'; ANGLADA I DE FERRER, Lluís; [et al.] (2015). «52 mirades més enllà de l'Any de les Biblioteques». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 59, p. 9-126. <<https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/306533>>.
- AHMED, S. M. Zabed (2009). «The boat library of Bangprok community in Thailand: an evaluation of its performance and impact». *New library world*, vol. 110, no. 11-12, p. 498-511. <<https://doi.org/10.1108/03074800911007523>>.
- ALADRO MÉNDEZ, Mario; DOMÍNGUEZ FREIRE, José; GARCÍA PARREÑO, M.ª Ángeles; [et al.] (2013). «Bibliobuses: ¿marcamos la diferencia?: análisis de resultados». *VI Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Burgos, 18-20 de octubre de 2013*. 10 p. <http://www.bibliobuses.com/documentos/BIBLIOBUSES_MARCAMOS_LA_DIFERENCIA.pdf>.
- ALCÁZAR CASANOVA, Pedro (2000). «Los bibliobuses en Castilla-La Mancha». *I Jornadas Bibliotecarias de Castilla-La Mancha: Toledo, 29-30 de enero de 1998*. Cuenca: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha: ANABAD Castilla-La Mancha, p. 101-109.
- ALDOMÀ I BUIXADÉ, Ignasi (2009). *Atles de la nova ruralitat*. [Lleida]: Fundació del Món Rural. 264 p. ISBN 978-84-613-2287-9.
- ALDOMÀ I BUIXADÉ, Ignasi (dir.) (2015). *L'actualitat del món rural: els anys de la gran crisi a la Catalunya rural, 2008-2015*. [Lleida]: Fundació del Món Rural. 106 p. ISBN 978-84-608-2204-2.
- ALLOWAY, Catherine Suyak (1990a). *The book stops here: new directions in bookmobile service*. Metuchen, NJ; London: Scarecrow Press. xi, 380 p. ISBN 0-8108-2251-2.
- ALLOWAY, Catherine Suyak (1990b). «The electronic bookmobile». *The Electronic library*, vol. 8, no. 2 (April), p. 100-106. <<https://doi.org/10.1108/eb044955>>.

- ALLUÉ I BLANCH, Vicenç (2006). «El Servei de Biblioteques del Front, epopeia cultural del segle XX». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 44, p. 67-111. <<http://ddd.uab.cat/record/80270>>.
- ALONSO-ARÉVALO, Julio (2016). «Aplicaciones móviles en bibliotecas». *VIII Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Toledo, 16-17 de noviembre de 2016*. Madrid: Secretaría General Técnica. Centro de Publicaciones. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, p. 24-35. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/133311/1/DBD_AlonsoArévaloJ_Aplicacionesmóviles.pdf>.
- ALOY, Josep Maria (2013). «Aurora Díaz Plaja, una bibliotecària destacada». *Mascaró de proa*, 11 de febrer de 2013. <<http://mascarodeproa.blogspot.com.es/2013/02/aurora-diaz-plaja-una-bibliotecaria.html>>.
- ANGLADA I DE FERRER, Lluís (2014). «¿Son las bibliotecas sostenibles en un mundo de información libre, digital y en red?». *El profesional de la información*, vol. 23, n.º 6 (noviembre-diciembre), p. 603-611. <<https://recyt.fecyt.es/index.php/EPI/article/view/31974>>.
- ARANA PALACIOS, Jesús; OLASO VAL, Anabel (1996). «El bibliobús es un arma cargada de futuro: una reflexión sobre los servicios móviles de biblioteca». *TK*, n.º 2, p. 91-110. <<http://www.asnabi.com/revista/tk2/15aranaolaso.pdf>>.
- ARANDA DOMÍNGUEZ, Salvador; AGULLÓ SÁNCHEZ, Gaspar (1988). «El Bibliobús como alternativa a la demanda bibliotecaria: (Elche, crónica de una experiencia)». *Actas del I Congreso Nacional de Archiveros y Bibliotecarios de Administración Local: Elche, noviembre de 1982*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, p. 419-432.
- ARCE DELGADO, José Ruperto (2014). «Responsabilidad social de la biblioteca: Biblioteca Móvil Comunitaria en Costa Rica». *Mi biblioteca: la revista del mundo bibliotecario*, año 10, n.º 39 (otoño), p. 76-80. <<http://eprints.rclis.org/24010/1/bicom.pdf>>.
- AREA MOREIRA, Manuel; GUTIÉRREZ MARTÍN, Alfonso; VIDAL FERNÁNDEZ, Fernando (2012). *Alfabetización digital y competencias informacionales*. Barcelona: Ariel; Madrid: Fundación Telefónica. XIV, 206 p. <https://ddv.stic.ull.es/users/manarea/public/libro_Alfabetizacion_digital.pdf>. ISBN 978-84-08-00823-1.
- ARRIBAS CLEMENTE, Esmeralda; ARTALEJO ARCONES, M.ª Jesús; MARTÍN SAMPEDRO, Pilar (2005). «Campaña de educación y seguridad vial efectuada por los bibliobuses de la Diputación Provincial de Segovia 2003/2004». *II Congreso de Bibliotecas Móviles: Barcelona, 21-22 de octubre de 2005*. [6] p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Seguridad%20vial.pdf>>.
- ARROWSMITH, Joanne (2001). *Mobiles with a mission: to what extent might mobile libraries contribute towards social inclusion?: an investigation into current and potential practices: a study submitted...* [Sheffield]: The University of Sheffield. IV, 101 p. <<https://web.archive.org/web/20170811132437/http://dagda.shef.ac.uk/dispub/dissertations/2000-01/arrowsmith.pdf>>.

- ARROYO ORTEGA, Óscar (2002). «El servicio de biblioteca móvil en Castilla-La Mancha: plan de desarrollo en la sociedad de la información». *I Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: San Ildefonso, Segovia, 18-20 de octubre de 2002*. 9 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/oscararroyo.pdf>>.
- ARROYO ORTEGA, Óscar (2005). «Bibliotecas móviles, una solución bibliotecaria sostenible también para los centros escolares rurales». *Idea La Mancha: revista de educación de Castilla-La Mancha*, n.º 2, p. 281-286. <<http://redined.mecd.gob.es/xmlui/bitstream/handle/11162/93674/00620073000096.pdf?sequence=1>>.
- ARROYO ORTEGA, Óscar (2007). «Acelerando, nuevos impulsos para la Red de Bibliotecas Móviles de Castilla-La Mancha». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Guadalajara, 19-20 de octubre de 2007*. 19 p. <http://www.bibliobuses.com/documentos/Acelerando_Oscar_Arroyo.pdf>.
- ARROYO ORTEGA, Óscar (2011). «Modelo para la sostenibilidad de los servicios bibliotecarios móviles». *Boletín de ANABAD*, vol. 61, n.º 3 (julio-septiembre), p. 13-26.
- ARROYO ORTEGA, Óscar; TRIVIÑO BLASCO, Modesto (2005). «Bibliobuses para el siglo XXI: modelos de desarrollo y gestión de servicios bibliotecarios móviles en España». *Educación y biblioteca*, año 17, n.º 146, p. 83-90. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/119157/1/EB17_N146_P83-91.pdf>.
- ARTAL, Carmen (1999). *La biblioteca pública vista pels ciutadans: informe de l'estudi realitzat a tres ciutats: 1998-99 = La biblioteca pública vista por los ciudadanos: informe del estudio realizado en tres ciudades: 1998-99*. Barcelona: Fundación Bertelsmann: Diputació de Barcelona. Àrea de Cultura. 132, 134 p. ISBN 84-930934-3-2.
- ASSOCIATION OF BOOKMOBILES AND OUTREACH SERVICES (2004). *Guidelines*. 14 p. [Ballwin, MO: ABOS]. <<http://studylib.net/doc/7101024/guidelines-of-bookmobiles-and-outreach-services>>.
- BAILAC I PUIGDELLÍVOL, Assumpta (1999). «Servicio de bibliobuses en España: una jornada de intercambio y propuestas». *Primeras noticias: literatura infantil y juvenil*, n.º 159 (diciembre 1998-enero 1999), p. 59-61.
- BAILAC I PUIGDELLÍVOL, Assumpta (2003). «El servicio de bibliobús y las tecnologías de la información: nuevas oportunidades». *I Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: San Ildefonso, Segovia, 18-20 de octubre de 2002*. 11 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/bailac.pdf>>.
- BARBÉ ARAGONÈS, Cristina (2007). «El Servei de Biblioteques del Front: la col·lecció conservada a la Biblioteca Pública de Tarragona». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 47, p. 71-112. <<https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/102951>>.
- BARBOSA DE ASSIS, Márcio; PALHARES, Mila Lamounier (2015). «Biblioteca Popular Unilavras: biblioteca itinerante como mecanismo de promoção da cidadania, cultura e lazer».

- Ciência da informação*, vol. 44, núm. 3, p. 488-497. <<http://revista.ibict.br/ciinf/article/view/1921>>.
- BENSTEAD, Kerry; SPACEY, Rachel; GOULDING, Anne (2004). «Changing public library service delivery to rural communities in England». *New library world*, vol. 105, no. 11-12, p. 400-409. <<https://doi.org/10.1108/03074800410568734>>.
- El bibliobús: la teva biblioteca: la realitat d'un servei d'informació i lectura pública per als municipis rurals de la província* (1998?). [Barcelona: Diputació de Barcelona. Àrea de Cultura. Servei de Biblioteques]. [8] f.
- Els bibliobusos Pere Quart, Les Garrigues-Segrià* (1993). [Lleida]: Video's Ystema. Enregistrament de vídeo (20 min.).
- BIBLIOTECA PÚBLICA DE TARRAGONA (2017). *El Servei de Biblioteques del Front: catàleg dels llibres conservats a la Biblioteca Pública de Tarragona*. 2a ed. [Tarragona: Biblioteca Pública de Tarragona]. 62 p. <http://bibliotecatarragona.gencat.cat/web/.content/bp_tarragona/documents/arxiu/webs_guies_tematiques/autors_i_temes/front.pdf>.
- Bibliotecas públicas siglo XXI: Castilla-La Mancha: Plan de Desarrollo Bibliotecario 2003-2006*. (2003). [Toledo]: Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha. Consejería de Educación y Cultura. Viceconsejería de Educación y Cultura. 82 p.
- Bibliothèques du front et de l'arrière en Espagne Républicaine: 1937-1938* (1939?). Barcelona: Éditions espagnoles. 40 p.
- BIKOS, Georgios; PAPANITRIU, Panagiota (2018). «Mobile libraries: defining the phenomenon». *International journal of Library and Information Science*, vol. 10, no. 3 (March), p. 35-40. <<https://doi.org/10.5897/IJLIS2017.0816>>.
- BLOCH, R. Howard; HESSE, Carla Alison (eds.) (1995). *Future libraries*. Berkeley, etc.: University of California Press. vi, 159 p. <<http://books.google.com/books?id=68eoQcD0fOcC&pgis=1>>. ISBN 0-520-08810-7.
- BOER, Jeroen de (2015). «The business case of FrysLab, Europe's first mobile library FabLab». *Library hi tech*, vol. 33, no. 4, p. 505-518. <<https://doi.org/10.1108/LHT-06-2015-0059>>.
- BOURGUIGNAT, Christelle (2003). *La Médiathèque de Noisy-le-Grand: rapport de stage*. [Villeurbanne]: École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques (Enssib). 28, xxxv p. <<https://core.ac.uk/download/pdf/12466396.pdf>>.
- BOZA PUERTA, Mariano; SÁNCHEZ HERRADOR, Miguel Ángel (2004). «Las bibliotecas en las Misiones Pedagógicas». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, n.º 74, p. 41-51.
- BROWN, Eleanor Frances (1967). *Bookmobiles and bookmobile service*. Metuchen, NJ: The Scarecrow Press. 471 p.
- «Bubisher, un bibliobús para amar la lectura» (2010). Colectivo Escritores por el Sáhara; Colectivo Bubi. *Cuadernos de pedagogía*, n.º 404, p. 14-20.

- BUNGAY, Eric (1999). «Bookmobiles and library development in Newfoundland and Canada». *Canadian Library Association 54th Annual Conference: Toronto, Ontario, June 16-20, 1999*. 16 p. (Papers in Canadian Library History). <<http://hdl.handle.net/10214/1561>>.
- BUSTOS SÁNCHEZ, Inés (1995). «Serveis Educatius: Els contes del bibliobús: un programa de foment de la lectura al Berguedà». *Perspectiva escolar*, núm. 199 (novembre), p. 58-62.
- CABRERA, Paloma; ROUILLAND, Pierre (coords.) (2010). *Encuentro de directores de bibliotecas públicas europeas 2010: actas*. [Madrid]: Ministerio de Cultura. Secretaría General Técnica. Subdirección General de Publicaciones, Información y Documentación. 34 p. <http://travesia.mcu.es/portalnb/jspui/bitstream/10421/5241/1/Encuentro_dir_bcas_europeas.pdf>.
- CALVO ALONSO-CORTÉS, Blanca; SALABERRIA, Ramón (coords.) (2005). *Biblioteca en guerra: [exposición, Madrid, 15 de noviembre de 2005-19 de febrero de 2006]*. Madrid: Biblioteca Nacional. 492 p. ISBN 84-88699-83-2.
- CALVO ALONSO-CORTÉS, Blanca; SALABERRIA, Ramón (guión y dir.); SALABERRIA, Iñigo (ed. y realiz.) (2008). *Biblioteca en guerra 4*. 10 de febrero de 2008. Enregistrament de vídeo (6:17 min.). <<https://www.youtube.com/watch?v=NjxbUtjeVPA>>.
- CARRATO MENA, María Antonia (1997). «Situación de los bibliobuses en España». *Boletín informativo de la Subdirección General de Coordinación Bibliotecaria*, n.º 15 (mayo), p. 8.
- CARRIÓN GÚTIEZ, Manuel (2001). *Manual de bibliotecas*. 2ª ed. Madrid [etc.]: Fundación Germán Sánchez Ruipérez: Pirámide. 760 p. (Biblioteca del libro; 14).
- CASTELLA-LA MANXA. JUNTA DE COMUNIDADES DE CASTILLA-LA MANCHA (2017). *Plan estratégico de cultura*. [S.l.: Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha]. [66] p. <http://www.castillalamancha.es/sites/default/files/documentos/pdf/20170626/26-6-17_plan_estrategico_cultura_red2.pdf>.
- CASTELLS, Manuel; TUBELLA, Imma; SANCHO, Teresa; [et al.] (2003). *La societat xarxa a Catalunya*. Barcelona: Rosa dels Vents: Universitat Oberta de Catalunya: Random House Mondadori. 319 p. ISBN 84-01-38645-4.
- CHAN, Krist (2009). «MOLLY, when will you come again?: a mobile library service for the less privileged». *Urban library journal*, vol. 15, no. 2 (Spring). 19 p. <<https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1048&context=ulj>>.
- CHAPELA, M.^a del Consuelo; GÓMEZ, Martha Aline; GARCÍA, David; [et al.] (2002). «Bibliotecas a distancia para promover la salud». *Reencuentro*, núm. 35 (diciembre), p. 49-59. <<http://www.redalyc.org/pdf/340/34003505.pdf>>.
- CHEUNWATTANA, Aree (2003). «Mobile and outreach library services in Thailand». *Information development*, vol. 19, no. 1, p. 23-28. <<https://doi.org/10.1177/026666690301900105>>.
- CHO, Yong-Wan (2012). «A study on the standards and guidelines related to bookmobile service». *Journal of the Korean Society for Library and Information Science*, vol. 46, no. 3, p. 203-231.

- CLARI, Marta (2001). «La creació del Consorci de Biblioteques de Barcelona». *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 7 (desembre). <<http://bid.ub.edu/07clari.htm>>.
- COMALAT, Maite (2015). «Biblioteques públiques e impresoras 3D: el debate está servido». *El profesional de la información*, vol. 24, n.º 2 (marzo-abril), p. 185-192. <<http://dx.doi.org/10.3145/epi.2015.mar.12>>.
- COMALAT, Maite; REYES, Lourdes (1999). «Planificación de un servicio bibliotecario en zonas rurales: reflexiones». *Educación y biblioteca*, año 11, n.º 107, p. 42-47. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/115485/1/EB11_N107_P42-47.pdf>.
- COMALAT, Maite; REYES, Lourdes (2000a). «Al voltant del servei bibliotecari a zones rurals: tres oportunitats de canvi». *Item: revista de Biblioteconomia i Documentació*, núm. 27 (juliol-desembre), p. 65-74. <<https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22551/22385>>.
- COMALAT, Maite; REYES, Lourdes (2000b). *Els serveis bibliotecaris en zones rurals: una proposta d'actuació viable*. [Barcelona]: Diputació de Barcelona. Àrea de Cultura. 229 p. (Documents de treball per a la biblioteca; 1). ISBN 978-84-7794-728-8.
- COMALAT, Maite; REYES, Lourdes (2002). «Foro de debate: servicios bibliotecarios en zonas rurales». *I Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Valencia, 29-31 octubre de 2002*, p. 323-326. <http://travesia.mcu.es/portaln/jspui/bitstream/10421/1150/1/CongresoNacionalBP_01.pdf>.
- COMALAT, Maite; REYES, Lourdes; RODRÍGUEZ, Concepción (1998). «Servicios bibliotecarios para poblaciones de la provincia de Barcelona menores de 3.000 habitantes». *Anales de documentación*, vol. 1, p. 21-27. <<http://revistas.um.es/analesdoc/article/view/3111/28721>>.
- CORONADO, Xabier F. (2003). «Biblioteca Popular Circulante de Castropol (1922-1936)». *Educación y biblioteca*, año 15, n.º 133, p. 59-98. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/118897/1/EB15_N133_P59-98.pdf>.
- CORRAL BELTRÁN, Milagros del (1977). *El servicio de bibliobuses*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia. Dirección General del Patrimonio Artístico y Cultural. 15 p. (Estudios, informes y normas; 10).
- CRESPO, José (2002). «El bibliobús escolar de Zamora». *I Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: San Ildefonso, Segovia, 18-20 de octubre de 2002*. [4] p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/josecrespo.pdf>>.
- CUADROS RODRÍGUEZ, Jonatan; VALENCIA, Jackeline; VALENCIA ARIAS, Alejandro (2013). «Las bibliotecas públicas como escenarios de participación ciudadana e inclusión social». *Rastros rostros*, vol. 15, n.º 29 (enero-diciembre), p. 73-81. <<https://revistas.ucc.edu.co/index.php/ra/article/viewFile/699/685>>.

- CUARTERO, Aurora (1954). *El servicio de bibliobuses y su actuación en España*. Madrid: Imprenta Juan Bravo. 72 p.
- CUGUERÓ I CONCHELLO, Maria; BOADA I VILALLONGA, Maria Teresa; ALLUÉ I BLANCH, Vicenç (1995). *El Servei de Biblioteques del Front, 1936-1939*. Barcelona: Diputació de Barcelona. 308 p. ISBN 84-7794-420-2.
- DANSET, Françoise; LAHARY, Dominique (1995). «De la BCP... de lecture». *Bulletin d'informations de l'Association des bibliothécaires français*, no 169 (4e trimestre), p. 60-66. <<http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/44047-de-la-bcp-au-service-departemental-de-lecture-et-de-documentation.pdf>>.
- DANTON, J. Periam (1950). *La formación profesional del bibliotecario*. Paris: Unesco. VII, 104 p. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001316/131694so.pdf>>.
- DAVIDSON, Glenn; DORNER, Dan (2009). «Selection criteria for mobile library collections». *Collection building*, vol. 28, no. 2, p. 51-58. <<https://doi.org/10.1108/01604950910953080>>.
- DAVIS, Stephanie; HARNISH, Cynthia; WALKER, Elaine; [et al.] (1995). «Bookmobile service in Indiana: its history, its present, and its future». *Indiana libraries*, vol. 20, no. 1, p. 1-6. <<http://hdl.handle.net/1805/1212>>.
- DIAMOND, Julian (2017). «Rethinking libraries». *VIII Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Toledo, 16-17 de noviembre de 2017*, p. 13-20. <<https://sede.educacion.gob.es/publiventa/viii-congreso-nacional-de-bibliotecas-publicas-espacio-fisico-y-virtual/bibliotecas/20877C>>.
- DÍAZ GRAU, Antonio; GARCÍA GÓMEZ, Francisco Javier (2002). «La biblioteca pública como recurso ante situaciones críticas o carenciales, endémicas y transitorias». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, n.º 69 (diciembre), p. 9-24. <<https://web.archive.org/web/20100406215103/http://www.aab.es/pdfs/baab69/69a1.pdf>>.
- DOIRON, Ray (2011). «Camels, burros, elephants, boats and trucks: bringing books and literacy to children in remote communities». En: MARQUARDT, Luisa; OBERG, Dianne (eds.) *Global perspectives on school libraries: projects and practices*. Berlin; New York: De Gruyter Saur, p. 159-167. (IFLA publications; 148). <<https://doi.org/10.1515/9783110232219.159>>. ISBN 978-3-11-023220-2.
- Don Lorenzo Rodríguez-Castellano y el centro coordinador de bibliotecas de Asturias: exposición día del libro 2009* (2009). Comisarios, Carmen Prieto Alvarez-Valdés y Ángel Mato Díaz, [Oviedo]: Consejería de Cultura y Turismo. 198 p. ISBN 84-8053-534-2.
- EAST BATON ROUGE PARISH LIBRARY (2014). *Strategic plan 2014-2019*. Baton Rouge, LA: East Baton Rouge Parish Library. 32 p. <<https://www.ebrpl.com/StrategicPlanRevJuly2014.pdf>>.
- EASTWOOD, Charles Roland (1967). *Mobile libraries and other public library transport*. London: Association of Assistant Librarians. 272 p.

- EMA FERNÁNDEZ, Francisco Javier (2007). «La biblioteca circulante de la inspección de primera enseñanza en Navarra (1921-1931)». *TK*, n.º 19 (diciembre), p. 79-107. <<http://www.asnabi.com/revista/tk19/15emafernandez.pdf>>.
- ESPLIEGO LÓPEZ, Jesús (2007). «Cuando tomar café se convierte en extensión bibliotecaria, o cómo consolidar usuarios». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Guadalajara, 19 y 20 de octubre de 2007*. [7] p. <http://www.bibliobuses.com/documentos/Jesus%20Espliego%20Lopez.%20Cuando%20tomar%20cafe_.pdf>.
- ESTIVILL RIUS, Assumpció (2013). «Les biblioteques populars de Barcelona com a espais de socialització durant el segon franquisme, 1957-1975». *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 30 (juny). <<http://bid.ub.edu/pdf/30/ca/estivill.pdf>>.
- Estudi d'ús, satisfacció i expectatives del servei de bibliobús: resum principals resultats* (2015). [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 2015. 97 diapositives. <https://www.diba.cat/documents/16060163/23868316/presentacio_bibliobusos_2015_definitiva/738c38cc-b459-42d1-83a9-165f56a7765d>.
- Estudi de persones no-usuàries de biblioteques* (2016). [Barcelona]: Generalitat de Catalunya Departament de Cultura, 2016. 21 diapositives. <http://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/persones_no_usuaries.pdf>.
- FAIN, Mary Katherine (2007). *Bookmobile staff perceptions on bookmobile service: a national survey: a master's paper...* Chapel Hill, NC: University of North Carolina at Chapel Hill. 100 p. <<https://cdr.lib.unc.edu/record/uuid:65c47355-a1fa-41d9-b5f1-7bf80f875d73>>.
- FAUS SEVILLA, Pilar (1990). *Lectura pública en España y el plan de bibliotecas de María Moliner*. Madrid: ANABAD. 230 p. (Documentos ANABAD). ISBN 84-505-9282-8.
- FERNÁNDEZ CEDENA, Sagrario (2011). «25 años de bibliobuses en Madrid: del préstamo manual a la RFID». *Boletín de ANABAD*, vol. 61, n.º 3 (julio-septiembre), p. 27-40.
- FINLÀNDIA. MINISTRY OF EDUCATION (2009). *Finnish public library policy 2015: national strategic areas of focus*. [Helsinki]: Ministry of Education. Department for Cultural, Sport and Youth Policy. 32 p. (Publications of the Ministry of Education; 2009: 31). <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76689/opm31.pdf>>. ISBN 978-952-485-741-3.
- FONSECA RUIZ, Isabel (1977). «La lectura pública en España: pasado, presente y deseable futuro». *Boletín de ANABAD*, año XXVII, n.º 2, p. 3-27. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=967595>>.
- FOULDS, Les; WALLACE, Stein W.; WILSON, John; [et al.] (2001). «Bookmobile routing and scheduling in Buskerud County, Norway». *36th Annual Conference of the Operational Research Society of New Zealand: Christchurch, 30 November-1 December, 2001*, p. 67-77. <<http://orsnz.org.nz/conf36/papers/foulds.pdf>>.

- Future libraries: Workshops Summary and Emerging Insights* (2015). London: ARUP, 2015. 44 p. <<https://www.arup.com/perspectives/publications/research/section/future-libraries>>.
- GALÁN SERRANO, Noemí; LLORET, Núria; PESET Mancebo, Fernanda; [et al.] (2002). «El mapa de lectura pública valenciana: un instrumento de trabajo y planificación». *I Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Valencia, 29-31 de octubre de 2002*, p. 381-391. <<https://core.ac.uk/download/pdf/11878565.pdf>>.
- GALLO LEÓN, José Pablo (coord.); MÉNDEZ MARTÍNEZ, Carmen; MERINO GARCÍA, Julia; ANGLADA I DE FERRER, Lluís; [et al.] (2013). *Prospectiva 2020: las diez áreas que más van a cambiar en nuestras bibliotecas en los próximos años*. Grupo Estratégico para el Estudios de Prospectiva sobre la Biblioteca en el Nuevo Entorno Informacional y Social. [Madrid]: Consejo de Cooperación Bibliotecaria. 92 p. <http://www.ccbiblio.es/wp-content/uploads/Estudio_prospectiva_2020.pdf>.
- GARCÍA ARRIBAS, Roberto (2015). «Transparencia y participación de los ciudadanos en las bibliotecas públicas: hacia una nueva coproducción de servicios entre los ciudadanos y bibliotecarios». *VII Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Badajoz, 12-14 de noviembre de 2014*, p. 43-51. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5061402>>.
- GARCÍA ARRIBAS, Roberto (2017). «Ciberespacio bibliotecario: un reto de inclusión digital con amenazas y oportunidades». *VIII Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas. Espacio Físico y Virtual: Toledo, 16-17 de noviembre de 2016*, p. 199-207. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6028845>>.
- GARCÍA CESTEROS, Jesús (2009). «Plan de bibliobuses para Castilla y León: bases propuesta por la Asociación Nacional de Profesionales de Bibliotecas Móviles». *IV Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: León, 23-25 de octubre de 2009*. 14 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Plan%20de%20bibliobuses%20bases%20planificaci%C3%B3n.pdf>>.
- GARCÍA CESTEROS, Jesús (2014). «Servicios bibliotecarios móviles en la provincia de Salamanca: el Centro Coordinador de Bibliotecas». *I Encontro Luso-Espanhol de Bibliotecas Itinerantes: Guarda Portugal, 24 outubro, 2014*. 46 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/ccb%20%20y%20bbuses%20salamanca%20Qvers%202014.pdf>>.
- GARCÍA EJARQUE, Luis (2000). *Historia de la lectura pública en España*. Gijón: Trea. xvi, 533 p. (Biblioteconomía y administración cultural; 35). ISBN 84-95178-57-5.
- GARCÍA GÓMEZ, Francisco Javier (2004). «La biblioteca pública española en el ámbito rural: una solución para problemas de exclusión». *Boletín de ANABAD*, vol. 54, n.º 1-2 (enero-junio), p. 115-132. <<http://www.anabad.org/archivo/docdow.php?id=145>>.
- GARCÍA GÓMEZ, Francisco Javier (2005). La biblioteca pública ante la brecha digital: oportunidades y retos. *Mi biblioteca: la revista del mundo bibliotecario*, n.º 2, p. 75-79. <<http://hdl.handle.net/10760/6700>>.

- GARCÍA GÓMEZ, Francisco Javier; DÍAZ GRAU, Antonio (2001). «La biblioteca pública como instrumento para el desarrollo local y social de las poblaciones rurales». *Boletín de ANABAD*, vol. 51, n.º 1 (enero-marzo), p. 143-162. <<http://www.anabad.org/images/boletines/2001.1.pdf>>.
- GARCÍA GÓMEZ, Francisco Javier; DÍAZ GRAU, Antonio (2003). «La biblioteca pública ante las necesidades informativas de su comunidad: recursos y servicios a través de la web». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, n.º 71 (junio), p. 39-56. <<http://eprints.rclis.org/5926/1/71a2.pdf>>.
- GARCÍA LANDÍN, Felipe (2007). «Bibliotecas de Canarias, necesidad de una ley». *Cartas diferentes: revista canaria de patrimonio documental*, n.º 3, p. 277-288. <<http://mdc.ulpgc.es/cdm/singleitem/collection/cartas/id/55/rec/11>>.
- GARMER, Amy Korzick (2014). *People, place and platform: the role of the 21st-century library in the digital era is built on its three key assets: people, place and platform*. Washington, DC: The Aspen Institute. <<http://csreports.aspeninstitute.org/Dialogue-on-Public-Libraries/2014/report/details/0087/Libraries>>.
- GILES, David (2013). *Branches of opportunity*. New York: Center for an Urban Future. 51 p. <https://nycfuture.org/pdf/Branches_of_Opportunity.pdf>.
- GIRÓN GARCÍA, Alicia (1985). «Definición de funciones y planificación de servicios técnicos de bibliotecas en el ámbito estatal y en el ámbito autonómico». *Boletín de ANABAD*, vol. 35, n.º 2-3, p. 263-279. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=819070>>.
- GOLDSTEIN, Harold (ed.) (1961). «Current trends in bookmobiles». *Library trends*, vol. 9, no. 3 (January), p. 287-384. <<http://hdl.handle.net/2142/5955>>.
- GÓMEZ ÁLVAREZ, Esther (2000). «10 años de libros: actividad de animación a la lectura en los bibliobuses del Bierzo». *Educación y biblioteca*, año 12, n.º 109, p. 4-6. <http://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/118601/1/EB12_N109_P4-6.pdf>.
- GÓMEZ HERNÁNDEZ, José Antonio (2002). *Gestión de bibliotecas: texto-guía de las asignaturas de «Biblioteconomía general» y «Biblioteconomía especializada»*. [Murcia]: Universidad de Murcia. 342 p. <http://eprints.rclis.org/10372/1/Gestion_de_Bibliotecas_Gomez-Hernandez_2002.pdf>.
- GÓMEZ HERNÁNDEZ, José Antonio; CALDERÓN REHECHO, Antonio; MAGÁN WALZ, José Antonio (coords.) (2008). «Brecha digital y nuevas alfabetizaciones: el papel de las bibliotecas». *Documento de trabajo*, n.º 1. 202 p. <http://eprints.ucm.es/8224/3/Brecha_digital_y_nuevas_alfabetizaciones.pdf>.
- GÓMEZ VALERA, M.ª Carmen (1993). «Noruega: sistema bibliotecario de Noruega». En: *Memorias viajes bibliotecarios 1993*. [Madrid]: Ministerio de Cultura, p. 49-56. <http://travesia.mcu.es/portaln/jspui/bitstream/10421/5222/1/Actas_Completas_1993.pdf>.
- GÓMEZ YÁÑEZ, José Antonio (coord.) (2014). *El valor económico y social de los servicios de información: bibliotecas: informe de resultados*. [Madrid]: FESABID. 110 p. (Estudio

- FESABID). <<http://www.fesabid.org/sites/default/files/repositorio/fesabid-valor-economico-social-servicios-informacion-bibliotecas.pdf>>.
- GONZÁLEZ DÍAZ DE GARAYO, Concha (1999). «Los bibliobuses en Castilla y León». *Educación y biblioteca*, año 11, n.º 101, p. 24-26. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/115437/1/EB11_N101_P24-26.pdf>.
- GONZÁLEZ DÍAZ DE GARAYO, Concha (2003). «Los bibliobuses como instrumento de fomento de la lectura». *Bibliotecas: anales de investigación*, n.º 1-2 (enero-diciembre), p. 173-190. <<http://revistas.bnjm.cu/index.php/anales/article/viewFile/263/260>>.
- GONZÁLEZ DÍAZ DE GARAYO, Concha (2009). «El bibliobús escolar de Zamora». *IV Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: León, 23-25 de octubre de 2009*. [7] p. <[http://www.bibliobuses.com/documentos/BIBLIOBUS%20ESCOLAR%20DE%20ZAMO RA09-Congreso2\(3\).pdf](http://www.bibliobuses.com/documentos/BIBLIOBUS%20ESCOLAR%20DE%20ZAMO RA09-Congreso2(3).pdf)>.
- GORMAN, Michael (2001). «Privacy in the digital environment: issues for libraries». *67th IFLA Council and General Conference: Boston, August 16-25, 2001*. 9 p. <<https://archive.ifla.org/IV/ifla67/papers/145-083e.pdf>>.
- GUAL BORONAT, Óscar (2009). «El bibliobús como herramienta de integración social». *IV Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: León, 23-25 de octubre de 2009*. [6] p. <http://www.bibliobuses.com/documentos/Bibliobus_gandia_2009.pdf>.
- Hacia las sociedades del conocimiento* (2005). París: Unesco. 244 p. (Informe mundial de la Unesco). <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001419/141908s.pdf>>. ISBN 92-3-304000-3.
- Handbook for mobile services staff: prepared for and includes presentations from the American Library Association annual conferences* (2008). [Chicago, IL: American Library Association]. 144 p. <https://web.archive.org/web/20170215142105/http://www.ala.org/offices/sites/ala.org/offices/files/content/olos/bookmobiles/Mobile_Services_Handbook.pdf>.
- HÉRNANDEZ, Hilario (2001). *Las Bibliotecas públicas en España, una realidad abierta*. Salamanca : Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 2001. 319 p. ISBN 84-89384-33-9
- HOELSCHER, Miriam; SEPKE, Corinna (2010). «Moving libraries: mobile library concepts in response to the challenges regarding modern information society». *IFLA WLIC 2010 Satellite Meeting: Borås, Sweden, 9 August, 2010*. 14 p. <https://npsig.files.wordpress.com/2010/03/npsig_the-global-librarian_moving-libraries_paper.pdf>.
- HOLT, Diane; LITTLEWOOD, David (2013). *Case study no. 2: the Book Bus: Improving children's lives one book at a time*. Belfast: The Trickle Out Africa Project. 17 p. (Case study series; 2). <http://repository.essex.ac.uk/11130/1/case%20study_2%20-%20the%20book%20bus%20-%20improving%20childrens%20lives%20one%20book%20at%20a%20time.pdf>.

- IFLA (1974). *Normas para bibliotecas públicas*. Madrid: Asociación Nacional de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos. 108 p. (Biblioteca profesional de ANABA. VI, Normas; 1). ISBN 84-500-6492-9.
- Informe sobre la població que no és usuària de les biblioteques de la Xarxa de Biblioteques Municipals: resum executiu* (2011). [Barcelona]: [Diputació de Barcelona. Gerència de Serveis de Biblioteques], 2011. 11 p. <https://www.diba.cat/documents/16060163/33955494/d+informe_resum_estudi_no_usuaris.pdf/1c35cc80-496c-4780-bd18-a09c4ba7c91e>.
- INSTITUTO COLOMBIANO DE CULTURA. DIVISIÓ DE DESARROLLO CULTURAL (1985). *Guía para el funcionamiento de programas con bibliobuses y bibliojeeps*. Bogotá: Colcultural. 19 p. (Cartillas de desarrollo cultural; 2).
- JAGELL, Kristina (2003). «Who does the mobile library reach?: a minor field study of the bookmobiles of Bangkok, Thailand». *Uppsatser inom biblioteks- och informationsvetenskap*, no. 178, 69 p. <<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:213296/FULLTEXT01.pdf>>.
- JOCHUMSEN, Henrik; RASMUSSEN, Casper Hvenegaard; SKOT- HANSEN, Dorte (2012). «The four spaces: a new model for the public library». *New library world*, vol. 113, no. 11-12, p. 586-597. <<https://doi.org/10.1108/03074801211282948>>.
- JOSEPH I MAYOL, Miquel (2008). *El bibliobús de la llibertat: la caiguda de Catalunya i l'èxode dels intel·lectuals catalans*. Barcelona: Símbol. 167 p. (Memòria; 5). ISBN 978-84-95987-61-7.
- KALUS, Siegfried (2009). «A survey of the mobile libraries in Germany with a special look on the Munich bookmobile system. *IV Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: León, 23-25 de octubre de 2009*. 15 p. <http://www.bibliobuses.com/documentos/Bibliobuses_en_Alemania.pdf>.
- LANGA, Nozuko Precious (2014). *Investigation into the role and development of community mobile libraries in rural area in South Africa*. [Aberystwyth]: Aberystwyth University. 119 p. <[https://web.archive.org/web/20160311171855/http://www.fordifp.org/Portals/0/The_sis/ff827f92-8654-4ab2-a04a-6698c30f8e60MSCEcon%20Nozuko%20Langa%202014%20\(2\).pdf](https://web.archive.org/web/20160311171855/http://www.fordifp.org/Portals/0/The_sis/ff827f92-8654-4ab2-a04a-6698c30f8e60MSCEcon%20Nozuko%20Langa%202014%20(2).pdf)>.
- LE GUENNEC, Christophe (1995). «Un bibliobus à la française à Düsseldorf». *Bulletin d'informations de l'Association des bibliothécaires français*, no 169 (4e trimestre), p. 94-96. <<http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/44201-un-bibliobus-a-la-francaise-a-dsseldorf.pdf>>.
- «Les lectures del soldat (1936-1939)» (2010). *Bloc de Lletres*, 14 setembre 2010. [Barcelona]: CRAI Biblioteca de Lletres de la UB. <<http://blocdelletes.ub.edu/2010/09/14/les-lectures-del-soldat-1936-1939/>>.
- Leyendo Madrid: cien años de bibliotecas públicas: [exposición, del 18 de noviembre de 2015 al 24 de enero de 2016, Biblioteca Regional de Madrid]* (2015). Madrid: Dirección General de

- Patrimonio Cultural. Subdirección General del Libro. 183 p. <<http://www.madrid.org/bvirtual/BVCM019226.pdf>>.
- The library of the future: meeting the public's needs* (2015). Nottingham: Axiell. [13] p. <<http://www.axiell.co.uk/library-of-the-future-report-download-for-free/>>.
- LINDBERG, Pirkko (2013). «Small libraries an asset for municipalities». *Scandinavian library quarterly*, vol. 46, no. 3. <<http://slq.nu/?article=volume-46-no-3-2013-9>>.
- LLANO, Xilberto (1997). *La biblioteca en el medio rural: reflexiones*. Gijón: Trea. 142 p. (Biblioteconomía y administración cultural; 14). ISBN 84-89427-80-1.
- LUZÓN BERMEJO, Juan Francisco (1995). *Servicios de extensión bibliotecaria en Salamanca: memoria de diplomatura*. Salamanca: Universidad de Salamanca. Facultad de Traducción y Documentación. 154 p.
- MAGISTRATTI, María Julia (2011). «Los bibliomóviles de la Comisión Nacional de Bibliotecas Populares de la República Argentina». *V Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Alcalá de Henares, 21-23 de octubre de 2011*. [11] p. <http://www.bibliobuses.com/documentos/julia_magistratti.pdf>.
- MAGNINI, Elisa; HARGRAVE, Josef; SHERWIN, Kim (2015). *Future libraries: workshops summary and emerging insights*. London: ARUP. 43 p. <<https://www.arup.com/publications/research/section/future-libraries>>.
- MAÑÀ, Teresa (2005). *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya: (1915-1925): tesi doctoral...* Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Biblioteconomia i Documentació. 446 p. <<http://www.tdx.cat/TDX-0524106-163611>>.
- MAÑÀ, Teresa (2007). *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya: (1915-1925)*. Lleida: Pagès. 316 p. (Materials per a la biblioteca pública; 5). ISBN 978-84-9779-519-7.
- Mapa de bibliotecas públicas de Galicia* (2016). [S.l.]: Rede de Bibliotecas Públicas de Galicia. 44 p. <http://rbgalicia.xunta.gal/sites/default/files/documents/adjuntos/informe_mapa_de_bibliotecas_2016.pdf>.
- MARÇAL, Nuno (2011). «Bibliomóvil de Proença-A-Nova: herdeira de 50 anos de andanças por terras e gentes de Portugal». *Boletín de ANABAD*, vol. 61, n.º 3 (julio-septiembre), p. 87-92.
- MARQUARDT, Luisa; OBERG, Dianne (eds.) (2011). *Global perspectives on school libraries: projects and practices*. Berlin; New York: De Gruyter Saur. vii, 336 p. (IFLA publications series; 148). ISBN 978-3-11-023220-2.
- MARTÍN, Dolores; MARTÍNEZ, Marta Elena (1993). «Los bibliobuses de Burgos». *Primeras noticias*, año xv, n.º 121 (octubre-noviembre), p. 40-41.
- MARTÍN OÑATE, Antonio (1990). «Consideraciones sobre el servicio de bibliobuses dentro de un sistema de lectura pública». *El libro andaluz*, n.º 2, p. 28-33.

- MARTÍNEZ DE LLANOS, Addys (2013). «Red de biblioburros: fomento de lectura intercultural». *VI Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Burgos, 18-20 octubre de 2013*. [10] p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Addys.doc.pdf>>.
- MARTÍNEZ RUS, Ana (2001). *La política del libro sobre la segunda república: socialización de la lectura: memoria para...* [Madrid]: Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Geografía e Historia. Departamento de Historia Contemporánea. 675 p. <<https://eprints.ucm.es/4862/1/T25567.pdf>>. ISBN 84-669-1968-6.
- MATEOS VARA, Ana Isabel; SOTO ARRANZ, Roberto (2008). «Propuesta de indicadores de rendimiento para bibliotecas móviles». *II Congreso de Bibliotecas Móviles: Barcelona, 21-22 de octubre de 2005*. 43 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/indicadoresDOC.pdf>>.
- MAYOL, Carme (2005). «La Xarxa de Biblioteques 1915-2004: una història que mira al futur. *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 14 (juny). <<http://bid.ub.edu/14mayol.htm>>.
- MAYOL, Manel (1996). *El Bibliobús: la teva biblioteca*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Àrea d'Educació. Àrea de Cultura. Servei de Biblioteques. Enregistrament de vídeo (10 min.). (Bibliomatges; 1).
- MCCOLVIN, Lionel Roy (1950). *El servicio de extensión bibliotecaria en la biblioteca pública*. [Paris]: Unesco. VIII, 130 p. (Manuales de la Unesco para las bibliotecas públicas; 2).
- MENÉNDEZ SEOANE, Susana (2007). «La planificación de bibliotecas públicas en España de 1978 a la actualidad». *Revista general de información y documentación*, vol. 17, n.º 2, p. 209-228. <<https://revistas.ucm.es/index.php/RGID/issue/view/RGID070722/showToc>>.
- MENESES TELLO, Felipe (2013). «Bibliotecas y sociedad: el paradigma social de la biblioteca pública». *Investigación bibliotecológica*, vol. 27, n.º 61, p. 157-173. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5754396>>.
- MILLÁN, José Antonio (coord.) (2016). *La lectura en España: informe 2017*. [Madrid]: Federación de Gremios de Editores de España. 230 p. <[http://www.fge.es/lalectura/docs/La Lectura en Espana.pdf](http://www.fge.es/lalectura/docs/La%20Lectura%20en%20Espana.pdf)>. ISBN 978-84-86141-61-5.
- Mobile Library Festival: Turku, Finland, August 11-13, 2011* (2011). Turku City Library; Finnish Library Association. <<http://www.confedentevents.fi/mlf2011/>>.
- MOLLOY, Jill S. (2010). *Bookmobiles as a method of outreach to poor communities: a case study: a master's paper...* Chapel Hill, NC: [University of North Carolina at Chapel Hill]. 61 p. <<https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:e471a00a-3a4a-4234-aa66-6046c41ce208>>.
- MONCASÍ SALVIA, Nati (2009). «Más allá del bibliobús (II). El Proyecto Pla >3000: una apuesta por y para los servicios bibliotecarios en poblaciones de menos de 3000 habitantes». *IV Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: León, 23-25 de octubre de 2009*. 19 diapositives. <[http://www.bibliobuses.com/documentos/Mas alla del BBus \(II\) VD.pdf](http://www.bibliobuses.com/documentos/Mas%20alla%20del%20BBus%20(II).VD.pdf)>.

- MONCASÍ SALVIA, Nati (2007). «Els bibliobusos: una biblioteca pública a tot arreu i a l'abast de tots». *Faristol*, núm. 58, p. 6-8. <https://www.clijcat.cat/faristol/descargas/58/2_58.pdf>.
- MONCASÍ SALVIA, Nati; PALOMERA COSTA, Mercè (2004). «El bibliobús Garrigues-Segrià: una forma de acceso universal a la información». *II Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Salamanca, 17-19 de noviembre de 2004*. [7] p. <[Tesi completa 4-8-18.docxhttp://travesia.mcu.es/portalnb/jspui/bitstream/10421/726/1/comunicaci%3n%2006.pdf](http://travesia.mcu.es/portalnb/jspui/bitstream/10421/726/1/comunicaci%3n%2006.pdf)>.
- MONCASÍ SALVIA, Nati; REYES, Lourdes (2006). «Más allá del bibliobús: apuntes para una reflexión en torno a los servicios bibliotecarios rurales». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Guadalajara, 19-20 de octubre de 2006*. 9 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/MasAllaDelBibliobus.pdf>>.
- MONTOYA IBÁÑEZ, Carlos; CASTRO LEGORBURU, Teresa (1987). «Estado de la cuestión de las bibliotecas: las bibliotecas públicas en Álava». *X Congreso de Estudios Vascos: Pamplona, 21-25 de abril de 1987*, p. 307-310. <<http://www.euskomedia.org/PDFAnlt/congresos/10/10307309.pdf>>.
- MONTERRAT, Cristina (2009). «Biblioaccesos: extensiones municipales de los bibliobuses». *IV Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: León, 23-25 de octubre de 2009*. 16 diapositives. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/biblioaccesosCristinaMontserrat.pdf>>.
- MONTERRAT, Cristina (2008). «Fomento de la lectura en los bibliobuses de la Diputación de Barcelona». *Mi biblioteca: revista del mundo bibliotecario*, n.º 14 (verano), p. 36-40. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/119944/1/MB4_N14_P36-40.pdf>.
- MONTERRAT, Cristina; VENTURA, Núria (2004). *Els bibliobusos: la resposta bibliotecària als municipis rurals*. [Barcelona]: Diputació de Barcelona. 51 p.
- O'GRADY, Kate; MORLEY, Cameron (coords.) (2015). *Mobile & outreach services: NSW public libraries: practices, standards & guidelines*. [Sydney]: State Library of New South Wales. 90 p. <http://www.sl.nsw.gov.au/sites/default/files/mobile_outreach_services.pdf>.
- OMELLA, Ester; VENTURA, Núria; VILADRICH, M. Assumpció (2006). «El biblio@cceso: un nuevo punto de servicio bibliotecario». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Murcia, 29-30 de noviembre y 1 de diciembre de 2006*, p. 309-316. <http://travesia.mcu.es/portalnb/jspui/bitstream/10421/683/1/com_318.pdf>.
- ORDIÑANA, Antoni; GUAL, Óscar (2007). «Un bibliobús en una ciudad media de 80.000 habitantes con una red municipal de ocho bibliotecas: el caso de Gandía». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Guadalajara, 19-20 de octubre de 2007*. 9 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Bibliobus%20de%20%20Gandia.pdf>>.
- ØRNHOLT, Ruth (2001). «Mobile libraries in the Scandinavian countries: development in view of legislation and financial support». *67th IFLA Council and General Conference: Boston, August 16-25, 2001*. 9 p. <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED459720.pdf>>.
- ORTELLS MONTÓN, Milagros; SEPÚLVEDA MARTÍNEZ, Gloria; LATORRE ZACARÉS, Ignacio (2004). «Bibliotecas públicas en comarcas con elevado índice de ruralidad: el ejemplo de la

- provincia de Valencia». *II Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Salamanca, 17-19 de noviembre de 2004*. [13] p. <<http://travesia.mcu.es/portaln/jspui/bitstream/10421/727/1/comunicaci%3n%2007.pdf>>.
- PARRADO CUESTA, Soledad; SOTO ARRANZ, Roberto (2011). «Experiencia de colaboración entre los bibliobuses de León y el Complejo Asistencial Universitario de León: cuentos de carnaval en el hospital». *Boletín de ANABAD*, vol. 61, n.º 3 (julio-septiembre), p. 41-52.
- PENNELL, Lois G. (1969). *The bookmobile: a new look*. Chicago, IL: American Library Association. 61 p. (The public library reporter; 14).
- PEÑALVER MARTÍNEZ, Ángel; MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Antonio (2004). «El servicio de bibliobús en la Región de Murcia: dos décadas de compromiso con la igualdad de acceso a la lectura y la información». *Anales de documentación*, vol. 7, p. 215-230. <<http://revistas.um.es/analesdoc/article/view/1611>>.
- PERDRIAL, Odile (2004). «Un bibliobus pour la Géorgie: une aventure franco-caucasienne». *Le nouvel éducateur*, no 162 (octubre), p. 26-29. <<http://www.icem-freinet.fr/archives/ne/ne/162/162-26.pdf>>.
- PÉREZ RIOJA, José Antonio (1953). *Bibliotecas viajeras*. Madrid: Dirección General de Archivos y Bibliotecas. Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación Nacional. 124 p. (Manuales de archivos y bibliotecas).
- PÉREZ TAPIA, Alberto; SANTIAGO CALVO, Mercedes (2012). *El bibliobús ¿un sistema de información en decadencia?: revisión bibliográfica*. [Valladolid: Universidad Europea Miguel de Cervantes]. 23 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/EI%20Bibliob%3%BA%20%20C%20BFun%20sistema%20de%20informaci%3%B3n%20en%20decadencia%20revisi%3%B3n%20bibliogr%3%A1fica.pdf>>.
- PERMANYER I BASTARDAS, Jordi (2016). «Sistema de Lectura Pública de Catalunya: algunes reflexions i propostes». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 60 (gener-juny), p. 7-26. <<https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/312426>>.
- PESQUÉ LECINA, José Miguel (1999). «Las bibliotecas municipales en el medio rural: experiencia desarrollada en la provincia de Huesca entre los años 1990-1999». *Educación y biblioteca*, año 11, n.º 107, p. 54-59. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/115495/1/EB11_N107_P54-59.pdf>.
- PESTELL, Robert (1991). *Lineamientos sobre bibliotecas móviles*. La Haya: IFLA Headquarters. 100, 8 p. (IFLA professional reports; 30).
- PINTO ESCRIBANO, Joaquín; SUÁREZ GUERRERO, Cristóbal (2009). «Inclusión digital: de la conectividad al desarrollo de competencias». *Educación y biblioteca*, año 21, n.º 172, p. 63-69. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/119654/1/EB21_N172_P63-69.pdf>.

- PIÑERO TERRÓN, Luis Javier (2007). «Servicios móviles: la experiencia multicultural del bibliobús de la Diputación de Granada». *XIV Jornadas Bibliotecarias de Andalucía: Antequera, Málaga, 15-17 de marzo de 2007*. 10 p.
- POCH CASANOVAS, Rosa (2009). «El bibliobús y su integración en el municipio». *Blog SEDIC*, 19 octubre de 2009. <<http://blog.sedic.es/2009/10/19/el-bibliobus-y-su-integracion-en-el-municipio/>>.
- Public libraries of New Zealand: a strategic framework 2006 to 2016* (2006). Wellington: Local Government New Zealand: LIANZA: National Library of New Zealand. 60 p. <https://lianza.org.nz/sites/default/files/StrategicFramework2006_0.pdf>. ISBN 0-477-10107-0.
- PUBLIC LIBRARY ASSOCIATION (1963). *Standards of quality for bookmobile service*. Chicago, IL: American Library Association. 38 p. <<https://catalogue.nla.gov.au/Record/875207>>.
- PUERTAS BONILLA, Silvia; MOLINA GARCÍA, Catherine; MARTÍNEZ PALOMARES, Begoña; [et al.] (2017). «Bibliobús Anantapur: biblioteca móvil para el fomento de la lectura y acceso igualitario a la cultura». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, n.º 114 (julio-diciembre), p. 164-178. <<https://www.aab.es/publicaciones/bolet%C3%ADn-aab/bolet%C3%ADn-114/>>.
- QUINTANA I RIERA, Pep (1985). *Tres-cents setanta-dos quilòmetres culturals*. La Pobla de Segur: Història i Cultura del Pallars. 179 p. (Història i cultura del Pallars; 4).
- REAL DURO, Ana; CASTILLO PAREDES, José; GARCÍA LARA, María del Carmen; [et al.] (2017). «Diagnóstico de las bibliotecas municipales de la provincia de Huelva». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, n.º 113 (enero-junio), p. 77-113. <<https://www.aab.es/publicaciones/bolet%C3%ADn-aab/bolet%C3%ADn-113/>>.
- REAL DURO, Ana; ESPERT SIMÓ, Vanesa; GARCÍA LARA, María del Carmen; [et al.] (2014). «Diagnóstico de las bibliotecas municipales de la provincia de Granada». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, n.º 108 (julio-diciembre), p. 93-129. <<http://www.aab.es/app/download/22914388/DIAGNÓSTICO.pdf>>.
- REAL DURO, Ana (coord.); MILLÁN, Ana Nieves; POVEDA SÁNCHEZ, Pilar; REAL DURO, Ana (2013). «Metodología para análisis y prospectivas de las bibliotecas en Andalucía: Jaén en cifras bibliotecarias». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, n.º 105 (enero-junio), p. 8-32. <<https://www.aab.es/publicaciones/bolet%C3%ADn-aab/bolet%C3%ADn-105/>>.
- RED DE BIBLIOTECAS MUNICIPALES DE SALAMANCA (2012). *Carta de servicios*. [Salamanca]: Ayuntamiento de Salamanca. [8] p. <https://www.aytosalamanca.gob.es/opencms/opencms/es/cartasservicio/docs/Carta_servicios_bibliotecas.pdf>.
- REIG, Dolors; VÍLCHEZ MARTÍN, Luis Fernando (2013). *Los jóvenes en la era de la hiperconectividad: tendencias, claves y miradas*. Madrid: Fundación Telefónica: Fundación Encuentro. 212 p.

- REINA SEGOVIA, Marcos (2009). «Bibliotecas móviles y crisis económica: una visión esperanzadora del valor social de nuestro trabajo». *IV Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: León, 23-25 de octubre de 2009*. 8 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Bibliobuses%20y%20crisis%20economica.pdf>>.
- REINA SEGOVIA, Marcos (2011). «El bibliobús municipal del Excmo. Ayuntamiento de Málaga, 2002-2011: una década al servicio de los ciudadanos y la cultura de nuestra ciudad». *Boletín de ANABAD*, vol. 61, n.º 3 (julio-septiembre), p. 81-86.
- REVELLI, Carlo (2004). «Bibliobus ieri e oggi». *Biblioteche oggi*, vol. 22, n. 7 (settembre), p. 58-60. <<http://www.bibliotecheoggi.it/2004/20040705801.pdf>>.
- RIBEIRO HENRIQUES, João Carlos (2009). *Na estrada com os livros: as bibliotecas móveis como solução de acesso a serviços de biblioteca num país de contrastes: dissertação apresentada...* [Lisboa]: Universidade Nova de Lisboa. Faculdade de Ciências Sociais e Humanas. 196 p. <http://www.bibliobuses.com/documentos/Joao_Carlos_Henriques.pdf>.
- ROBERTS, Don; BOYLE, Deirdre (eds.) (1979). *Mediamobiles: views from the road*. Chicago, IL: American Library Association. VII, 116 p. (Public library reporters; 19). ISBN 0-83893-232-0
- ROBERTS, Ken (2012). *Facing the future: a vision document for British Columbia's public libraries*. [S.l.: s.n.]. 30 p. <<https://commons.bclibraries.ca/wp-content/uploads/2012/12/Facing-the-Future-A-Report-on-the-future-of-libraries-for-the-Province-of-British-Columbia.pdf>>.
- RODRIGO ECHALECU, Ana María (2009). *Las bibliotecas públicas durante el primer franquismo: entre la continuidad y la ruptura: memoria de máster*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid. Departamento de Historia Contemporánea. Facultad de Geografía e Historia. 133 p. <<https://eprints.ucm.es/10351/1/bibliotecaspublicas.pdf>>.
- RODRÍGUEZ CABAÑAS, Antonio L.; FERNÁNDEZ MARÍN, Domingo Savio (2007). «Servicio provincial de bibliobús de la Diputación de Cádiz: una apuesta por la accesibilidad bibliotecaria». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Guadalajara, 19-20 de octubre de 2007*. 7 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Bibliobus%20Cadiz.pdf>>.
- RODRÍGUEZ LÓPEZ, Fernando; VALERIO PARGA, Alain Uriel (2014). «Leyendo maravillas: proyecto piloto de biblioteca móvil en comunidades propensas al fenómeno de migración de sus habitantes: caso maravillas en Mexquitic de Carmona y Monte Caldera en San Luis Potosí, México». En: TARANGO, Javier; MURGUÍA-JÁQUEZ, Laura Patricia; ASCENCIO-BACA, Gerardo; [et al.] (eds.). *Educación y servicios bibliotecarios: conectando fronteras*. Buenos Aires: Alfagrama, p. 41-60.
- ROVIRA, Teresa (1994). «La xarxa catalana de biblioteques populars: dels orígens a la desfeta del 1939». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 14 (gener-juny), p. 5-20. <<https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22438>>.

- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi; RUBIÓ I LOIS, Manuel; GALOFRÉ, Jordi (ed.) (1996). *Cartes de la guerra: maig 1938-gener 1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 143 p. (Biblioteca Serra d'Or; 170). ISBN 978-84-7826-749-1.
- RUBIÓ I LOIS, Manuel; RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (2006). «Rubió, Rubió i el bibliobús del front». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 44 (setembre-desembre), p. 159-163. <<https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/58051>>.
- «Rural and remote libraries: updates on public and research libraries in Scandinavia» (2013). *Scandinavian library quarterly*, no. 3, 30 p. <http://slq.nu/wp-content/uploads/2013/10/SLQ3.2013_small.pdf>.
- Rural library services in England: exploring recent changes and possible futures: report to DEFRA and Arts Council England* (2014). [London]: OPM. 46 p. <<https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Rural%20library%20services%20in%20England%20-%20exploring%20recent%20changes%20and%20possible%20futures.pdf>>.
- SALABERRIA, Ramón (2001a). «Misiones Pedagógicas: ¡qué tiempo el tiempo!». *Educación y biblioteca*, año 13, n.º 119, p. 15-19. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/118732/1/EB13_N119_P15-19.pdf>.
- SALABERRIA, Ramón (2001b). «Bibliotecas de Misiones Pedagógicas: un principio de algo». *Educación y biblioteca*, año 13, n.º 119, p. 20-24. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/118733/1/EB13_N119_P20-24.pdf>.
- SALABERRIA, Ramón; CALVO, Blanca (2006). «Biblioteques d'un república en guerra, o, quan el fusell d'avui és garantia de la biblioteca de demà». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 44 (setembre-desembre), p. 43-66. <<https://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/58047>>.
- SALVADOR CALVO, Valentín (2018). «El calendario del Bibliobús de Castellón como herramienta integradora y de información». *Mi biblioteca: La revista del mundo bibliotecario*, nº 53, p. 100-105.
- SALVADOR CALVO, Valentín (2007). «Bibliotecas móviles: la mejor manera de alcanzar un objetivo». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Guadalajara, 19-20 de octubre de 2007*. 15 p. <http://www.bibliobuses.com/documentos/Valentin_Salvador-Texto.pdf>.
- SAN SEGUNDO MANUEL, Rosa (2001). «La actividad bibliotecaria durante la II República Española». *Cuadernos de documentación multimedia*, n.º 10, p. 515-524. <https://www.researchgate.net/publication/28102963_La_actividad_bibliotecaria_durante_la_II_Republica_Espanola>.
- SÁNCHEZ BARGIELA, Rafael (1997). «El Bibliobús de la Mancomunidad del Condado». *II Jornadas de Archivos, Bibliotecas e Museos de Galicia: A Coruña, 24-26 de abril de 1997*, p. 189-198.
- SÁNCHEZ GARCÍA, M.ª Isabel (2011). «Lecturas compartidas: la experiencia de los clubes de lectura en la Comunidad de Madrid». *V Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Alcalá*

- de Henares, 21-23 de octubre de 2011. [10] p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Club de lectura CM.pdf>>.
- SÁNCHEZ GARCÍA, M.ª Isabel (2013). «Yo amo el bibliobús: evaluación del impacto del servicio en los usuarios». *VI Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Burgos, 18-20 de octubre de 2013*. [10] p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Yo amo el bibliobus.pdf>>.
- SÁNCHEZ GARCÍA, M.ª Isabel (2017). «Uso de medios sociales en bibliobuses españoles». *VIII Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Ávila, 20-22 de octubre de 2017*. 17 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Medios%20sociales%20en%20bibliobuses.texto.pdf>>.
- SÁNCHEZ GARCÍA, M.ª Isabel; SIMÓN BRATOS, Irune (2011). «ACEBLIM FB: también en la red social». *Boletín de ANABAD*, vol. 61, n.º 3 (julio-septiembre), p. 53-62.
- SÁNCHEZ MARTÍN, Ana Cristina (1992). *El bibliobús: concepto, objetivos y organización*. [Salamanca]: Facultad de Traducción y Documentación, Salamanca: Universidad de Salamanca. 48 p. Memòria de diplomatura.
- SÁNCHEZ SÁNCHEZ, Juan; DOCAMPO CAPILLA, Javier (2005). «Bibliotecas públicas en Castilla-La Mancha: ocho años de desarrollo (1996-2005)». *Educación y biblioteca*, año 17, n.º 146, p. 54-61. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/119162/1/EB17_N146_P53-61.pdf>.
- SANMARTÍN MARTÍNEZ, Diego (2006). «El servicio de bibliobús en la Comunidad Autónoma de Murcia: situación actual y expectativas de futuro». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Murcia, 29-30 de noviembre y 1 de diciembre de 2006*, p. 337-344. <http://travesia.mcu.es/portallnb/jspui/bitstream/10421/686/1/com_346.pdf>.
- SANTOS, Vanda- Ferreira (2007). *Biblioteca pública y desarrollo económico*. Buenos Aires: Alfagrama. 187 p.
- SANTOS, Vanda-Ferreira (2010). «Biblioteca pública y desarrollo». *El profesional de la información*, vol. 19, n.º 5 (septiembre-octubre), p. 529-533. <<https://doi.org/10.3145/epi.2010.sep.14>>.
- SANTOS DE PAZ, Lourdes (2000). «El servicio de bibliobús en la provincia de León». En: NAVASCUÉS PALACIO, Marta de (coord.). *Actas de las I Jornadas Bibliotecarias de Castilla-La Mancha*. Cuenca: Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha; [Toledo]: ANABAD Castilla-La Mancha, p. 111-116. ISBN 84-8427-069-6. <https://books.google.es/books?id=QnffPySi8VMC&printsec=frontcover&hl=ca&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- SANTOS DE PAZ, Lourdes (2002). «Algunas cuestiones sobre la biblioteca móvil». *I Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: San Ildefonso, Segovia, 18-20 de octubre de 2002*. 7 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/lourdessantos.pdf>>.
- SANTOS DE PAZ, Lourdes (2003). «Reflexiones sobre la biblioteca móvil». *Boletín de AABADOM*, vol. 14, n.º 1, p. 56-59. <https://aabadom.files.wordpress.com/2009/10/70_0.pdf>.

- SANTOS DE PAZ, Lourdes (2005). «Un servicio veterano: el bibliobús en León (España)». *71th IFLA General Conference and Council: Oslo, Norway, August 14th-18th, 2005*. 10 p. <<https://archive.ifla.org/IV/ifla71/papers/102s-Santos-de-Paz.pdf>>.
- SANTOS DE PAZ, Lourdes (2006). *La lectura pública en las zonas rurales: el bibliobús de León*. [León]: Universidad de León. Secretariado de Publicaciones. IX, 510 p. (Tesis doctorales 2006). ISBN 978-84-9773-307-6.
- SANTOS DE PAZ, Lourdes (2010). «El bibliobús: vehículo de información». *Revista general de información y documentación*, vol. 20, p. 267-279. <<http://revistas.ucm.es/index.php/RGID/article/view/RGID1010110267A>>.
- SCHWAB, Eric (1956). *Bibliotecas ambulantes: el bibliobús lleva libros a los habitantes de las aldeas perdidas...* [Paris]: Unesco. 1 cartell (50 x 36 cm).
- SEGUÍ, Romà (1994). «L'estat de la qüestió de les biblioteques públiques a la Comunitat Valenciana: esforços de les administracions (1978-1993). *Métodos de información*, vol. 1, n.º 2 (noviembre), p. 28-37. <<http://eprints.rclis.org/6297/1/1994-02-28.pdf>>.
- SERVET, Mathilde (2010). «Les Bibliothèques troisième lieu». *Bulletin des bibliothèques de France (BBF)*, 2010, n.º 4, p. 57-63. <<http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2010-04-0057-001>>.
- SERVET, Mathilde (2009). *Les bibliothèques troisième lieu: mémoire d'étude*. [Villeurbanne]: École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques (Enssib). 83 p. <<http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/21206-les-bibliotheques-troisieme-lieu.pdf>>.
- El servicio de bibliobús: pautas básicas para su funcionamiento* (2002). [Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deportes]. 64 p. <<http://hdl.handle.net/10421/371>>.
- SHARMA, Ravindra N. (ed.) (2012). *Libraries in the early 21st century: volume 2: an international perspective*. Berlin: De Gruyter Saur. ISBN 978-3-11-029275-6.
- SINDREU I RAVENTÓS, Roser (1953). *El bibliobús y su adaptación en la provincia de Barcelona*. 36 f. Treball de fi de carrera.
- «Situación de los bibliobuses en España». *Correo bibliotecario*, n.º 15 (mayo), p. 8-9. <http://travesia.mcu.es/portalnb/jspui/bitstream/10421/9023/1/CB_15.pdf>.
- Situación de los profesionales de bibliotecas móviles en España, 2007* (2008). [Valladolid]: Asociación de Profesionales de Bibliotecas Móviles (ACLEBIM). 13 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Situacion%20del%20personal%20en%20los%20servicios%20de%20biblioteca%20movil,%202007.pdf>>.
- La sociedad de la información en España 2015* (2016). Madrid: Fundación Telefónica; Barcelona: Ariel. XIII, 170 p. <http://www.fundaciontelefonica.com/arte_cultura/publicaciones-listado/pagina-item-publicaciones/itempubli/483/>. ISBN 978-84-08-15279-8.

- SONAWANE, Dipti (2013). *Välkky Kirjastoauto: a service & interaction design concept*. Aalto: Aalto University. 139 p. <<https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/12515?show=full>>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (1995a). *Historia del Centro Provincial Coordinador de Bibliotecas de León: 1948-1986*. León: Instituto Leonés de Cultura. 130 p. ISBN 84-89470-06-5.
- SOTO ARRANZ, Roberto (1995b). «Historia del Servicio de Bibliobuses de León, 1974-1996». En: SOTO ARRANZ, Roberto. *Historia del Centro Provincial Coordinador de Bibliotecas de León: 1948-1986*. León: Instituto Leonés de Cultura, p. 109-127. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/El%20Servicio%20de%20Bibliobuses%20de%20Leon%201974-1996.pdf>>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (2000). «Arte en las bibliotecas móviles: experiencias en los bibliobuses de León». *Educación y biblioteca*, año 12, n.º 114 (septiembre), p. 44-46. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/118662/1/EB12_N115_P44-46.pdf>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (2006). «Ejemplo de referenciación en bibliotecas móviles o aproximación al significado real de sus resultados». *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, año 21, n.º 83 (junio), p. 11-18. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2309007>>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (2009a). «Las bibliotecas itinerantes y la componente tecnológica: significado de una relación provechosa». *I Encontro Internacional de Bibliotecas Itinerantes: Batalha, 12-14 junho, 2009*. 8 p. <<http://myslide.es/documents/bibliotecas-itinerantestesis-2011.html>>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (2009b). «De bibliotecas móviles». *Blog SEDIC*, 1 octubre. <<http://blog.sedic.es/2009/10/01/de-bibliotecas-moviles/>>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (2010). «Panorama de los bibliobuses españoles en 2010: breve reseña». *Liber: Barcelona, 29 de septiembre-1 de octubre de 2010*. 14 p. <http://travesia.mcu.es/portalnb/jspui/bitstream/10421/4145/1/Ponencia_Roberto_Soto3.pdf>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (2011a). «Bibliobuses de León: página de Facebook para un servicio de biblioteca móvil». *Boletín de ANABAD*, vol. 61, n.º 3 (julio-septiembre), p. 63-70. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4104347>>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (2011b). «Consejos prácticos para que un bibliobús funcione». *g+c: revista de gestión y cultura*, n.º 10 (marzo-abril), p. 71-77. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Consejospracticos.pdf>>.
- SOTO ARRANZ, Roberto (coord.); CRESPO GONZÁLEZ, José; CUENCA SÁEZ, Juana; GRANDE SÁNCHEZ, Faustino; [et al.] (2001). *La Biblioteca móvil*. Gijón: Trea. 117 p. (Biblioteconomía y administración cultural; 49). ISBN 84-9704-016-3.
- Standards for mobile libraries* (1983). Copenhagen: [s.n.]. 28, [2] f.

- STRINGER, Ian (2005). «101 cosas que hay que saber sobre las bibliotecas móviles». *II Congreso de Bibliotecas Móviles: Barcelona, 21-22 de octubre de 2005*. [27] p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/lan%20StringerPP.pdf>>.
- STRINGER, Ian (coord.) (2010). *Pautas sobre bibliotecas móviles: revisadas...* Trad. española, Grupo de Trabajo de la Asociación de Profesionales de Bibliotecas Móviles. [Villalalter]: ACLEBIM. 94 p. <[http://www.bibliobuses.com/documentos/Pautas%20IFLA%20\(Spanish\).pdf](http://www.bibliobuses.com/documentos/Pautas%20IFLA%20(Spanish).pdf)>.
- SUÁREZ RICO, Trinidad (2004). «Rompiendo distancias en Taramundi». *Escardar: revista de la Red Asturiana de Desarrollo Rural*, n.º 8 (otoño), p. 32-33. <<http://readerasturias.org/wp-content/uploads/2017/04/escardar08.pdf>>.
- SUÁREZ RICO, Trinidad (2006). *Una experiencia de biblioteca móvil en Taramundi, una [sic] pequeño municipio rural asturiano*. 3 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/bibliobusdetaramundi.pdf>>.
- TASKIN, Zehra; ÇAKMAK, Tolga; DOĞAN, Güleda (eds.) (2013). *From collections to connections: turning libraries «Inside-Out»: proceedings the 21st International BOBCATSSS Conference: 23-25 January 2013, Ankara, Turkey*. Ankara: Hacettepe University Department of Information Management. xi, 217 p.
- TATE, Thelma H. (1992). *Mobile libraries in the world community 1980-1992: an annotated bibliography*. The Hague: IFLA Headquarters. ii, 65 p. (IFLA professional reports; 35). ISBN 90-70916-43-6.
- TATE, Thelma H. (2002a). *Camel library services in Kenya, July 22-28, 2001: report on the assessment of non-motorized mobile libraries*. The Hague: IFLA Headquarters. 51 p. (IFLA professional reports; 73). ISBN 978-90-70916-83-5.
- TATE, Thelma H. (2002b). *The donkey drawn Mobile library services in Zimbabwe, August 6-13, 2001: report on the assessment of non-motorized mobile libraries*. The Hague: IFLA Headquarters. 37 p. (IFLA professional reports; 72). ISBN 978-90-70916-84-3.
- THILL, André (1995). «Les bibliobus, du centralisme à la décentralisation». *Bulletin d'informations de l'Association des bibliothécaires français*, no 169 (4e trimestre), p. 42-47. <<http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/notices/44232-les-bibliobus-du-centralisme-a-la-decentralisation>>.
- THOMSEN, Carl; SYDNEY, Edward; TOMPKINS, Miriam D. (1950). *La biblioteca pública y la educación de adultos*. París: Unesco. x, 119 p. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001317/131709so.pdf>>.
- TIANA FERRER, Alejandro (2016). *Las Misiones Pedagógicas: educación popular en la Segunda República*. Madrid: Catarata. 207 p. ISBN 978-84-9097-202-1.
- TOGORES MARTÍNEZ, Rosa (2015). *El valor de les biblioteques públiques en la societat: el cas de la Xarxa de Biblioteques Municipals*. [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 2015. 125 p. <<https://www.diba.cat/documents/16060163/22275360/El+valor+de+les+biblioteques+públiques+en+la+societat+E-LLIBRE.pdf/47985f87-05a6-4551-a9d9-53e17329fd9d>>.

- TRABAL BENÍTEZ, Carme; GIBERT RIBA, Elisabet (2005). «Con la colección a cuestras». *II Congreso de Bibliotecas Móviles: Barcelona, 21-22 de octubre de 2005*. [12] p. <[http://www.bibliobuses.com/documentos/Con la coleccion a cuestrasDOC.pdf](http://www.bibliobuses.com/documentos/Con%20la%20coleccion%20a%20cuestasDOC.pdf)>.
- TRABAL BENÍTEZ, Carme; VILÀ, Núria (1999). «Los bibliobuses: un servicio básico para el acceso a la sociedad de la información, la cultura y el ocio en áreas rurales». *Educación y biblioteca*, año 11, n.º 107, p. 48-50. <https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/115484/1/EB11_N107_P48-50.pdf>.
- URIARTE GONZALO-BILBAO, Enrique (2005). «Los profesionales de la información y la documentación en Euskadi: contexto e historia reciente de la profesión». En: *Informazioa eta dokumentazioa Euskadin: profil profesionalaren analisia = La información y la documentación en Euskadi: análisis del perfil profesional*. [Elciego: Grupo de Trabajo sobre el Perfil Profesional de Aldee]. 54 p. <http://www.aldee.org/cdi/castellano/docs/es_historia.pdf>.
- VALENTÍN RUIZ, Francisco José; BENITO BLÁZQUEZ, Belén (2017). «El valor de la biblioteca en la construcción de ciudades inteligentes». *VIII Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas: Toledo, 16-17 de noviembre de 2016*, p. 226-233. <<http://www.mecd.gob.es/congresobp/portada/2016/presentacion.html>>.
- VENTURA, Núria (2005). «En Cataluña: las bibliotecas como instrumento de libertad». En: CALVO ALONSO CORTÉS, Blanca. *Biblioteca en guerra: [exposición, Madrid, 15 de noviembre de 2005-19 de febrero de 2006]*. Madrid: Biblioteca Nacional, p. 345-386.
- VENTURA, Núria; MONTSERRAT, Cristina (2005). «El trabajo en red: una apuesta de cooperación para bibliobuses». *II Congreso de Bibliotecas Móviles: Barcelona, 21-22 de octubre de 2005*. [8] p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/eltrabajoenred.pdf>>.
- Viatge per la Mediterrània: contes i aires de la Mediterrània als bibliobusos Tagamanent i Guillerries: programa de foment de la lectura, primavera 2001* (2001). Barcelona: Diputació de Barcelona. Àrea de Cultura. Servei de Biblioteques. 11 p. Dossier per a les escoles.
- VICENS DE LA LLAVE, Juan (2002). *España viva: el pueblo a la conquista de la cultura*. Madrid: VOSA: Asociación Educación y Bibliotecas. 145 p. ISBN 84-8218-043-6.
- VIGATA MANUEL DE VILLENA, Carmen M.ª (2011). «Los bibliobuses y los nuevos servicios de extensión bibliotecaria en la Comunidad de Madrid». *III Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles: Guadalajara, 19-20 de octubre*. 12 p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/Carmen%20Vigata-Ponencia.pdf>>.
- VILÀ, Núria (2005). «La participación de los bibliobuses en el fomento de la lectura». *II Congreso de Bibliotecas Móviles: Barcelona, 21-22 de octubre de 2005*. [3] p. <<http://www.bibliobuses.com/documentos/laparticipacionDOC.pdf>>.
- VIÑAS, Judith (2003). «Els bibliobusos: l'accés a la informació, la cultura i el lleure per als habitants de les zones rurals». *Item: revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 33 (gener-abril), p. 97-104. <<http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22591>>.

-
- VIVES I GRÀCIA, Josep (2009). «Acciones para el impulso de la formación digital a través de las bibliotecas en Cataluña». *Educación y biblioteca*, año 21, n.º 172 (julio-agosto), p. 85-91. <<http://hdl.handle.net/10366/119656>>.
- WANG, Fangmin; WANG, Weina; WILSON, Sally; [et al.] (2016). «The state of library makerspaces». *International journal of librarianship*, vol. 1, no. 1, p. 2-16. <<https://doi.org/10.23974/ijol.2016.vol1.1.12>>.
- WILENIUS, Eva (2014). «Multimedia, creativity and new ways of learning: Väkky, the new mobile library in Espoo, Finland». *IFLA Public Libraries Satellite: Birmingham, 12-13 August*. 9 p. <<http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/eva.docx>>.

Índex de taules

Taula 1 Instruments metodològics utilitzats i províncies participants.....	20
Taula 2 Calendari de les visites als bibliobusos	22
Taula 3 Respostes dels responsables per províncies.....	23
Taula 4 Respostes del personal dels bibliobusos per províncies	24
Taula 5 Població atesa i no atesa a Almeria.	74
Taula 6 Població atesa i no atesa a Cadis	74
Taula 7 Població atesa i no atesa a Còrdova.	75
Taula 8 Població atesa i no atesa a Granada.....	75
Taula 9 Població atesa i no atesa a Huelva.....	76
Taula 10 Població atesa i no atesa a Jaén.	76
Taula 11 Població atesa i no atesa a Màlaga	77
Taula 12 Població atesa i no atesa a Sevilla.....	77
Taula 13 Població sense servei per províncies a Andalusia.	78
Taula 14 Població atesa i no atesa a Andalusia.....	78
Taula 15 Població sense servei a Andalusia	78
Taula 16 Població atesa i no atesa a Osca	81
Taula 17 Població atesa i no atesa a Saragossa.....	81
Taula 18 Població atesa i no atesa a Terol.....	82
Taula 19 Població sense servei per províncies a Aragó.	82
Taula 20 Taula 21 Població atesa i no atesa a Aragó.....	83
Taula 22 Població sense servei a Aragó	83
Taula 23 Població atesa i no atesa a Astúries.....	85
Taula 24 Població sense servei a Astúries	85
Taula 25 Població atesa i no atesa a Las Palmas de GC.....	86
Taula 26 Població atesa i no atesa a Sta Cruz de Tenerife	87
Taula 27 Població atesa i no atesa a Canàries.	87
Taula 28 Població sense servei a Canàries.	87
Taula 29 Població atesa i no atesa a Cantàbria.....	88
Taula 30 Població sense servei a Cantàbria.	88
Taula 31 Població atesa i no atesa a Albacete.....	91
Taula 32 Població atesa i no atesa a Ciudad Real.....	92
Taula 33 Població atesa i no atesa a Cuenca.....	92

Taula 34 Població atesa i no atesa a Guadalajara.	93
Taula 35 Població atesa i no atesa a Guadalajara.	93
Taula 36 Població sense servei per províncies a Castella-la Manxa.....	94
Taula 37 Població atesa i no atesa a Castella-la Manxa.....	94
Taula 38 Població sense servei a Castella-la Manxa.....	94
Taula 39 Població atesa i no atesa a Àvila.....	99
Taula 40 Població atesa i no atesa a Burgos.	99
Taula 41 Població atesa i no atesa a Lleó.....	100
Taula 42 Població atesa i no atesa a Palència.	100
Taula 43 Població atesa i no atesa a Salamanca.....	101
Taula 44 Població atesa i no atesa a Segòvia.	101
Taula 45 Població atesa i no atesa a Sòria.....	102
Taula 46 Població atesa i no atesa a Valladolid.....	102
Taula 47 Població atesa i no atesa a Zamora.	103
Taula 48 Població sense servei per província a Castella i Lleó.	103
Taula 49 Població atesa i no atesa a Castella i Lleó.....	104
Taula 50 Població sense servei a Castella i Lleó.....	104
Taula 51 Biblioteques fixes dels municipis amb més de 100.000 habitants de la Comunitat de Madrid.....	106
Taula 52 Població atesa i no atesa a la Comunitat de Madrid.	106
Taula 53 Població sense servei a la Comunitat de Madrid.....	107
Taula 54 Població atesa i no atesa a Alacant.....	110
Taula 55 Població atesa i no atesa a Castelló.....	110
Taula 56 Població atesa i no atesa a València	110
Taula 57 Població sense servei per província a la Comunitat Valenciana.....	111
Taula 58 Població atesa i no atesa a la Comunitat Valenciana.	111
Taula 59 Població sense servei a la Comunitat Valenciana.	111
Taula 60 Població atesa i no atesa a Àlaba.	113
Taula 61 Població atesa i no atesa a Biscaia.....	113
Taula 62 Població atesa i no atesa a Guipúscoa.	113
Taula 63 Població sense servei per províncies a Euskadi.....	114
Taula 64 Població atesa i no atesa a Euskadi.	114
Taula 65 Població sense servei a Euskadi.	114
Taula 66 Població atesa i no atesa a Badajoz.	115
Taula 67 Població atesa i no atesa a Càceres.	116
Taula 68 Població sense servei per províncies a Extremadura.....	116

Taula 69 Població atesa i no atesa a Extremadura.....	116
Taula 70 Població sense servei a Extremadura.....	117
Taula 71 Població atesa i no atesa a La Corunya.....	119
Taula 72 Població atesa i no atesa a Lugo.....	119
Taula 73 Població atesa i no atesa a Ourense.....	120
Taula 74 Població atesa i no atesa a Pontevedra.....	120
Taula 75 Població sense servei per províncies a Galícia.....	120
Taula 76 Població atesa i no atesa a Galícia.....	121
Taula 77 Població atesa i no atesa a Galícia.....	121
Taula 78 Població atesa i no atesa a les Illes Balears.....	122
Taula 79 Població sense servei a les Illes Balears.....	122
Taula 80 Població atesa i no atesa a La Rioja.....	123
Taula 81 Població sense servei a La Rioja.....	123
Taula 82 Població atesa i no atesa a Navarra.....	125
Taula 83 Població sense servei a Navarra.....	125
Taula 84 Població atesa i no atesa a la Regió de Múrcia.....	127
Taula 85 Població sense servei a la Regió de Múrcia.....	127
Taula 86 Bibliobusos i comarques ateses (per dependència administrativa).....	138
Taula 87 Població atesa i no atesa a Barcelona.....	139
Taula 88 Població sense servei a Barcelona.....	139
Taula 89 Població atesa i no atesa a Girona.....	139
Taula 90 Població sense servei a Girona.....	140
Taula 91 Població atesa i no atesa a Lleida.....	140
Taula 92 Població sense servei a Lleida.....	140
Taula 93 Població atesa i no atesa a Tarragona.....	141
Taula 94 Població sense servei a Tarragona.....	141
Taula 95 Població sense servei per províncies a Catalunya.....	141
Taula 96 Població sense servei a Catalunya.....	142
Taula 97 Distribució de la població per municipis a cadascuna de les províncies.....	142
Taula 98 Els serveis bibliotecaris mòbils a la legislació de les CCAA.....	147
Taula 99 Població atesa i no atesa a Espanya.....	149
Taula 100 Població sense servei a Espanya.....	149
Taula 101 Disponibilitat de temps per a la gestió Interna (resposta del personal).....	158
Taula 102 Municipis atesos pels bibliobusos (resposta dels responsables).....	161
Taula 103 Mitjana del nombre de parades realitzades pels bibliobusos.....	162
Taula 104 Periodicitat de les parades. 2015.....	163

Taula 105 Durada de les parades.	165
Taula 106 Col·lecció dels bibliobusos. 2015	171
Taula 107 Flexibilitat en la distribució de la col·lecció (resposta del personal)	172
Taula 108 Centres d'interès existents (resposta del personal)9	173
Taula 109 Relació entre el personal d'una mateixa xarxa o província	182
Taula 110 Plataformes de treball entre el personal d'una mateixa xarxa o província	182
Taula 111 Usuaris i visites dels bibliobusos.....	184
Taula 112 Usuaris que fan ús del préstec indirecte (resposta del personal)	187
Taula 113 Serveis prestats des dels bibliobusos (resposta múltiple del personal).....	190
Taula 114 Préstecs totals i préstecs per usuaris inscrits. Font: elaboració pròpia amb dades de <i>BPE en cifras</i> , 2015.....	191
Taula 115 Relació del bibliobús amb l'Ajuntament (resposta dels responsables)	195
Taula 116 Relació del bibliobús amb els equipaments culturals i educatius.....	197
Taula 117 Biblioaccessos existents a la província de Barcelona i bibliobús de suport	198
Taula 118 Canals de difusió utilitzats pel bibliobús (resposta del personal)	200
Taula 119 Presència del bibliobús als webs municipals	200
Taula 120 Xarxes socials utilitzades (resposta del personal)	203
Taula 121 Seguidors de Facebook dels bibliobusos (consulta 19/1/2018).....	204
Taula 122 Seguidors de Twitter dels bibliobusos (consulta 19/1/2018)	204
Taula 123 Seguidors de Pinterest dels bibliobusos (consulta 19/1/2018).....	204
Taula 124 Seguidors d'Instagram dels bibliobusos (consulta 19/1/2018).....	204
Taula 125 Diagnòstic de la situació (resposta dels responsables)	209

Índex de gràfics

Gràfic 1 Respostes rebudes del personal de bibliobusos (Espanya).....	24
Gràfic 2 Respostes rebudes del personal dels bibliobusos (Catalunya)	24
Gràfic 3 Distribució dels municipis per dimensions	143
Gràfic 4 Municipis amb servei bibliotecari i sense servei bibliotecari.....	143
Gràfic 5 Població no atesa en municipis de menys de 5.000 habitants (any 2015)	150
Gràfic 6. Evolució del nombre de bibliobusos a Espanya	151
Gràfic 7 Comunitats autònomes per percentatge de municipis amb menys de 5.000 habitants i nombre de bibliobusos.....	152
Gràfic 8 Relació dels bibliobusos amb la resta del sistema bibliotecari	155
Gràfic 9 Dependència administrativa dels bibliobusos.....	155
Gràfic 10 Administració responsable del finançament.....	156
Gràfic 11 Percepció del grau d'autonomia	157
Gràfic 12 Percepció del suport rebut dels serveis centrals	157
Gràfic 13 Elaboració d'estudis d'usuaris específics	160
Gràfic 14 Ubicació de la parada del bibliobús	167
Gràfic 15 Autonomia dels usuaris en la localització del material	173
Gràfic 18 Antiguitat del personal dels bibliobusos	177
Gràfic 19 Motivacions per accedir al lloc de treball.....	178
Gràfic 20 Experiència prèvia del personal	178
Gràfic 21 Nombre de persones que treballen als bibliobusos	179
Gràfic 22 Formació del personal	180
Gràfic 23 Titulació exigida al responsable-bibliotecari del bibliobús.....	180
Gràfic 24 Relació entre el personal que treballa als bibliobusos.....	181
Gràfic 25 Usuaris més habituals.....	185
Gràfic 26 Els no usuaris del bibliobús.....	186
Gràfic 27 Oferta i ús dels serveis.....	189
Gràfic 28 Activitats realitzades als bibliobusos	193
Gràfic 29 Equipaments culturals als municipis	196
Gràfic 30 Relació del bibliobús amb els equipaments culturals	196
Gràfic 31 Entitats amb les quals mantenen relacions els bibliobusos.....	198
Gràfic 32 Informació publicada als webs municipals.....	200
Gràfic 33 Ús i presència de les xarxes socials	201

Gràfic 34 Ús de les diferents xarxes socials.....	201
Gràfic 35 Responsables del manteniment de les xarxes socials	202
Gràfic 36 Ús del correu electrònic per a la gestió del préstec.....	205
Gràfic 37 Ús de l'espai personal per a la gestió del préstec.....	206
Gràfic 38 Valoració que es fa del servei	208
Gràfic 39 Claus per a la continuïtat del servei	208
Gràfic 40 Factors positius i negatius de la feina al bibliobús	210

Índex de fotografies

Fotografies 1, 2 i 3 Bibliobús de Kiruna (Suècia)	44
Fotografies 4 i 5 Bibliobús Wälkky	49
Fotografies 6 7 i 8 Zaanse biebbus (Zaadam).....	49
Fotografia 9 Jeugdbus (Den Helder).....	50
Fotografia 10 FryskLab (Frísia).....	50
Fotografia 11 BDbus (Namur).....	50
Fotografies 12 i 13 Bibliobús ROBI (Heilbronn)	51
Fotografies 14 i 15 Bibliomóvel Proença-a-Nova	53
Fotografia 16 Biblioteques mòbils de Colòmbia (Ideas Box).....	55
Fotografia 17 El bibliobús del front.....	61
Fotografia 18 Bibliobús de Madrid (1953 aprox.)	64
Fotografia 19 Bibliobús de Berga de la Diputació de Barcelona	130
Fotografia 20 Bibliobusos de Madrid	168
Fotografia 21 Bibliobús de Màlaga	168
Fotografia 22 Bibliobusos de Lleida.....	168
Fotografia 23 Bibliobusos de Barcelona	168
Fotografia 24 Bibliobús de Màlaga	169
Fotografia 25 Bibliobús Montnegre (Barcelona)	169
Fotografia 26 Bibliobús Garrigues-Segrià (Lleida).....	172
Fotografia 27 Bibliobús Montnegre (Barcelona)	172
Fotografia 28 Bibliobús 11 (Madrid)	172
Fotografia 29 Bibliobús Garrigues-Segrià (Lleida).....	176
Fotografia 30 Bibliobús del Bierzo (Lleó).....	176
Fotografia 31 Bibliobús del Bierzo (Lleó).....	186
Fotografia 32 Bibliobús Garrigues-Segrià (Lleida).....	186

Annex I. Qüestionari per als responsables tècnics de xarxes o serveis de bibliobusos

Dades d'identificació

Nom de la persona que omple el qüestionari:

Organització i finançament del servei

1. Com s'organitzen els bibliobusos?
 - a. En una xarxa independent
 - b. En una xarxa amb la resta de biblioteques de la província
 - c. En una xarxa amb la resta de biblioteques de la ciutat
2. De qui depèn aquesta xarxa?
 - a. Govern autonòmic
 - b. Diputació
 - c. Ajuntament
 - d. Altres: ...
3. A quin tipus de municipis donen serveis els bibliobusos?
 - a. Municipis petits (segons el que fixa la legislació)
 - a. Entre 300 i 1000 habitants
 - b. Entre 300 i 2000 habitants
 - c. Entre 300 i 5000 habitants
 - b. Barris de la ciutat que no tenen servei bibliotecari fixe
 - c. Es combinen municipis petits i barris de la ciutat
 - d. Altres:
4. El finançament dels bibliobusos (vehicles, personal, fons, manteniment...) de qui depèn?
(podeu marcar dues opcions si és compartit)
 1. Govern autonòmic
 2. Diputació
 3. Ajuntament
 4. Altres:

Personal

5. Quantes persones viatgen als bibliobusos?
 - a. 1
 - b. 2
 - c. Més de 2
6. Quina formació se li demana al conductor del bibliobús?
 - a. Diplomant en Biblioteconomia i Documentació/Graduat en Informació i Documentació o màster en alguna àrea relacionada
 - b. Títol universitari d'una altra àrea
 - c. Estudis secundaris
 - d. Estudis primaris
7. Quina formació se li demana al bibliotecari del bibliobús?
 - i. Diplomant en Biblioteconomia i Documentació/Graduat en Informació i Documentació o màster en alguna àrea relacionada
 - ii. Títol universitari d'una altra àrea
 - iii. Estudis secundaris
 - iv. Estudis primaris
8. El personal dels bibliobusos té alguna plataforma de treball conjunta?
 - a. Sí i, a més, es reuneixen periòdicament
 - b. No, però es reuneixen periòdicament
 - c. No, però es reuneixen amb el responsable de tot el servei periòdicament
 - d. Altres:
9. Hi ha algun tipus de manual d'acollida per a nous bibliotecaris de bibliobús?
 - a. Sí (*responeu la pregunta 9.1*)
 - b. No (*responeu la pregunta 9.2*)
 - 9.1 Què inclou aquest manual d'acollida:
 - i. Funcionament del servei
 - ii. Resolució d'incidències
 - iii. ...
 - 9.2 Us sembla que seria necessari?
 - i. Sí
 - ii. No

Relació amb el municipi

10. Hi ha algun tipus d'equipament cultural als municipis on va el bibliobús?

11 Sí (*responeu les preguntes 10.1-10.3*)

12 No (*passeu a la pregunta 11*)

- a. Quin nom rep aquest equipament?
 - i. Biblioteca
 - ii. Punt d'accés
 - iii. Centre cultural
 - iv. Algun altre: ...
- b. Estableix algun tipus de relació amb el bibliobús?
 - i. Sí
 - ii. No
- c. Quina mena de relació estableix?
 - a. Assessorament en les adquisicions
 - b. Intercanvi per a l'actualització del fons
 - c. Espai per a exposicions
 - d. Col·laboració per a l'organització d'activitats
 - e. Altres:

11. El bibliobús manté algun tipus de relació amb l'ajuntament dels municipis?

- a. No té cap tipus de relació
- b. Es fan reunions esporàdiques entre un membre de l'Ajuntament i el responsable del bibliobús
- c. Es fan reunions periòdiques entre un membre de l'Ajuntament i el responsable del bibliobús
- d. Es fan trobades anuals entre un membre de l'Ajuntament i el responsable del bibliobús
- e. Es fan reunions esporàdiques entre un membre de l'Ajuntament i el responsable del servei de bibliobusos
- f. Es fan reunions periòdiques entre un membre de l'Ajuntament i el responsable del servei de bibliobusos
- g. Es fan trobades anuals entre un membre de l'Ajuntament i el responsable del servei de bibliobusos
- h. Altres

12. Hi ha alguna notícia referent al bibliobús a la pàgina web dels municipis?

- i. Sí (*responeu la pregunta 12.1*)
- ii. No (*passeu a la pregunta 13*)

12.1 Quin tipus d'informació es dona?

- a. Horari
- b. Lloc de parada

- c. Calendari de parades
- d. Novetats
- e. Altres

Activitats

13. Quin tipus d'activitats organitza el bibliobús?

- a. No n'organitza (*passeeu a la pregunta 14*)
- b. Conte contes per a infants (*responeu les preguntes 13.1 i 13.2*)
- c. Clubs de lectura per a persones adultes (*responeu les preguntes 13.1 i 13.2*)
- d. Extensió cultural: conferències... (*responeu les preguntes 13.1 i 13.2*)
- e. Formació (*responeu les preguntes 13.1 i 13.2*)

13.1 Com s'organitzen aquestes activitats?

- i. Són pròpies, organitzades pel servei de bibliobusos
- ii. En col·laboració amb els municipis
- iii. Altres

13.2. Què penseu d'aquestes activitats?

- i. Són suficients
- ii. És un element a treballar si es disposés de més temps
- iii. És un element a treballar si es disposés de més personal
- iv. Altres

Difusió i xarxes socials

14. Com es fa la difusió del bibliobús, de les activitats i de les visites?

- a. A través de rètols a les parades
- b. A través de cartells a les botigues, a l'ajuntament, al bar...
- c. A través dels mitjans de comunicació locals (diari, ràdio...)
- d. A través del sistema d'informació del municipi (altaveus, pregó...)
- e. Altres

15. Us sembla important que els bibliobusos estiguin a les xarxes socials?

- a. Sí
- b. No

16. Els bibliobusos són presents a alguna xarxa social?

- a. Sí (*responeu la pregunta 16.1*)
- b. No (*passeeu a la pregunta 16.2*)

16.1 A quina xarxa social?

- a. Facebook
- b. Twitter
- c. Pinterest
- d. Altres:

16.2 Si no hi són, quina és la raó?

- a. Manca de temps
- b. Manca de recursos
- c. No ens sembla necessari
- d. El personal no té formació per mantenir-les
- e. Altres

Avaluació i resultats

17. Utilitzeu algun tipus d'enquesta per conèixer l'opinió dels usuaris?

- i. Sí (*responen les preguntes 17.1, 17.2 i 17.3*)
- ii. No (*responen les preguntes 17.4 i 17.5*)

17.1 Amb quina freqüència es passa?

- i. Anualment
- ii. Cada dos anys
- iii. Entre 2-5 anys

17.2 Quan es va fer la darrera enquesta?

- a. 2014
- b. 2012-2013
- c. 2010-2011
- d. 2005-2009
- e. 2000-2004
- f. 1995-1999
- g. 1990-1994
- h. Abans de 1989

17.3 Quins són els resultats que destacaríeu?

17.4 Per què no es fan?

- i. Manca de recursos
- ii. Manca de temps
- iii. No sabem com fer-la

17.5 Us sembla que seria necessari que es fessin?

- i. Sí
- ii. No
- iii.

Valoració personal

18. Marqueu el vostre grau d'acord amb aquestes afirmacions: (del 0 gens d'acord al 5 totalment d'acord)
- a. El servei està ben considerat per part dels usuaris
 - b. El servei està ben valorat per les administracions que en són responsables
 - c. El servei està ben considerat pels municipis que reben el servei
 - d. El servei continua essent necessari
 - e. Cal replantejar el servei per seguir rebent finançament
 - f. Cal introduir nous serveis per respondre a les necessitats dels usuaris
 - g. Cal introduir nous vehicles que facin que el servei sigui més sostenible
19. Quines creieu que són les claus que fan que el servei segueixi funcionant actualment?
(Podeu marcar més d'una opció)
- i. L'atenció personalitzada
 - ii. La proximitat
 - iii. El costum
 - iv. La periodicitat breu (parades setmanals o quinzenals)
 - v. La flexibilitat per adaptar les rutes a noves necessitats
 - vi. La flexibilitat per adaptar la parada a les estacions de l'any
 - vii. La feina de col·laboració amb altres serveis (escola, hospital...)
 - viii. Altres:
20. Podríeu destacar una fortalesa del servei?
21. Podríeu destacar una debilitat del servei?
22. Podríeu destacar una amenaça per al servei?
23. Podríeu destacar una oportunitat del servei?

Annex II. Qüestionari per al personal dels bibliobusos

Dades d'identificació

Nom de la persona que omple el qüestionari:

Província o ciutat del servei:

Nom del bibliobús (si en té):

Algunes qüestions preliminars

1. Què et va motivar a treballar en un bibliobús?
 - a. La comoditat de la feina
 - b. La varietat de rutes
 - c. La possibilitat d'oferir un servei personalitzat
 - d. L'oportunitat de conèixer gent diversa
 - e. No hi tinc cap motivació
 - f. Altres: ...
2. Quan vas començar a treballar-hi?
 - a. Fa més de 10 anys
 - b. Entre 5 i 9 anys
 - c. Fa menys de 4 anys
3. Quina experiència tenies quan vas començar a treballar-hi?
 - a. Havia treballat a una biblioteca fixa
 - b. No tenia cap experiència en aquest àmbit
 - c. Havia treballat en altres serveis que depenien de l'administració pública
4. Quina formació tens?
 - a. Diplomant en Biblioteconomia i Documentació/Graduat en Informació i Documentació o màster en alguna àrea relacionada
 - b. Títol universitari d'una altra àrea
 - c. Estudis secundaris
 - d. Estudis primaris

Usuaris

5. Quins són els usuaris més habituals del bibliobús? *(Pots marcar més d'una resposta)*
- Infants (fins a 12 anys)
 - Grups escolars (acompanyats de mestres/professors)
 - Adolescents (entre 12 i 17 anys)
 - Joves (de més de 18 anys)
 - Adults (entre 30 i 55 anys)
 - Adults (entre 56 i 70 anys)
 - Persones grans (de més de 70 anys)
 - Altres (especifiqueu quins): ...
6. Trobes a faltar algun col·lectiu que viu al municipi però no utilitza el bibliobús?
- Sí *(respon la pregunta 6.1)*
 - No *(passa a la pregunta 7)*
- 6.1 Quin col·lectiu viu al municipi però no utilitza el bibliobús?
-
7. Quina creus que és la ubicació més adequada de la parada del bibliobús?
- Al costat dels centres educatius
 - A la plaça del municipi
 - A prop de l'ajuntament
 - Altres:
8. És habitual que els usuaris s'emportin materials per a altres persones (pares, parelles, amics o fills)?
- Sí *(respon la pregunta 8.1)*
 - No *(passa a la pregunta 9)*
 - Per què creus que és així?

Col·lecció

9. Creus que la infraestructura del bibliobús permet introduir canvis en la distribució de la col·lecció?
- Sí, vaig introduint canvis segons les èpoques de l'any
 - Sí, vaig fent canvis segons les demandes dels usuaris
 - Sí, però no faig canvis massa sovint per manca de temps
 - Sí, però no tinc autonomia per fer-los
 - No, no permet fer canvis
10. Els usuaris troben fàcilment el que busquen?
- Sí, ja hi estan acostumats
 -

- c. Sí, destaco molt allò que sé que més interessa:
- Les revistes
 - Les novetats de novel·la
 - La música
 - Altres: ...
- d. Sí, però quan no troben alguna cosa ho pregunten
- e. No ho busquen, demanen directament
- f. Altres: ...
11. El bibliobús té centres d'interès?
- Sí (*respon la pregunta 11.1*)
 - No (*passa a la pregunta 12*)
- 11.1 Quins centres d'interès teniu?
- Racó de pares
 - Viatges
 - Vida sana, vida saludable
 - Altres: ...
12. Feu algun tipus d'exposició?
- Sí, segons l'època de l'any o l'actualitat cultural (premis...)
 - Sí, segons les demandes que fan els usuaris
 - Sí, tot i que l'espai no és molt adequat
 - No, no tenim cap espai per fer-les
 - No, no crec que siguin necessàries
13. Creus que teniu l'autonomia suficient per fer canvis en la distribució de la col·lecció?
- Sí
 - No
- Serveis**
14. Quins serveis presteu actualment?
- Préstec individual
 - Préstec col·lectiu (a l'escola, casal, centre cívic...)
 - Informació a l'ajuntament
 - Formació (TIC, cerca de feina...)
 - Altres: ...
15. Marca el nivell d'ús de cadascun dels serveis? (del 0 gens al 5 molt i No oferim el servei)
- Préstec
 - Préstec col·lectiu (a l'escola, casal, centre cívic...)
 - Informació a l'ajuntament
 - Formació TIC
 - Formació en Cerca de feina

f. Altres: ...

16. Quines activitats organitzeu habitualment?

- a. Hores del conte
- b. Clubs de lectura
- c. Xerrades o conferències
- d. Exposicions fora del bibliobús (a algun equipament del municipi)

17. Pots destacar algun servei en especial o alguna activitat que s'hagi organitzat amb un èxit remarcable o que hagi tingut alguna repercussió o impacte que no esperaves?

Xarxes socials

18. El bibliobús és present a alguna xarxa social? (*Pots afegir al costat el nom del perfil que heu creat?*)

- a. No
- b. A Facebook. *Perfil:*
- c. A Twitter. *Perfil:*
- d. A Pinterest. *Pinboard:*
- e. Altres: ...

19. Per què vàreu crear aquests perfils?

- a. Per afavorir la participació dels usuaris
- b. Per mantenir la comunicació quan no estem al municipi
- c. Per comunicar les incidències del servei
- d. Per difondre les novetats i les activitats
- e. Per...

20. Qui manté les xarxes socials?

- a. Ens ho repartim entre les persones que treballem al bibliobús
- b. Ho fa el bibliotecari o bibliotecària del bibliobús
- c. Ho fa el tècnic auxiliar del bibliobús
- d. Ho fan des de la central o des dels serveis centrals

21. Els usuaris renoven o sol·liciten préstecs per correu electrònic?

- a. Sí, la majoria dels usuaris
- b. No, molts no però cada vegada més
- c. No, molt pocs però hi anem insistint per afavorir-ne l'ús
- d. No, la majoria dels nostres usuaris no utilitzen el correu electrònic

22. Els usuaris renoven o sol·liciten préstecs a través del seu espai personal a la biblioteca virtual? (*Contesta només si el sistema permet que l'usuari faci aquestes gestions directament*)

- a. Sí, la majoria dels usuaris
- b. No, molts no però cada vegada més
- c. No, molt pocs però hi anem insistint per afavorir-ne l'ús

- d. No, la majoria dels nostres usuaris no utilitzen el seu espai personal

Relació amb el territori

23. Manteniu relació amb entitats o associacions dels municipis?

- a. Sí (*respon la pregunta 23.1*)
- i. Amb l'escola
 - ii. Amb l'associació de dones
 - iii. Amb el casal de gent gran
 - iv. Amb l'associació de joves
 - v. Amb l'associació de comerciants
 - vi. Amb la comissió de Festa Major
 - vii. Amb ...
- b. En general sí, però no a tots els municipis (*respon la pregunta 23.1*)
- c. Majoritàriament no, però a alguns municipis sí (*respon la pregunta 23.1*)
- d. No (*passa a la pregunta 24*)

23.1 Com heu establert aquesta relació?

- i. Els responsables han iniciat les converses perquè són usuaris del bibliobús
- ii. Els responsables han iniciat les converses a partir d'alguna experiència prèvia
- iii. El responsable del bibliobús ha iniciat les converses

24. Quin tipus de difusió es fa del bibliobús, de les activitats i de les visites?

- a. A través de rètols a les parades
- b. A través dels mitjans de comunicació locals (diari, ràdio...)
- c. A través de notícies a les botigues
- d. A través del sistema d'informació del municipi (altaveus, pregó...)

25. Hi ha alguna notícia referent al bibliobús a la pàgina web dels municipis?

- a. Sí (*respon la pregunta 25.1*)
- b. No (*passa a la pregunta 26*)

25.1 Quin tipus d'informació es dóna:

- i. Horari
- ii. Lloc de parada
- iii. Calendari de parades
- iv. Novetats
- v. Activitats

Organització en xarxa

26. Hi ha algun tipus de relació entre els bibliotecaris o entre els conductors dels bibliobusos de la província?

- a. Sí (respon les preguntes 26.1 i 26.2)
- b. No (respon la pregunta 26.3)

26.1 Sí existeix, com s'estableix aquesta relació?

- i. A partir de trobades informals
- ii. A partir de reunions periòdiques i planificades
- iii. A partir de grups de treball virtuals
- iv. A partir d'una plataforma virtual compartida
- v. Altres: ...

26.2 Et resulta útil tenir aquesta relació?

- i. Sí, ajuda a conèixer activitats d'altres i compartir experiències
- ii. No, són poc profitoses
- iii. Altres: ...

26.3 Si aquesta relació no existeix, et semblaria necessària?

- i. Sí, ajudaria a conèixer activitats d'altres
- ii. No, es treballa millor individualment
- iii. Altres: ...

27. Consideres que tens prou autonomia per organitzar activitats, per establir contactes, per oferir nous serveis...?

- a. Sí, tenim molta autonomia i suport per fer-ho
- b. Sí, tenim molta autonomia però poc suport per fer-ho
- c. No, no tenim prou autonomia i crec que en caldria
- d. No, no tenim autonomia, tot està establert des de serveis centrals
- e. Altres: ...

28. Creus que rebeu el suport necessari des dels serveis centrals?

- a. Sí
- b. No
- c. No tenim serveis centrals de suport
- d. Altres: ...

29. Dins del teu horari laboral disposes d'hores de feina interna?

- e. Sí, tinc una part de la jornada diària, abans de començar la ruta
- f. Sí, tinc una part de la jornada diària, quan acabem la ruta
- g. Sí, tinc un matí o un tarda a la setmana
- h. Sí, tinc un dia, un matí o una tarda al mes
- i. No, però em semblen necessàries
- j. No, però no em semblen necessàries

30. Doneu suport a algun tipus de biblio@ccés, sala de lectura, punt de lectura o un espai amb materials per a la lectura

(Respon afirmativament si des del bibliobús doneu suport a mantenir algun espai on hi hagi una col·lecció de materials que aneu renovant periòdicament)

a. Sí *(respon la pregunta 30.1)*

b. No *(passa a la pregunta 31)*

30.1 Aquests punts d'accés funcionen?

i. Sí

ii. No

iii. Depèn

30.2 Podries descriure'ls breument: com són, quin tipus i quina quantitat de fons tenen, qui és el responsable...?

30.3 Si funcionen, per què creus que funcionen?

30.4 Si no funcionen, per què creus que no funcionen?

Preguntes obertes per ampliar la visió

31. Podries relatar alguna anècdota que recordis especialment i que creguis que posa en evidència el valor del bibliobús?

32. Podries destacar tres elements negatius i tres positius de la teva experiència al bibliobús?

33. Voldries destacar alguna cosa que no hagi pogut explicar en les respostes a les preguntes anteriors? Pots explicar o comentar el que et sembli rellevant.

- La gent.
- La relació amb els usuaris és propera i, per tant, molt interessant.
- Coneixença que acabes tenint amb les persones habituals del servei. Permet donar un servei a mida a cada persona.
- La part sentimental del servei, per dir-ho d'alguna manera, la filiació que genera en usuaris i treballadors.
- L'aprenentatge que el bibliotecari fa dels usuaris.

La varietat (de tasques i de rutes i d'usuaris) (9)

- La varietat de tasques.
- Rutes variades i feina diversa.
- La mobilitat, la varietat i espontaneïtat de les tasques i solucions a aplicar.
- Canvis els interlocutors a diari, viatges, t'apropes a pobles diferents i això és molt enriquidor.
- Cada poble és diferent i això dóna una riquesa molt gran a la feina.
- La sensació de ser la biblioteca de diversos municipis i tenir varietat de públic.
- La varietat de rutes on et desplaces.
- El caràcter itinerant de la feina.
- Varietat de paisatges i persones i municipis.

La funció social del bibliobús (8)

- Ajudar a gaudir i a aprendre des de tot tipus de textos; que el bibliobús estigui incorporat plenament en les activitats escolars; impedir que el valor de la paraula es perdi.
- Poder portar una mica de cultura, i que l'usuari tingui aquesta oportunitat.
- Gràcies al servei del bibliobús poden arribar als municipis informacions sobre exposicions, activitats, lectures i, sobretot, documents.
- Ajudar a la dinamització cultural del medi rural. Portar la lectura a les escoles dels pobles.
- El fet de ser, sovint, l'únic agent cultural del municipi.
- He anat comprenent amb el temps que SERVEI PÚBLIC conté grandesa. Crec que un punt de trobada social sempre és necessari. El bibliobús ho és en cada parada. El benestar social, la seguretat i l'ensenyament, perden el seu sentit sense accés a la CULTURA i a la informació.
- És molt positiu fer arribar la lectura on no hi ha a prop una biblioteca convencional i els usuaris així ens ho fan saber.
- Creant un ambient dins el bibliobús amb lectors-usuaris d'interessos comuns que desitgen que arribi el bibliobús per tenir aquesta trobada, precisament al bibliobús, juntament amb diverses persones.

El reconeixement per part dels usuaris (5)

- El reconeixement moral per part del centre educatiu.
- El reconeixement dels usuaris. El contacte directe i personalitzat amb usuaris.
- Agraïment dels usuaris.
- Reconeixement de la nostra tasca i agraïment per part dels usuaris. Molt més que en una biblioteca fixa.
- L'acceptació que hi ha del servei a cada parada.

La satisfacció personal (5)

- El corrent de positivitat que genera la seva pròpia visió a la ciutat.
- Treball gratificant per al personal.
- El treball gratificant.
- La satisfacció del deure complert en cada jornada.
- És una feina molt agraïda, perquè t'emportes la part més amable del servei bibliotecari, en no tenir sala, t'estalvies gran part dels problemes que tenen altres companys de professió.

L'autonomia (4)

- Autonomia (2).
- Independència.
- Tens molta autonomia per fer els serveis i activitats que vulguis, tot i que no gaire recolzament.

La qualitat de servei: actualització i coneixement del fons (2)

- Fons actualitzat i pertinent a les demandes dels usuaris.
- La facilitat amb què el professional pot conèixer la col·lecció de què disposa, precisament perquè és més reduïda que una biblioteca fixa.
- Tota la resta (que no són avaries de l'autobús; el fet de passar tant de temps a la carretera i les incidències del temps: calor, neu, etc).

Factors negatius

Les limitacions de servei (12)

- L'envelliment dels fons.
- La limitació de l'espai per poder portar fons (en quantitat i en diversitat).
- Obsolescència de màquines de treball i mitjans auxiliars.

- No arribar a més usuaris.
- Manca de mitjans tècnics, impressores, etc.
- Limitació de recursos enfront d'una biblioteca tradicional.
- Dependre d'un temps i un lloc limitat a cada parada.
- Moviment de llibres del bus al magatzem (o a baixes) i a la inversa per manca d'espai.
- En ser un espai tan petit tenim molta feina per adequar-lo, retirar material quan sobra, afegir-ne quan manca.
- Tot i que s'ha millorat encara no disposem d'unes bones connexions de satèl·lit que ens permetin treballar sempre com a les biblioteques fixes.
- Connexions més susceptibles de presentar incidències.

La manca d'interès polític i d'altres professionals (10)

- La manca d'interès real sobre el servei per part de molts professionals de les biblioteques convencionals i dirigents polítics que no aprecien en els bibliobusos l'enorme potencialitat que tenen.
- Manca de reconeixement de superiors directes, poc interès en augmentar i millorar el servei per part de les administracions en general.
- La manca sensibilitat per part de l'Administració per unificar el servei a tota la comunitat autònoma.
- Dependre directament del polític de torn.
- No hi ha una política potent de les institucions en suport de la lectura.
- Les millores en el camp de la lectura són lentes i fràgils; el model educatiu no té com a centre la lectura i l'escriptura.
- No està prou valorat, ni per alguns ajuntaments ni per l'administració regional, titular d'aquest servei.
- La reducció progressiva d'hores d'atenció al públic i parades; la reducció de pressuposts per a personal i fons.
- El poc recolzament que sentim i la poca entesa i coneixement real del que es fa la feina d'un bibliobús, la visió és que som una biblioteca més i no és real.
- Desempament per part dels serveis centrals.

Les condicions personals: molt temps fora de casa... (9)

- Massa temps fora de casa.
- La manca de flexibilitat laboral per a assumptes personals.
- Passar tant de temps a la carretera.
- Horari estrambòtic, menjar al migdia als pobles.
- L'horari laboral treballant tres dies tot el dia fora de casa, i en el cas de la direcció molts dimarts al matí que són lliures, acabes tenint reunions, formació, etc, és molt poc

compatible amb la vida familiar i social (comparat amb d'altres companys de professió o de l'administració local).

- Has de ser una persona que s'adapta bé a totes les situacions.
- No m'agrada anar matí i tarda a llocs diferents i haver de menjar fora de casa. No està ben resolt el tema dels serveis (WC, cuina, temps de descans...).
- No està prou ben recompensada econòmicament la itinerància que porta la feina.
- Incidències: sempre s'han de resoldre improvisadament i in situ. Qualsevol qüestió de salut es pot convertir en un drama. Aquest punt és molt complicat d'explicar, i qui no s'hi hagi trobat, no es pot imaginar la complexitat de tot plegat.

Els problemes dels vehicles i dificultats de l'entorn (8)

- Avaries dels vehicles que van quedant obsolets.
- Les avaries de l'autobús.
- L'envelliment del vehicle sense millores.
- Les nombroses incidències que envolten la nostra feina, avaries, problemes amb la connexió, treballar sense llum, etc.
- Les incomoditats a vegades a l'hora d'aparcar a les parades (ves a buscar propietaris de vehicles...).
- No poder fer servei per culpa d'una avaria.
- Els canvis d'emplaçament diaris consumeixen una part important del temps de treball.
- No hi ha actualització dels vehicles i es van envellint.

Les inclemències (7)

- Inclemències meteorològiques, inclemències del temps (4).
- Condicions més dures de la feina, fred, calor, gel, neu, etc.
- Les incidències del temps (calor, neu, etc).
- Trànsit (depèn de la ruta del Bibliobús).

El treball en xarxa i treball intern (7)

- Impossibilitat de treballar en xarxa per falta de cobertura en la nostra província.
- La inexistència de temps de treball intern dins la nostra jornada laboral, i la mateixa feina de gestió que una altra biblioteca fixa, estadístiques, memòries, plans d'acció, selecció, política de la col·lecció, etc.
- Tenir massa horari de treball a porta oberta i no disposar actualment de suport tècnic regular a la Central depenent, amb les conseqüències negatives per al servei, sobretot de no poder oferir altres serveis (d'activitats de foment lector, de formació, d'informació...).
- Poc temps de treball intern.
- El poc temps que disposem per fer la feina.

- Manca d'hores de treball intern del bibliobús.
- L'elevada quantitat de temes que cal tractar alhora.

Les condicions de treball (manca de lavabo) (5)

- No tenir lavabo en tot el matí.
- Manca de WC.
- Mala climatització del vehicle.
- No sempre disposem de lavabos molt adequats als pobles, o els tenim lluny.
- Manca de lavabos (un espai per les necessitats bàsiques, molts cops és realment difícil).

Les condicions de l'entorn (despoblació, solitud, diversitat...) (3)

- Soledat, pobles marginats, brevetat.
- El descens dels usuaris per la despoblació.
- Dispersió de municipis i gran diferència de nombre d'habitants.

La relació amb els municipis (2)

- Poca relació amb els ajuntaments i associacions, poc marge per fer activitats i el fet que alguns municipis passen del bibliobús.
- Dificultat per establir contactes al territori.

La poca autonomia (2)

- Poca autonomia en la presa de decisions.
- Poca autonomia respecte els serveis centrals.
- Sempre cal donar bona imatge tot i que no sigui el millor moment.
- Monotonia.
- Em sembla molt necessari l'ús de xarxes socials, que no existeixen en el meu servei, per poder seguir connectant amb l'usuari i que aquest interactui.
- No sé trobar elements negatius significants.

Hi ha un element que és alhora positiu i negatiu (ho diu la persona enquestada)

- L'atenció hiperpersonalitzada fa que el grau de satisfacció de l'usuari sigui molt alt però, alhora fa que el personal del bibliobús inverteixi com a mínim el doble de temps per a aquesta petició del que invertiria en un altre servei bibliotecari.

Respostes a la pregunta oberta final

- En els municipis estan desitjant que arribi el bibliobús per a ells és una llum que els obre noves perspectives no només amb els documents que se'ls presta sinó amb la relació que s'estableix amb el bibliotecari i conductor.

- En moltes ocasions som els psicòlegs, i els *escuchantes* que reben els comentaris sobre les situacions dels usuaris davant la crisi econòmica o la política o la sanitat.
- En moltes ocasions el tracte és tan proper que et pregunten sobre com va anar l'operació dels teus pares (van saber que no vas poder anar i et va substituir una altra persona perquè operaven a algú de la teva família) o ells mateixos t'expliquen les seves dolències tant físiques com emocionals.
- Porto ja més de 20 anys, i molts quilòmetres. Però sóc el del bibliobús. La ruta del bibliobús varia entre l'hivern i l'estiu. A l'hivern hi ha tres parades setmanals a la ciutat i a l'estiu hi ha tres parades diàries al llarg de la platja. La demanda és, per tant, diferent. A l'hivern es busquen lectures escolars obligatòries i a l'estiu es demanen revistes, novel·les i pel·lícules per al temps lliure.
- Sí, un bibliobús on l'equip de treball són dos (potser n'hi ha d'unipersonals) i la proximitat que hi ha, la bona entesa i bona relació entre els companys és un fet molt important i que s'hauria de cuidar molt més. Em refereixo als serveis centrals, fent les acollides i vetllant per resoldre els conflictes i diferències que es poden presentar, preguntant i si més no, anant al territori de tant en tant. Jo he tingut dues experiències oposades en aquest sentit, i quan no estàs bé és gairebé impossible treballar bé.
- Un altre fet, és que és molt difícil poder donar serveis de valor afegit amb el volum de feina que tenim.
- He treballat en dos bibliobusos de la mateixa xarxa i he pogut comprovar que no tenen res a veure entre ells. Cada zona és diferent: usuaris, parades, fidelització d'usuaris, associacions, escoles...
- Simplement és la millor feina del món.
- En aquesta feina has de tenir un art especial per gestionar molts temes a la vegada, inclosos els imprevistos, i en un termini de temps molt breu (temps a parada). Des de la gestió interna (estadístiques, tria de documents, gestió de desiderates, correu electrònic, xarxes socials i un llarg etcètera) que inclou també tots els encàrrecs de la central; la gestió d'activitats (sobretot els clubs de lectura, les campanyes de foment a la lectura i les visites escolars), però també i el més important l'atenció a les persones, que esperen que les atenguis i els recomanis bones lectures -si encertes t'ho agraeixen i en volen més, i si no has afinat prou bé també t'ho diuen- i no que estiguis de cara a la pantalla per molta feina que puguis tenir entremans.
- S'estableix una relació molt cordial amb els usuaris.
- Al principi de treballar aquí creia just el sou, ara després de 8 anys i pico, crec que no es paga el que fem (una feina impagable!)
- En el cas d'un conductor auxiliar crec que el sou no es correspon amb les tasques, i fins i tot sospito que hi ha un cert nivell de discriminació entre el personal que treballa dins i fora del mateix bibliobús i dins de la pròpia administració.
- Els horaris del bibliobús condicionen el tipus d'usuari que en fan ús. Les avaries del vehicle o de connexions telefòniques condicionen la prestació del servei o la qualitat del mateix.

- En realitat, una de les gràcies d'aquesta feina, a diferència d'una biblioteca fixa, és la diversitat de parades. Cada municipi presenta una casuística diferent que tot i que té punts en comú amb d'altres de semblants té la seva pròpia identitat.
- La feina del bibliobús és molt més que el simple fet de deixar documents. Per molta gent és un lloc de relació i una illa de bon rotllo i de benestar.

Annex IV. Crònica de les visites

A continuació es reproduïxen les notes (ordenades i seleccionades) que es van prendre durant les visites als bibliobusos a més de les dades que permeten identificar els responsables i les persones entrevistades. No és un diari dels viatges i, per tant, hi ha informacions que s'han eliminat per no comprometre les persones que han fet els comentaris. El que es recull és, sobretot, la crònica dels usuaris que utilitzen el bibliobús i l'ús que fan així com la informació sobre el funcionament que es van anotar després de les entrevistes amb els responsables i el personal. Les notes evolucionen en la mesura que avança el coneixement del propi context del bibliobús i, per tant, es poden observar diferències entre el que es recull en les primeres i les darreres visites.

Les visites, tal i com s'havia previst, van permetre veure la diversitat territorial de l'Estat espanyol però, més enllà de les dades i la informació objectiva obtinguda, van permetre compartir l'experiència i constatar la certesa de les afirmacions que la bibliografia destaca com a valors del bibliobús. Alguns dels municipis visitats són municipis molt despoblats i envellits on el bibliobús és, realment, un element que afavoreix la socialització, amb un servei, de vegades, quasi porta a porta. En d'altres, el bibliobús és un dinamitzador cultural, un element que sacseja amb propostes que impliquen entitats i associacions. I, a tots, és això i més. És un servei professional i de qualitat que els usuaris reconeixen i valoren molt més del que qualsevol estudi pot recollir.

Bibliobús	Data de la visita
Bibliobús Montnegre de Barcelona	4-8 de març de 2013
Bibliobusos de Lleó (incloent bibliobusos de El Bierzo)	8-11 d'abril de 2013
Bibliobús Escolar de Zamora	12 d'abril de 2013
Bibliobusos de Madrid	4-5 de juny de 2013
Bibliobús de Màlaga	6-7 de juny de 2013
Bibliobús Tagamanent de Barcelona	27 i 29 d'agost de 2014
Bibliobús Guillerries de Barcelona	26 i 28 d'agost de 2014
Bibliobús Garrigues- Segrià de Lleida	2 i 3 de maig de 2016

BIBLIOBÚS MONTNEGRE

Personal	Noemí Alcázar i Toni Taché (El Toni havia treballat 10 anys al bibliobús Guillerries. I en aquest hi és des de fa un any quan es va jubilar l'altre conductor) Cristina Gómez Comino fa la reducció de jornada de la Noemí i fa les visites escolars
Dates	4-8 de març de 2013 (<i>prova per fixar durada de la visita d'observació</i>)
Notes funcionament:	Fa dies van tenir una noia de Chile que va venir a veure el bibliobús. Allà el servei es fa en un sol torn i això els dóna joc per fer feina interna. Aquí troben a faltar aquesta estona per avaluar. Cada matí recullen les reserves a Granollers i de magatzem el que necessiten per completar prestatgeries (I1...). Ho porten en un carro de la compra. En Toni és el "noi" de les TIC. Li agrada i farà unes càpsules de NTIC amb el casal de joves de Sant Cebrià però al punt jove. Farà una formació d'ACTIC perquè pensa que el bibliobús podria oferir la possibilitat d'acreditar-se. És un tècnic auxiliar excepcional!

Dosrius (4/3/2013, 15.30 h.)

La parada és davant de l'escola CEIP El Pi. De 16 a 19 hores. Per arribar-hi pregunto a un home que sap perfectament que el bibliobús para davant de l'escola.

Arribo al bibliobús i anem comentant coses. Avui plou, potser vindrà poca gent.

16.20: entren 3 persones i recullen materials de préstec interbibliotecari.

Quan pleguen d'escola el bibliobús s'omple, famílies i nens i nenes que recullen préstecs.

16.45: s'han ajuntat moltes persones! La gent demana orientació i s'atenen les seves necessitats amb material del bibliobús o amb material del catàleg.

La majoria d'usuaris són pares i mares amb nens excepte una parella d'uns 50 anys.

Un home demana com pot fer les reserves i li comenten que pel compte personal o per correu. Ell demana resposta concreta: "Si us ho demano dijous, dilluns m'ho podríeu portar?"

Vallgorguina (5/3/2013, 15.30 h.)

Demano a un senyor on para el bibliobús. Li sona haver-lo vist altres vegades i em diu perfectament on puc trobar-lo. El bibliobús arriba tard, ha tingut problemes per sortir perquè feien una filmació.

16.30: una noia d'uns 35 anys.

16.35: un senyor d'uns 65 anys. Després dues dones més i una altra amb una nena d'uns 8 anys.

La parada està al costat de la carretera però la gent ve caminant.

Un pare d'uns 30 anys s'emporta una reserva per al seu fill o la seva filla.

Amb unes 11 persones el bibliobús es veu força ple i costa una mica bellugar-se. Uns 6 són nens que estan a la seva zona.

S'acosta un altre senyor d'uns 70 anys, ve a buscar novel·les per a la seva dona (en castellà).

Una dona es connecta a Internet per mirar el compte de La Caixa. Després s'emporta material.

Passa l'agent urbà per saber com va i li demanen més espai per aparcar perquè els contenidors prenen espai (abans no hi eren!).

En aquesta parada hi ha més persones entre 30 i 40 anys que no van amb criatures.

Entren una noia d'uns 16 anys i un nen. La noia no entén el català i demana llibres de text. Algunes coses les podran demanar a Granollers.

Montseny (6/3/2013, 11.00 h.)

Aquest sí que està a la muntanya. Avui plou i és difícil que vingui molta gent. Normalment venen de l'escola i agafen llibres i es posen a la plaça. No organitzen activitats però el dia del bibliobús és el de dia de festa.

11.25: una senyora d'uns 60 anys ve a tornar quatre llibres i se n'emporta 2. Sembla una gran lectora.

11.50: arriben els de cicle mitjà de l'escola. La Noe i el Toni els agafen els llibres que han de tornar. El profe és nou. Pugen de 6 en 6.

Després venen un parell d'homes, sols, d'uns 40-50 anys, un a buscar música i l'altre llibres. Després un parell de mares amb nens.

Per ser un dia plujós hi ha força gent!

Vilalba Sasserra (6/3/2013, 16.00 h.)

16.10: Entra una senyora d'uns 50 anys que mira una mica de tot.

Després entren dos homes d'uns 30-40 anys. La tarda va passant sense pressa però sense pausa. Van venint persones força diverses: gent i homes d'uns 40 anys. Pares i mares amb nens. Alguns s'hi passen força estona!

Sant Iscle de Vallalta (7/3/2013, 11.00 h.)

Només obrir dues dones d'uns 50-60 anys pugen a tornar uns materials, una d'elles fa una revisió detallada de la música. A Sant Iscle avui hi ha parada de fruita, just al costat. El bibliobús té la parada a la carretera i, realment, crida molt l'atenció.

Paren una setmana al matí i una setmana a la tarda. A Sant Iscle tenen un biblio@ccés i una persona de l'ajuntament porta l'únic club de lectura del bibliobús. L'escola no ve, tot i que ho han intentat. A Sant Cebrià sí eu passen els profes i els preparen maletes per Sant Jordi i materials.

Relació amb el biblio@ccés? Es troben quan venen de tarda. Els fan lots mensuals i quan compren novel·les els demanen assessorament, han tingut pressupost per revistes. També quan fan tallers els demanen materials. És un biblio@ccés molt dinàmic, obert de tardes de 4 a 8 hores.

Sant Cebrià de Vallalta (7/3/2013, 16.00 h.)

Entra un home que busca llibres d'història, amb lletra gran i en castellà. L'assessoren moltíssim! I li obren possibilitats de llibres de fotografies.

La parada està al costat de l'escola, del punt jove i del CAP. Voldrien una parada més vistosa, on es posa el bus de la sang!

Després venen una mare amb una fill i una mare que renova el préstec.

Cap a les 18.30 s'omple moltíssim. És un no parar: tres noies joves que son molt lectores, uns quants pares o mares amb els fills. És una passada. Hi ha molt moviment i tothom és molt agraït. Hi ha una reserva que no troben i després, amb calma, el troben al carro. Truquen a la usuària per comentar-li. És, realment, un servei molt personalitzat!

Gualba (8/3/2013, 11.00)

El bibliobús para a la plaça, a un lloc molt visible. Ja hi ha els nens de l'escola bressol que han agafat una capsa amb contes perquè se'ls mirin a la plaça. Pugen en grups de 0 a mirar-se el bibliobús. També venen els de 4t de l'escola, amb el seu mestre fan una selecció per a tota la classe.

Cànovas i Alamús (8/3/2013, 15.30 h.)

Comencen mitja hora abans per poder fer la sessió amb l'escola. Ve un grup de cicle mitjà. La Cris els fa una presentació fora del bibliobús, mentre una part del grup entra al bibliobús

i el Toni els fa una presentació, els altres es miren les dues caixes que han fet amb una selecció. Quan la visita del grup acaba comencen a arribar pares i mares amb nens. Hi ha molt moviment, tot i que el Toni diu que avui no hi ha tanta gent com altres dies. I avui fa bon temps i la gent està al voltant del bibliobús. S'esperen sense problema gaudint del sol!

BIBLIOSUSOS LLEÓ

Responsable	Roberto Soto (Jefe de Sección de Coordinación de Bibliotecas en Diputación de León)
Dates	8-11 d'abril de 2013
Notes funcionament	Al 2014 farà 40 anys de bibliobusos a Lleó. Roberto Soto m'explica el funcionament i l'organització. Instituto Leonés de cultura: organitzat per temàtiques també inclou les biblioteques (la biblioteca regional, la gestió de fons de les biblioteques municipals i els bibliobusos) gestionat per coordinació bibliotecària.

El dia d'arribada (8 d'abril) faig una primera i intensa reunió amb Roberto Soto abans d'anar a veure els bibliobusos.

Han fet la carta de serveis per justificar i mantenir tot el que fan. Doble recollida de dades per a l'avaluació: registres ordinadors i registre manual d'incidències. Ara tenen unes 40 biblioteques que recullen estadístiques. Abans les enviaven en blanc, poca tradició d'avaluació. Entre les biblioteques i els bibliobusos no hi ha cap tipus de relació.

La llei de Castella i Lleó estableix que han de tenir biblioteca els municipis amb més de 2000 habitants. Ara s'estan construint també a municipis amb més de 1000 habitants. Any 1948: pla de biblioteques exemplar que no es va dur a terme.

En alguns casos, el bibliobús serveix municipis que tenen biblioteca perquè aquesta ha estat posterior. Seran els primers a perdre'l si és necessari. Els pobles que es volen incorporar normalment ho sol·liciten o es fa un sondeig amb les forces vives del poble: mestra, bar... no polítics.

Les activitats d'animació es fixen amb tot l'equip. *Cuentos de carnaval* a l'hospital: van rebre assessorament de com explicar contes.

Ara tenen el perfil de Facebook parat per qüestions de funcionament intern.

BIBLIOBÚS 2 LLEÓ

Personal	Olga Roperó
Notes funcionament	Em comenta que fa un parell de mesos han introduït els codis QR i que tot just ho estan donant a conèixer: vinculació amb vídeos relacionats amb el contingut de la novel·la. També han començat amb l'Oficina al consumidor donant informació als usuaris. És una col·laboració feta pel Roberto.

Villamuñío (8/4/2013, 13-13.30 h.)

Visita molt breu però molt intensa. Em costa moltíssim trobar la carretera per arribar a Villamuñío.

El bibliobús fa dues parades al mateix poble. És habitual, normalment quan el poble té una escola gran. Així la visita serveix per a l'escola i després una altra, a la plaça, per a la gent gran. El bibliobús entra al poble amb música, normalment tradicional, i realment és útil. La gent comenta "os he oído". L'Olga es dedica força a les escoles: préstec col·lectiu per a les classes (club de lectura) i també en un armari ha creat el racó de mestres.

Quan marxem a la segona parada entren 2 usuaris força grans. Realment es nota el que comentava de les parades.

BIBLIOBÚS 3 LLEÓ

Personal	Javier (encarregat) i Chema (conductor).
Notes funcionament	La bibliotecària habitual, Marisa, avui ha demanat el dia i Javier la substitueix.

Hospital de Órbigo (9/4/2013, 10.15 h.)

La 1a parada està al costat de l'escola. Hi van pujant tots els grups amb el professor.

Si ho demanen fan activitats de col·laboració i preparen materials per als professors.

Fan préstec i col·laboració amb el coto escolar de Lleó durant la campanya de vacances: contacte directament amb Roberto.

Els usuaris utilitzen més la reserva per telèfon que per correu electrònic.

La 2a parada és a la plaça. Quan arribo el conductor està ordenant materials.

Una usuària d'unes 50 anys s'emporta 3 llibres i pregunta per Marisa (la bibliotecària).

San Feliz de Órbigo (9/4/2013, 11.45-12.15 h.)

Dues senyores d'uns 55 anys s'esperen. El bibliobús dóna una volta per entrar al poble. Demanen materials sobre poda.

Les revistes "Labores", "Saber vivir" i "Jara y sedal" tenen molt d'èxit.

La biblioteca més propera està a uns 3 km a Benavides de Órbigo. Fan un mercat molt conegut dijous al matí. La biblioteca només està oberta a les tardes. Horaris "poc" flexibles.

No poden comprovar els préstecs no retornats perquè treballen transferits. Apunten la incidència i la miren a la tornada.

Villares de Órbigo (9/4/2013, 12.30-13 h.)

1a parada: Un noi d'uns 30 anys amb molts retorns. Una senyora d'uns 70 anys ve a buscar alguna cosa per al seu fill que treballa al camp: ve amb una llista.

La gent demana moltes recomanacions.

Una senyora d'uns 50 anys.

Cada bibliotecari dóna una personalitat al servei. L'Olga molt orientada a les escoles fent préstecs col·lectius. Marisa fa molta atenció molt individualitzada.

Important demanda de la col·lecció local.

Una dona d'uns 70 anys demana per cuina i s'ho busca ella. No troba el carnet i era nou! Comenta que no ha "sentido cantar". No sap gens com funciona.

2a parada: a l'escola. Els nens han sortit de l'escola i estan esperant. Hi ha 5 nens amb una mare i el mestre que va amb bata blanca. Què poden agafar en presten? 6 documents.

Ens trobem 2 pelegrines que al·lucinen amb el bibliobús i la música. Chema comenta que en troben sovint i que alguns puguen i parlen amb ells. Chema ajuda a posar llibre al seu lloc i ordena, treu alguna revista i la posa a l'expositor.

Santibañez de Valdeiglesias (9/4/2013, 13.15-13.30 h.)

La postal amb la data de la propera visita està penjada al cartell d'anuncis de l'Ajuntament.

Un senyor i una senyora d'unes 70 anys ja s'esperen. Ella demana llibres de sants. Després puja un senyor d'uns 45 anys que s'emporta vídeos i una senyora d'uns 75 anys. Puja un altre senyor d'uns 60 anys.

Gent molt gran però saben el que volen, més o menys. Un senyor s'emporta també un llibre per a la seva neta.

Al bibliobús hi ha molt material de col·lecció local i de rutes per Lleó. Poca cosa de guies de viatge, tot i que n'hi ha.

VISITA del CRIELE a la central de bibliobusos

Personal	Carmen, Javier i Amaia
Data	10/4/2013, 10 h
Notes funcionament:	Són uns 16 nens i nenes de 5è i 6è, d'escoles rurals de Lleó que fan una estada de 5 dies i també van al MUSAC i a altres equipaments.

Els fan una explicació sobre el procés del llibre. És una visita a les instal·lacions centrals. Els expliquen què passa amb un document abans que arribi al bibliobús. En dos grups d'uns 8-9 nens i nenes els expliquen els diferents processos: com es cataloguen els documents, com es penjen al catàleg i es preparen per a les biblioteques. Van fent caixes i quan tenen 4 o 5 les porten a les biblioteques. Serveixen a 40 biblioteques municipal si 6 bibliobusos. Algunes no estan informatitzades!: fitxa per al catàleg i control préstec: no codi de barres (tot i que l'envien igualment per quan s'informatitzin).

És interessant perquè són usuaris de bibliobús i els fa gràcia veure els dipòsits.

Activitat: buscar una novel·la al prestatge i els fa gràcia, llàstima que no hagin triat algun llibre de la seva edat. Posen segells als llibres també el teixell, els agrada.

I després els expliquen un conte amb kamishibai. Ho fa l'Amaia amb bastanta gràcia!

Oficina (10/4/2013) i viatge al Bierzo (11/4/2013)

Després de la visita del CRIELE passo pel despatx de Roberto i seguim xerrant de la situació dels bibliobusos de Lleó.

Li demano pel congrés de Turku i m'explica que el fan cada any i que el van fent cada vegada en un país. Aquest va ser el 50è aniversari dels bibliobusos de Finlàndia.

M'explica els projectes de col·laboració amb el CRIELE, l'Oficina de turisme. La idea és fer-se un lloc dins de la casa, establir-se com un pes específic donant recursos que puguin sortir gratuïts.

Entén el bibliobús com un servei de fidelització, atendre les necessitats culturals i, cada vegada més, informatives!. També emocionals: per relacionar-se entre els usuaris però també amb els encarregats del bibliobús.

Relació bibliobús-museu: es van adaptar per muntar una exposició del museu etnogràfic.

Altres projectes que tenen engegats: col·laboració amb l'hospital dos cops l'any amb satisfacció per les dues parts. El servei es presta sense vehicle però va dirigit a les mateixes persones que el bibliobús.

Portugal: el bibliobús és per dins l'oficina ambulant de l'ajuntament.

Ara té dues activitats programades que no han començat:

- Cine-aula: oferta a les escoles d'una col·lecció de 8 temes;
- Novel·la-joc: Lucía Santamaría Nájara fa una proposta de joc basat en la seva novel·la *El secreto de Le Mascaret* (http://www.diariodeleon.es/noticias/bierzo/el-proyecto-educativo-le-mascaret-llega-en-bibliobus-instituto-de-puente_798677.html)

BIBLIOBÚS EL BIERZO

Personal	Antonia (encarregada) i Pablo (conductor).
Notes funcionament:	El personal de l'altre bibliobús són: Esther i Diztin.

Magaz de Abajo (11/4/2013, 10.15 h.)

Pugen nens per torns. Primer nens de 3 a 5 anys, cadascun porta els seus llibres en una bossa de plàstic amb el seu nom. La mestra també se n'emporta. Després venen 9 nens més, més grans, deuen tenir 6 o 7 anys, molts s'emporten coses per als seus pares. Aquesta mestra s'ho mira però no els aconsella. A l'escola hi ha 27 alumnes.

Fan també dues parades, una al costat de l'escola. A l'estiu la canvien i la fan al costa d'unes cases baixetes on viuen molts nens.

Antonia s'apunta a una llibreta el que els demanen per després buscar-ho. En un dels llibres o CD posen el carnet i un paperet amb la data de la propera parada.

Una nena vol emportar-se una pel·lícula de por per al seu pare però no porta el seu carnet. Al final no deixen que se l'emporti i li diuen que el seu pare pot recollir-lo demà en un altre poble.

Després venen dues senyores, una d'uns 60 anys i una d'uns 50. A la primera el seu fill li tria els llibres quan ve a l'estiu -viu a Barcelona- i li van donant a mesura que ella va llegint.

La segona parada és al costat de la botiga. Ve una senyora d'uns 50 anys, s'emporta novel·les. Al poble hi ha fira i un munt de carretes a les voreres que han fet que el bibliobús tingués algun problema per trobar un bon lloc on parar.

Magaz de Arriba (11/4/2013, 11.30 h.)

Hi ha 4 nens i una senyora molt gran que s'esperen. Després puguen dues senyores més d'uns 50 anys. A l'estiu també fan una parada més avall. Ara paren al costat de l'escola i del centre de salut. Puguen mares amb nens, mestra... hi ha molt moviment, i això que plou molt!

Surten moltíssim els llibres de cuina: de conserves, postres... i també sobre l'hort.

Tothom va amb bosses del bibliobús: de roba o de plàstic.

Antonia es coneix els gustos de les mares dels nens. Venen amb el carnet de la mare perquè ella els recomani coses. Mentre s'esperen s'acaben fent relacions: una senyora gran amb els nens, la situació és bonica.

Arganza (11/4/2013, 12.25 h.)

Una senyora també s'està esperant. La parada està al costa de l'escola. Puguen dues senyores i una s'emporta llibres per al seu fill.

Matuilla de Arriba (11/4/2013, 13.25)

Abans d'arribar-hi envia un missatge a una usuària i truca a una altra. Hi ha dues dones que s'esperen! I Un senyor. Puguen un parell més.

BIBLIOBÚS ZAMORA

Personal	José Crespo (Bibliotecari i conductor). Dinamitzador Fernando Martos
Dates	12 d'abril de 2013
Notes funcionament:	És un bibliobús escolar, que només visita centres educatius. A Zamora hi ha altres bibliobusos "normals"

Arribo a les 9.30 i el bibliobús encara no ha entrat al pati. José ve a buscar-me perquè em reconeix com algú “no habitual”.

Entra el bibliobús al pati, on estarà tot el dia. Em presenta al cap d'estudis, al director i a totes les mestres que anem trobant.

Fernando ja està a una aula fent animació lectora. En aquesta escola tenen una aula especial per fer-ho per la qual van passant tots els grups. Paral·lelament els grups també passen pel bibliobús per fer préstec. Han d'endur-se un llibre com a mínim i controla les matèries dels DVD o de les revistes. És un procés bastant mecànic on José no intervé per assessorar-los. Els nens venen amb la idea d'emportar-se el que havia agafat algun altre company. Ho tindran durant tot un mes –el que tarda a tornar el bibliobús- o sigui que, sovint, també poden llegir-ho (quan el company ho acaba ho tenen a l'aula fins que torna el bibliobús).

De vegades José prepara lots i materials per als mestres amb material del bibliobús o de la BP de Zamora. Li han demanat que col·labori en un blog que té una mestra de música “Maestros unidos por la música” perquè faci un recull de lectures on la música sigui la protagonista.

En un moment de pausa venen dos nois de l'Institut del costa (on el bibliobús va anar ahir) per portar-li un material que no havien tornat. Són usuaris des de que tenien 3 anys!

Sembla que, com a mínim avui- no hi hagi molta feina de recomanació. Només les tasques de retorn i préstec li roben tot el temps.

El bibliobús visita totes les escoles i instituts. Això vol dir que en alguns pobles reben la visita del bibliobús escolar i de l'altre. Són uns 26 centres i s'hi està tota la jornada lectiva: segons el centre serà partida o continuada.

José té una molt bona relació amb el claustre. Després del pati vaig a una sessió amb Fernando. Són els de 3r i 4t junts. Fan equips i és un joc d'endevinalles sobre animals de mar on intenta treballar la tradició oral. Després els explica un conte i els fa preguntes. La idea és que entre tots els membres del grup trobin la resposta i també el sentit, la moralina de la història. Es tracta de fer activitats relacionades amb la lectura que els motivin a llegir i, sobretot, que vegin la lectura com un descobriment: intenta relacionar-ho amb l'activitat pedagògica de l'escola. Es coneix molt bé els nens i la manera de fer de cadascú i, a través del joc, intenta treballar també les seves actituds. La intel·ligència emocional!

Ha estat molt interessant poder venir i veure aquest paper complementari del bibliobús i la dinamització. A secundària només fa dinamització fins a 2r i 2n d'ESO, no els dona temps de fer més. Tenen un blog que lliga l'activitat que fan de “Biblionautas, taller de lectura creativa y escritura para alumnos de ESO- de la qual també tenen materials al bibliobús.

Al bibliobús també porten materials per als mestres!

BIBLIOBUSOS MADRID

Responsable	Sagrario Fernández Cedeña (Jefa de la Sección de Bibliobuses de la Comunidad de Madrid)
Dates	4-5 de juny de 2013
Notes funcionament:	<p>Tots els bibliobusos porten tècnic i auxiliar, i sempre fan la mateixa ruta. Hi ha pocs moviments, difícilment algú de biblioteca pública va a bibliobusos.</p> <p>Projecte radiofreqüència: es va necessitar revisar molt bé les antenes i cada bibliobús, dels 3 que en porten, porta el sistema d'una empresa. No té molt ús (un 40% més o menys, quan a dues biblioteques fixes (Carabanchel i Villa de Vallecas) estan a un 90%.</p>

El dia d'arribada (4 de juny) faig una primera i intensa reunió amb Sagrario Fernández Cedeña abans d'anar a veure els bibliobusos. La seva experiència prèvia era a biblioteques públiques i creu que el bibliobús no és el mateix que una biblioteca fixa. Aquí s'ha de ser més flexible. Es generen vincles molt més intensos entre usuaris i tècnic.

Les parades es fan sempre al mateix lloc, estan senyalitzades però, tot i així, tenen incidències per aparcar. En alguns llocs es fan dues parades.

El servei va a càrrec total de la Comunidad. I el grau d'implicació dels ajuntaments és molt variable: econòmica o d'aparcament. Els municipis demanen la parada a prop de l'escola però això no sempre és possible i, a més, fan canvis amb prudència perquè, segons els encarregats, un canvi de claustre condiciona també les visites al bibliobús. Intenten que no s'elimini cap parada si en el municipi no hi ha un centre de lectura (que només fan horari de tarda, i encara que faci un servei mínim).

Els canvis es revisen a principis d'any perquè pugui ser operatiu a l'octubre, quan comença l'horari d'hivern. Els horaris d'estiu i hivern són diferents, a l'estiu les tardes són molt dures i les escoles ja han tancat. Van fer una prova de mantenir els horaris d'hivern a l'estiu però no tenir gens d'èxit: fa molta calor i a la tarda no hi va ningú.

El bibliobús que més parades fa en fa 25 (el núm. 5) amb un mínim de 30 minuts de temps de parada. En un dia pot fer fins a 3 municipis.

Els bibliobusos funcionen amb generador.

El bibliobús fa difusió de les activitats de les biblioteques i es redireccionen usuaris però no fan més col·laboració. El carnet no és únic.

Les estadístiques són claus per identificar clarament quins són els municipis que fa ús del servei.

Activitats: clubs de lectura, guies de lectura (les mateixes per a tots, i fixes: nadal, carnaval, halloween, dones (al març) i Madrid (al maig). A l'estiu es fa una selecció de novetats. Les guies es fan des de la Secció de bibliobusos. També visites escolars: fulletons per a infantil, juvenil i adults. I també com buscar documents.

En algun moment es va plantejar fer un bibliobús escolar però no va acabar de funcionar.

Els conductors tenen una implicació molt variada. Alguns estan molt implicats, tot i que són conductors i a les seves tasques no hi apareix que hagin de fer tasques d'auxiliar.

El fons està adaptat: més infantil perquè atenen molt als pobles. Durant un temps es van fer maletes viatgeres.

No tenen carta de serveis.

El 19 de maig (diumenge) el bibliobús participarà en una "fiesta del niño".

Sagrario pensa que avui per avui el bibliobús encara és necessari perquè van a municipis on no hi ha res. S'està donant servei a PAUs (Programas de Actuación Urbanística): zones noves de barris nous on encara no hi ha serveis.

BIBLIOBÚS 11 MADRID

Personal	Jose Luis Maraña
Notes funcionament	Els canvis estiu-hivern creu que no es fan per qüestions de jornada del personal perquè ara que els bibliobusos tenen aire condicionat el temps no seria un problema. També comenta qüestions d'horaris de parada que no s'acaben d'ajustar a les necessitats: la parada és de 4 a 5 quan la gent necessitaria que fos a les 6.

Villa de Vallecas (4/6/2013, 13-13.30 h.)

[Sagrario m'ha acompanyat la primera part del matí].

El bibliobús para en una zona molt poblada, en un barri amb solera, no de nova creació. Ara hi ha una biblioteca creada recentment, la penúltima, molt bonica i moderna. Segons Jose

Luis caldria replantejar-se les parades perquè no s'acaben d'ajustar. I això que ell continua donant un molt bon servei. Mentre hi som apareixen diversos usuaris (no puc comptabilitzar-los). Algunes persones són molt grans (de 87, 92 i 93 anys) que estan físicament deteriorats però que continuen venint. Carmen Segovia, una senyora amb el seu marit, un senyor amb la cuidadora que demana Sócrates i no pot ni pujar. Fa un servei molt i molt personalitzat. Jose Luis entén així un servei públic, és el deure del professional donar aquest servei, no estem fent cap favor. El bibliobús té RFID i en aquesta parada no s'utilitza gaire perquè la gent és molt gran. En d'altres parades sí. I JL intenta mostrar-ho a qui li sembla que pot utilitzar-lo (fins i tot un no amb discapacitat que ve a buscar música). Ja es veu que és una persona molt estimada però ell no té gens un tracte paternalista. Comenta qüestions interessants: la duplictat Comunitat-Ajuntament en biblioteques, l'usuari té dos carnets. Parlem del servei de telebiblioteca (préstec a domicili) que reben algunes persones que ell té com a usuaris. Falta el seguiment que assegurés que, encara que tingui més de 70 anys, si pot desplaçar-se no l'hauria de rebre.

Els préstecs col·lectius es van eliminar per qüestions de pressupost. JL ho manté per alguna escola que s'emporta novel·la juvenil (i ell té 12 carnets dels alumnes). La novel·la juvenil diu que ha baixat des de que han canviat el sistema educatiu perquè els que abans llegien a 7è i 8è ara no llegeixen. Tampoc no surt el còmic, molt poc el manga i gens el còmic nou.

Parlem de les categories laborals i de la importància de reconèixer el nivell als responsables del bibliobús. Ha pujat una mare amb dos nens que no havien utilitzat mai el bibliobús però tenien el carnet.

JL va avisant a tothom de que al juliol i l'agost no hi haurà servei. Comentem també la dificultat per mesurar el servei, no hi ha paràmetre per mesura l'atenció i la informació que es dona a l'usuari. Es queixa de que es valora la quantitat i no la qualitat: compten més 3 autopréstecs que el fet que informis a l'usuari d'on pot trobar una novel·la que no porta el bibliobús.

BIBLIOBÚS 8 MADRID

Personal	Mario Aladro (encarregat) i Antonio Toledano (conductor).
----------	---

Torrejón de Ardoz (5/6/2013, 10-11.45 h.)

La primera parada està al costat del pavelló esportiu, d'un institut i d'una escola. Una mare i una filla petita. I dues dones d'uns 35 anys. Un senyor d'uns 50 anys que fa servir l'autopréstec.

A l'hivern fa les mateixa parades però una al matí i una a la tarda. Segurament aniria bé allargar a la tarda, plega a les 17.30) per agafar més gent. Es va arribar a comentar de desdobljar jornades però es va aturar. Sobre els horaris d'estiu i hivern diu que deu ser una qüestió de costum i de calor.

Entren dues senyores d'uns 45 anys i un senyor d'uns 45 tb que utilitza la màquina autoprèstec. Van pujant, quasi sense descans, persones de totes les edats. Aquí no hi ha gent gran. Aquí no però té parades a prop d'una biblioteca i no ha perdut els usuaris.

Té com a usuària una família sordmuda, són usuaris ara però li va costar molt entendre'ls. També un grup de joves molt fidels que el venen a veure, l'escola d'un barri (on fan la 3a parada de Torrejón).

La 2a parada és a la porta de l'escola, de 12 a 13.45h. Pugen dos senyors d'uns 50 anys i una noia d'uns 40. Una nena amb la seva mare.

Parlem de la confusió dels bibliobusos, una vegada una dona el va confondre per un que feia mamografies. Molta gent el confon amb algun servei de la comunitat.

Puja una altra dona, d'uns 60 anys. Només els senyors utilitzen el RFID. Mario diu que per edats es nota molt .

Una senyora amb el seu nét, s'emporta un llibre que Mario li ha portat expressament. Abans ha sabut perfectament que li demanava. I continuen venint, ara dues dones més amb una criatura: sap perfectament on ha d'anar. Els usuaris el coneixen pel seu nom i ell també sap el nom de tots els usuaris.

És l'hora de sortida de l'escola i el bibliobús està a la porta. Tothom està aquí al davant, un home torna els seus llibres.

Fa recomanacions de música, de còmic per a un noi de 15 anys. Està molt al cas de tot el que ha sortit i del que li ha arribat.

Mario comenta el problema dels perduts: ell recupera només el 50% a través de les cartes. Creu que hi hauria d'haver un sistema més persistent. Un missatge de correu cada dia, perden novetats per algú no les torna.

Una nena d'uns 8 anys i una d'uns 12 anys, que vol donar la col·lecció de la Tía Tula. El bibliobús es va omplint de pares i mares amb nens. Una dona d'uns 50 anys també es deixa assessorar.

BIBLIOBUS MÀLAGA

Responsable	Félix Gutiérrez, director de la Sección de Bibliotecas Municipales
Dates	6 de juny de 2013

Notes funcionament	<p>Em comenta que van haver-hi uns bibliobusos a la província que van desaparèixer. Eren de la Diputació (quan el president era el que ara és alcalde de Màlaga) i eren 9-10 vehicles per tota la província.</p> <p>El 2002 s'inaugura el que funciona actualment per donar servei a barris perifèrics. Es pensa en la possibilitat de posar-ne un altre però ara no és el moment.</p> <p>El bibliobús es considera una biblioteca més, forma part de la xarxa: 18 biblioteques i 1 bibliobús. El 2011 es van crear 5 biblioteques noves a través del plan FEDE.</p>
Personal	Marcos Reina Segovia (mreina@malaga.eu i bibliobús@malaga.eu) i Miguel (conductor)
Notes funcionament	<p>El bibliobús té un fons de 9000 documents (una part dels quals es troben al dipòsit). De tota manera el dipòsit té poc ús, el fons està molt actualitzat. Estan connectats a la xarxa a través d'una antena de la xarxa municipal, no ofereixen wifi.</p> <p>Tenen un codi QR per al mapa de parades i per al facebook: els té penjats al bibliobús.</p>

Marcos porta 10 anys treballant amb 2 anys de parèntesi. Durant un any va fer l'experiència de la biblioplatja però no es va poder seguir per problemes econòmics. Es posava al passeig marítim.

Alguns dels usuaris dels antics bibliobusos no van seguir essent usuaris de les biblioteques fixes. Tenien unes expectatives diferents i una satisfacció també diferent. Es genera una història personal, un vincle personal.

Treballa amb centres escolars i centres de gent gran. Per exemple amb el CEIP Simon Bolivar, el professor Nacho Caro en un projecte que es diu Biblionave. Algunes vegades són les AMPAs les que han iniciat el contacte. Són usuaris i demanen la col·laboració. Les biblioteques escolars estan creixent perquè algú de la Junta d'Andalucía hi creu (Pepe).

Centros de mayores, centres de dia: un taller d'animació a la lectura amb una noia de pràctiques.

Es fa préstec col·lectiu a residències d'avis. Tenen carnet institucional (durant 6 mesos 150 exemplars). També el va tenir una escola unitària però ara ja no.

Intenta fer difusió del servei: destacant el valor que no s'explica amb les estadístiques, amb articles, informes, destacant el tracte diferenciat i la sanció de temps que implica.

«Amor a primera vista»: famílies que descobreixen el bibliobús i que després no tornen i no tornen els llibres. No tendeix a fer reserves perquè vol dir que el llibre està fora de circuit 3 setmanes (la de ruta i dues més si no el recullen).

Canvi horari: jornada partida durant l'any per compensar que a l'estiu és només de matins. De 10 a 14 hores. Una alternativa de tarda-nit seria viable i interessant, i és possible que es plantegi.

La gent, els usuaris són més flexibles, més tolerants, per les circumstàncies del servei. No és un lloc d'exigència.

Es fa préstec de 15 e-readers amb uns 500 títols lliures de drets. Només es presten 5 a unes 10 persones. Totes les BP tenen e-readers segons el nombre d'usuaris. I també està creixent l'especialització. El bibliobús està especialitzat en còmic i pares.

La selecció de materials es fa de manera col·lectiva entre totes les biblioteques.

No fa préstec interbibliotecari i s'estima més remetre a altres biblioteques, entre algunes biblioteques el PI és gratuït.

«Amigos del bibliobús de Málaga»: és un facebook que els ajuda a arribar a altres usuaris.

Manté un blog: «La biblioteca se mueve» amb Pepe (que és l'antic bibliobusero).

Olías-Jarazmin (6/6/2013, 16 h. Olías; 17.30 h. Jarazmin)

Olías és una barriada de l'interior de Màlaga. Ve un nen amb la seva mare, i uns joves de visita: són usuaris des de nens i ara ja no però segueixen venint.

Jarazmin: para per a fer un cafè, venen dos nois a recollir el carnet i un parell d'amics de Marcos amb les seves nenes. Mentre prenem cafè Marcos m'explica situacions de canvi d'actitud d'usuaris, que comencen creant conflictes, però que, amb el temps, aconsegueix que vinguin com a usuari.

Marcos porta el bibliobús pleníssim. Pensa que si la gent no veu les novel·les no se les endurà. Vol que la gent "trobí". El fons de còmic i de pares és realment important.

Las Moscas (6/6/2013, 18.45 h.)

Puja un home gran a buscar vídeos. Marcos els hi busca perquè quasi no hi veu. Un pare i un fill s'enduen llibres i pel·lícules. Marcos no sap què ha de descartar perquè el bibliobús vagi més buit. Hi ha novel·les que no té perquè no les considera bones. Sap que no pot portar-ho tot i selecciona.

Mare advocada amb una filla i amb la filla d'una amiga per a la qual agafa el formulari del carnet.

També un home i el seu fill. L'home li explica la seva vida a Marcos (que no dorm amb la seva dona perquè el fill dorm amb ells).

Finca Cabellos (7/6/2013, 16 h.)

És una zona de gent recol·locada de xaboles. Ve una noia i s'està xerrant amb ells. Quan va venir aquí es pensaven que es trobarien una altra cosa: la gent és normal i corrent, per entendre'ns.

Marcos s'ofereix per anar a buscar una pel·lícula que té un nebot (de la noia) des de fa més d'un mes però s'ha trencat una cama.

Puja un senyor d'uns 50 anys, és el president de l'associació de veïns i és qui s'ha mogut perquè parés el bibliobús. S'excusa perquè torna tard un llibre. Marcos li demana si pot penjar un paper comunicant que el bibliobús vindrà al matí fins al setembre. Es posarà en diferents blocs de pisos.

Marcos i Miguel intenten combinar-se les vacances per coincidir i que el bibliobús no estigui parat durant dos mesos.

Un senyor demana llibres diferents perquè troba que els escriptors tenen vicis i, de vegades, es repeteixen i li agrada anar variant. Ha llegit Sampedro i ha coincidit que el tenia quan s'ha mort.

La noia segueix buscant alguna cosa per llegir: agafa Alex Rovira. Marcos li recomana llibreries perquè es pugui comprar algun llibre. Dos nens es miren vídeos i Marcos els va marcant dient-los que no se'ls poden endur, al final agafen "Barbie el cerdito Valiente". Tenen un llibre que diuen que han torna. Marcos deixa que se l'emporti la seva germana, que ha estat mirant llibres però que no s'emporta res. Venen dos nois d'uns 14 anys, que s'hauran de canviar el carnet. Entra una dona amb la seva filla i també, després una altra nena.

El Viso (7/6/2013, 17 h.)

El poble està al voltant d'una torre d'electricitat. Entra Maria, una dona de 80 anys que estrena la caixa de novetats. Després entra una parella jove, els recomana una pel·lícula i els explica de què va.

El Tarajal (7/6/2013, 19-20 h.)

Puja una mare jove i el seu fill petit. Ella s'emporta una novel·la i en tria d'altres. En general el bibliobús es molt un lloc d'estar-se, potser no amb molt préstec però sí amb molta vida.

Un nen d'uns 11 anys que torna llibres de la seva germana i també li tria més llibres.

Dues nenes d'uns 9 anys tornen i renoven una novel·la de la seva mare qui s'agafa coses per a ella (llibres i DVD).

Un nen (vestit del Barça) també s'està molta estona mirant contes. No llegeix encara. Entra una altra mare amb un nen molt petit.

BIBLIOBÚS GUILLERIES (BARCELONA)

Personal	Rosa Garcia (bibliotecària) i Jose Antonio Montes (tècnic auxiliar/conductor).
Notes funcionament	És agost i recuperen el servei. No serà una tarda normal perquè es genera un altre moviment.

Rupit (26/8/2014, 16-19 h.)

A les 16.20 puja una mare i un nen que no són del poble i que no havien vist mai un bibliobús.

La Rosa portava treballant 11 anys a una biblioteca però volia acostar-se a casa i per això va demanar el canvi. Fa nou mesos que hi és. El Jose Antonio porta 2 anys i mig. Ell em comenta que la cadena d'informació de vegades no funciona: quan avisen a l'ajuntament de que, per la raó que sigui arriben tard, sovint no es notifica.

La Rosa comenta que la gent és molt tolerant. Tot i que li costa rebre un no per resposta quan han decidit no comprar algun material perquè no entra dins de la política de col·lecció o no han rebut prou desiderates. Fan préstec interbibliotecari com qualsevol altra biblioteca perquè no hi hagi greuges comparatius.

16.30 Puja una mare amb una nena d'uns 2-3 anys. Es miren els contes.

La Rosa em comenta que va fent canvis en la distribució. Ara a l'entrada hi ha el que més es demana: novel·la, biografies i viatges però, per exemple, aquest any no han demanat material de viatges.

Sobre l'ús de l'ordinador: aquest tema surt sovint a cada reunió, la Rosa diu que quan es puguin descarregar els e-books serà útil. També els és molt útil per a les visites escolars perquè així poden fer dos grups i distribuir-se.

A Rupit habitualment hi ha la gent de l'escola que avui no hi són. A altres pobles són el públic més habitual.

Col·lecció: tenen marge de maniobra per comprar, la gent és molt, molt lectora. Amb poca demanda d'altres temes més enllà de les novel·les i creu que potser caldria centrar-s'hi molt més, en la novel·la.

16.40 Pugen un senyor gran que va directe a la secció de novel·la. Comenta que tenia uns materials en préstec però que els va tornar a Vic.

Pugen una àvia amb una mare i dues nenes de 10 i 8 anys aproximadament. La nena de 10 anys va cap a l'ordinador i hi juga una estona. Després entra l'avi. La petita seu a la part d'infantil i es va mirant llibres asseguda.

Tenen novel·la juvenil barrejada amb la novel·la.

Puja un nen d'uns 13 anys que fa una volta i marxa. I un d'uns 14 anys que torna dos llibres de la seva mare.

Entra una senyora d'uns 60 anys que demana per les novel·les de Marta Rojals.

Totes les tasques internes són molt lentes. La gent busca el contacte directe, no creu que l'autopréstec sigui una solució.

18.05 Entra una nena d'uns 7 anys que torna 6 o 7 llibres i se'n porta uns altres.

Parades mensuals: és molt difícil fer-hi coses pel temps que passa entre una parada i l'altra.

Fan 5 clubs de lectura: Santa Eugènia, Cantonigròs, Sant Vicenç de Torelló, Perafita i ara a Sant Julià de Vilatorrada. Fan la mateixa oferta a tots però un paper diferent, són els intermediaris però no lideren els clubs de lectura.

Entra una mare i una filla d'uns 2-3 anys. Un senyor d'uns 70 anys que és l'avi i torna uns llibres.

Una noia ha vingut a demanar sobre uns llibres, és totalment autònoma.

Cap a l'hora de plegar venen uns quants usuaris més.

A l'estiu l'activitat baixa molt, quan acaba l'escola. Les parades de juliol no serien necessàries però l'ajuntament demana que el bibliobús hi sigui.

En les parades mensuals s'adonen que els préstecs corren. Que un lector passa el llibre a un altre (perquè el retorna qui no toca, per això ho saben). Això no els consta quantitativament.

La Rosa admet que té problemes per establir criteris per donar de baixa. Necessiten un magatzem més gran per poder deixar el material que no reuneix els requisits de baixa però que no hi caben, però l'ampliació del magatzem està pendent d'una nova biblioteca a Vic

amb pàrquing per als bibliobusos. Ara els dos bibliobusos (Guilleries i Tagamanent) aparquen a Gurb i això els va molt bé perquè tenen un fàcil accés.

Creu que és molt important la flexibilitat. Mai no saps quan sortiran coses i com anirà la parada. Perden en flexibilitat per adaptar horaris en favor d'homogeneïtzar per substitucions i itinerants. En alguns casos es pot canviar l'horari si l'ajuntament ho demana. Ho van fer en un poble per avançar mitja hora i poder atendre millor a l'escola.

Cal planificar amb molt de temps. I saber que no tens temps de portes tancades. No surten a fer cafè perquè no cal i perquè no estaria ben vist. Amb una sola persona és difícil atendre a tothom (li sap greu marxar i que la gent la vegi). Creu que la gent no es fa a la idea de la seva jornada, que els veuen allà tres hores i ja està, si a més fessin un cafè... *És molt respectuosa amb els usuaris i amb la imatge que dona del servei.*

Quan té feina interna demana una itinerant però a la gent no li "agrada" les cares noves. Costa fer-te'ls «teus», fins i tot a ells que són el personal permanent.

En alguns pobles tenen problemes d'aparcament a la parada i, en alguns casos, són reincidents.

Gurb (28/8/2014, 11-13.30 h.)

Arribo una mica abans de les 11 i ja hi ha un usuari (un home d'uns 50 anys) que tafaneja novetats. Comenta que no va ser previsor i que abans de vacances no va agafar res i que s'ha fet un fart de comprar novel·les.

La Rosa ha anat a comprar novetats a la llibreria Tralla. Tenen un pressupost anual per comprar el que vulguin potenciar, com totes les altres biblioteques. Els bibliobusos, a més, tenen un pressupost específic per novel·la. El Guilleries té les revistes a l'entrada, en uns prestatges que els han fet aquest any, així tenen més espai per a les novel·les.

Ara tenen un llistat més obert per demanar els materials del lot: poden seleccionar més segons el que ells ja han comprat. El lot arriba uns dos mesos més tard i han de ser previsors.

Ahir els van arribar quatre caixa amb tot el que s'ha acumulat durant l'estiu: el que han tornat Vic, el que ells havien demanat per préstec interbibliotecari i també ha arribat el lot.

La parada està davant de l'escola i la guarderia i quan és període escolar la parada és molt moguda.

11.30 Una usuària d'uns 60 anys torna dos llibres, un altre l'ha pogut renovar a través d'internet però un segon no perquè té una reserva. Fan càlculs de quan han d'anar a la parada de qui té la reserva i li fan una pròrroga durant aquest temps.

11.45 Una dona d'uns 60 anys ve per comentar que ha anat rebent avisos de retorn i que ella ha anat contestant que el bibliobús estava de vacances. En principi, tot els materials tenien la data de retorn per després de vacances però aquest que li reclamaven tenia reserves.

Aquest bibliobús té molt poca retolació. No té marcat, per exemple, el racó de pares, per exemple. Està pendent de portar a plastificar el rètol a la llibreria, quan en tingui uns quants.

Avui realment hi ha poca gent. Ja són les 12.30, el José Antonio no para d'ordenar els materials que han arribat, classifica baixes i coses que van a magatzem. La Rosa va buscant reserves que li han fet per correu.

12.30 Un usuari puja a saludar, és el jardiner que està posant al dia el jardí de la guarderia i de l'escola.

Tagamanent i Guillerics tenen un projecte d'història local amb les escoles. La responsable de bibliobusos de la Gerència de Serveis de biblioteques va parlar-ne amb l'escola amb qui van acordar també l'horari, l'escola passaria pel bibliobús de 12.30 a 13.30 aprofitant l'estona abans d'anar a dinar al menjador.

Publicacions locals: el que publiquen està sempre relacionat a l'espectacle d'abril-juny. Més enllà d'això publiquen notícies o recomanacions segons si el regidor o un usuari «líder» és membre de l'equip de redacció. Aquest és un tema que tenen pendent de treballar i planificar millor. És important detectar aquests usuaris, que fan d'enllaç, que promouen clubs de lectura, donen bona fama...).

12.55 puja un matrimoni d'uns 45 anys i s'emporten materials per a les seves filles.

Important problema per organitzar coses conjuntes en els municipis de visites mensuals: a un, per exemple, van posar la piscina el mateix dia del bibliobús. No van pensar que coincidia i això va voler dir que durant un trimestre l'escola no ha pogut anar al bibliobús. O, de vegades, posen una excursió. Una visita al mes no els fa gens presenta i cost que, fins i tot l'escola, ho incorpori al seu calendari i a la seva planificació. La Rosa creu que caldria recordar quan és la parada però no té temps per fer-ho. En algun poble és l'alcalde qui li diu a la secretària que avisi a l'escola si es veu que no van al bibliobús.

Sant Julià de Vilatorrada (28/8/2014, 16-19 h.)

Comencem a un quart perquè no tenen llum. Al matí fan mercat i ja els passa que tanquen els llums i han de venir els de la brigada. No els volen deixar les claus i es troben sovint amb aquest problema.

16.30 Una mare i dues filles que s'asseuen davant de la seva secció a remenar i triar.

Mentre anàvem a la cafeteria a esperar a la brigada, una usuària els ha donat els dos llibres que volia tornar i una llista amb alguns que l'interessaven. Li agafen tot i la Rosa li comenta

que si no té aquests de la llista li triarà un altre i li deixarà a l'ajuntament. Això de deixar-los a l'ajuntament ho fan sovint perquè els puguin recollir quan vulguin.

Una senyora d'uns 90 anys entra, seu i conversa. I un nen i una nena que tornen molts documents. La mare també en torna un munt, no se n'emporta cap perquè són de Barcelona i ja marxen.

Van entrant: una usuària molt i molt lectora, d'uns 40 anys, no donen l'abast per donar-li novel·les; una mestra de Calldetenes d'uns 50 anys; una dona també d'uns 55 anys; un pare que el seu fill llegeix molt però avui no ve i no s'emporta res; la moderadora del club de lectura. La moderadora del club, que serà la primera vegada que es farà, pregunta que com és que no s'ha de pagar. La Rosa li explica molt ben explicat.

És una parada molt moguda i amb la gent que intervé molt.

Pugen tres germanes: 7, 5 i 3 anys aproximadament. Les grans ajuden la petita a triar, després puja la seva mare.

També puja un pare i el seu fill petit, busquen música catalana per a nens.

Després puja una noia d'uns 14 anys que torna uns llibre i n'agafa uns altres. Venen els seus germans, també, un noi de 12 anys i dues nenes de 9 i 6 anys, són tots marroquins que parlen un català perfecte.

BIBLIOBÚS TAGAMANENT (BARCELONA)

Personal	Assumpta Molist (bibliotecària) i Xevi Cunill (tècnic auxiliar/conductor).
Notes funcionament	A l'Olost han canviat fa poc el lloc de parada. Abans la parada era al centre del poble i el dia de la visita del bibliobús estava tot tancat i tota l'activitat es concentrava a l'escola i al pavelló, ara han canviat la parada a aquella zona.

Sant Martí de Centelles (27/8/2014, 11-13.30 h.)

Arribo d'hora i m'assec a un cafè. La gent es coneix, es saluda i seuen junts a esmorzar i parlen.

Arriba el bibliobús. L'Assumpta hi treballa des del 2012 i el Xevi és el veterà, fa 12 anys que porta el bibliobús.

Em comenta que a l'Olost el dia de la visita al centre estava tot tancat i tota l'activitat es concentrava a l'escola i al pavelló, ara han canviat la parada a aquella zona.

Tenen molts usuaris compartits amb l'altre bibliobús perquè s'ha distribuït els municipis segons quilometratge, van voler compensar-ho entre els dos vehicles. Aquest bibliobús ara no té parades mensuals.

Té molt pocs usuaris immigrants.

Tenen un blog que és la seva eina de comunicació i que manté l'Assumpta.

Una nena d'uns 9 anys torna un llibre. Una senyora d'uns 50 renova un préstec.

11.25 Una dona d'uns 60 anys puja. Seu i fa petar la xerrada. Torna un CD (fora de termini) i demana assessorament per algú que no llegeix mai, en lletra gran, fàcil i entretingut. I prim. El demana per a la parada de Sant Miquel de Balenyà.

11.40 Un senyor d'uns 70 anys puja a tornar uns llibres i a recollir uns altres que ja li han reservat.

El Xevi parla amb tothom i es coneix a tothom.

Puja un altre senyor i es fan recomanacions entre els usuaris.

12.05 Un nen d'uns 12 anys porta una bossa amb molts materials per retornar.

12.10 Una senyora de 89 anys (la Maria) puja al bibliobús tot i que no es troba gaire bé.

Puja un home d'uns 70 anys, que està fent d'*abuelito*. Li agrada la història local i ara busca poemes per a un casament.

Porten quatre clubs de lectura. A Folgueroles a través del casal d'avis.

També tenen la maleta Tric-Trac que les serveix per fer un primer contacte amb les escoles bressol.

12.45 Entra un home d'uns 50 anys amb dos documents de la seva dona.

L'Assumpta em comenta que fan una comissió anual de seguiment de bibliobusos i que cada 2 o 3 anys es fa una reunió amb regidors i alcaldes per explicar què fan. No té tants problemes amb el magatzem perquè encara hi té prou lloc. S'han plantejat préstec de lots de novel·les entre els dos bibliobusos i és un tema que han de seguir treballant.

Creu que el lloc de parada és importantíssim per tenir o no tenir usuaris. Un carrer més avall i podria ser que ningú s'hi acostés.

Es veu activitat i iniciatives per part del bibliobús per captar nous usuaris. Creuen que han perdut als joves que no estan ni al municipi. En Xevi, però, recorda casos de nens que han tornat al bibliobús després com a pares o que simplement venen a veure'l.

Una usuària d'uns 40 anys ve a tornar unes revistes.

Santa Eulàlia de Riuprimer (27/8/2014, 16-19 h.)

Arribem una mica abans i hi ha una màquina a la parada però en Xevi aconsegueix aparcar prou bé. La parada està al costat del casal de joves i del casal de la gent gran.

Un matrimoni d'uns 80 anys ja puja a tornar llibre i agafar-ne més. Ella demana alguna cosa distreta.

16.15 Una mare amb dues nenes d'uns 7 anys. El cambrer del bar també ve a tornar uns llibres.

16.50 Una noia ve a demanar els llibres del club de lectura (només hi ha dos però li demanaran els altres a Vic perquè pugui passar-los a buscar.

També passa l'informàtic a mirar la impressora que va caure en un viatge. És més gran que l'anterior i cal buscar la manera d'agafar-la perquè no caigui, en Xevi ho resol. Em demana per l'organització dels bibliobusos a Lleó i en parlem una estona.

Em comenten que la Guixa, un barri allunyat de Vic demana fa temps una parada però no li «toca» perquè forma part de Vic.

17.05 Entren dues nenes i un nen d'uns 8 anys sols i es posen a triar. Porten la bossa del bibliobús per tornar tot el que tenien. Es passen quasi una hora al bibliobús i s'emporten una bossa plena.

Una senyora d'uns 60 anys es fa el carnet i torna uns llibres.

L'Assumpta marxa a veure a la gent del casal jove i de la gent gran per veure si volen fer canvis de lots de llibres. Entren dues dones d'uns 30 anys una de les quals és la responsable del punt jove actual i la nova regidora: amb el casal de joves fan moltes coses, projectes, clubs de lectura i maletes viatgeres que els permeten fer córrer els materials que tenen.

Un senyor d'uns 55 anys i una noia d'uns 25 anys. Van junts i ella només l'acompanya, ell s'emporta alguna cosa per a la seva dona.

17.40 Entra un pare i un nen d'uns 4 anys.

17.45 Dues nenes entren també i les mares xerren fora.

[Realment hi ha molt moviment!]

Entra una mare amb dos nens d'uns 2 anys. I una altra amb un nen d'uns 7 anys.

No tenen detectades demandes concretes a un municipi però sí que hi ha usuaris molt similars a pobles diferents i utilitzen les recomanacions d'uns per als altres.

Pugen un pare i una mare amb dos nens, de 6 i 3 anys, i tornen un munt de llibres. Una senyora porta un llibre per substituir un que havia perdut.

18.20 Quatre noies d'uns 12 anys entren i surten sense mirar res.

Una dona d'uns 40 anys i el seu fill d'uns 10 anys miren les novetats que estan davant de les escales. Una altra mare i la seva filla, també d'uns 10 anys, venen a tornar materials i endur-se d'altres. Una dona d'uns 70 anys puja. També un home d'uns 50 anys torna un «deute» i mira d'altres.

Sant Boi de Lluçanès (29/8/2014, 12-14.30 h.)

Avui ha plogut i fa un dia molt núvol. De moment el bibliobús no té cobertura ni pot connectar-se. Avui no hi ha en Xevi i ha ha un conductor itinerant (en Manel).

12.10 Puja un home d'uns 40 anys que torna unes pel·lícules infantils i se n'emporta d'altres per a la seva filla de 4 anys.

Proven a veure si l'Ajuntament pot donar accés a wi-fi.

Una noia d'uns 17 anys s'emporta una revista de cuina per a la seva mare i torna tot el que ha tingut a l'estiu. Havia reservat alguna cosa però l'Assumpta ha anat a l'ajuntament a veure si poden donar alguna alternativa a la manca de connexió.

Puja una mare amb dos fills que busquen llibres d'invents. El «Taga» té una caixa amb llibres infantils que està sempre al fons del bus.

Pugen dos nois d'uns 12 anys, busquen pel·lícules però no se les poden mirar perquè hi ha molta gent. Tornen guies de viatge, una és de la biblioteca de Sant Quirze i ells comenten que la renovaran per poder-la tornar a allà perquè ara ja marxen.

Una dona i la seva filla de 8 anys tornen 8 novel·les. Algunes són de l'altre bibliobús (d'Olost). S'emporten molts còmics i la mare també busca novel·les.

L'Assumpta comenta que no li cal l'expositor de revistes a la porta, que té l'altre bibliobús, ja té prou expositors i molt visibles. Certament es veu molt ben organitzat.

Una dona d'uns 50 anys mira els materials d'autoajuda. Una altra demana si tenen el llibre d'Adolfo Suárez i si pot tornar-lo a Barcelona. Li comenten les condicions i ella diu que el buscarà allà.

Un nen d'uns 11 anys també torna coses. Una noia d'uns 19 anys torna uns llibres i en demana un que la seva germana havia reservat.

Puja un home que porta materials diversos: revistes, novel·les, CD i pel·lícules. Està força al dia i té clar què li agrada i què no. Es queixa del disseny del calendari perquè diu que no és prou clar.

Una àvia jove i la seva néta, d'uns 15 anys, torna uns llibres però no s'emporta res. Una mare i un fill d'uns 10 anys que remena força i s'emporta còmics, pel·lícules...

Una altra mare amb una nena d'uns 10 anys i una dona d'uns 45 anys que agafa novel·les

Les relacions amb l'escola de Sant Boi no acaben de funcionar però estan mirant de recuperar-les.

[Avui dinem fora i aprofitem per tenir una bona conversa i un intercanvi d'impressions] Quan li pregunto a l'Assumpta què canviaria em diu que troba a faltar comunicació entre bibliobusos per intercanviar experiències. Per exemple, els pictogrames cadascú els ha fet com li ha semblat i no hi ha uniformitat.

Folgueroles (29/8/2014, 16-19 h.)

El bibliobús ha arribat tard però fa calor encara i no hi ha ningú esperant-se. Segurament són a la piscina. Posen al dia les caixes de retorns d'estiu del bibliobús que han arribat a Vic.

Ha entrat un noi d'uns 12 anys que busca còmics i llibres sobre futbol. Pregunta quins dies té parada el bibliobús.

Una mare amb unes bessones d'uns 4 anys molt espavilades. I una dona gran d'uns 60 anys. Dues mares amb dos nens una i amb un nen l'altra. I una dona d'uns 50 anys i dues dones més, una de les quals fa petons a tothom.

També ve de visita la Núria Vilà, l'antiga bibliotecària!

BIBLIOBÚS GARRIGUES-SEGRITÀ (LLEIDA)

Personal	Daniel Gessé (bibliotecari a Sudanell), Marta Garcia (bibliotecària a Vilanova de la Barca i a Vilanova de Segrià) i Jordi Porta (tècnic auxiliar/conductor).
Notes funcionament:	Quan arriba a la parada s'ha d'obrir la petaca. Requereix que, lògicament, la parada sigui prou ample per poder donar cabuda al bibliobús obert. És un procés força ràpid que dóna molta amplitud interior.

	El Jordi canviaria la il·luminació. Ara són fluorescents i fan molta calor. I les escales i les portes fan molt «frente» a la gent.
--	---

Quedem al polígon Els Frares on hi ha la base dels dos bibliobusos de Lleida (aparquen i hi tenen el magatzem). Anem amb en Jordi, el conductor i tècnic auxiliar fins a Sudanell on el Daniel ens vindrà a trobar.

A Lleida ara estan fent una rotació de personal de la Central per fer la substitució de la responsable del bibliobús. Hi ha quatre persones cobrint la plaça però cadascú fa sempre els mateixos municipis de manera que la gent del poble veu sempre les mateixes cares, del bibliotecari i del Jordi Porta que fa totes les rutes. Al principi no estava segur, en Jordi, que fos una bona idea però ara li sembla millor del que havia pensat -sempre i quan als pobles sempre vegin la mateixa persona.

Sudanell (2/5/2016, 11-13.30 h.)

Arribem molt puntuals i ja tenen dos usuaris esperant d'un centre-residència per a discapacitats.

La parada està davant de l'escola. M'expliquen que a Massalcoreig van participar en un taller d'oficis de l'escola on els pares explicaven els oficis i ells van explicar el bibliobús.

Puja una dona, que és la mestra, demanant un llibre de Kandinsky.

Al 2015 van afegir cinc municipis. Al 2010 van caure quatre de la ruta perquè van fer biblioteca fixa. En Jordi fa quatre municipis sol, perquè són municipis molt petits, tot i que no li agrada anar-hi sol.

Han començat activitats de dinamització lectora. Ara porten control de visitants, per a les visites escolars.

Tenen un ordinador per als usuaris que només s'utilitza de tant en tant.

El Jordi està satisfet amb els projectes que s'han afegit i que aporten més valor a la parada, com els materials que es van seleccionar com a suport a l'exposició de reciclatge que es va fer a Llardecans.

L'antena ha ajudat molt a la connexió perquè, a través de satèl·lit no es perd.

No canvien les visites de matí a tarda a cap dels municipis.

11.30 Arriben els nens de l'escola.

Puja el mossèn (peculiar, dit per ell mateix). I una dona que no troba una revista que li han reclamat i li comenten que no passa res. Porta una llista de novel·les seleccionades que va apuntar-se a una llibreria.

Hi ha 10 nens, d'uns 6 anys, i dues mestres, i la veritat és que els usuaris es mouen amb facilitat, el bibliobús dóna molt de joc.

Venen un altre grup de 10 nens, ara d'uns 3 anys. La mestra que els acompanya també s'emporta materials per a ella. Es deixa aconsellar perquè li agrada tot el que li recomana en Daniel i, a més, el proper dilluns de visita és festa i, per tant, estaran un mes sense venir. La mestra explica un conte. S'emporten uns quants llibres, de conills, per a l'escola i un per a casa, que van apilant al costat de les revistes.

Un home, d'uns 40 anys, ve a tornar uns llibres. I una dona d'uns 50 anys també. Una altra dona d'uns 60 anys.

Comenten que d'immigrants sí que en tenen, que ja venen amb l'escola. Porten alguns materials (diccionaris en àrab) i en anglès i francès. També de lectura fàcil. Tenen exposats els materials de col·lecció local.

Una dona d'uns 35 anys també va a tornar materials.

Puja un altre grup de 10 nens i nenes. De P4 o P5. Una altra mestra torna uns altres que s'havien quedat a l'escola. I una mare ha portat uns que tenia la seva filla i que no els havia portat a l'escola per tornar-los al bibliobús.

Puja un home d'uns 55 anys que és el marit d'una usuària que ja hi és. Puja un altra dona d'uns 30 anys a tornar i endur-se.

De vegades demanen a l'Ajuntament que facin un pregó per recordar que vindrà el bibliobús.

El Jordi comenta que falten 4 o 5 usuaris adults fixos. Els usuaris fan conversa també entre ells. Puja un altre home d'uns 40 anys. Demana una guia de Noruega.

Són les 13.00 hores i fora hi ha força gent esperant la sortida de l'escola. Van pujant mares amb nens però molts ja han passat amb l'escola o han vingut abans.

Vilanova de la Barca (2/5/2016, 15.30-18 h.)

És un poble destruït per la guerra i construït de nou durant el franquisme.

La parada està davant de l'escola i de la sala polivalent.

Un home d'uns 70 anys ve a tornar materials.

Una mare amb dos fills, un nen d'uns 10 anys i una nena de 6. I una dona d'uns 55 anys. Arriba una altre mare amb dues criatures carregades de llibres i vídeos.

Entra un nen d'uns 8 anys i fa préstec. L'escola avui està tancada perquè han agafat dia de lliure disposició. Comentem amb la Marta la importància de la planificació: no fer coincidir al visita del bibliobús amb el dia de piscina, que em comentava l'Assumpta Molist.

La Marta em comenta que moltes coses de gestió les pot fer després a la Central el dia que no surt amb el bibliobús. Puja una usuària d'uns 50 anys. I un home d'uns 50 també.

Puja un noi d'uns 10 o 12 anys i la seva mare (tots dos sudamericans).

La Marta a la Central dóna suport al bibliobús. I el Daniel s'ocupa de les filials (a Lleida fins a 1.500 habitants).

Els antics biblioaccessos han passat a biblioteca: La Granja, L'Albaigés, La Granadella, Puigvert de Lleida i Castelldans.

A Esterrri hi ha ara l'únic biblioaccés amb un tècnic format en Mil·lenium, tot i que la part de tractament tècnic el fa el Daniel. Forma part del sistema. La convivència dels biblioaccessos amb el bibliobús, excepte en algun cas, no era fàcil. Es vivia com una competència i el bibliobús va deixar de passar-hi, ara han pogut agafar cinc pobles que no rebien la visita del bibliobús.

No fan molta difusió del préstec interbibliotecari, pel cost que té. La gent s'estima més esperar-se a que el retornin o se'ls dóna una alternativa.

La gent respecte molt el lloc d'on agafen materials. Tenen usuaris de les Borges que són mestres d'escoles del bibliobús i fan les gestions allà on toca.

Puja una dona d'uns 45 anys a tornar uns materials, el Jordi li recorda que té una reserva, ella no ho recordava perquè és per al seu fill.

Una dona sudamericana pregunta si amb el carnet també poden anar a la biblioteca pública de Lleida.

El Pere Quart és més nou i té algunes millores: sostre més alt, terra més clar, tot plegat fa que sembli més espaiós.

El WhatsApp és una molt bona eina de comunicació entre ells (entre el personal). Ara moltes coses se les demanen per WhatsApp i van molt més ràpid.

Puja un nen d'uns 10 anys i la seva mare que té la cama enguixada no pot pujar.

Cada franja horària té els seus avantatges i els seus desavantatges: a la tarda moltes extraescolars que fan que els nens no vagin al bibliobús.

Avui l'escola fa festa però el Jordi va trucar a Sudanell i a Vilanova per saber si feien festa o no -ho va pensar perquè els seus fills tenien festa. A Vilanova, que sí que tenien festa, va demanar al col·legi que fessin una nota als pares per recordar-los que el bibliobús sí que hi aniria. [Clarament ha funcionat perquè va venint força gent].

Pugen tres mares i un nen i una nena. Revisen novel·les i contes i se n'emporten en préstec.

La senyalització del bibliobús és insuficient. Les novetats i les recomanacions, tot i que n'hi ha, no estan senyalitzades.

El Jordi comenta que voldria presentar les revistes per temes: cuina, decoració... però encara no ha pogut fer-ho.

Puja una parella jove, d'uns 30 anys i agafen una pel·lícula, després de retornar un llibre del seu fill.

Puja una dona d'uns 60 anys i demana si tenen algun altre llibre similar al que torna, que és de màrqueting i és per al seu fill. El Jordi n'hi busca alguns perquè pugui agafar-los o, alguns per reservar-los. Entretant la usuària en busca per a ella.

Són les 1745 i ara s'han ajuntat uns quants usuaris al bibliobús.

Puja una mare amb dues filles, d'uns 10 i 8 anys.

La Marta ha trucat a una usuària que tenia dues reserves. Ve a buscar-les el seu fill. No tornaran fins d'aquí a un mes i li recorden a tothom perquè puguin calcular què s'emporten (d'aquí a 15 dies serà festiu).

Puja una senyora d'uns 70 anys. I un parell de nens.

Vilanova de Segrià (3/5/2016, 11-13.30 h.)

La parada està al costat del poliesportiu i molt a la vora de l'escola -a 40 m. per un carrer de vianants. Vilanova té algunes urbanitzacions a la vora.

Quan arribem hi ha un cotxe apartat al lloc que li correspon al bibliobús però marxa quan el veu.

Vilanova és un dels municipis que s'han incorporat recentment i ha tingut una molt bona acollida.

Comentem el problema del lavabo. Hi ha un poble on podrien anar al lavabo de l'escola però en 9 anys que hi van l'alcalde no ha aconseguit que l'escola els doni una clau perquè hi puguin anar.

A les 11 puntualíssims obren portes. Un usuari d'uns 60 anys ja s'està esperant. Retorna alguns documents. També una dona d'uns 60 anys.

Tenen uns 6.000 € anuals per adquisicions (més 1.200 del Sistema d'Adquisició Bibliotecària/SAB + revistes).

Els 6.000 els tenen en dues partides i són per a llibreries de proximitat.

El SAB va una mica tard i les revistes es trien, d'una llista, al setembre per a l'any següent. El Pere Quart té un pressupost una mica més baix perquè atén a menys població i té menys préstecs.

No surten mai del bibliobús amb cadires o taules. I això que de vegades paren davant de les piscines. A Artesa de Lleida sí que han deixat algun lot per a la bibliopiscina.

Arriba un grup d'uns nou alumnes d'uns 10 anys. Amb una mestra que no és la seva perquè està de baixa d'embaràs. Poden endur-se fins a dos llibres. Es posen a llegir asseguts al terra del bibliobús.

Puja una dona d'uns 40 anys que cerca una novel·la. I una dona d'uns 70 anys, retorna una i demana una altra que no han rebut encara però que ja han comprat. Puja una altra dona de 60 anys.

Veuen que els CD ocupen molt lloc i té molt pocs préstecs i el lloc es podria reaprofitar. Els van fer uns metacrilats per a les revistes que són molt pràctics.

Una dona d'uns 60 anys retorna novel·les seves i també un préstec de la seva néta. Una dona d'uns 50 anys s'emporta molta música.

L'ordinador per als usuaris és un portàtil que té un ús molt baix.

Una altra dona d'uns 65 anys porta novel·les per retornar. En tenia de demanades i se les emporta.

Puja un grup d'uns 10 alumnes d'uns 12 anys (són de 3r i 4t). Tornen molts materials: llibres, DVD, revistes... Es van intercanyant llibres respectant el rigorós ordre de reserves.

Puja un avi amb la seva néta. I després una altra àvia amb el seu net. L'àvia comenta que alguns no els troben (els han deixat a algú) però el Jordi ho repassa i els confirma que no hi falta res

Arriba un altre grup de l'escola. Aquests sí que són els grans, de 5è i 6è. S'emporten materials com a padrins de lectura. La mestra els demana si n'agafen per al fillol o fillola. S'emporten un munt de materials i tenen moltes reserves. Són exigents!

Puja un pare amb dos nens i una mare amb un nen i una nena. Han acabat ara l'escola.

Una mare, amb la seva filla, que ve a tornar alguns materials que tenia en préstec.

També dos germans que s'emporten uns contes.

Ha vingut de visita un noi amb problemes mentals. De vegades, això és un problema perquè l'espai és petit i es generen situacions incòmodes.